

ANUL I

= MARTIE 1924 =

N° 3

BIBLIOTECA MARIOR PROCESE

DIRECTOR = I. GR. PERIȚEANU = AVOCAT

REDACTORI = H. AZNAVORIAN = AURELIAN BENTOIU =
CORDELIA DOBRESCU = VINTILĂ DONGOROV = G. LISKEN
M. MORA = MARGARETA PAXIMADE = I. ROSETTI-BĂLĂNESCU

PETRE STRIHA = ȘI = AL. VELESCU = AVOCATI
SECRETAR DE REDACȚIE = V. V. STANCIU = AVOCAT

I. PROCESUL AMIRA

Testament evacuat la Moscova. Reconstituirea lui

II. EXPROPRIEREA PĂDURILOR DIN BASARABIA

ILUSTRĂU DE A. MURNU

EDITURA SOCIETĂȚII ANONIME „CURIERUL JUDICIAR”
Calea Rahovei 5 :::: BUCUREȘTI :::: Strada Artel 5

PREȚUL LEI 110.

ANUL I — MARTIE 1924 — NRUL 3

BIBLIOTECĂ MARILOR PROCESE

DIRECTOR = I. GR. PERIEȚEANU = AVOCAT

REDACTORI = H. AZNAVORIAN = AURELIAN BENTOIU =

CORDELIA DOBRESCU = VINTILĂ DONGOROZ = G. LISKEN

M. MORA MARGARETA PAXIMADE = I. ROSETTI-BĂLĂNESCU

PETRE STRIHAN = ȘI = AL. VELESCU = AVOCATI

SECRETAR DE REDACȚIE = V. V. STANCIU = AVOCAT

I. PROCESUL AMIRA

Testament evacuat la Moscova. Reconstituirea lui

II. EXPROPRIEREA PĂDURILOR DIN BASARABIA

ILUSTRĂII DE A. MURNU

EDITURA SOCIETĂȚII ANONIME „CURIERUL JUDICIAR”
Calea Rahovei 5 :: :: BUCUREȘTI :: :: Strada Artele 5

PREFATA

In acest al treilea volum cititorii găsesc în prima parte Procesul succesiunii Amira, iar în a doua parte Chestiunea exproprierii pădurilor din Basarabia.

Procesul Amira a ridicat înaintea instanțelor noastre judecătoarești câteva probleme noi, ceea ce a scos această pri-cină din cadrul obișnuit al proceselor importante nu numai din punctul de vedere al obiectului sau situațiunei părților. Această considerație ne-a îndemnat să aducem o inovație programului nostru, publicând atât portretele grafice și literare ale magistraților judecători cari au pronunțat remarcabilă decizie confirmată de Inalta Curte de Casație, cât și portretul grafic și literar al profesorului D. Alexandresco eminentul artist al ţării noastre, a cărei udnotație inedită o publicăm de asemenea în mod excepțional.

Se va înțelege ușor că ar fi fost o indelicatetă ca portretele literare ale judecătorilor cari au pronunțat decizia Amira să fie semnate, știut fiind că Comitetul de redacție se compune din avocați pledanți.

Numărul viitor al Bibliotecei este consacrat marei personalități a lui Delavrancea, și va cuprinde pleoariile sale, auten-tice în procesele Carageale-Caion și Socolescu, precitate de o reconstituire istorică a acestor afaceri cari au stârnit atâtă vâlvă cu prilejul judecărei lor, reconstituire datorită d-lor O. Minar și V. V. Stanciu. În plus profilul literar al lui Caragiale schițat de maestra pană a D-lui I. Al. Brătescu-Voinești; două portrete literare ale lui Delavrancea datorite, unul distinsului critic și om de litere E. Lovinescu, altul cunoșcutului avocat și publicist M. Mora.

Acest număr, cu care se inaugurează galeria marilor figuri de avocați dispăruți, va fi înzestrat și cu numeroase portrete grafice ale neuitatului răscolitor de suflete, care a fost Delavrancea.

Procesul Amira

PARTEA I

Istoric. — Acte judiciare

I S T O R I C

Procesul Amira face parte din seria marilor lupte judiciare, adesea inerente succesiunilor importante, și marchează un însemnat eveniment în viața noastră juridică, datorită problemelor pe care jurisprudența noastră a fost chemată pentru prima oară să le rezolve.

Iată pe scurt faptele în jurul cărora au avut loc lungile desbateri judiciare, cari au încordat atenția generală și au reținut justiția începând din toamna anului 1919 și până la finele anului 1923, când procesul a luat sfârșit prin decizia Inaltei Curți de Casație.

Bogătașul N. D. Amira, o cunoscută figură bucureșteană, care încă din anul 1885 când depășise vîrstă de 50 ani, stăpânia o importantă avere mobiliară și imobiliară, simțindu-se bolnav, înaintea plecării în străinătate pentru căutarea sănătății sale, întocmește un prim testament olograf prin care, în lipsă de descendenți legitimi, institue ca principali legatari ai săi: Azilul „Elena Doamna“ și pe soția sa d-na Cleopatra Amira. Acest testament cu data de 18 Martie 1885, urma să fie învestit cu forma mistică de către Trib. Ilfov, conform mențiuniei testatorului. Consecvent intențiunii sale, N. D. Amira, rein-tors în țară la 12 Dec. 1888, prin petiția înregistrată la No. 20228, cere Trib. Ilfov secția de Notariat învestirea sus menționatului testament olograf cu forma mistică. După facerea subscripției de către Tribunal depozitează la Cassa de Depuneri testamentul cu plicul sigilat, arătând prin petiția adresată

acelei case că în plicul acela se găsește testamentul său mistic legalizat de tribunal.

Testamentul a rămas la Cassa de Depuneri până în anul 1894 când N. D. Amira, care pe cât se vede continua să trăiască chiar peste așteptările sale, retrage testamentul și-l păstrează la dânsul până în anul 1897, când redespune la Cassa de Depuneri plicul, cu petiția înregistrată la No. 58. 625-28 Noembrie, declarând că conține: „testamentul mistic legalizat de Trib. Ilfov s. Notariat la 12 Dec. 1888“.

Reintrat în conservarea Cassei de Depuneri, testamentul nu a rămas în păstrarea acelei Case decât până în anul 1902, când testatorul, care și verificase longevitatea de care un moment se îndoiese, îl retrase pentru a doua oară, pentru a-l redespune tocmai peste 6 ani, adică la 5 Iulie 1908. Și cu prilejul acestei depunerii N. D. Amira repetă indicațiunea că plicul de pus conținea testamentul său din 12 Dec. 1888. De la această dată și până în ziua decesului său, care a avut loc în... Iulie 1919, testamentului, care n'a mai avut parte să intre în mâinile tremurânde ale bătrânlui milionar, îi fu dat să cadă în miriardara și crispata mâină a bolșevismului.

In ajunul ocupației dușmane, Statul român evacuând, odată cu tezaurul public, valorile instituțiunilor de stat și depozitele Casei de Depuneri, pentru a le pune în siguranță, testamentul lui N. D. Amira, urmând soarta tuturor valorilor salvate, ajunsă, după peripeții odisiace la Moscova, pentru a fi înghițit de rânjitoarea gură a uriașului urs inflămânzit...

Neașteptatul eveniment n'a putut fi de sigur prevăzut nici de Amira, care muri astfel cu credința că dispozițiile sale de ultimă voință se vor executa fără dificultăți.

Impossibilitatea producerei testamentului îndreptăți pe numeroasele sale rude de sânge, aflate în fața unei ispitițoare averi să considere deschisă succesiunea ab-intestat, și în consecință, după inventarierea averei, cerură justiției trimiterea în posesie. Cum însă în casa de fier a defunctului se găsise, pe de o parte o serie întreagă de acte, între care mai multe concepte de testament, unele purtând mențiuni și semnături ale defunctului, pe de alta un caet aşa zis „secret“ în care se aflau diferite însemnări referitoare la activitatea sa financiară, la testament, și diferențele date ale depunerii lui, pe baza acestor documente

din al căror complex se putea deduce că defunctul Amira testase cea mai mare parte din avere în favoarea Azilului „Elena Doamna”, lăsând soției sale o bună parte din uzufructul acelei averi, o altă cerere de trimitere în posesie fu formulată de către Min. Instrucțiunei și Cassa Scoalelor.

Concomitent, d-na Cleopatra Amira, văduva testatorului, cerea și dânsa trimiterea în posesie asupra unei pătrimi din avere în calitate de văduvă săracă, cu rezerva că dacă se va găsi testamentul, să se respecte dispozițiile lui.

După lungi desbateri, Tribunalul respinse cererile formulate de Minister și de d-na Amira, atât prin petițiile de trimitere în posesie cât și prin intervențiile făcute la cererea de trimitere în posesie a moștenitorilor de sânge, și prin jurnalul No. 16.692 din 15 Dec. 1919, a trimis în posesie pe moștenitorii defunctului, acordându-le execuția provizorie. Prin acest jurnal, trib. luă act de declarația moștenitorilor că în cazul în care d-na Amira, în calitate de văduvă săracă, va cere să fie pusă în posesie pe o pătrime din averea succesorălă însă fără a-și face vre-o rezervă, dânsii nu se opun.

Atât Ministerul cât și doamna Amira făcând apel în contra susmentionatului jurnal și cerând suspendarea executării provizorii și Curtea de Apel din București s. I, prin decizia No. 7 din 5 Mai 1920, respingându-le cererea de suspendare, ambele apeluri au fost retrase, cu mențiunea că părțile înțeleg să-și menție cererile principale, Ministerul, predarea legatelor, d-na Amira predarea pătrimei legale, spre a fi judecate față de moștenitorii de sânge.

Curtea de Apel s. I prin jurnalul No. 350 din 17 Februarie 1920 luă act de retragerea apelurilor în acest sens.

De menționat, în treacăt, că sequestrul judiciar înființat de Trib. Ilfov s. IV, după cererea Ministerului, asupra moșiei Frunzănești și asupra caselor din str. Clemenței, Curtea de Apel din București s. IV, confirmând sentința Tribunalului, l'a întins și asupra mobilelor aflătoare în casele din str. Clemenții.

Aceasta a fost prima fază a conflictului judiciar.

Cea de a doua fază o formează procesul propriu zis, deschis prin acțiunile introduse, pe deoarece de Minister, pe de altă parte de d-na Amira, și prin care tindeau, în primul rând, să fie obligați moștenitorii de singe Amira să predea legatele lăsate prin testa-

mentul său olograf din 15 Martie 1885, investit cu forma mistică la 12 Dec. 1888 de Trib. Ilfov s. Notariat, precum și prin actele de ultimă voință găsite în casa de fier a defunctului; iar în cazul în care nu se va ține seamă de testament, să se atrifice d-nei Amira pătrimea legală ca văduvă săracă.

Trib. Ilfov s. II, prin sentința civilă cu No. 299 din 11 April 1921, după ce admise Ministerului proba cu martori și prezumțiuni pentru a dovedi existența, conținutul și forma solemnă a testamentului lăsat de defunctul Amira și evacuat la Moscova, întrucât Ministerul n'a putut produce martori și să servit numai de prezumțiuni, pe cari le-a socotit ca insuficiente pentru reconstituirea unui testament, a respins acțiunea Ministerului, recunoscând numai d-nei Amira dreptul la o pătrime în plină proprietate din întreaga avere, ca văduvă săracă.

În contra acestei sentințe a făcut apel atât Ministerul cât și d-na Amira.

Curtea de Apel s. IV, statuând asupra acestor apeluri, le-a admis în parte, obligând pe moștenitorii de sânge ai defunctului Amira să predea Ministerului Instrucțiunei, Cassei ţăruialor și Culturii poporului averea imobiliară rămasă după urma acestuia, avere consistând în moșia Frunzănești (jud. Ilfov) și imobilul situat în București str. Clemenții No. 17, iar d-nei Amira întreg mobilierul aflător în casele din str. Clemenții, recunoscând în același timp d-nei Amira dreptul de uzufruct asupra unei jumătăți din venitul net ai moșiei Frunzănești și integral asupra caselor situate în București str. Clemenții 17.

Pentru a ajunge la această soluție, Curtea de apel din București s. IV, printr-o largă și strălucită argumentare, atât în fapt cât și în drept, a fost chemată să rezolve probleme juridice din cele mai subtile și pline de dificultăți.

Chipul în care a judecat, a primit consacrarea supremei instanțe, și fost relevat prin elogioase note datorite aretiștilor noștri. Semnalăm astfel interesanta și documentata adnotație a d-lui avocat Alexianu, apărută în „*Pandectele române*” (caetul 8-1923, Partea II, pag. 198); iar în cuprinsul acestui volum citorii vor avea prilejul să citească remarcabilă notă pe care ilustrul nostru jurisconsult, d-l profesor Alessandro, a binevoit să ne-o acorde. Toate acestea, ca și cuprinsul deciziunii Curții de apel s. IV, bogată și amănunțită pagină judiciară, ne

scutesc de a mai schița chestiunile de drept împreună cu șiragul complex de fapte ce alcătuiesc procesul Amira.

Lectura pieselor judiciare pe care le publicăm în întregime va fi complet edificătoare.

Pentru a încheia, credem nimerit să subliniem atitudinea demnă și plină de desinteresare pe care a avut-o d-na Cleopatra Amira într'un proces în care, cu sacrificiul propriilor sale interese, a luptat pentru realizarea operei filantropice — dorită de soțul său.

In adevăr, prin testamentul său N. D. Amira instituise pe soția sa ca legatară asupra uzufructului imobilului din str. Clemenții No. 17 și asupra unei jumătăți din venitul moșiei Frunzănești; iar moștenitorii de sânge îi recunoscuseră dreptul asupra unei pătrimi din întreaga avere în nudă proprietate. Interesul d-sale dar, era să treacă alătura de moștenitorii de sânge și să combată pretențiunile Statului. A preferat însă să ducă una din luptele cele mai grele ce s-au dat în justiție vreodată, împotriva unei familii puternice și numeroase, pentru a face să triumfe voința soțului său și pentru a asigura Azilului „Elena Doamna“ în centrul Capitalei un nou cămin pentru orfanii săi.

Curtea de apel din București s. IV, prin deciziunea sa, relevaază în partea finală această atitudine plină de abnegație în termenii următori :

„Gestul său larg de renunțare la marile avantaje materiale numai în scop de a respecta ultima dorință a soțului mort, ca o înaltă datorie morală, ce cu atât elan și pietate a fost desvoltat în instanța de apel“.

Interesele Statului au avut în d-sa un sprijin important în opera dificilă de reconstituirea testamentului, deoarece fără concursul prețios al d-nei Amira, care poseda toate actele probante ale procesului, succesul Statului, grație căruia să realizeze o frumoasă operă filantropică, ar fi fost problematic. E dar justificat, alături de elogiu adus de Curte, cel pe care i l-a adus Ministerul Instrucțiunii Publice atunci când solicitând M. S. Regelui pentru d-na Amira răsplata Muncii pentru învățământ, a calificat ca gest de o „frumusețe antică“ atitudinea pe care a avut-o în cursul acestui proces.

Această delicată atenție pe care actualul ministru al

Înstrucțiunie, d. Dr. Anghelescu a avut-o pentru d-na Amira, merită să fie înregistrată cu legitimă satisfacție, cu atât mai mult cu cât trebue pusă în legătură cu perseverența plină de tact și pricepere, calități pe care le-a dovedit cu prisosință în tot decursul procesului, fără ca seninul justiției să fie câtuși de puțin turburat.

ACTUL No. 1

TRIBUNALUL ILFOV, SECȚIA II C. C.

Audiența dela 11 Aprilie 1921

Preșidenția d-lui Al. Liciu, Președinte

SENTINȚA CIVILĂ No. 299

Tribunalul,

Asupra acțiunei făcută de Ministerul de Culte și Ad-ția Casei Scoalelor pentru ca să se oblige moștenitorii defunctului N. Amira să le predea legatul lăsat de defunct Azilului Elena Doamna, precum și asupra cererei făcută de soția defunctului pentru a i se recunoaște un sfert în plină proprietate și posesie din avere mobilă și imobilă lăsată de defunct.

Având în vedere actele dela dosar, raportul de expertiză, susținerile și concluziunile orale și scrise ale părților.

Considerând că din toate acestea rezultă în fapt următoarele:

In Iunie 1919, a încetat din viață N. Amira, lăsând o considerabilă avere mobilă, și imobilă, pe soția sa reclamanta de astăzi Cleopatra Amira, și numeroase rude de sânge.

Aceștia cer trimiterea în posesie asupra averei și la cererea lor se fac cereri de intervenție de către Cassa Scoalelor, de d-l N. Saegiu în calitate de executor testamentar al defunctului N. Amira, de Ministerul de Culte și de d-na Cleopatra Amira, cereri care se rezolvă prin sentința No. 741-919, care admite trimiterea în posesie a moștenitorilor de sânge. Paralel cu aceste cereri se mai fac încă alte două, — una de sechestrul judiciar făcută de Ministerul de Instrucție și d-na Cleopatra Amira, care se admite în parte de Tribunal și Curte și o alta pentru suspendarea executării provizoriei în cererea de trimetere în posesie, care se respinge de Curte. Din numeroasele cereri făcute rămâne să se rezolve astăzi cererea de predarea legatului făcută de Minister și Cassa Scoalelor și cea de recunoașterea pătrimeei făcută de văduvă.

Considerând că Ministerul își intemeiază drepturile sale pe testamentul făcut de defunct în 1888, prin care se lasă nuda proprietate a moșiei Frunzănești jud. Ilfov, și a caselor din București Str. Clementei, Azilului „Elena Doamna“, al cărui organ tutelar e Ministerul de Instrucție;

Că, însă, testamentul negăsindu-se în ființă, Ministerul arată că el a fost expediat la Moscova odată cu tezaurul și actele Cassei de Depuneri, și că dovada sa poate fi făcută cu copiile aflate la dosar și cu o serie de presumpții ;

Considerând că potrivit art. 800 c. civ. testamentul e un act solemn,adică trebuie făcut cu anume forme determinate, indispensabile pentru validitatea sa ;

Că Ministerul caută să justifice imposibilitatea de a produce originalul pe considerația că e un fapt de forță majoră evacuarea sa în Rusia și pierderea sa acolo care constituie un impediment absolut de a-l prezenta ;

Considerând, în adevăr că, potrivit art. 1198 c. civ. dovada unei convenții se poate face cu martori și prezumți când titlul s'a pierdut, dintr'un caz de forță majoră neprevăzută ;

Că ceea ce se admite pentru contracte, e firesc să se admită și pentru testamente, pentru că și în cazul de pierdere a unui testament, ca și a unei obligații, pledează pentru admiterea probei cu martori sau prezumpții, o identitate de motive: 1) neputința părței de a procura actul, și 2) neculpabilitatea ei ;

Că doctrina și jurisprudența : Huc. VIII, pag. 300; Fuzier-Herman II, art. 895, pag. 20; Laurent, vol. 13 pag. 113 (vezi concluziunile reclamanților) admitând aceasta, nu aduc nici o atingere principiului că testamentul e un act solemn scris, de oarece prin proba cu martori sau prezumpții nu se stabilește că legatul sau dispoziția testamentară a fost făcută verbal, ci tot scris și că numai confirmarea faptului acesta se face oral ;

Că în ceea ce privește întinderea și efectul forței majore, nu e nevoie ca pierderea titlului să fie definitiv consumată, ci e suficient fie că să fie serioasă probalitatea de perderea sa, sau chiar sătindu-se că nu e pierdut să fie deturnat, reținut sau sustras de o parte adversă (vezi Pandectes, Test I, No. 614; Aubry et Rau, vol. 8, pag. 356, din concluziunile Ministerului) ;

Că, mai ales în urma războiului mondial, proba unui înscris prin martori și prezumționi și-a găsit o largă aplicare pentru teritoriile ocupate de inamic, pentru care doctrina (Wahl, Droit civil et commercial, de la guerre, V. 2, pag. 198 (Concluziile Ministerului) a admis dovada, cu înlesnire a probei cu martori și prezumții, dat fiind imposibilitatea celor din teritoriul neocupat să se servească de acte rămase în regiunile ocupate ;

Că situațunea e identică în ceeace privește actele trimise în Rusia, unde împrejurările specifice ale acestei țări fac probabilă distrugerea lor, și dat fiind că se prelungesc atât, pun în orice caz pe părți în situațunea de a nu se mai folosi de ele ;

Că pierderea nu e ireparabilă în orice caz, fiindcă rămâne părților calea unei acțiuni în revizuire, în cazul găsirei lor ;

Că stabilind astfel principal că în speță s'ar putea reconstituî testamentul cu prezumții și martori, cată să vedem temeinicia acestor probe în speță ;

— Că, mai întâi, trebuie să constatăm că reclamantul nu s'a folosit de proba testimonială, care prin faptul că e o probă directă ce stabilește

deadreptul anume fapte, și o probă vie ce se poate controla prin confruntări și prin amănuntele date, oferă garanții mai temeinice;

Considerând că prezumția pe care se sprijină reclamanții, e aceia că s'a găsit la Cassa de Depuneri o petiție din partea defunctului, prin care numitul depune, în 1908, un plic în care arată că era testamentul sau, testament relativ la care reclamanții susțin că n'a putut avea alt cuprins decât a diferitelor acte găsite în casa defunctului, cu această denumire, acte prin care Azilul Elena Doamna obținea proprietatea moșiei Frunzănești și a casei din Str. Clemenței, iar d-na Cleopatra Amira jumătate din venitul moșiei și venitul acestei case cât va trăi;

Că în ceea ce privește aceste testamente urmează să le examinăm întii dacă pot constitui, prin ele însile, acte de ultimă voință și apoi, și mai ales, dacă pot servi, ca bază a prezumției de mai sus;

Că în primul rând trebuie să constatăm că sunt în număr de 5 purtând mențiunile de 1) Testament, 2) Testament, 3) Preschimbări, 4) Declarații, 5) Testament;

Că în ceea ce privește primul act, cere să-i identifice prin acea parte care poartă la început mențiunea copie, și la sfârșit aceia că originalul testament depus la 1897 la Cassa de Depuneri e identic cu actul ce certamente e stabilit că nu e scris de mâna defunctului Amira, în urma expertizei făcute;

Că nefiind scris de dânsul și având nenumărate ștersături și note marginale nu poate evident constitui un testament original.

Că nu pot avea această calitate nici actele dela No. 2, 3 și 5, pentru considerația că nu-s semnate și datate de defuncț și aceea că au și ele îndreptări și ștersături;

Că actul numerotat cu No. 4 fiind o declarație complimentară relativ la raportul unor sume, constituie o măsură izolată și deci în nici un caz un testament.

Considerând deci că neputând vorbi de un testament original, cată a cerceta dacă nu le putem socoti ca punct de plecare a prezumționei că testamentul evacuat a trebuit necesarmente să aibă cuprinsul uneia din ele.

Că dacă avem în vedere mențiunea finală de pe prima copie de pe testament care spune că un exemplar la fel alcătuit la 1888 s'a depus la Cassa de Depuneri și mai ales aceia de pe cererea de depunere din urma dela 1908, care arată că depune din nou testamentul său din 1888, s'ar părea că testamentul evacuat ar urma să aibă cuprinsul copiei menționate de noi la No. 1;

Considerând însă că sunt o serie de împrejurări care fac să nu putem lăua declarația defunctului decât ca un mod de exprimare;

Că dat fiind tocmai faptul că pe lângă prima copie s'a mai găsit alte două acte denumite tot testament, una cu prescurtări și numeroase note marginale, ce desigur sunt posterioare anului 1888, fiindcă vorbesc de schimbări intervenite în avere și lasă să se vadă că unele persoane din familie, cărora le testase, muriseră, și dat fiind faptul esențial că defuncț retrăsese testamentul în două rânduri, în 1894 și 1902, înseamnă că cu toată afirmarea sa, că păstrează dispozițiile din copia dela 1888, el intro-

dusese anume modificări care explică și motivul retragerilor și preocuparea testatorului de a lua continuu alte dispoziții;

Că, desigur, e foarte greu să determinăm spiritul în care aceste schimbari au fost făcute;

Că nu se poate afirma că ele necesarmente au ca baza voința testatorului din 1888, după care Ministerul de Culte ia moșia Frunzănești în plină proprietate și casele din Str. Clementei, iar soția venitul acestei case și jumătate uzufructul moșiei;

Că celelalte dispoziții posterioare nu este exact că nu fac decât să insereze nouile achiziții de bunuri, ci cuprind uneori dispoziții deosebite de prima copie;

Că nouile măsuri ce ia relativ la execuțarii testamentarii, acelea relative la eventualitatea refuzului Azilului de a accepta succesiunea, acelea relative la Tânărul Ghilase, la proporția în care se va deferi uzufructul între soție, Stat și rude, etc. dovedesc că nu dau drept a constata depărțarea sa de rude, deoarece lasă continuu surorilor sale și d-lui Zottu, o parte din uzufruct, ci dau drept a caracteriza mobilitatea măsurilor ce ia;

Că dat fiind că ceia ce-l preocupa caz întâmplat la unii batrâni, era gândul continuu de a testa, se putea prea bine că dela data probabilită a ultimelor sale însemnări — 1901 după cum arată părății în concluzii, — să fi luat pără în 1908, când depune testamentul său ultima oară, dispoziții mult diferite de cele dela 1888, din care face numai începutul scrierii de dispoziții testamentare, iar nu testamentul însuși;

Că dacă e vorba să ne interneiem pe ceva atât de fragil ca o presupție, încă una e aceia că a putut, în deprinderea sa de a testa, să mai testeze încă și după 1908, deparțându-se iar de dispozițiile originale de la 1888;

Că, dovada puternică ce merita în deosebi subliniata, e accea că mai ales după reîntoarcerea Cassei de Depuneri din Moldova, întâmplată la sfârșitul anului 1918, atunci când a aflat că tezaurul e plecat în Rusia și când și-a putut da seama până în Iunie 1919, când a decedat, că e primejdie mare să nu se mai întoarcă, a putut prea bine, dacă-l preocupa în așa mare măsură dorința de a dispune în folosul Azilului, să o manifeste alcătuind un nou testament;

Că, desigur, că nu etatea îl împiedica să o facă, deoarece chiar dacă ar fi scris cu greu, i-ar fi ramas forma autentică a testamentului la dispoziție;

Considerând că chiar dacă, prin imposibil, am admite că în spectă se poate reconstituî testamentul cu copiile aflate la dosar, totuși amintindu-ne că testamentul e un act solemn, pentru existența căruia e neapărat nevoie de îndeplinirea unor condiții de formă, trebuie să constatăm că presupțiile nu ne-ar putea ajuta, cum ar fi facut-o martorii ce ar fi vazut testamentul, pentru a stabili riguroasa îndeplinire a condițiilor de formă;

Că reproducerea în josul copiei prime de pe testament a procesului verbal încheiat de Tribunal în 1888, prin care se constată depunerea testamentului mistic, nu poate, evident, a avea nici o presupție și pentru cel ce s-ar fi depus în 1908, deoarece dacă l'a retras la 1894, și apoi la

1902, l'a retras ca sa modifice sau să completeze, operațiuni ce necesitau desfacerea plicului și desființarea procesului verbal de pe plic de la 1888, așa că forma îndeplinită atunci nu garantează absolut de loc că s'a mai observat la cele 2 date deosebite arătate;

Că, de altmintreli, doctrina și jurisprudența (Pandectes 31, III) care merge până a refuza recunoașterea îndeplinirei formei unui testament, chiar când întregul original a fost transcris în registrele Tribunalului, dacă s'a pierdut originalul, pentru motivul că se putea face o transcriere eroană și apoi distrugă intenționat acel original, nu se putea să recunoască îndeplinirea formelor unui testament pentru considerația că unul anterior evacuat ar îndeplini condițiunile de formă.

Considerând că din toate cele de mai sus rezultă, că reclamanții nu au putut face dovada testamentului evacuat, așa că nu se pot prevala de dispozițiile sale, și cere legalele ce afirmă că s'ar fi lăsat;

Considerând că în caiace privește cererea d-nei Amira, de a-i se recunoaște cel puțin dreptul la o patrime din întreaga avere, în baza art. 684 c. civ. care regulează dreptul văduvei săraci, în baza actului de căsătorie și a recunoașterei unaniime a moștenitorilor atât orale cât și scrise, cu ocazia judecării cererii de trimetere în posesie a moștenitorilor, Tribunalul cătă a o admite așa cum e formulată.

Pentru aceste motive redactate de d-l Președinte Al. Liciu.

Tribunalul, în virtutea legei,

Admite în parte cererea facuta de catre d-na Cleopatra N. Amira prin petiția înreg. la No. 11029-919, în contra moștenitorilor def. său soț N. D. Amira și anume: Al. Zottu, N. Pilidi, Victoria Vera, Virginia Valsonoiu, Elena Chiriazide, Eliza Motățeanu, Emil Micșunescu, Gh. Plastara, Constantin Plastara, Eugenia Zottu, Elena Zottu, Virgil Plastara, Maria C. Fortunatu, Ion Pilidi, Marta Orghidan, Maria Pancu, Ecaterina Corbescu, Matei Corbescu și în consecință,

Recunoaște reclamantei în conformitate cu art. 684 c. civ. față de susnumiții moștenitori, dreptul în plină proprietate la o patrime din averea defuncțului sau soț N. D. Amira, mobilieră și imobiliară, avere pre-văzută în inventarul dresat de d. Jude Supleant al acestui Tribunal și în inventarul d-lui Jude Stagiari al Ocol. Fundeni-Frunzănesti.

Respinge cererile facute de catre Ministerul Instrucțiunei și Cultelor și Ad-ția Casei Școalelor în numele Azilului „Elena Doamna“ prin petițiunile din 16 Iulie și 16 August 1919, înreg. sub No. 10615, 11875-919, precum și cererea introdusă cu petiția din 23 Octombrie 1919, pentru punere în posesie și predare de legat.

Obligă pe Ministerul Instrucțiunei și Ad-ția Cassi Școalelor să plătească moștenitorilor defuncțului N. D. Amira arătați mai sus suma de lei 5000 cheltueli de judecată.

Sentința cu apel.

Dată și citită în ședința publică azi 11 Aprilie 1921.

(ss) *Al. Liciu ; C. Cătuneanu.*

Grefier, (ss) *Gh. Georgescu.*

ACTUL No. 2

CURTEA DE APEL DIN BUCUREŞTI, SECȚIA IV

Audiența dela 31 Ianuarie 1923

Președenția d-lui C. Romano, Președinte

DECIZIA CIVILĂ No. 21

Curtea, în majoritate,

Văzând susținerile orale ale parților, actele din dosar și concluziunile scrise, constată în fapt și în drept urmatoarele:

La 18 Martie al anului 1885, un mare proprietar, Nicolae D. Amira, care, datorită muncii fără preget și spiritului de economie, agonisise o frumoasă avere, în lipsă de descendenți, bolnav și în preajma plecării în străinătate, își întocmește primul testament olograf, în care principalele legate erau lasate Azilului „Elena Doamna” și soției sale, d-na Cleopatra Amira. La finele acestui testament, scris, datat și semnat de testator, el indică ca urmează să fie învestit de Trib. Ilfov cu forma mistică. Reîntors în țară, la 12 Decembrie 1888, prin petiția înreg. la No. 20282 din 1888, adresată Prezidentului Trib. Ilfov Secția Notariat, declară că: depune plicul în care se află testamentul scris, subscris și datat de el, plic pectuit cu cinci pecete purtând literile N. D. A. testament facut dinainte în formă olografă și că dorește să-l învestească pentru mai multă siguranță și cu forma mistică.

Tribunalul Ilfov S. Notariat, prin procesul verbal No. 1457 din aceeași zi, constatănd cele declarate de Amira, face superscripția acestui testament, iar cu petiția No. 27943 tot din 12 Decembrie 1888, Amira depozitează la Cassa de Depuneri, testamentul cu plicul sigilat de Tribunal, arătând și prin această petiție că în plicul alaturat se găsește testamentul său mistic („mist”) legalizat de Tribunal. La Cassa de Depuneri ramâne testamentul până în anul 1894, când îl retrage și e pastrat la dânsul până în anul 1897, când cu petiția înregistrată la No. 58615 din 28 Noembrie 1897 redespune plicul, declarând că conține: „testamentul mistic legalizat de Tribunalul Notariat Ilfov la 12 Decembrie 1888”. Il reia la 1902 până la 5 Iulie 1908, ziua depunerii ultime și definitive, când, prin petiția înregistrată la Cassa de Depuneri sub No. 37761-908, indică iarăși că depune un plic care conține: „Testamentul din anul 1888 Decembrie 12“.

Retragerile repeatate ale testamentului de la Cassa de Depunerî și redepunérile lui se mai stabilesc, în afară de petițiile la „Cassa de Depunerî“, și dintr'o condică denumită „Caet secret“, găsită în cassa de fier de la domiciliul defuncțului Amira, în care făcuse cu mâna sa diferite însemnări, începând dela 1880 și pâna în Octombrie 1916, dată dela care, fiind în vîrstă de aproximativ 85 ani, vederea nu-l mai ajuta pentru a scrie cu mâna proprie. În acest caet secret, în care trecea toate operațiunile mai importante și schimbarile din averea sa, se găsesc vre-o opt însemnări asupra testamentului, pe care în fiecare din aceste note îl indică sub denumirea de: „testamentul mistic din 12 Decembrie 1888“. Fiecare din aceste însemnări corespunde întocmai cu datele de la Notariat și cele dela Cassa de Depunerî. Astfel, spre pilda: la fila No. 90 a caetului secret găsim o ultimă notă despre depunerea cea din urmă a testamentului la Cassa de Depunerî, adică din luna Iunie 1908, în care Amira indică numarul recipissi Cassei de Depunerî, pentru un plic sigilat ce conține: „*testamentul Amira mistic cu 13 sigiliu*“.

România îndeplinindu-și în Orient rolul istoric și întrând în 1916 în crâncenul război mondial, alături de aliați și contra puterilor centrale, pentru infăptuirea idealului național și pentru triumful dreptăței, — datorita frontului prea întins, grav amenințata de invazia inamică, ale cărei nelegiuri nu cunoșteau margini, a decis să evacueze din Capitala țarei tezaurul public, valorile instituțiunilor de stat și depozitele Cassei de Depunerî, iar față cu asigurările ce le făcea marea și puternica noastră aliată dinspre rasărit, guvernul țării fiind sfatuit și indemnătat și de aliați, a îndrumat tezaurul și toate marile valori, documente, piese vechi de artă și tablouri de preț, la Moscova, unde, dela căderea imperialismului rusesc nimic precis nu se mai poate ști de soarta acestor depozite, cari urmau să fie considerate sacre și inviolabile, datorită, mai ales, imprejurărilor în cari au fost încredințate. Dar, apreciind după furia bolșevismului care a distrus totul în cale, prefăcând în ruină și cenușă progresul tuturor ramurilor de activitate omenească, necruțând nici instituțiile de cultură, nici isvoarele și templele de artă, nici locașurile sfinte, mai este oare cazul să ne întrebăm, după o atât de îndelungată și tristă experiență, dacă pentru depozitul forțat facut de România săngerânda, în mâinele, marelui sale aliate, în momente de cea mai grea cumpănă și când era la o multe de căut de prăpastie, mai putem avea vreo licare de nădejde că ni se va restitu benevol și intact? Odata cu acest tezaur al țarei, rămas la Moscova, fără posibilitate de a-l recăpăta sau cel puțin de a-i afla de urmă până în prezent, netăgăduiți au fost trimise și toate valorile și depozitele aflate la Cassa de Depunerî, între cari se cuprindea și testamentul mistic al lui Amira, — fapt ce se dovedește, osebit de deducția logică a lucrurilor, și din certificarea Cassei de Depunerî, și nici de moștenitori de sânge nu s'a contestat.

După decesul lui Amira, survenit la 23 Iunie 1919, câtă vreme testamentul sau mistic rămase depozitat la Moscova, singurele documente despre ultima-i voință și referitoare la atribuirea averei sale în valoare de mai multe zeci de milioane, mai rămân cele găsite în casa de fier a defuncțului dela locuința din str. Clementei No. 17, catagrafiate de judecă-

torul Tribunalului Ilfov cu ocazia inventarierei averei și anume : 1) Actul intitulat : „Testament“ scris de o mâna streină, dar care are adaogat cu mâna defunctului, sus, pe pagina I, mențiunea „Copie“ și pentru care confirmare Amira a semnat îndată după acest cuvânt, a mai semnat și în josul fiecărei pagini și a mai scris cu mâna sa la finele testamentului, după ce a reprodus și jurnalul Tribunalului Ilfov secția Notariat din 12 Decembrie 1888, următoarea frază : *„Intocmai este originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20688“*. 2) S'a mai găsit în cassa de fier, scris în întregime de Amira, un act intitulat „preschimbări la testament“, care nu este datat și nici semnat, și poarta mai multe corecturi. Pe acest act face oarecari adaogiri de legate, determinate de marirea averei sale, în principal testând tot Azilului „Elena Doamna“ și averea mobiliară, care dela primul testament din 1885 crescuse considerabil. 3) Un caet aşa numit secret, în care își însemnă orice activitate financiară și despre care am pomenit anticipat. 4) Două plicuri desfăcute și goale; din însemnările ce poartă rezultă că în ele se închisește plicul ce conținea testamentul mistic, în cele două rânduri când îl depuse în Cassa de Depuneri. 5) Două concepte de testament, ambele nesemnate și din care unul are aceiași dată cu primul testament olograf, adică 18 Martie 1888. Aceste concepte poartă tături cu cerneala în cruce pe fiecare pagină, lăsând impresia că a fost o ciornă, care s'a recopiat spre a-i se da forma definitivă. Al doilea concept, fară nici o data și ne complectat, are aparența a fi anterior datei de 18 Martie 1888. Despre aceste din urmă două acte nu s'a insistat de partile în litigiu, nefiind nici unul de natură a arunca vre-o lumină folositoare; dar încă și aceste concepte coprind rentru azilul „Elena Doamna“ și soția testatorului tot cunoscuțele legate. 6) În fine, un act scris, datat și subscris de Amira la 10 Aprilie 1907 și prin care declară că intrucât a dispus prin testament cum să se împărță averea la moarte sa, voește ca moștenitorii surorilor sale moarte, să raporteze la masa succesorălă ceea ce autoarele lor au primit dela el pe când erau în viață.

Prin copia de testament, a carei identitate cu originalul o recunoaște chiar Amira prin următoarele cuvinte scrise de mâna lui pe aceasta copie : *„Intocmai este originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20688“*, toata averea imobiliara a defunctului, compusă din: moșia Frunzănești situată în comuna Frunzănești jud. Ilfov, precum și padurea de pe această moșie și casele din București str. Clementei No. 17 și colțul Pitar Moșu, rămân legate Azilului Elena Doamna.

Sohiei sale îi lasă jumătate din uzufructul moșiei Frunzănești, dela data închetării lui din viață, precum tot dela aceeași dată și întreg uzufructul caselor situate în București Str. Clementei 17 și colțul Pitar Moș și deosebit în plină proprietate mobilierul din aceste case, iar moștenitorilor de sânge, vreo trezeci la număr, le lasă pe 20 ani jum. din uzufructul moșiei Frunzănești, începând trei ani în urma morței testatorului. În afara de acestea, mai dispune de câteva legate mărunte în folosul saracilor, școaliei, comunei din Frunzănești, servitorilor, etc.

Azilului Elena Doamna datorită actului intitulat „Preschimbări la

testament“ i s'ar mai lasa și restul valorilor mobiliare, dar, cum s'a văzut, acest act nu e semnat nici datat.

Pe baza acestor acte găsite în cassa de fier la moartea lui Amira, Ministerul de Instrucție și Casa Scoalelor și a Culturei Poporu lui, ca reprezentanți ai Azilului Elena Doamna, precum și soția defunctului, d-na Cleopatra Amira, au cerut Tribunalului să oblige pe moștenitorii de sânge ai defunctului Amira la predarea legatelor particulare mai sus pomenite, lăsate lor prin testamentul evacuat la Moscova și prin preschimbările la acest testament, iar, în subsidiar, în cazul în care testamentul nu se va respecta, soția defunctului a cerut să i se recunoască dreptul la o pătrime din succesiune în plina proprietate, ca vaduvă săracă, conf. art. 684 cod. civil.

Pentru admiterea acestor acțiuni, astfel cum sunt formulate, reclamanții cer să probeze prin prezumptions existență, conținut și forma testamentului, pe baza art. 1198 al. 4 c. civ. combinat cu art. 1203 din același cod.

Moștenitorii de sânge, profitând de pierderea originalului testament mistic, ramas prin evacuare la Moscova, se opun la admiterea acțiunei Ministerului Instrucției precum și la cererea principală a soției defunc-
tului, obiectând că testamentul nefiind înfațisat, legatarii particulari nu-și pot valorifica în mod legal drepturile pretinse, de oarece retențunea tes-
tamentului la Moscova fiind o imposibilitate provizorie de a produce titlul,
nu poate echivala cu perderea lui prin caz de forță majoră.

Că în tot cazul, câtă vreme n'au dovedit că această perdere din
forță majoră s'a produs după data încetării din viață a lui Amira, nu pot
proba prin prezumptions existență valabilă a testamentului; că, în deosebit,
testamentul fiind un act solemn, reclamanții trebuie să dovedească în afară
de existență și conținutul lui, ca întrunea și condițiunile de validitate cerute
de lege; că, în tot cazul aceasta din urmă doavadă în nici un chip nu
poate fi facută prin prezumptions și, în fine, că nici una din prezumptionsile de cari
se servesc legatarii particulari, nu are putere probatorie care să poată în-
locui cu succes instrumentul scris sau dovada cu martori; că, de asemenea,
ciorna de act, nedatată și nesemnată, intitulata „preschimbari la tes-
tament“, cu adaogiri și ștersături, are o valoare juridică absolut nula.

Tribunalul Ilfov s. II c. c. judecând în primă instanță a respins ac-
țiunea Ministerului Instrucției și cererea principală a soției defunc-
tului Amira, recunoscând acesteia dreptul la o patrime în plină proprietate din
întreaga avere a defunctului, ca vaduvă săracă.

Oprind aci constatarilor în fapt, rezultate din actele dosarului și lun-
gile desbateri;

Văzând, că ceea ce în principal a determinat tribunalul la refuzul
de a valorifica legatele, pare a fi neputința reclamanților de a înfațisa
martori, cari, alăturați la seria de prezumptions, să confirmă testamentul, sin-
gure prezumptionsile neavând destulă tarie;

Că aceasta temă ar fi învederat o argumentare eronată în drept;

Că de asemenea, Tribunalul prin considerente sale, mai comite eroarea de a înlătura puterea probatorie, ca simple prezumptions, a unor
acte, prin aceea că nu îndeplinesc condițiunile necesare unor testamente

de sine statătoare, deși fara a fi ele înșile testamente, din conținutul lor s'ar putea proba cuprinsul testamentului pierdut.

Că dar, chestiunile de drept deduse în speța Curței sunt cele următoare :

Art. 1118 al. 4 din codul civil, prin expresia: „titlu pierdut”, cuprinde și testamentele?

Afirmativa este de neînlăturat. Denumirei „titlu pierdut” fiind generică, încadrează și testamentele. Chiar moștenitorii de sânge au terminat prin a recunoaște că nu s'ar putea susține cu succes teoria contrara.

Dar simpla retenție a titlului este echivalentă pierderii?

Având în vedere dispoz. art. 1198 al. 4 c. civ., care, după cum am statuat, se aplică și la testamente, creditorul, șecte legatarii, sunt dispensați a produce testamentul din care le derivă legatele în cazul în care testamentul care servea de probă literală s'a pierdut în urma unei întâmplări fortuite, neprevăzute, streina de voința testatorului și rezultata dintr-o forță majoră;

Văzând ca în speța lipsa testamentului e cu totul streina de voința testatorului, iar pentru legatari, deținerea lui la Moscova constituie cu drept cuvânt o imposibilitate actuală de a-l produce, de neînlăturat :

Că dar, într'un atare caz, testamentul neputând fi prezentat, legatarii sunt în drept de a dovedi prin martori existența și conținutul sau;

Având însă în vedere că, deși în principiu dovada cu martori este admisibila în caz de pierdere testamentului, în litigiul dedus Curței, cum testamentul a fost investit cu forma mistică și testatorul era o fire cu totul precauta și ascunsă, legatarii nu au putință de a uza de acest mijloc de probă; rămâne dar a se vedea, dacă proba testimonială nu poate fi suplinită numai prin prezumții grave, precise și concordante.

Având în vedere că, din apropierea art. 1198 al. 4 cod. civ. cu art. 1203 același cod, chestiunea se soluționează, ultimul text precizând că prezumțiiile nu sunt permise decât numai în cazurile când este permisă și dovada prin martori ;

Că deci: în ipotezele în care un creditor neavând posibilitatea de a prezenta un titlu scris, pe baza art. 1198 al. 4 cod. civil, poate uza de martori, același creditor are tot astfel dreptul pe baza art. 1203 cod. civ. de a se servi de prezumții judiciare, ramânând numai judecătorului să determine dacă prezumțiiile înfațăse sunt serioase și au destulă putere probatorie. Jurisprudența și doctrina franceză au aplicat acest principiu în ceea ce privește actele ce au fost pierdute în urma faptelor de război, fără să mai stabilească gradația probelor în sensul de a se înălatura prezumțiile, dându-se preferință numai probei testimoniiale.

Discuțiuni mari s'au predus și ezitarea a perzisat asupra chestiunii dacă testamentul fiind numai deținut de guvernământul bolșevic, fară o probă evidentă despre distrugerea lui, legatarii particulari pot beneficia de dispozițiunile art. 1198 al. 4 c. civ., care învoește pe creditor a probă existență și conținutul titlului pierdut, numai atunci când perderea a survenit în urma unui caz de forță majoră. Dar dacă legiuitorul ar fi înțeles o incetare de existență a titlului, complecta și definitivă, ar fi întrebuințat expresia de *titlu distrus*, iar nu „pierdut“.

Proba testimonială și deci proba prin prezumții fiind principial admisă ori de câte ori n'a fost posibil a se procura o probă literală despre actul juridic, imposibilitatea devine aceeași, fie că titlul e distrus sau pierdut definitiv, fie că este reținut în astfel de condiții că nu se poate obține prin nici un mijloc, cum este opunerea guvernului bolșevic din Rusia, care refuză fară motivare restituirea depozitului românesc.

O obiecțione, ce la prima vedere ar avea o aparență mai delicată și care s'a ridicat de moștenitorii de sânge, este aceia că legatarii nu se pot folosi de proba prin prezumții cât timp ei n'au dovedit că perderea testamentului prin forță majoră s'a produs după data încetării din viață a lui Amira. În adevar, este stabilit în doctrină și jurisprudență că dacă testamentul a fost distrus de testatorul însuși, sau cu voia lui, sau numar cu știrea lui, sau chiar prin forță majoră, ori prin fapta unui al treilea, dar în timpul când testatorul trăia și a putut lua cunoștință de această distrugere (și n'a refacut testamentul), aceasta echivalează cu însăși revocarea legatelor prevăzute în acel testament;

Dar în cazul de față nu aceasta este speță.

Testatorul n'a putut să-și formeze convingerea că actele depozitate de Cassa de Depuneră la Moscova sunt definitiv pierdute. Bătrânlul Amira, în timpul războiului nostru a rămas în teritoriul vremelnic ocupat, astfel ca abia după semnarea păcei de tristă memorie, dintre România și Puterile centrale, care a avut loc în vara anului 1918, a putut afla că depozitele dela Cassa de Depuneră sunt evacuate la Moscova, dar pe vremea aceia încă nu se știa dacă curțul bolșevic va triumfa deplin, sau se va stinge ca flacăra unui foc de țar, la prima adiere de vânt, la prima încercare de redeșteptare a imperialismului țarist ! Mai ales la noi în țară, vechii instăriți, cei bătrâni, cei cari au trăit impresionați viața întreaga de a totputernicia autocratismului rusesc, cari în deceniile trecute, au avut repetate prilejuri sa vadă sau sa audă cum cunțul rusesc înabușea orice vânt și orice pornire spre libertate, ori cât de bine ar fi fost organizate, asemenea oameni, ca Amira, nu puteau să-și schimbe dintr'o dată convingerea și deci să banuiasca că bolșevismul va dăinui în Rusia mai mulți ani și că datorită acestei temporizări se vor distrugе toate depozitele noastre din Moscova; credeau că în cazul cel mai rău își va însuși aurul românesc, poate și bijuterile, dar documentele private, cari nu au valoare banească pentru Ruși, nu au pentru ce le distrugе. De altfel, această credință, dăinuște și astazi la o mare parte dintre noi. Aceasta a fost de sigur, și credința octogenarului Amira, care se stinse abia la vreo 6-7 luni după retragerea trupelor inamice din Capitala țarei, interval în care, datorita celor 87 ani, nu mai putea scrie nimic cu mâna proprie. Și, în definitiv, numai ipotetic se susține totala peire a testamentului mistic, căci concluziunile principale ale legatarilor sunt în sensul că este numai o imposibilitate invincibila provizore de a produce testamentul.

Având dar în vedere că o dată recunoscut dreptul legatarilor de a uza de prezumții, trebuie statuat și ce anume pot dovedi prin acest mijloc, osebit de existența testamentului ;

Este cert că legatarii sunt obligați să probeze conținutul testamentului numai în ceeace îi privește. Cu alte cuvinte, să dovedească legatele lăsate lor, nici de cum restul testamentului;

Astfel fiind, și ținând seamă că textele art. 1198 al. 4 și 1203 c. civ. sunt generice, îngăduind să se poată înlocui titlul scris pierdut prin martori sau prezumții, rezultă că și dovada conținutului unui astfel de titlu, poate fi făcută prin toate mijloacele, adică chiar numai prin martori sau prezumții. A se face vreo distincțiune între mijloacele de a proba existența testamentului și cele pentru a proba conținutul, ar fi cu totul nelogic, căci legatarii se găsesc în fața acelorași imposibilități de a procura probe scrise fie pentru prima parte, fie pentru a doua.

Că, de asemenea, atâtă vreme cât testamentul n'a fost distrus sau sustras de moștenitorii de sânge, reclamanții legatari sunt obligați să facă dovada că testamentul, la care se referă, îndeplinea formele preținse de lege pentru testamentul olograf și mistic; dar totuși, rămâne punct căștigat că și această probă, și tot pe considerațiunile trase din caracterul general al art. 1198 al. 4 și 1203 cod. civ., poate fi făcută prin prezumții. A se admite contrariul, adică a cere o probă regulată pentru forma testamentului, ar fi a face cu totul iluzorii și fară nici o aplicare practică, primele înlesniri acordate legatilor, pentru dovada existenței și conținutului testamentului;

Că astfel fiind, rămâne numai să analizăm puterea probatorie a prezumțiunilor atât pentru existența cât și pentru conținutul și forma testamentului;

Din deducție în deducție, din prezumție în prezumție, existența testamentului în forma olografa și mistică este complect stabilită: În adevar, după cum s'a văzut și nu se poate contesta, la 18 Martie 1885 Amira, bolnavă, și-a întocmit primul testament olograf, scris, datat și semnat de el și în care lasă Azilului Elena Doamna și soției sale legatele mai sus prevăzute; Că acest testament, Amira, reîntorcându-se din străinatate, îl investește cu forma mistică, la 12 Decembrie 1888 — spre mai multă siguranță, cum arata el în petiția către Prezidentul Tribunalului. Acest testament îl depune în aceeași zi de 12 Decembrie 1888 la Cassa de Depuneri, unde îl lasă până la 1894. De atunci și până la 1897, când îl redepune tot acolo, testamentul e pastrat la dânsul; îl reia la 1902 până la 5 Iunie 1908, ziua depunerii ultime și definitive, și de unde, în 1916, la începutul războiului nostru, împreună cu tot tezaurul țărei, este încredințat Rușilor, — ramânând depozitat la Moscova fără posibilitate de a-l recăpăta sau cel puțin de a-i afla de urmă. Dovada de îndeplinirea formei misticice și proba depozitării la Cassa ed Depuneri, se face cu toata precizinarea prin petițiile adresate autorităților în drept, de însuși testatorul și care se găsesc și la dosar, după cum le-am descris la expunerea în fapt.

Ceea ce a determinat pe Amira să retraga în două rânduri, la 1894 și la 1902, testamentul său mistic dela Casas de Depuneri, a fost desigur nevoie de a face unele adăogiri, provocate fie prin mărirea averei sale, fie prin încetarea din viață a vreunui din micii legatari; totuși aceste adăogiri Amira le-a putut face lăsând intact pliul sigilat care conținea testamentul său olograf din 1885, investit cu forma mistică la 12 Decembrie 1888, și pe care exista superscripția legală, adaogând numai la plicul Tribunalului, lăsat intact, o hârtie separată cu schimbările

ce timpul provocase și pe cări împreună le sigila într'un al doilea plic, ce-l depunea la Cassa de Depunerii.

Această procedare se deduce dintr'un complex de imprejurări. Cu drept cuvânt, atât la prima depunere la Cassa de Depunerii din 12 Decembrie 1888 cât și la cea din 1897, Amira a avut prevederea să declară în petițiile cu care alatura plicul, că depune testamentul său *mistic* legalizat de tribunalul Notariat Ilfov la 12 Decembrie 1888. Tot astfel la ultima depunere din 1908, cu toate că Amira crede de a adăuga, în petiție, expresinea *mistic*, nu e mai puțin adevărat ca tot în aceasta petiție precizează, că depune *testamentul din anul 1888, Decembrie 12*.

Ori, dacă la această din urmă depunere s-ar presupune ca Amira rupsese plicul cu superscripția Tribunalului din 12 Decembrie 1888, nu l-ar mai fi identificat în petiția ultimei depunerii din 1908, declarând că depune testamentul *din 1888 Decembrie 12*, ci l-ar fi declarat testamentul din 18 Martie 1885, căci această din urma data purta testamentul olograf devenit mistic abia în anul 1888 Decembrie 12.

Că, în deosebit, dovedă mai mult că Amira și la 1908 a depus testamentul la Cassa de Depunerii respectându-i forma mistică, rezultă din cercetarea caetului secret gasit în casa de fier dela domiciliul lui, și în care, după cum am aratat, se vede la pagina 90, o înregistrare din luna Iunie a anului 1908 cu urmatoarea mențiune: „Recipisa Cassei de Depunerii No. 92612 pentru un plic sigilat care conține testamentul Amira *mistic*, sigiliu are 13, cu inițiale“.

Oare, la ce ar fi arătat Amira în caetul secret, ca testamentul ce depusese în 1908 cu aceea recipisa, avea formă mistică, când în realitate nu i-ar fi păstrat-o?

Cum s-ar putea explica o astfel de mistificare din partea lui Amira?

Nu este nici de susținut, că Amira a întrebuințat denumirea de testament mistic fără să ii înțeleagă rostul. Este drept că scrisa „mixt” în loc de mistic, dar ori că de greșit, din cauza lipsei lui de cultură, pronunță și scrisa aceasta denumire juridica, în schimb cunoștea în tot amanuntul condițiunile și formele legale cu care se investea un testament astfel denumit. Aceasta mai reiese: din petiția cu care a depus la Tribunal testamentul la 12 Decembrie 1888 și în care se exprima astfel: „Testamentul meu este facut mai dinainte în forma olografa și doresc să-l învestesc astăzi pentru mai multă siguranță și cu forma mistică“. De asemenea mai rezultă din însemnarile facute de defunct de-asupra celor două plicuri găsite desfăcute în casa de fier și în cări se închise de Amira plicul cu testamentul mistic; astfel, pe plicul cu care a făcut depunerea în anul 1888 stă scris de mâna lui Amira: „In acest plic este testamentul meu mistic legalizat astăzi 12 Decembrie 1888 de onor. Tribunal Notariat Distr. Ilfov, sigilat cu sigiliul meu“. Tot pe acest plic mai gasim o a doua adnotare, în cuprinderea următoare: „Astazi 28 Noembrie 1897 cu acest mod intocmai s'a depus din nou tot acest testament care a fost luat și astăzi este depus cu recipisa No. 20688“. De asemenea pe plicul depus în 1888 găsim iarăși urmatoarea însemnare: „Acest plic conține testamentul meu „mixt“ legalizat de Tribunalul Ilfov la 12 Decembrie 1888, plicul sigilat cu sigiliul meu N. D. A. Depus astăzi 28 Noembrie 1897 la Cassa ed Depunerii“.

Dar mai mult, în casa de fier s-au gasit toate plicurile superficiale ale testamentului depus, pe cari le schimba, cum am constatat, la fiecare retragere, de sigur, în scop de a alatura la plicul testamentar, care purta superscripția Tribunalului, oarecari noi dispoziții, probabil acelea care au fost însemnate de testator și pe marginile copiei de testament gasita tot in casa de fier și cele din actul intitulat: Preschimbări.

Dacă plicurile superficiale, cu care facea depozitarea la Cassa de Depuneri și în cari închidea pe cel vizat de Tribunal, s-au gasit toate în casa de fier, numai acel vizat de Tribunal și în care era testamentul nu s'a găsit, și cum din toate circumstanțele reiese că Amira a fost un om cu totul ordonat, lipsa numai a plicului ce purta superscripția Tribunalului duce la grava și logica presupușie ca nu s'a găsit în casa de fier tocmai fiindca Amira nu-l violase; la fiecare ridicare dela Cassa de Depuneri îl lăsa intact, adăogând numai, în al doilea plic, un supliment de dispoziții în formă de codicil. Si cum s'ar putea închipui ca omul acesta atât de precaut, care a investit testamentul sau într-o formă solemnă, tocmai pentru mai multă siguranță, după propriile sale marturisiri, să-i fi periclitat cu atâta ușurință validitatea desfășurând plicul vizat de Tribunal?

Având dar în vedere cele până aci expuse, nu poate rămâne cea mai redusă îndoială despre existența testamentului Amira și despre forma mistică în care a fost conservat de autor până la ultima depunere din 1908, careia i-a urmat evacuarea la Moscova.

Dar mai presus de toata aceasta argumentație și de toate presupușii serioase, grave, precise și concordante, din cari s'a format o deplina convingere, ce mai adăogă o probă care nu numai ca confirma, odată mai mult, existența testamentului și forma lui, dar precizează și conținutul acestui testament, aruncând o deplină lumină asupra problemei dedusă Curței: este afirmațiunea, destainuirea testatorului, care valoreaza și convinge mult mai mult ca orice altă marturie. Într'adevar: în casa de fier dela domiciliul sau s'a mai gasit, după cum s'a expus în prima parte a acestei decizuni, un act intitulat „testament“; el este copia testamentului holograf întocmit la 18 Martie 1885 și investit cu forma mistică la 12 Decembrie 1888. E scris de un al treilea, dar este semnat pe toate cele 6 file, de testator, care a mai pus și cu mâna proprie la începutul primei pagini denumirea calificativa „Copie“, după care a semnat, iar pe seria de pagini a scris tot cu propria mâna diferite adnotări de mica importanță și cari nu influențeaza cu nimic asupra legatelor Azilului Elena Doamna și ale soției defunctului. În aceasta copie de testament sunt cuprinse 1. legale prin care Amira lasă Azilului Elena Doamna toată averea imobiliara, cum s'a expus în corpul acestei decizii, și legatele referitoare la soția testatorului. Identitatea acestei copii cu originalul testament, o recunoaște chiar Amira, prin urmatoarele cuvinte scrise pe acest act: „Întocmai este cu originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20688“. Ca originalul acestei copii a fost investit cu formula mystică la 12 Decembrie 1888, rezultă și din faptul că Amira, la finele acestei copii aflate în casa de fier, a transcris întreg jurnalul încheiat de Tribunalul Ilfov secția Notariat la 12 Decembrie 1888.

Evident, această „copie“, cu toate că poartă de 12 ori semnătura lui

Amira nu poate fi prețuită drept un testament valabil prin el însuși, dar, în schimb, în cazul de față devine prezumția cea mai precisă, cea mai probantă, constituind însăși declarațiunea testatorului, mărturisirea lui!

Voința lui Amira? Ce, oare, ar putea-o proba mai mult, decât afirmațiunea ultimă a testatorului?

Și, în sfârșit, înaintând cu cercetarea noastră, am putea patruinde nu numai departe, dar chiar mai adânc — până în sanctuarul sufletesc al aceluia om în jurul groapei caruia se razboesc atâtea interese astăzi, și am putea desprinde, cu multă băgare de seamă, evident, și cu multă sfială din noianul de posibilități diferite alaturi de fragilul mănușchi de date sigure disponibil, trăsatura caracteristica, starea psihică unitara strecurată ca un fir de legătură printre toate sinuozitățile și schimbarile sufletești ale vieței lui, și care ar forma o ultima presupunție: voința constantă a testatorului! Iar dacă prezumția aceasta nu va fi, poate, cea mai legală, ea va fi cu siguranță cea mai gravă, cea mai interesantă și cea mai prețioasă.

În adevar, am putea reține din cercetarea documentelor referitoare la testamentul lui Amira, mai multe constatări extrem de importante, din care am putea deduce câteva concluziuni luminatoare: Mai întâi îl vedem pe Amira, întocmindu-și primul testament, cu mult, mult înaintea morței sale — la o vreme, când foarte mulți oameni — chiar bătrâni, chiar bolnavi, n'au forță sufleteasca de a privi mai departe decât prezentul, până dincolo de viață. E o miopia spirituală — de ocenzie, determinată sau de inconștiență sau mai ales de o indistinctă și ciudată teamă — teama de moarte. A avut-o Amira? Nu se știe. Ceeace e cert însă, e că a avut o alta mai puternică, acea „teamă a uitării” — o teamă în care întră puțin egoism, multă prudență, foarte multă vanitate.

Stim că Amira avea foarte mulți nepoți. Dacă murea fără testament, averea lui s'ar fi fară împărțită în tot atâtea particulele neînsemnante. Și tocmai aceasta n'a voit Amira. Averea lui, acest om simplu și sobru o agonisise într'o muncă fară preget și neincetate combinaționi.

Poate a simțit dragostea pentru opera unei vieți întregi și jalea de a o ști la un moment înpriștiat; poate a fost și altceva. În pragul gândurilor supreme, omul acesta, care nu reese să fi făcut vre-un bine însemnat pe pământ, care, în tot cazul, n'a savârșit fapte mari, a vrut, poate, să le facă totuși, într'un gest postum, care să-i ușureze sufletul și să-i perpetueze amintirea. Astfel numai se explică și destul de lesne, hotărârea lui de a-și lasa averea neștirbită, unei instituții, precum și diferențele condiții ce înscrie în testament, determinate de un orgoliu, care ajunge până la naivitate, ca de exemplu: Condițiunea ca comuna Frunzănești, în care se va ridica din darul sau o școală și o primărie, să-și schimbe vechiul nume, pentru numele nou al donatorului, sau ca testamentul să fie publicat în fiecare an prin „Monitorul Oficial” (vezi în Preschimbări).

De altfel, că pe moștenitorii lui nu-i iubea și nu vrăia cu nici un preț să le lase averea imobiliară, ne-o mai probează, în afară de afirmațiunea voinței sale testamentare, neobișnuit de puternică și unitară, în decursul anilor și atât ocazii de preschimbări, ne-o mai probează un amânunt găsit într'unul din acte (Preschimbări) și prin care hotărăște, că, în

față unui eventual refuz al Azilului Elena Doamna, averea lui să treaca la spitale, pentru întreținerea unor paturi cari să poarte numele sau și al soției sale. S-ar putea deci crede, nu numai că Amira nu vroia să-și lase averea să imobiliara moștenitorilor de sânge, dar chiar: că *vroia să nu te-o lase.*

Ceea ce rămâne deci, mai clar ca orice, este voința lui neșovatoare și constantă, stabilită dintr'un inceput, dovedita din testamentul sau, din copie, din adăogiri, din declarații și în sfârșit, din toata acea împreună de prezumtiuni și consideraționi psihologice, cari ne duc tot acolo de unde am pornit — adică la marturiile concrete, pe cari de astădată le putem considera ca sigure și nediscutabile.

Astfel fiind și vazând ca Ministerul Instrucțiunii, în numele Azilului Elena Doamna deosebit de legatele lasate de Amira și referitoare la averea imobiliară prin testamentul investit cu forma mistică, mai cere să i se recunoască dreptul și la averea mobiliara testata printr'un codicil alăturat plicului cu testamentul mistic și depus la Cassa de Depuneri închis într'un al doilea plic;

Văzând ca și soția testatorului cere să i se valorifice de justiție și legatele lăsate prin acest codicil;

Având în vedere, ca actul intitulat: „Preschimbări la testamentul mistic al lui N. D. Amira“, gasit în casa de fier nu este nici datat, nici semnat de testator și ca conține adăogiri și ștersaturi.

Ca chiar dacă, în starea în care a rămas acest act, poate fi socotit drept o prezumție că Amira în acest sens ar fi întocmit codicilul sau, Curtea totuși, nu găsește suficiente elemente și nu-și poate forma complecta convingere, dacă în adaogirile alăturate la testamentul mistic depozitat la Cassa de Depuneri, Amira să apropie, în mod definitiv, la dispozițiunile cuprinse în ciorna intitulată „Preschimbări la testamentul mistic“.

Dar dacă acest act, pe motivele mai sus expuse, nu poate fi ținut în seamă pentru legatele ce el adăoagă, aduce însă o prezumție mai mult pentru statonica hotărâre a lui Amira de a nu se fi gândit o clipă macar să reducă ceva din primele legate lasate prin testamentul mistic Azilului Elena Doamna și soției sale; căci nemodificând nimic nici prin aceste preschimbări, în desavantajul Azilului Elena Doamna sau a soției defuncțului, înseamnă în mod luminos, ca a înțeles să pastreze neclintite acele părime dispoziții.

Căci cu cât Amira înaintă în vîrstă, modificările lui veneau numai în detrimentul moștenitorilor de sânge și aceasta se mai deduce încă și din actul intitulat „Declarație“, scris datat și semnat de Amira la 10 August 1907, adică numai cu un an anterior ultimei depozitări a testamentului mistic la Cassa de Depuneri și prin care declarație arată că vointă sa ca ac de ultimă dispoziție este ca urmășii surorilor sale să raporteze la masa succesoră ceeace primiseră în viață autoarele lor de la Amira.

Că în ce privește cererea subsidiară făcută de văduva defuncțului Amira, că, în cazul în care Curtea nu va valorifica și legatele prevăzute în actul intitulat „Preschimbări“, să i se recunoască și dreptul la o pătrime din avere în plină proprietate, ca văduvă săracă;

Văzând că prin concluziunile depuse la dosar la prima instanță,

reese ca apelanta Cleopatra Amira a renunțat la dreptul vaduvei sărace, în cazul în care se va considera valabil testamentul mistic, depozitat la Cassa de Depunerî și evacuat la Moscova ;

Că astfel, gestul larg de renunțare la marile avantaje materiale, numai în scop de a se respecta ultima dorință a soțului defunct, ca o înaltă datorie morală, ce cu atâta elan și pietate a fost desvoltat la instanța de apel, n'ar mai avea nici un înțeles, dacă, pe lângă legatele din testament, s'ar mai reclama de soție și pătrimea ca văduvă săracă ;

Ca, în deosebit, d-na Amira nici nu a dovedit în instanță că ar întruni condițiunile art. 684 c. civ. și după ce Curtea reconstituie și valorifică legatele ce o privesc coprinse în testamentul mistic evacuat la Moscova ;

Că în ce privește cererea Miniserului de Instrucțiune de a suspenda soluționarea acestui proces până se va stabili în mod definitiv despre soarta depozitelor de la Moscova ale Cassei de Depunerî, față cu considerentele mai sus expuse, acastă propunere devine cu totul inutilă.

Pentru aceste motive, redactate de D-nul Președinte Romano,

In virtutea legii, Decide:

Admite în parte atât apelul facut de Ministerul Instiucțiunii și de Casa Școalelor și a Culturei Poporului, reprezentând Azilul Elena Doamna din București, cât și apelul făcut de Cleopatra N. Amira împotriva sentinței civile No. 299 din 11 Aprilie 1921, a Tribunalului Ilfov Secția II c. c., etc.

Dată și citită în ședință publică astăzi 31 Ianuarie 1923, în palatul Justiției din București.

(ss) *C. Romano*; (ss) *Gr. Conduratu*;

(ss) *Ş. Gogălniceanu*; (ss) *Andrei Rădulescu*.

Grefier, (ss) *F. Chioveanu*.

OPINIUNE

Subsemnatul conslier sunt de părere a se respinge ca nefondate ambele apeluri și a se confirma sentința apelată pentru motivele arătate într'ansa.

(ss) *N. Radovici*.

ACTUL No. 3

MOTIVELE DE CASARE

1. Violarea și greșita interpretare și aplicare a articolului 1198 alin. 4 cod. civ., a art. 1203 cod. civ., nemotivare, și exces de putere.

Curtea constată în fapt că, Amira și-a depus testamentul mistic la Cassa de Depuneri și Consemnaționi, care l'a evacuat în timpul războiului, odată cu tot tezaurul la Moscova.

În aceste imprejurari, Curtea judecă că reclamanții, preți și legatari, găsindu-se în imposibilitate de a produce testamentul lui Amira, fie că acest testament ar fi fost distrus de bolcevici împreună cu tot tezaurul român, fie că s-ar găsi încă la Moscova cu o parte din tezaur, fără să se știe dacă și când Guvernul Sovietic rus, va voi să-l restituie, se găsesc în previziunile art. 1198 al 4 cod. civ. și trebuie să fie autorizați a face dovada testamului și să dovedească prin martori sau prezumptionsi.

Judecând astfel, Curtea interpreta și aplică greșit zisul text din codul civil, dă o decizie nemotivată, și comite un exces de putere.

Intr'adevăr, fundamentalul acestei dispoziții, aplicabilă de sigur și la testamente, este că titlul ce reclamantul vоеște să invoace este definitiv perdit printr'o cauză de forță majoră, și în vederea unui asemenea caz exceptional, care pune pe beneficiarul titlului în imposibilitate să-și valorifice dreptul, el e autorizat, printr'o gravă derogătură dela principiile legei, să și dovedească titlul prin martori sau premjuni.

De aci consecința logică că atunci când nu se poate afirma că titlul este percut, ci că există numai o piedică provizorie ca el să fie produs, dispoziția art. 1198 aliniatul 4, nu și găsește aplicarea.

Intr'adevăr, cum s-ar putea justifica admisirea dovedirei unui titlu, mai ales în materie de acte solemne cum e testamentul, cu martori și prezumptionsi, în cazul când titlul nefiind definitiv percut ar fi posibilitate ca el să fie produs ulterior după închiderea piedicei, și cu ocazia producerei lui să se constate că el nu întrunește condițiunile de formă sau nu are conținutul alegate și stabilite prin martori sau prezumptionsi? Care ar fi calea legală pentru a se putea reveni, în asemenea caz asupra unei judecății manifest greșite prin care o parte având drepturi contestabile ar fi fost despăgubită în favoarea părții fără nici un drept?

In cazul nostru, este absolut cert că, nici pe cale oficială, nici pe cale particulară, nu se cunoaște soarta tezaurului nostru dela Moscova; dacă în privința aurului Băncii Naționale, a bijuteriilor și a diferitelor valori există cea mai gravă și justificată aprehenziune cei mai mulți speră că hârtiile de familie și diferitele acte se găsesc și azi intacte.

Însăși adversarii, după ce au cerut să dovedească testamentul cu prezumții pe motiv că fiind transportat la Moscova trebuie considerat ca pierdut, au cerut formal Curței prin concluzii orale și scrise, cum se constată din deciziune și din dosar, ca în cazul în care nu li s-ar încuviința dovada, sa se suspende judecata procesului, până ce se va putea cunoaște soarta definitivă a depozitului dela Moscova.

Față cu aceste concluziuni, care cuprindeau recunoașterea însăși a reclamațiilor ca nu se știe dacă depozitul mai este în ființă sau nu, — ba mai mult ei afirmau că se urmează negocieri între guvernul român și cel rus pentru restituirea depozitelor existente din tezaurul nostru, — cum putea Curtea considera testamentul lui Amira ca pierdut în înțelesul art. 1198 cod. civil?

Am mai invocat ca dat fiind că multe alte acte, testamente și altele se gasesc în aceeași categorie transportate la Moscova, și întrucât nu se știe dacă mai există și dacă vom obține restituirea lor, numai legiuitorul printr-o lege specială ar putea autoriza reconstituirea lor de pe acum, fixând condițiile acestei reconstituiri. Si ca exemplu invocam că în ce privește efectele evacuate la Moscova, deși aveam o lege relativ la titlurile „*perdute*”, distruse sau furate, totuși legiuitorul înțelegând că ea nu poate fi aplicată acelor efecte pentru că nu se știe încă dacă sunt pierdute sau reținute, a dispus printr-o lege specială ca acele titluri să poată fi declarate anulate și înlocuite prin duplicate eliberate în anumite condiții.

Curtea, se mărginește a spune, că legea întrebuițând expresia de titlu *pierdut*, iar nu acea de titlu *distrus*, nu importă dacă testamentul e definitiv pierdut sau numai reținut, întrucât legea autoriză proba prin prezumții de câte-ori o parte să gasescă în imposibilitatea de a-și procura o proba literală, cum e în cazul de față accea rezultând din opunerea fără motiv a guvernului bolșevic de a ne restituî depozitul. Curtea nu răspunde nici un cuvânt la motivele invocate de noi și trase din rațiunea și scopul legei, din consecințele la care duce o asemenea interpretare, și anume, de a dispua pe o parte de drepturile sale în folosul alteia care n'are nici un drept, fără să existe macar o cale legală pentru a restabili lucrurile; nici la motivele trase din legea specială relativă la anularea efectelor aflate la Moscova și înlocuirea lor prin duplicate.

În aceste condiții, deciziunea Curței este din acest din punct de vedere, nemotivată, data cu exces de putere, și intemeiată pe o greșită interpretare și aplicare a articolului 1198 al. 4. cod. civ. și 1203 c. civ.

II. — *Violarea art. 1198 al. 4 cod. civ. și a principiului unanim admis, că dacă testamentul a fost pierdut sau distrus în timpul vieții testatorului și acesta a cunoscut pierderea sau distrugerea fără să fi făcut alt testament, aceasta implică revocarea legatelor, și exces de putere.*

În ipoteza în care s-ar fi decis că testamentul evacuat la Moscova

trebuie considerat ca pierdut în înțelesul art. 1198 cod. civ., am susținut că dovedirea lui prin prezumțiuni nu este totuși admisibila decât în cazul când s'ar dovedi că pierderea lui s'a întâmplat după moartea testatorului, iar dacă pierderea s'a întâmplat în timpul vieței lui numai în cazul când această pierdere n'ar fi fost cunoscută testatorului. În consecință susțineam că întrucât „perdere“ testamentului prin evacuarea lui la Moscova și refuzul bolceviciilor de a restituui depozitul, a fost cunoscută de Amira încă din primăvara anului 1918, după capitularea care a făcut obiectul păcei dela București, când au început relațiunile și schimbul de presă între Muntenia ocupată și Moldova libera, și în orice caz după armistițiul din Octombrie 1918 și reîntoarcerea Guvernului în Capitala, când toata lumea direct interesată și toata presa se ocupa de soarta depozitului nostru din Moscova, și întrucât Amira a mai continuat să trăiască până la Iulie 1919, evident că el cunoșcând „pierdere“ testamentul și nefăcând altul, preținși legatari nu pot fi primiti a dovedi testamentul cu prezumții.

Curtea recunoaște principiul de drept pus de noi, ca trebuie pentru a face admisibilă proba prin prezumții în prealabil să se stabilească, data pierderii testamentului, și anume că el s'a pierdut fie după moartea lui Amira, fie în timpul vieței lui însă fără ca el să cunoască pierderea; Curtea mai recunoaște că Amira a cunoscut „pierdere“ testamentului, dar pe motivă că Amira a trebuit să credă că guvernul bolșevic ne va restituui tezaurul sau cel puțin hărțile coprinse într'însul, și de aceia n'a facut alt testament, ne respinge obiecțiunea, și deci constată singură că Amira a cunoscut „pierdere“ testamentului, și n'a făcut altul, încuviințeaza reclamanților să dovedească testamentul prin prezumții.

O asemenea judecată apare ca vădit excesiva și jignitoare pentru simțul de drept și de dreptate: pe deoarete Curtea, pentru a putea încuviința dovada testamentului prin prezumționi, judeca că el fiind reținut la Moscova trebuie considerat ca „pierdut“ în înțelesul art. 1198 cod. civ., iar pe de alta, pentru a înlatura obiecțiunea că această „pierdere“ s'a produs în timpul vieței lui Amira care a cunoscut-o, judeca că reținerea testamentului la Moscova nu trebuie considerată ca o „pierdere“, și că Amira a putut și trebuit să credă că guvernul bolșevic va restituui din depozit cel puțin hărțile între care și testamentul, precum de altfel o maș cred și astăzi mulți, între cari însăși reclamanții, care cereau suspendarea procesului până la terminarea negocierilor cu rușii pentru restituirea depozitului.

Să din acest punct de vedere, decizia e dată dar cu violarea art. 1198 al. 4 cod. civ., și a principiului unanim admis, că dacă testamentul a fost pierdut sau distrus în timpul vieței testatorului și acesta a cunoscut perderea sau distrugerea fară să fi făcut alt testament, aceasta implică revocarea legatelor, și exces de putere.

III. Omisiune esențială. Nemotivare și exces de putere.

Pentru a se stabili existența legatului, Curtea judecă că reclamanții trebuie să dovedească în primul rând, că testamentul alegat este făcut în forma cerută de lege. Curtea judecă, că reclamanții au făcut dovada că testamentul lui Amira a fost regulat făcut în formă mistică, — doavadă care

ar rezulta din copia procesului verbal al Tribunalului, din petițiunile succeseive cu care Amira a depus și redepus testamentul la Cassa de Depuner, corroborate cu șaful lasat de dânsul, și din propriile sale declarațiuni, specialmente din mențiunea cuprinsă la finele copiei de testament găsită în casa de fier, în care el afirmă că „întocmai este cu originalul testament depus la Cassa de Depuner la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20688“.

Or, noi am susținut în fața Curții, că reclamanții n'au făcut și nu sunt în stare să facă dovada formei mistică regulate a testamentului pentru următoarele motive decisive, trase din împrejurările cunoscute ale cauzei :

b) Faptul că Amira a retras în două rânduri testamentul dela Cassa de Depuner, l-a reținut ani de zile la dânsul și l'a redepus ulterior, implica, cum au recunoscut formal adversarii și prin concluziile scrise, ca el a voit să introducă schimbări. Aceasta se mai dovedește prin faptul ca în lada de fier s'a mai găsit pe lângă copia de testament și alte diferite ciorne.

Curtea însușindu-și argumentarea adversarilor răspunde ca este cert ca Amira a voit să facă schimbări, dar că le-a putut face pe hârtii deosebite fară să rupa plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție, în care se gasea originalul testament, aceasta cu atât mai mult cu cât pe când s'a gasit în cassa de fier două plicuri în care fusese introdus plicul, cuprinzând testamentul și purtând procesul-verbal de subscripție, acest din urmă plic nu s'a gasit, ceea ce denotă că a fost redepus la Cassa de Depuner.

Or, noi combatteam aceasta susținere a adversarilor cu însuși textul petițiunilor de depunerea testamentului la Cassa de Depuner, prin care Amira spune că depune *testamentul* sau din 1888 la singular, fără nici o mențiune despre vreun codicil sau act modificator. De aci trageam concluzia că dacă el a redepus testamentul singur, și în același timp a făcut modificări, este posibil ca el să fi făcut modificările fie prin note marginale cum a făcut pe copie, fie adaugând în acel plic o altă hârtie coprinzând aceste modificări, și în urma le-a reintrodus în plicul desfăcut, iar acest plic l-a pus în alt plic pe care l-a sigilat redepunându-l la Casa de Depuner.

In orice caz, pretindeam că adversarii nu pot să facă cu vre-o presupunție dovada ca în plicul depus la Casa de Depuner se găsea testamentul lui Amira în forma mistică, adică cuprins în plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție *nedesfăcut*, în starea în care e descris în acest proces verbal.

Curtea nu raspunde la motivele trase de noi din modul redactării petițiilor la Cassa de Depuner, și din probabilitatea sau posibilitatea ruptării plicului, și nu motivează pentru ce le înălță.

a) Am susținut că în nici un caz afirmarea lui Amira că a depus la Cassa de Depuner testamentul său mistic nu poate constitui dovada formei regulate a testamentului, întrucât regularitatea formei prevăzută de lege se dovedește nu cu afirmarea *in abstracto*, ci cu dovedirea *in concreto*, că starea materială a testamentului era astfel în cît întrunea toate condițiunile unui testament în forma mistică.

Adaugam că în mențiunea din copie se spune că ea e conformă cu testamentul depus în 1897, nu ca cel depus în 1908.

Curtea fară a motiva pentru ce înlatură obiecțiunea noastră, decide prin exces de putere că afirmarea lui Amira constituie dovada regularității testamentului.

IV. Greșita interpretare și aplicare a art. 1198 al. 4 cod. civ., omisiune esențială, nemotivare și exces de putere.

Curtea mai decide că reclamanții sunt obligați pe lângă regularitatea testamentului să dovedească conținutul lui, însă nu conținutul întreg, ci numai conținutul părței care coprinde legatul lor. Din acest punct de vedere Curtea interpreta și aplica greșit textul, pentru ca testamentul fiind un act unic, după cum nu s-ar concepe și nu s-ar admite ca atunci când există originalul legatarul să produca numai pasagiul coprinzând legatul sau, tot astfel nu se concepe și nu e admisibil ca atunci când se reconstituie testamentul, legatarul să dovedească numai conținutul părței care coprinde legatul sau. Într-adevăr pentru a se putea statua asupra validităței legatului din punct de vedere al fondului, trebuie să se stabilească conținutul întregului testament cu toate clauzele lui.

În al doilea rând, pentru stabilirea conținutului, Curtea se intemeiază pe copia gasită în lada de fier și pe propria afirmare a lui Amira coprinsă în mențiunea dela finele copiei semnată de dânsul, în care afirmă că este întocmai cu originalul depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897, cu recip. No. 20688.

Curtea mai adaugă prezumții trase din diferite manifestații de voință ale lui Amira, prezumții care și-ar fi avut loc într'un proces de anulare de testament pentru captație sau sugestie, dar care nu au nici o valoare pentru dovedirea conținutului testamentului.

În ce privește prezumția trasa din copia găsită și din afirmarea că ea e conformă cu testamentul depus la Cassa de Depuneri, noi am opus urmatoarele prezumții :

a) Ca copia găsită este plina de tot felul de note marginale, scrise de însăși mâna lui Amira, posterior facerii testamentului, și nu se poate ști dacă și în ce chip ele au fost introduse, intercalate sau adăugite în originalul testament pentru a se putea ști dacă trebuie considerat valabil.

b) Posterior acestei copii Amira, a facut diferite alte ciorne, care s-au găsit în casa de fier, scrise de mâna lui, dar nesemnate și nedatate. Or, faptul că el n'a distrus aceste ciorne, ci le-a lasat în casa de fier alături de copia testamentului din 1888, învederează că el era preocupat a face unele schimbari, și nu se poate ști dacă și în ce forma a facut aceste schimbari, cu atât mai mult că în aceste ciorne se vede că scrisă printre rânduri și făcea ștersaturi, cari dacă ar exista în originalul testament, ar aduce nulitatea lui.

c) În ce privește afirmarea făcută de Amira, coprinsă în mențiunea finală că zisa copie e conformă cu originalul, pe lângă că n'ar fi suficientă, ea se referă însă la testamentul din 1897, iar nu la cel depus finalmente în 1908, care este singur în discuție.

Or, cu nimic nu se dovedește că la 1908 Amira a depus tot testamentul din 1897 fără niciun fel de modificare, și în orice caz dată fiind intenția lui de a introduce modificări manifestate prin notele marginale de pe

copie și prin celealte ciorne găsite, este cel puțin incertitudine în această privință și deci nu se poate afirma că s'a facut dovada conținutului testamentului.

Curtea omite a se pronunța asupra tutelor acestor aparari ale noastre, nu motivează pentru ce le înlătură, și prinț'un vădit exces de putere judecă că s'a dovedit conținutul testamentului alegat.

ACTUL No. 4

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE, S. I

Audiența dela 28 Noembrie 1923

Președrenția d-lui Gh. V. Buzdugan, Președinte

DECIZIUNEA No. 1183

Curtea,

Deliberând :

Asupra recursului făcut de moștenitorii de sânge ai defunctului N. D. Amira, anume indicați în petiția de recurs, în contra deciziei No. 21 din 31 Ianuarie 1923, dată în procesul cu Ministerul Instrucțiunii Publice și Cassa Școalelor, reprezentând Azilul „Elena Doamna“ și Cleopatra N. Amira ;

Având în vedere motivele de recurs în coprinderea următoare :

I. Violarea și greșita interpretare și aplicare a articolului 1198 aliniatul 4 cod. civil; a articolului 1203 cod. civil, nemotivare și exces de putere.

„Curtea constată în fapt că, Amira și-a depus testamentul mistic la Cassa de Depuneri și Consemnațiuni care l'a evacuat în timpul razboiului odată cu tot tezaurul la Moscova,

„În aceste împrejurări, Curtea judecă că reclamanții, pretenși legitari, gasindu-se în imposibilitate de a produce testamentul Amira, fie că acest testament ar fi fost distrus de bolșevici împreună cu tot tezaurul român, fie că s-ar gasi încă la Moscova cu o parte din tezaur, fară să se știe dacă și când guvernul sovietic rus va voi să-l restitue, se găsesc în previziunile articolului 1198 aliniatul 4 cod. civil și trebuie să fie autorizați a face dovada testamentului prin martori sau prezumtiuni.

„Judecând astfel, Curtea interpretează și aplică greșit zisul text din codul civil, da o decizie nemotivată și comite un exces de putere.

„Într'adevar, fundamentalul acestei dispoziții, aplicabilă desigur și la testamente, este că titlul ce reclamantul voește să invoace este definitiv pierdut printr'o cauză de forță majoră și în vederea unui asemenea .

Caz excepțional, care pune pe beneficiarul titlului în imposibilitate să-și valoifice dreptul, el e autorizat, printre o gravă derogație dela principiile legii, să-și dovedească titlul prin martori sau prezumții.

„De aici consecința logică, că atunci când nu se poate afirma că titlul este pierdut, ci că există numai o piedică provizorie ca el să fie produs, dispoziția articolului 1198 alineatul 4, nu-și găsește aplicarea;

„Într-adevăr, cum s-ar putea justifica admiterea dovedirei unui titlu mai ales în materie de acte solemne cum e testamentul, cu martori și prezumționi, în cazul când titlul nefiind definitiv pierdut ar fi posibilitate ca el să fie produs ulterior după încetarea piedicei și, cu ocazia producerei lui, să se constate că el nu intrunește condițiunile de forma sau nu are conținutul alegat și stabilit prin martori sau prezumții, care ar fi calea legală pentru a se putea reveni, în asemenea caz asupra unei judecăți manifest greșite prin care o parte având drepturi incontestabile ar fi fost despăjuită în favoarea partii fară niciun drept ?

„In cazul nostru, este absolut cert că, nici pe cale oficială, nici pe cale particulară, nu se cunoaște soarta tezaurului nostru dela Moscova; dacă în privința aurului Bancei Naționale, a bijuteriilor și a diferitelor valori există cea mai gravă și justificată aprehensiune, cei mai mulți speră că hârtiile de familie și diferte acte, se găsesc și azi intacte.

„Însăși adversarii, după ce au cerut să dovedească testamentul cu prezumții pe motiv ca fiind transportat la Moscova trebuie considerat că pierdut, au cerut formal Curței prin concluzii orale și scrise cum se constată din deciziune și din dosar, că în cazul în care nu li s-ar încuviința dovadă, să se suspende judecata procesului până ce se va putea cunoaște soarta definitiva a depozitului dela Moscova.

„Față cu aceste concluziuni cari coprindeau recunoașterea însăși a reclamanților ca nu se știe dacă depozitul mai este în ființă sau nu, ba mai mult ei afirmau că se urmează negocieri între guvernul român și cel rus pentru restituirea depozitelor existente din tezaurul nostru, cum putea Curtea considera testamentul iuș Amira ca pierdut în înțelesul articolului 1198 cod civil ?

„Am mai invocat ca dat fiind că multe alte acte, testamente și altele se găsesc în aceeași categorie transportate la Moscova, și întrucât nu se știe dacă mai există și dacă vom obține restituirea lor, numai că legea legiuitorul printre o lege specială ar putea autoriza reconstituirea lor de pe acum, fixând condițiile acestei reconstituiri.

„Sî, ca exemplu, invocau, ca în ce privește efectele evacuate la Moscova, deși aveam o lege relativ la titlurile „pierdute“, distruse sau furate, totuși legiuitorul înțelegând că ea nu poate fi aplicată acelor efecte pentru că nu se știe încă dacă sunt pierdute sau reținute, a dispus printre o lege specială ca acele titluri să poată fi declarate anulate și înlocuite prin duplicate eliberate în anumite condiții.

„Curtea se mărginește a spune că legea intrebuițând expresia de titlu pierdut, iar nu aceea de titlu distrus, nu importă dacă testamentul e definitiv pierdut sau numai reținut, întrucât legea autoriză preba prin prezumții de căteori o parte se găsește în imposibilitatea de a-și procura

o probă literală, cum e în cazul de față aceia rezultând din opunerea fară motiv a guvernului bolșevic de a ne restituî depozitul.

„Curtea nu răspunde nici un cuvânt la motivele invocate de noi și trase din rațiunea și scopul legei, din consecințele la cară duce o asemenea interpretare și anume de a despua pe o parte de drepturile sale în folosul alteia, care n'are nici un drept să existe macar o cale legală pentru a se restabili lucrurile; nici la motivele trase din legea specială relativă la anularea efectelor aflate la Moscova și înlocuirea lor prin duplicate.

„In aceste condiții, deciziunea Curții este, din acest punct de vedere nemotivata, data cu exces de putere și intemeiată pe o greșită interpretare și aplicare a articolului 1198 alineatul 4 c. civil și 1203 cod. civil.

2. „Violarea articolului 1198 aliniatul 4 c. civil și a principiului unanim admis ca daca testamentul a fost pierdut sau distrus în timpul vieții testatorului și acesta a cunoscut pierderea sau distrugerea fară sa fi facut alt testament, aceasta implica revocarea legatelor și exces de putere.

„In ipoteza în care s'ar fi decis că testamentul evacuat la Moscova trebuie considerat ca pierdut în înțelesul articolului 1198 cod civil, am susținut ca dovedirea lui prin prezumtiuni nu este totuși admisibila decât în cazul când s'ar dovedi că pierderea lui s'a întâmplat după moartea testatorului, iar daca pierderea s'a întâmplat în timpul vieței lui numai în cazul când aceasta pierdere n'ar fi fost cunoscută testatorului. In consecință susținem, că întrucât „pierderea“ testamentului prin evacuarea lui la Moscova și refuzul bolșevilor de a restituî depozitul, a fost cunoscută de Amira încă din primavara anului 1918, după capitularea care a facut obiectul păcii dela București, când au început relațiunile și schimbul de presă între Muntenia ocupată și Moldova libera și în orice caz după armistițiul din Octombrie 1918 și reîntoarcerea guvernului în Capitală, când toata lumea direct interesată și toată presa se ocupa de soarta depozitului nostru din Moscova, și întrucât Amira a mai continuat să traiasca pâna la Iulie 1919, este evident că el cunoșcând pierderea testamentului și nefacând altul, preținșii legatari nu pot fi primiti a dovedi testamentul cu prezumtiuni.

„Curtea recunoaște principiul de drept pus de noi ca trebuie, pentru a face admisibilă proba prin prezumtiuni, în prealabil să se stabilească data pierderii testamentului și anume că el s'a pierdut fie după moartea lui Amira, fie în timpul vieții lui însă fară ca el să cunoască pierderea;

„Curtea mai recunoaște că Amira a cunoscut pierderea testamentului, dar pe motiv că Amira a trebuit să creada că guvernul bolșevic ne va restituî tezaurul sau cel puțin hârtiile cuprinse într'insul și de aceia n'a facut alt testament, ne respinge obiecțiunea și deși constată singura că Amira a cunoscut pierderea testamentului, și n'a facut altul, incuviințează reclamanților să dovedeasă testamentul prin prezumtiuni.

„O asemenea judecata apare ca vadit excesivă și jignitoare pentru simțul de drept, și de dreptate: pe deoparte, Curtea pentru a putea incuviința dovada testamentului prin prezumtiuni, judecă că el fiind reținut la Moscova, trebuie considerat că pierdut în înțelesul articolului 1198 cod.

civil, iar pe de alta pentru a înlatura obiecțiunea ca această pierdere să produs în timpul vieții lui Amira care a cunoscut-o, judecă, ca reținerea testamentului la Moscova nu trebuie considerată ca o pierdere și că Amira a putut și trebuit să credă că guvernul bolșevic va restituî din depozit cel puțin hârtiile între cari și testamentul, precum de altfel o mai crede și astăzi mulți, între cari însăși reclamanții, cari cereau suspendarea procesului până la terminarea negocierilor cu rușii pentru restituirea depozitului.

„Și, din acest punct de vedere, decizia e dată dar cu violarea articolului 1198 aliniatul 4 cod civ. și a principiului unanim admis ca dacă testamentul a fost pierdut sau distrus în timpul vieței testatorului și acesta a cunoscut pierderea sau distrugerea fară să fi facut alt testament, aceasta implică revocarea legatelor și exces de putere“.

3. „Omissione esentiala. Nemotivare și exces de putere.

„Pentru a se stabili existența legatului, Curtea judecă ca reclamanții trebuie să dovedească în primul rând că testamentul alegat este facut în forma cerută de lege.

„Curtea judecă, că reclamanții au facut dovada că testamentul lui Amira a fost regulat facut în forma mistică, dovadă care ar rezulta din copia procesului verbal al Tribunalului, din petițiunile successive cu cari Amira a depus și redepus testamentul la Cassa de Depuneri, corroborate cu caetul lăsat de dânsul și din propriile sale declarațuni, specialmente din mențiunea cuprinsa la finele copiei de testament gasită în cassa de fier în care el afirma că „intocmai este cu originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20.688“.

„Ori, noi am susținut în fața Curții că reclamanții n'au făcut și nu sunt în stare să facă dovada formei misticice regulate a testamentului pentru urmatoarele motive decisive, trase din imprejurările cunoscute ale cauzei :

a) Faptul că Amira a retras în două rânduri testamentul dela Cassa de Depuneri l'a reținut ani de zile la dânsul și l'a redepus ulterior, implică, cum au recunoscut formal adversarii și prin concluziunile scrise, că el a voit să introducă schimbări. Aceasta se mai dovedește prin faptul că în cassa de fier s'a mai găsit pe lângă copia de testament și a' e diferite ciorne.

„Curtea însușindu-și argumentarea adversarilor, răspunde că este cert că Amira a voit să facă schimbări dar ca le-a putut face pe hârtii deosebite fără să rupă plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție, în care se găsea originalul testament, aceasta cu atât mai mult că pe când s'a găsit în cassa de fier două plicuri în care fusese introdus plicul cuprinzând testamentul și purtând procesul verbal de subscripție, acest din urmă plic nu s'a găsit, ceea ce denota că a fost redepus la Cassa de Depuneri.

„Ori noi, combatem această susținere a adversarilor cu însuși textul petițiunilor de depunerea testamentului la Cassa de Depuneri, prin care Amira spune că depunerea testamentului său din 1908 la singular, fără nici o mențiune despre vreun codicil sau act modificator. De aci trageam concluzia că dacă el a redepus testamentul singur și în acelaș timp a facut modificări, este posibil ca el să fi făcut modificările fie prin note marginale cum

a făcut pe copie, fie adăugând în acel plic o altă hârtie coprinzând aceste modificări și în urmă le-a reintrodus în plicul desfacut, iar acest plic l-a pus în alt plic pe care l-a sigilat, redrepunându-l la Cassa de Depunerii.

„În orice caz, pretindecam că adversarii nu pot să facă cu vre-o prezumție dovedată că în plicul depus la Cassa de Depunerii se găsea testamentul lui Amira în formă mistică, adică, cuprins în plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție nedesfacut, în starea în care e descris în acest proces verbal.

„Curtea, nu răspunde la motivele trase de noi din modul redactării petițiilor la Cassa de Depunerii și prin probabilitatea sau posibilitatea rupe-rei plicului și nu motivează pentru ce le înlătură.

b) Am susținut că în nici un caz afirmarea lui Amira că a depus la Cassa de Depunerii testamentul său mistic, nu poate constitui dovedă formei regulate a testamentului, întrucât regularitatea formei prevazută de lege se dovedește nu cu afirmarea în abstracție, ci cu dovedirea în concreto că starea materială a testamentului era astfel încât întrunea toate condițiunile unui testament în formă mistică. Adăugam, că în mențiunea din copie se spune că ea e conformă cu testamentul depus în 1897, nu cu cel depus în anul 1908.

„Curtea fară a motiva pentru ce înlatura obiecția noastră, decide prin exces de putere că afirmarea lui Amira constituie dovedă regularității testamentului.

4. „Gresita interpretare și aplicare a articolului 1198 aliniatul 4 cod civil. Omisiune esențială și exces de putere.

„Curtea mai decide că, reclamanții sunt obligați pe lângă regularitatea testamentului să dovedească conținutul lui, însă nu conținutul întreg, ci numai conținutul părții care cuprinde legatul lor. Din acest punct de vedere Curtea interprează și aplică greșit textul, pentru că testamentul fiind un act unic, după cum nu s-ar concepe și nu s-ar admite că atunci când există originalul legatarul să producă numai pasajul cuprinzând legatul sau tot astfel nu se concepe și nu-i admisibil ca atunci când se reconstituie testamentul, legatarul să dovedească numai conținutul partii care cuprinde legatul său.

„Într-adevăr, pentru a se putea statua asupra validității legatului din punct de vedere al fondului, trebuie să se stabilească conținutul întregului testament, cu toate clauzele lui.

„În al doilea rând, pentru stabilirea conținutului, Curtea se intemeiază pe copia găsită în casa de fier și pe propria afirmare a lui Amira coprinsă în mențiunea dela finele copiei semnată de dânsul în care afirma că este întocmai cu originalul depus la Cassa de Depunerii la 28 Noembrie 1897, cîr recipisa No. 20.688.

„Curtea mai adaugă prezumții trase din diferite manifestări de voință ale lui Amira, prezumționi care și-ar fi avut loc într-un proces de anulare de testament pentru captație sau sugestie, dar care nu au nici o valoare pentru dovedirea conținutului testamentului.

„În ce privește presupunția trasa din copia gasită și din afirmarea că

ea e conformă cu testamentul depus la Cassa de Depuneri, noi am opus următoarele două prezumtiuni:

„ a) Că, copia gasita, este plina de tot felul de note marginale, scrise de insăși mâna lui Amira, posterior facerei testamentului și nu se poate ști dacă și în ce chip ele au fost introduse, intercalate sau adăugite în originalul testament, pentru a se putea ști dacă trebuie considerat valabil;

„ b) Posterior acestei copii, Amira a facut diferite alte ciorne, cari s'au gasit în casa de fier, scrise de mâna lui, dar nesemnate și nedatate. Or, faptul că el n'a distrus aceste ciorne, ci le-a lăsat în casa de fier alături de copia testamentului din 1888, invederează că el era preocupat a face unele schimbari și nu se poate ști dacă și în ce formă a făcut aceste schimbări, cu atât mai mult că în aceste ciorne se vede că scria printre rânduri și făcea ștersături, cari dacă ar exista în originalul testament, ar aduce nulitatea lui.

„ c) În ce privește afirmarea facută de Amira, coprinsă în mențiunea finală că zisa copie fiind conformă cu originalul, pe lângă că n'ar fi suficientă, ea se referă însă la testamentul din 1897, iar nu la cel depus finalmente în 1908, care este singur în discuție.

„Ori ,cu nimic nu se dovedește că la 1908, Amira a depus tot testamentul din 1897 fară nici un fel de modificare și în orice caz dată fiind intenția lui de a introduce modificări manifestate prin notele marginale de pe copie și prin celelalte ciorne gasite, este cel puțin incertitudine în această privință și deci nu se poate afirma că s'a făcut dovada conținutului testamentului.

„Curtea omite a se pronunța asupra tuturor acestor apărări ale noastre, nu motivează pentru ce le înlatură, și prinț'un vădit exces de putere judeca că s'a dovedit conținutul testamentului alegat“.

Având în vedere decizia atacată cu recurs, din care rezultă că, în 1919, încetând din viață N. D. Amira, proprietar în București, Ministerul Instrucțiunii publice și Cassa Școalelor, reprezentând Azilul Elena Doamna, cum și Cleopatra N. Amira, soția defunctului, au cerut Tribunalului Ilfov, să oblige pe moștenitorii legitimi, a le preda legatele testate în favoarea lor de N. Amira, prinț'un testament mistic depus la Cassa de Depuneri și evacuat de această instituție la Moscova; iar pentru stabilirea drepturilor lor, legatarii invocând cazul de forță majoră, al reținerii testamentului la Moscova de guvernul bolșevic, au cerut, pe temeiul articolului 1198 cod civil, să fie autorizați a reconstituîi testamentul prin prezumtiuni precise și concordante, deduse din actele găsite cu ocazia inventarierei averei acestuia, cum și din toate circumstanțele cauzei ;

Că, aceste cereri, de predarea legatelor respinse de Tribunal pentru insuficiență de probe în stabilirea dispozițiunilor

testamentare, au fost apoi admise de Curtea de Apel prin decizia atacată ;

Că, pentru a decide astfel, Curtea stabilește mai întâi, că, în conformitate cu articolul 1198 și 1203 cod civil, prin derogăriune dela regula generală, proba cu martori și prin prezumtiuni este admisibilă, atât în materie de convențiuni, cât și la testament, de căteori reclamantul se găsește în imposibilitate dintr'un caz de forță majoră de a produce actul scris constatator al dreptului ce pretinde;

Că, în sfeță Curtea constată, că lipsa testamentului este streină de voința testatorului, iar pentru legatari, deținera la Moscova constituie o imposibilitate de a-l produce în cauză și indiferent deci, dacă testamentul ar fi definitiv pierdut în sensul de distrus, întrucât legea nu cere aceasta, ei sunt autorizați de a dovedi prin prezumtiuni existența sa, îndeplinirea condițiunilor de formă cerute de lege și conținutul său ;

Că, expunând apoi faptele cauzei, Curtea conchide că, existența testamentului, învestirea lui cu forma mistică, depozitarea la Cassa de Depuneri și evacuarea la Moscova, toate acestea, de altfel necontestate de moștenitorii legitimi, sunt dovedite pe deplin, cu petițiunile adresate autorităților în drept de testator și cari se găsesc la dosar, cu certificarea Cassei de Depuneri, cu însemnările făcute de testator într'un „caet secret“ cum și printr'o copie de testament găsită în lada de fier certificată de testator sub proprie semnătură, ca fiind în totul conformă cu testamentul său mistic din 12 Decembrie 1888 și depus la Cassa de Depuneri tot la 12 Decembrie 1888;

Că, apoi, Curtea înălțătură, ca neîntemeiată, întâmpinarea moștenitorilor cum că forma mistică a testamentului ar fi putut fi distrusă prin deschiderea plicului purtând actul de subscripție de către testator cu ocazia ridicării testamentului în două rânduri dela Cassa de Depuneri;

Că, în acest scop, Curtea argumentează că, dacă ridicarea testamentului dela Cassa de Depuneri în două rânduri, la 1894 și la 1902 a putut fi determinată de necesitatea de a se face adăugiri provocate fie de sporirea averei, fie de încreștarea din viață a vreunui din legatarii mici, aceste adăugiri s-au făcut desigur, printr'un act separat, care împreună cu pliul purtând testamentul olograf din 1885 și învestit cu for-

ma mistică la 1888, s'au pus într'un al doilea plic, cum obișnuia testatorul și cu care îl depunea la Cassa de Depuneri ; că aceasta se confirmă mai întâi, prin faptul că, în cassa de fier a defunctului s'a găsit toate plicurile superficiale, cu cari testatorile făcea depunerea testamentului mistic și în care închidea plicul purtând actul de subscripție, dar nu s'a găsit și acest plic, ceea ce implică, că el a rămas neatins, lucru ce concordă în totul cu împrejurarea că în toate petițiunile de depunere testamentului, nu numai la 1888 când l'a depus pentru întâia oară, dar și la 1897 și la 1908 când l'a depus pentru ultima oară, testatorul spune formal, că depune testamentul său mistic din 1888, ceea ce înseamnă, că a voit a-i păstra neatinsă această formă, care în intențiunea testatorului înfățișa mai multă garanție, după cum o declară în petiția din 1888, când a cerut învestirea cu formă mistică a testamentului său olograf din 1885;

Că, față de aceste împrejurări, cari, motivează Curtea, concordă și cu mențiunea testatorului în caetul său secret despre depunerea testamentului său mistic sigilat în 1908, Curtea conchide, că nu poate fi îndoială despre existența testamentului Amira și despre forma mistică în care a fost păstrat de testator până la ultima depunere din 1908, căreia i-a urmat evacuarea la Moscova;

Că, în ce privește conținutul testamentului, Curtea se raportează la actul intitulat testament găsit în casa de fier și motivează, că, deși scris de o altă persoană, acest act poartă totuși semnatura lui Amira pe toate paginile și în special, mențiunea : „Copie, întocmai cu originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897“ mențiune scrisă și semnată de Amira, iar pentru o confirmare mai mult a identității acestei copii cu originalul învestit cu forma mistică—Amira a transcris la finele acestei copii jurnalul Tribunalului Ilfov dn 12 Decembrie 1888; că, această mărturisire a testatorului făcută pe acest act, în concordanță deplină cu actele găsite în lada de fier, cu acele emai ate dela autorități și toate circumstanțele cauzei, duc la concluziunea neîndoelnică, zice Curtea, că testamentul mistic al lui Amira, reșinut la Moscova, cuprinde legatele prevăzute în copia-testament semnată și cu mențiunea identității ei cu o-

riginalul făcută de Amira și deci, cererea de predarea acestor legăte, anume arătate în deciziune, este întemeiată.

Având în vedere că, prin întâiul motiv de recurs se pretinde, că Curtea de fond, ar fi dat o interpretare greșită articolul. 1198 și 1203 cod civil, atunci când spune, că legea întrebuințând în articolul 1198 expresia de titlu pierdut, iar nu aceea de titlu distrus, nu importă dacă testamentul este definitiv pierdut, sau numai reținut, căci, — zic recurenții, — posibilitatea producerei ulterioare a titlului reținut, cu care s'ar putea stabili o eroare judiciară, fără ca dispozițiunea exceptională din articolele 1197 și 1043 cod civil să nu-și aibă aplicațunea decât în ipoteza extremă a unui titlu definitiv pierdut ; că, se mai adaugă, Curtea ar fi săvârșit și o nemotivare și un exces de putere, atunci când omite a arăta, care ar fi calea legală pentru a se înlătura o judecată greșită în ipoteza aducea testamentului dela Moscova, cum nu răspunde nici asupra argumentului că numai legiuitorul ar putea printr-o lege specială, cum s'a făcut pentru titlurile pierdute, să prevadă puțința reconstituirei actelor aflătoare acolo.

Considerând că articolul 1198 cod civil prevede, că regulele restrictive relative la admisibilitatea probei cu martori nu își au aplicațunea, atunci când titularul dreptului nu a avut posibilitatea de a procura sau de a-și conserva dovada scrisă luată pentru stabilirea dreptului ce pretinde; că, enumerând apoi, în aliniatelor următoare, cu titlu de exemplu numai, diversele cazuri de aplicație ale principiului din primul aliniat, textul menționat prevede și ipoteza titlului pierdut, ce servea de dovadă scrisă, dintr-o cauză de forță majoră ; că, termenii „titlu pierdut“ nu trebuesc însă înțeleși, într'un sens restrâns al titlului definitiv pierdut implicând ideia desființării lui neîndoelnice, căci prin aceasta s'ar reduce, contrar spiritului legei, sfera de aplicație a principiului enunțat în prima parte a articolului 1198, unde se vorbește, sub forma cea mai generală și cuprinzătoare, despre imposibilitatea, din orice cauză de forță majoră, de a se fi putut conserva proba scrisă și aceasta, în scopul echitabil, ca să nu se împiedice stabilirea și valorificarea unui drept în justiție, printre un fapt ce nu este în nimic încriminabil titularului, care îl pretinde, ci cu totul independent și mai presus de voința lui ; — că, de aceia, fie că titlul este pier-

dut, sustras, ori reținut în mod abuziv — cum e cazul în specie, — în toate aceste cazuri similară, există aceiași imposibilitate a producerei titlului în momentul exercitării acțiunii în justiție, și deci, în toate aceste ipoteze, dovada scrisă neconserveră din aceste cazuri de forță majoră poate fi înlocuită cu proba prin martori sau prezumțiuni; că, de altfel, nici nu este admisibil ca, posibilitatea valorificării unui drept să rămână suspendată la infinit, ani de zile și ca o avere să rămână un timp nelimitat în incertitudine și litigioasă, pentru o simplă eventualitate problematică a descoperirii posibile a titlului, sau restituirei lui ulterioare de către deținătorul abuziv, căci prin aceasta s'ar periclită și interesele private pe cari legiuitorul a voit să le proteje, cum și interesele generale cari reclamă o siguranță a dreptului de proprietate și o înlesnire în circulațiunea bunurilor ;

Că, de aceea, interpretarea dată de Curtea de Apel articolului 1198 cod civil, aplicabil prin rațiunea legei și la testamente, este în totul conformă cu textul și spiritul acestei dispoziții, iar împrejurarea că Curtea nu răspunde și la argumentele menționate în acest motiv de recurs, nu poate duce la casarea deciziei, căci instanțele de fond sunt obligate a examina și a se pronunța numai asupra mijloacelor de apărare, nu însă și asupra tuturor argumentelor și considerațiunilor lătralnice ce s'a invocat de părți în sprijinul acclor mijloace de apărare, mai ales că o motivare prea amănunțită asupra tuturor considerațiunilor propuse de părți, ar împiedica preciziunea și claritatea ce trebuie să păstreze hotărârile judecătoarești asupra cașetelor de cerere și mijloacelor de apărare esențiale, cari singure duc la soluținea procesului.

Având în vedere că, prin al doilea motiv de recurs se susține, că și din alt punct de vedere Curtea de Apel ar fi ne-socotit dispozițiunile articolului 1198 cod civil căci. --- zic recurenții, — din moment ce Curtea constată, că testamentul e vacuat la Moscova trebuie considerat ca pierdut și că Amira, cunoscând aceasta n'a făcut totuși alt testament, urma, în mod necesar, să deducă, că prin aceasta, Amira a înțeles să revoce legatele și să înlăture deci ca inadmisibilă proba cerută în stabilirea lor ;

Considerând, că este adevărat și de altfel Curtea recu-

năște că, în general, dacă un testament a fost distrus prin orice cauză de forță majoră în timpul vieții testatorului și aceasta cunoscând faptul nu a făcut un alt testament, aceasta implică din parte-i o revocare tacită a testamentului; că totuși, Curtea adaugă, că în cazul de față lucrurile nu se înfățișează astfel și că, dat fiind că, Amira a rămas în timpul războiului în teritoriul vremelnic ocupat din care cauză nu a putut afla despre evacuarea testamentului la Moscova decât abia în vara anului 1918 și că, curând, în 1919, a încetat din viață, dânsul la vîrstă-i înaintată și în împrejurările politice de atunci, când nu se știa dacă curentul bolșevic va triunfa sau se va stinge, nu a putut să-și formeze convingerea că actele depozitate la Moscova între cari și testamentul său, ar fi pierdute;

Considerând că, față cu această motivare, bazată pe o apreciere suverană a împrejurărilor de fapt, din cari Curtea deduce, că nu se poate atribui lui Amira voința de a revoca legatele testate, nu poate fi vorba de violarea articolului 1198 cod. civil nici din acest punct de vedere ce se invocă, aşa că și al doilea motiv de recurs este nefondat ;

Având în vedere că, prin al treilea motiv de casare, se pretinde, că Curtea discutând chestiunea formei mistice, a testamentului, ar fi săvârșit o omisiune esențială, nemotivare și un exces de putere, prin aceia că n'a discutat obiecțiunea recurenților că, cu ocazia depunerei testamentului, Amira declarând că depune testamentul său din 1918, adică vorbind la singuri, fără nici o mențiune despre vreun codicil sau act modificator, în vederea căruia de sigur ridicase testamentul, din aceasta s'ar fi putut deduce că aceste modificări ar fi fost introduse prin adnotări pe testament, ori prin act adițional, pus în plicul vizat de Tribunal, redeschis și apoi închis din nou; că tot asemenea, instanța de fond nu s'ar fi putut intermeia pe mărturisirea lui Amira de pe copia adeverită de el cum că ar fi depus testamentul mistic spre a conchide că această forma testamentară fusese îndeplinită, ci trebuie să stabilască în fapt, satisfacerea în mod concret a acestei formalități ;

Având în vedere că expunând faptele cauzei, s'a putut vedea că Curtea analizează în mod amănuntit toate petițiunile cu cari Amira depunea testamentul, toate actele găsite în lada sa de fier și din cuprinsul lor și diversele împrejurări expuse în

deciziuie, îmbrățișând întreg sistemul de apărare al părților, conchide că, testatorul a păstrat forma mistică a testamentului, ce incontestabil fusese îndeplinită, până la ultima depunere, în urma căreia s'a făcut evacuarea lui la Moscova ;

Că, aceste constatări și aprecieri de fapt, intrând în atritbul suveran al instanței de fond, nu cad sub controlul și cenzura acestei Inalte Curți; aşa că, și acest motiv de recurs ră-nâne neîntemeiat ;

Având în vedere că prin al patrulea motiv de recurs, se pretinde că, Curtea de Apel ar fi interpretat iarăși în mod greșit, dispozițiunile articolului 1198 cod. civil când a decis, că legătaii sunt ținuți a dovedi conținutul testamentului numai în ceea ce privește legatele lor, iar nu și cuprinsul lui întreg ; că, deosebit de aceasta, recurenții susțin că, Curtea omite de a se pronunța dacă și în ce mod a introdus testatorul în testamentul său mistic adnotărilor marginale de pe copia testament și dispozițiile din niște concepte găsite în lada de fier, pentru a se putea astfel hotărî asupra validității testamentului;

Considerând, că din decizia atacată, se vede că, Curtea, după ce limitează în drept obligația legatarilor de a dovedi numai legatele lor, totuși, în expunerea făptelor și motivarea sa asupra conținutului testamentului, Curtea nu se mărginește a stabili numai ce anume cuprind legatele în discuție, ci, constată întreg conținutul testamentului, arătând astfel că, toată averea imobiliară a defunctului compusă din moșia Frunzănești din județul Ilfov cu pădurea de pe ea, cum și casele din București strada Clementii No. 17, sunt testate Azilului Elena Doamna; că soției sale îi lasă jumătate din uzufructul moșiei arătate și acel al caselor din București cu mobilierul în plină proprietate, iar moștenitorilor de sânge le lasă o jumătate din uzufructul moșiei Frunzanești pe timp de douăzeci ani și, în fine, mai testează câteva legate în folosul săracilor școalei din comuna Frunzănești, acestei comune și servitorilor săi; că, enumerând toate legatele cuprinse în testament, după copia certificată de testator ca conformă cu originalul, Curtea mai constată chiar dela început, că la finele testamentului scris, datat și semnat de testator, acesta arată că urmează a fi investit cu forma mistică, ceea ce s'a făcut la 12 Decembrie 1888;

Că deci. Curtea stabilind pe temeiul acestei copii-testa-

ment, purtând declarația testatorului că ea este în totul conformă cu originalul depus la Cassa de Depuneri la 1897 când s'a depus, ca și ultima dată în 1908,—tot testamentul mistic din 1888—cum și pe temeiul presumțiunilor grave, precise și concordante, rezultând din toate actele și împrejurările expuse, conținutul întreg al testamentului, care permite aprecierea validității lui și sub acest raport al tuturor dispozițiunilor sale, nu numai sub raportul formal, este indiferent pentru soluția cauzei dacă este exactă în drept afirmația Curții cum că legatarii ar fi ținuți numai la dovedirea legatelor ce pretind ;

Considerând că, tot asemenea, este neîntemeiată și cea laltă obiecțiune din acest motiv și anume că Curtea ar omite de a se pronunța dacă și în ce mod s'a introdus în testament modificările semnalate în actele găsite, căci Curtea după o motivare amănunțită, cum s'a arătat mai sus, conchide că nu rămânea cea mai mică îndoială despre forma mistică în care a fost păstrat testamentul până la ultima lui depunere, și că nici o modificare nu s'a introdus în conținutul lui prin deschiderea publicului investit cu formula mistică, aşa că nu există nici o omisiune însupra punctului relevat în acest motiv ;

Că, de altă parte, Curtea constată că prin toate adnotările făcute pe copia-testament și în conceptul despre „modificări în testament“ provocate de sporirea averei, se adaugă la legatul testat în favoarea Azilului Elena Doamna, în detrimentul moștenitorilor, cărora le mai impune și raportul, ceea ce exclude —zice Curtea— că aceste modificări, dacă prin ipoteză, s'au făcut printr'un act deosebit alăturat la testamentul mistic,—ar fi putut reduce legatele a căror predare se cere, căci, fără îndoială, testatorul a înțeles să păstreze neatinse primele sale dispoziții.

Că astfel fiind toate motivele de recurs rămân neîntemeiate.

Pentru aceste motive, Curtea respinge recursul.

PARTEA II

Pledoariile avocaților

Pledoaria d-lui S. ROSENTAL
(din partea recurenților)

Edit. „Curierul Judiciar”.

S. ROSENTHAL

S. R O S E N T A L

Nu știu altora cum li s'c fi părând, dar eu unul, de câte ori îl văd pe d. Rosental în preajma unei pledoarii, plimbându-se prin fața Casătiei sau Curților de Apel, cu pașii măsurați, cu nările roze vibrânde, adulmecând par că puritatea sferelor juridice, — încerc aceleași senzații neînțelese care mă furnică la începutul alergării derbiu-ului.

In neastămpărul... stăpânit ce-i frământă șiința, bănuesc o continuă și aprigă instrunare a multiplelor sale calități, care clocotesc surd în aşteptarea apropiatei isbuicniri. Astfel se explică, poate, de ce, în lupta aceasta premergătoare cu el însuși, D-l Rosental — aşa cum privește vag, înainte, — dă impresia, nu că se întreține cu însuțitorul, ci mai degrabă că supraveghiază și vorbește sbuciumului său lăuntric.

...Și acest sbucium, trădat printre o vădită enervare, și-l plimbă maestrul Rosental până ce sosește... *clipa*.

S'a înșelat auditorul, dacă săștepta la o tumultuoasă i-rumpere. Nimeni mai calm ca d. Rosental la începutul pledoariei sale... Vorbele îi picură pe un ton invariabil, cu o nuanță sacadată. Prevestitor numai licărește, tăios și scurt, câte un fulger ironic. ...Treptat, însă, debitul sporește,—figura maestrului se aprinde... Încă două, trei fraze... și d. Rosental, de unde mai înainte gădila, discret, cu durița pintenilor, isbește acum cu avânt plinul calului său de bătaie. Pleoaria s'a pornit uragan și ploaia argumentelor prinse strâns de o logică - pasătoare, încolțește din toate părțile adversarul, căruia la intervale îi trimite săgeți din ironia sa — câte odată profund mușcătoare.

Aceasta e, de altfel, unica slăbiciune a tăriilor domniei sale.

Cu înfățișarea de o frăgemine tinerească, pururea iscoditoare și întipărind pe ea o sete nepotolită de a ști, d. Rosental trasează o dâră puternică în lumea reputațiilor noștri juriști...

Intr'un timp, când bara românească era ilustrată de tot ce a avut mai de talent țara aceasta, personalitatea avocatului

Rosenthal și-a menținut strălucirea ei proprie, fără să fi fost un moment adumbrătă de valul luminos al celorlalți.

Talentul său a avut răsunet viu, iar erudiția-i redată în sisteme clasice de argumentare, a impus, câștigându-i autoritatea la care puțini fericiți pot să râvnească.

Deși, precocitatea realelor sale calități de mare avocat îl trece mai mult în partea ilustrei generațiuni ce e pe cale de a dispare, totuși talentul d-sale, încă în floare, îl păstrează acualei generațiuni, ca un admirabil model viu.

Tudor B. Vlădescu.

Note Biografice. — D-! S. Rosenthal s'a nascut în București la 27 Aprilie 1872. Fiul al doctorului Mauriciu Rosenthal,—fost profesor de matematici la liceul din Bârlad, și apoi medic în București, — d-sa a absolvit clasele primare la școala comunala No. 1 din București și cursul secundar la gimnaziul Lazăr și liceul Matei Basarab. Bacalaureat în Septembrie 1888, după ce a urmat un an cursurile facultății de medicina s'a înscris la facultatea de drept din București, unde a luat licență în 1894, scriind teza „Despre filiațunea naturală“.

A fost secretarul marelui avocat Mihail Kornea dela 1892 pâna la 1901, data morții acestuia.

S'a înscris în Barou în Ianuarie 1900, data dela care exercita profesiunea de avocat în București.

In 1918 a fost numit membru în Delegația la conferința de pace din Paris, în calitate de consilier jurist.

In 1920 a fost numit membru în Comisiunea pentru executarea tratatelor de pe lângă Ministerul de Externe, unde continuă a funcționa și azi. Tot în 1920 a mai fost numit membru în Comisiunea de unificare a legislației de pe lângă Ministerul de justiție, făcând parte din subcomisiunea pentru unificarea Codului Civil, și din acea pentru unificarea Codului Comercial.

In 1922 a fost desemnat ca membru în Delegația Română la Conferința din Genova.

In 1923 a fost numit Delegat plenipotențiar pe lângă Comisiunea de Reparații din Paris în chestiunea aplicarii art. 181 din Trat. dela Trianon.

Colaborator la „Pandectele Române“ și membru al Societății de Bibliofilie „Société du Livre d'Art“ din Paris.

Pledoaria d-lui S. ROSENTAL

înaintea Curței de Casătie s. I, în ședința dela 23 Noembrie 1923

D-le Președinte, Onorată Inaltă Curte,

Recursul de față aduce în discuțiune chestiuni foarte importante, cari, la cunoștința mea, sunt supuse pentru prima cără examenului și deciziunei dvs.

Să-mi dați voie, pentru a face o dezvoltare lămpede a motivelor de casare, să precizez, după d-l Consilier raportor, și foarte pe scurt, faptele cauzei.

D-l Nicolae Amira a încetat din viață în Iunie 1919 și a lăsat o serie de moștenitori de sânge, descendenți din trei surori. Toți acești moștenitori s-au adresat justiției pentru a fi puși în posesiunea averei lăsată de dânsul, avere constând într-o mosie, Frunzănești, un imobil în București, un teren și mai multe efecte. Ministerul instrucțiunii publice și doamna Amira, invocând un act intitulat „testament“ și purtând pe dânsul mențiunea „copie“, care se găsise în lada de fer a defuncțului, act prin care se lăsa Azilului „Elena Doamna“ în nudă proprietate moșia Frunzăneștii, și casa din București, iar doamnei Cleopatra Nicolae D. Amira, soția, uzufructul casei și jumătate din uzufructul moșiei, — cealaltă jumătate din uzufructul moșiei pe timp de 20 de ani fusese lăsată chiar ruedelor de sânge — au făcut opunere la cererea de trimitere în posesiune a rudelor, și au pretins să fie ei însiși trimiși în posesiune. Si lucru curios, Inaltă Curte, deși din ac-tul prezentat, indiferent de lipsa lui de valoare legală, rezulta că nici Azilul „Elena Doamna“, nici doamna Amira nu fuseseră instituiți legatari universali pentru a se putea adresa direct justiției spre a fi trimiși în posesie conform legei, ci aveau numai un legat particular, legat pe care nu-l puteau cere decât dela rudele de sânge, totuși s-au opus cu înverșunare la trimiterea noastră în posesie. În zadar le obiectam: opunerea dvs. este inutilă, pentru că chiar dacă ați avea un act bun, un testament original și netăgăduit, dvs. sunteți legatari particu-

lari; aşa fiind, nu numai că nu aveţi dreptul, dar n'aveţi nici măcar interesul să vă opuneţi la punerea noastră în posesie, căci ca să ajungeţi dvs. să fiţi puşi în posesia legatului, trebuie în prealabil să fim noi puşi în posesia întregii averi ca să puteţi cere dela noi legatele. Adversarii persistau în pretenţiile lor.

Lungi discuţiuni, cari au durat zile întregi între noi şi între cei mai eminenţi reprezentanţi ai baroului de partea adversă: pe lângă cei de azi, regretatul Take Ionescu şi alţii. În sfârşit Tribunalul, aplicând textul precis din codul civil a dispus ca noi să fim trimişi în posesiune ca rude de sânge pe întreaga avere, încrucât chiar dacă ar exista un testament valabil, nu era nici o instituţiune de legatar universal, pe baza căreia să se poată cere justiţiei trimiterea în posesie. Cu ocazia trimiterii noastre în posesie, dată cu execuţiune provizorie, noi moştenitori de sânge, am declarat că nu înțelegem să discutăm drepturile văduvei doamna Amira şi de şi ar putea să fie discuţiune dacă poate să fie considerată ca văduvă săracă, nu ridicăm nici o opunere şi recunoaştem că are această calitate şi îi se cuvine un sfert din avere conform legei.

Se face apel dinaintea Curtei de Apel s. I şi se cere în primul rând suspendarea executării trimiterii noastre în posesiune şi se susține că este periculos a se menține execuția provizorie până la judecarea apelului.

Curtea respinge cererea de suspendare.

Iată ce citim în decizia Curtei s. I No. 7 din 920 :

„Având în vedere în ce priveşte periclitarea drepturilor Ministerului Instrucţiuneei Publice, Casa Şcoalelor, prin acordarea execuţiunii provizorii, ca Ministerul îşi intemeiază drepturile sale în succesiunea defuncţului N. Amira pe un testament mistic al acestuia primit de Tribunalul Ilfov, S. de Not. sub No. 86061 din 12 Decembrie 1888 depus la Cassa de Depuneri cu petiţiunea din 28 Noembrie 1897 pentru care s'a liberat recipisa cu No. 20.688-1897, retras în urma şi depus din nou la Cassa de Depuneri la 5 Iunie 1908, sub No. 27761-908 şi evacuat apoi la Moscova; că, în neputinţă de a fi prezentat acest testament, Ministerul invocă un act găsit printre hărtilile defuncţului cu ocaziunea inventarierei averei lui intitulat „Testament“ care poartă însă menţiunea semnată N. Amira de „copie“ şi la sfârşit următoarea adnotaţiune : „Intocmai este originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20.688“, — că această copie conține ştersături, îndreptări modificări, adăugiri scrise cu altă cerneală etc.“.

E util să rețineți această apreciere a Curții de apel secția I asupra stării materiale a copiei testamentului găsită în lada de fier. De altfel, onorată Inaltă Curte, după câte știu, vi s'a trimis dvs. plicul cu actele găsite în lada de fier. Dvs. veți binevoi în camera de deliberare să luați și dvs. cunoștință, pentru ca să aveți o impresiune personală, a dvs. proprie, de a-

ceastă copie de testament găsită, pe baza căreia s'a admis de Curte liberarea legatelor, s'a considerat că se face reconstituirea originalului, cum și de celealte acte informe, cari s'au găsit, despre cari voi spune mai târziu câteva cuvinte. Veți vedea că acea copie este plină de note marginale, de ștersături, de îndreptări, de intercalări.

Curtea, cum am spus, a respins cererea de suspendare a execuției și în urmă Ministerul și doamna Amira și-au retras apelul, astfel că am rămas definitiv puși în posesie. În urmă, conformându-se legei ne-au făcut acțiune nouă, moștenitorilor de sânge, să le liberăm legatele pe baza pretinsului testament.

D-lor, dinaintea primei instanțe, deși din actul găsit în lada de fer se constata la prima vedere că el este numai o copie scrisă de alta mâna, pentru că este scris cu o scriere curentă, care nu seamănă cu a lui Amira și numai semnatura este a lui, și numai notele marginale sunt scrise de însăși mâna lui Amira, și deci nu putea rămâne nici o îndoială că contextul testamentului nu este scris cu mâna lui Amira, cu toate acestea reprezentanții ministerului, cari atunci nu aveau poate atâtă încredere în succesul cauzei lor și căutați probabil să amâne cât mai mult judecata procesului, în speranța că tezaurul care se găsea la Moscova ne va fi întors și atunci se va putea produce originalul, contrar evidenței, deși însuși actul purta mențiunea „copie“ scrisă chiar de Amira, deși la sfârșit se spune că aceasta copie este conformă cu originalul depus în 1897, adversarii, zic, au susținut că este scris de Amira tot testamentul, și Tribunalul cu toate opunerile noastre, a ordonat o expertiză grafică care neapărat foarte ușor a constatat că nu este scris de mâna lui Amira ci numai semnat de dânsul, așa că a rămas bine stabilit în fața Tribunalului, fără ca adversarii să mai insiste în pretenția lor, că este vorba numai de o copie. După ce s'a terminat această procedură, dumnealor au susținut că, deși actul este în copie, întru cât este constatat că originalul testamentului a fost depus la Cassa de Depuneri, și transportat cu tezaurul la Moscova, el poate fi reconstituit prin simple prezumtiuni. Este într'adevăr un fapt în afară de discuție, Înalta Curte, că testamentul a fost făcut la 1885 de Amira, la 1888 el a cerut că i se dea forma mistică și l-a depus la Cassa de Depuneri; la 1891 Amira l-a retras dela Cassa de Depuneri, l'a redepus în 1897 și în urmă îl retrage iar în 1902 și l redepune din nou în 1908; iar cu ocazia intrării noastre în război, când în urma văzutinilor dureroase, prin cari am trecut, s'a dispus de către guvern evacuarea tezaurului la Moscova, s'a trimis și acest testament împreună cu tezaurul Cassei de Depuneri.

Adversarii își susțineau teza în modul următor : din mo-

ment ce dovedim că a existat un testament, că el a fost depus la Cassa de Depuneri, că această instituție l-a evacuat din ordinul guvernului cu tot tezaurul ei, ne găsim în cazul prevăzut de art. 1198 c. c. care prevede că un act se poate reconstitu cu martori și cu prezumțiuni atunci când actul a fost pierdut dintr-o cauză de forță majoră neprevăzută.

Să-mi dați voie, Onorată Inaltă Curte, să reamintesc textul dispoziției din codul civil.

După ce se arată cum se face dovada actelor prin înscrisuri, art. 1198 edictează :

„Acele regule nu se aplică însă totdeauna când creditorului nu-i a fost cu puțință a-și procura o dovada scrisă despre obligația ce pretinde, sau a conserva dovada luată, precum :

(nu ne interesează aliniatele 1, 2 și 3...)

Alin. 4. — „Când creditorul a pierdut titlul ce-i servea de dovada scrisă, din o cauză de forță majoră neprevăzută”.

Adversarii spuneau: nu avem nici o vina că nu putem produce testamentul. Mie, Azilul „Elena Doamna“ în aceasă pierdere nu mi se poate imputa nici un fel de neglijență. A fost o împrejurare extraordinară, care este poate fără exemplu în istorie, un caz unic. Eram aliații Impăratiei Rusești, am încredințat un depozit sacru aliaților noștri, depozit cuprinzând mare parte din arhivele noastre, acte relative la istoria Tărei Românești, documente vechi dela Academie, atâtea și atâtea documente ale familiilor, documente private, corespondente, lucruri prețioase, în afară de bogate bijuterii ale M. S. Regina cum și bijuterii și alte lucruri prețioase, ale multor particulari. Toată lumea se credea în cea mai deplină siguranță în această privință; nimănui nu-i putea trece prin minte că orice s-ar întâmpla, orice cataclism s-ar produce, acest depozit sfânt va putea vreodată fi considerat, că este în pericol. S'a întâmplat totuși cataclismul din Rusia, revoluția, venirea la putere a unui regim, necunoscut până astăzi, care n'a respectat nimic și care a refuzat, fără o explicație, să ne restitue tezaurul. Prin urmare, conchid adversarii, n'avem nici o vină, suntem tocmai în caz de forță majoră, deci trebuie să fini primii să dovedim conținutul testamentului, a cărui existență se stabilește prin depunerea la Cassa de Depuneri, prin petiția care există, cum și validitatea lui cu martori și cu prezumțiuni.

Inaltă Curte, desigur că persoana legatarului principal instituit în nudă proprietate, Azilul „Elena Doamna“, persoană morală, este demnă de toată solicitudinea. Este o înaltă persoană morală și o instituție, care răspunde foarte bine menirei ei și, d-lor, nimeni nu s-ar fi gândit să conteste un drept al

acestei instituțiuni. Dar nu e mai puțin adevărat că, oricare ar fi persoana legatarului, ori cât de demnă de respect și de interes ar fi, totuși se cere ca, atunci când pretinde un legat, să aibă un titlu valabil, conform legilor. Or, noi știm cu toții că în materie de testamente nu e suficient să se manifeste intențiunea cuiva de a lăsa, ci trebuie ca această intențiune să fie realizată în forma prevăzută de lege. Am avut atâtea cazuri celebre, dintre cari îmi voi permite să amintesc mai târziu, cazul cunoscut acestei Inalte Curți, pentru că a făcut obiectul atâtore decizioni judiciare, al defunctului membru al Academiei, Ion Kalinderu, care prin atâtea acte publice manifestase intențiunea lui de a lăsa averea sa pentru scopuri de cultură și de binefacere și care a sfârșit prin a muri fără a lăsa nici un testament, prin care să realizeze intențiunile sale de atâtea ori manifestate. Nu este destul prin urmare, cu tot respectul pe care-l avem pentru Azilul „Elena Doamna“, nu este destul a se afirma o intențiune a defunctului și deci trebuie să ne fie permis nouă, moștenitorilor de sânge, să întrebăm: aveți un titlu valabil? Dacă aveți un titlu valabil, nici n'am gândi să-l punem în discuție.

Am văzut cu mirare că unul din reprezentanții părței adverse a apreciat într'un mod mai mult decât sever, și cred că a depășit oarecum măsura, atitudinea moștenitorilor. spunând că dânsii cu rapacitate au venit să ceară o avcre, care a fost lăsată de Amira altora. Moștenitorii nu fac decât să exercite un drept, acela de a pretinde să păstreze averea, dacă nu se dovedește legalmente existența unui testament valabil.

Pe ce motiv ne opuneam noi, Înalta Curte la dovedirea testamentului prin prezumții? Noi socoteam, și Tribunalul a admis punctul nostru de vedere, iar Curtea, în majoritate a admis teza contrară a părței adverse, că dispozițiunea din cod nu-și are aplicațiunea în cazul de față. Această chestiune formează obiectul primului motiv de casare. Motivul nostru, Înalta Curte, era că fundamentul rațional al dispozițiunii art. 1198 este bazat pe regula de bun simț că la imposibil nimeni nu este ținut. Dacă fără voia mea să-a perdu titlul, printr'o forță majoră neprevăzută, adică printr'un eveniment pe care eu nu-l puteam împiedica, de ce să fiu lipsit de dreptul meu? Această dispozițiune care este înscrisă în titlul contractelor, are aplicațiunea cea mai mare și cea mai largă în materie de obligații. Am plătit cuiva, m'am liberat de o obligație importantă, a survenit o nenocire, un incendiu sau un naufragiu sau o altă împrejurare, pe care puterile omenești mărginite nu o puteau prevedea, nici împiedica. Ce sunt eu de vină? De ce aş fi ținut să plătesc încă o dată ceea ce am achitat, dacă am mijlocul ca, în mod excepțional, prin martori și prezumționi să dovedesc că am posedat acel înscris liberator al obligațunei mele. Acesta este

fundamentul juridic pentru care legea a admis grava derogațiu-ne dela principiul de drept comun că în anume materii trebuie să ai act scris, și a încuviințat proba prin martori și prezumții, pentru că nu mai există nici o speranță, nici o posibilitate omenească ca actul pierdut să fie regăsit. Dacă a fost un incendiu, care a distrus casa cuiva în care se constată că a fost cutare contract sau cutare testament, nu e posibilitate să se mai producă acel act. Prin urmare spuneam, Înalta Curte, că în intențunea legiuitorului nu a putut să fie vorba decât de o pierdere definitivă a actului, nu de o împiedicare de moment, provizorie de a-l provoca. Bine înțeles, dacă o parte interesată ar reține titlul, atunci de sigur că legea este mult mai largă. Dar aici nu este vorba de aceasta; este vorba de o împiedicare provizorie: într-o anumită perioadă mă găsesc în imposibilitate până la o anume epocă de a produce titlul, dar nu e exclus sa-l pot produce mai târziu. Si nici odată,—veți căuta în autori și veți vedea, am verificat și am căutat toți autorii vechi și noi—nimeni n'a putut prevedea aceste împrejurări cu totul exraordinare și exceptionale, ca să fie o piedică provizorie produsa printr'un fapt așa de nelegiuit, precum este călcarea obligației de a respecta și de a restituui un depozit sacru încredințat unui aliat. Am căutat, Înalta Curte, să văd lucrările preparatorii, asupra textului corespunzător din codul francez, pentru a vedea cari au fost ideile călăuzitoare la întocmirea codului Napoleon. S'a gândit oare la o împiedicare provizorie? Nu. Iată într'adevăr ce găsesc în Locré, Tomul XII și pag. 408-409, în raportul asupra textului corespunzător francez:

„Il peut encore arriver que le créancier ait perdu le titre qui lui servait de preuve littérale : mais la loi qui l'exige serait facilement éludée, si cette perte pouvait être autrement constatée que par un fait susceptible d'une preuve positive; tels sont les cas fortuits, imprévus et résultant d'une force majeure, comme l'incendie, le naufrage, le pillage“.

S'a întâmplat ca un vapor să se scufunde, cum au fost atâtea cazuri în timpul războiului în urma acțiunei criminale a submarinelor germane; sau a fost un incendiu, s'a distrus o casă de sus până jos; sau a fost un jaf, un oraș distrus de bombe și în urmă s'a jefuit tot: iată atâtea împrejurări în care un titlu poate fi considerat pierdut dintr-o cauză de forță majoră neprevăzută. Si rog pe confrății mei să nu credă că aș pretinde că aceste cazuri ar constitui exemple limitative, dar vreau să arăt de ce natura trebuie să fie evenimentul de forță majoră, pe care l'a avut în vedere legiuitorul când a înscris această dispoziție. S'a presupus că s'a întâmplat un eveniment de forță majoră de așa natură încât nu mai există posibilitate să se regăsească actul. De ce se cere această condiție.

Inalta Curte? Pentru motivul că altfel am ajunge la consecințe grave. În cazul nostru eu recunosc că pentru moment este o împiedicare de forță majoră de a se produce testamentul. Dar să ne închipuim că mâine, fie d. Lenin, fie d. Trotzki sau alții cari le vor lua locul, vor veni la sentimente mai bune. Văd acum că se și urmează oarecari negocieri la Tiraspol pentru stabilirea unor legături comerciale; deși nu văd cum se vor putea face legături comerciale, măcar cât de restrâns, cu oameni, cari nu-ji restituie nici măcar documentele încredințate guvernului lor la o epocă când țările erau aliate. Dar se poate întâmpla ca guvernul rus să revină la sentimente mai omenești și să spună: tezaurul dvs., compus din aurul Băncii Naționale a României, din bijuteriile Reginei României, din bijuteriile atâtitor alți particulari, blănuri, obiecte prețioase și altele, toate acestea nu mai există, căci de aur am dispus noi, având nevoie; bijuteriile, blänurile, obiectele prețioase, s'au furat, ori s'au pierdut; dar hârtiile le avem, acelea nu ne trebuie, n'avem ce face cu ele, vi le înapoiem. Si dinaintea Curței de apel chiar unul din adversari, onor. D-l Stelian, spunea că este informat că se urmează chiar negocieri pentru restituirea părței din tezaur care mai există, căci iluziuni în privința banilor și a obiectelor prețioase nu se prea păstrează de nimeni. În privința hârtiilor însă este posibilitate să le recăpătăm, căci bolcevicii n'aveau ce face cu ele, nici măcar nu le puteau pune în vânzare, căci n'au nici o valoare comercială. Unii socotesc că ar putea să existe chiar titlurile de rentă și altele, pentru că nu le-au putut negocia. Dar în orice caz scrisorile private se crede de mulți că pot să existe și într'o zi să ne fie restituite. Ei, presupuneți că s'ar permite reconstituirea unui act și în urmă restituindu-se tezaurul din Moscova, s'ar infățișa originalul, și s'ar constata că actul nu are valoare legală pentru viii de formă sau de fond, puțin importă. Care ar fi situaționea noastră? Ce mă fac eu, care am pierdut procesul, pentru că adversarul meu a reconstituit un act cu martori și prezumțiuni? Ce cale există pentru mine spre a reintra în dreptul meu. Nu mai vorbesc că sunt lipsit de toată averea atâtă timp și se mai poate întâmpla ca cel care a primit averea pe baza actului reconstituit să devie insolabil, când bunioară legatarul în loc să fie o persoană morală ca în spăta, ar fi o persoană fizică. Dar ce cale am ca să reintru în stăpânirea averei, care mi se cuvine? Si pun întrebarea, „in concreto“ pentru noi. Ce am putea face noi? Si puneam întrebarea și la Curtea de apel adversarilor: nu vedeti la ce consecințe ajungeți? Vă preocupați numai de interesele voastre și sacrificăți complet pe ale noastre. Voi spuneți: ce să facem cu testamentul nostru, pe care nu-l putem produce din cauza unui fapt de forță majoră independent de voința noastră. Si noi răspundem: ce să faceți? Așteptați să vie ziua, când se va

realiza speranța generală de a vedea înapoiat tezaurul dela Moscova, și veți avea originalul, sau, dacă nu este numai acest caz, ci mai sunt și altele, să intervină legiuitorul și să dispună, să admită reconstituirea actelor evacuate la Moscova pe baza unor dispoziții speciale cu anume garanții și cu anume sancțiuni. Astăzi însă după codul civil, aceasta nu se poate. Pentru ce? Pentru că legea presupune că este o distrugere, o perdere totală; aceasta a fost în mintea legiuitorului; căci altfel s-ar naște conflictul între actele reconstituite prin martori și prezumții și originalele care ar putea fi prezentate câtva timp mai târziu. Dar noi la rândul nostru insistăm asupra întrebării: Ce vom putea face noi dacă aducându-se originalul testament s-ar constata că nu e valabil? Adversarii, ca să scape de gravitatea acestei obiecții, care nu se poate să nu izbească, ne spuneau: aveți calea revizuirei. Ce fel de revizuire să facem? Am cercetat și eu codul de procedură civilă. Cazul nostru nu ar intra în nici unul din cazurile de revizuire prevăzute de Procedura civilă; nu ar fi vorba nici de reținerea documentului de adversari, nici de acte false, nici de depuneri de martori constatate mincinoase, care să ne dea dreptul să cerem revizuirea. Prin urmare nu am avea ce face. Dar în afară de aceasta, trebuie avut în vedere și pericolul insolvabilităței — și nu vorbesc de cazul de față, dar în general — pentru legatarii care ar dobândi câștig de cauză pe baza unui act reconstituit, când nu este certitudine că originalul a dispărut cu totul. Si aunci, insistam: nu vedeti ce gravă este dispoziția legei? Ca să consacre această excepție, ce cere? Să dovedești că actul este pierdut și nu e suficient să afirmi că este pierdut, ci trebuie să dovedești că este pierdut din cauza unui eveniment de forță majoră neprevăzută. Pentru ce se cere aceasta? Ca să fie constatat că perderea este absolut definitivă și că nu este pericol, că vre-o dată să se întâmple să se producă originalul și să se constate atunci că originalul nu are valoarea care a fost atribuită actului reconstituit cu martori și prezumționi. La instanța de fond recunoaștem că art. 1198 se aplică și în materie de testament, și mă mir, nu știu prin ce eroare Curtea, în decizia sa, spune că am „sfârșit“ prin a recunoaște că acest text se aplică și testamentelor: nu am sfârșit, ci totdeauna am recunoscut dela Tribunal până la Curtea, fără nici o îndoială și în termenii cei mai categorici, că deși textul art. 1198 se găsește în rubrica capitolului „Despre Contracte“, el este aplicabil și în materie de testamente. De ce? Eadem ratio, idem jus. Spuneam, însă împreună cu toți autorii, că în ce privește testamentele, ele fiind acte solemnne, reconstituirea lor va fi mai dificilă, pentru că va trebui să se arate nu numai conținutul actului, dar și că el întrunește condițiunile de solemnitate cerute de lege. Nu este nici o discuție

în aceeaș privință. Imi permitem să citez din „*Pandectele Franceze*”, *Donations et testaments, t. I, p. 743, n. 6119 in fine și 6120*, următorul pasagiu, pe care vă cer voie a vi-l aduce și D-voastre la cunoștință.

„Le légataire devra donc d'abord prouver l'existence du testament, et ensuite le cas de force majeure qui l'a détruit.

Il ne lui suffirait pas, d'ailleurs, d'articuler d'une manière générale le cas fortuit ou la force majeure, il doit nécessairement articuler d'une manière précise et prouver le fait particulier de force majeure qui a occasionné la perte du testament. En effet, la preuve testimoniale qui doit suppléer à la production du titre n'étant admissible qu'autant que ce titre à péri par cas fortuit ou force majeure, il faut préalablement établir que l'on se trouve dans le cas exceptionnel prévu par l'art. 1848-4. (Orléans, 13 Décembre 1862 S. 63. 2. 75, S. P. 63. 2. 5. — Bonnier, *Traité des preuves*, p. 133; Larombière, *Obligations sur l'art 1348*, p. 42; Demolombe, t. 4, no. 34). Considerant, dit la Cour d'Orléans, que des termes et de l'esprit de l'art, 1348-4 il résulte que pour que cet article reçoive son application dans le cas exceptionnel qu'il prévoit, le créancier doit prouver non seulement la *perte du titre* mais encore, en premier lieu la cause de la perte, c'est-à-dire le cas fortuit, l'accident, le fait particulier et déterminé de force majeure que l'a occasionné; qu'à cette condition préalable et essentielle est subordonnée l'admissibilité de la preuve testimoniale de l'existence et de la validité du titre, laquelle sans cela présenterait les inconvenients les plus graves et des dangers manifestes“.

Nu știu ce a îndrituit partea adversă să spună în concluziuni, că aceste rânduri din Pandecte nu au aplicațiune la cazul nostru. Adversarii au făcut și ei citațiuni pentru a dovedi că n'ar fi nevoie de o perdere definitivă, ci este destul să fie o împiedicare de moment, ca să fie autorizată a reconstituiri acțui. Dar citațiunile făcute nu fac această dovadă.

Intr'adevăr s'a citat *Baudry-Lacantinerie și Barde „Despre Obligațiuni”*. Iată ce se spune în pasagiul citat: (t. III, pag. 939-940 și 2646):

„Les principes que nous venons d'exposer s'appliquent même quand l'acte perdu ou supprimé était soumis à certaines formalités soit pour sa force probante, soit pour la validité de l'acte juridique dont il renfermait la constatation. Mais, dans ce cas, le demandeur doit prouver préalablement non seulement l'existence de cet acte instrumentaire, le cas fortuit et la perte de son titre, mais encore l'accomplissement des formalités spéciales.

„Il en est ainsi, par exemple, quand il s'agit d'un acte instrumentaire qui devait être rédigé en double.

„Il en de même au cas de perte d'un testament.

„Mai, lorsque l'acte instrumentaire a été supprimé par la partie qui avait intérêt à le faire disparaître, on doit, en général, présumer qu'il satisfaisait aux conditions de forme exigées par la loi pour sa force probante ou

pour la validité, de son contenu, car l'intérêt même qu'on avait à le supprimer suppose que ces conditions avaient été remplies. C'est ce qu'il faut décider notamment dans les cas où un testament a été déchiré, brûlé ou caché soit par les héritiers, soit par toutes autres personnes intéressées à sa disparition. En pareil cas, il suffit au légataire d'établir l'existence et la perte du testament; il n'a pas à prouver que cet acte était revetu des formes légales".

Această citațiune n'are aplicație în speță. Fireste, dacă s'ar invoca că noi moștenitorii am distrus testamentul, nu ar mai trebui să facă nici o doavadă în privința regularității fermei căci s'ar bucura de prezumptiunea că testamentul era în formă bună și noi, care suntem vinovați de distrugere, ar trebui să facem proba contrară. Intru cât se atinge teoria susținută de noi? Nu văd. S'a mai invocat din *Aubry et Rau Vol. VIII. Ed. 4-a.* următoarele rânduri: (pag. 356).

„Toutefois, si le cas fortuit était de nature à rendre probable la perte du titre invoqué, dont l'existence se trouverait d'ailleurs établie, la preuve de cette perte se confondrait avec celle du cas fortuit lui-même. C'est ce qui aurrait lieu, par exemple, dans le cas où un créancier alléguerait que l'acte constatant l'existence de sa créance, a péri avec tout ou partie de ses papiers dans l'incendie qui a consumé sa maison.

Ainsi, lorsqu'un acte constatant une créance a été soustrait frauduleusement ou extorqué par violence au créancier, la preuve testimoniale de la souscription, de l'existence, et de l'objet de cet acte, este admissible“.

Nici această citație nu infirmă susținerile noastre.

Să facem acum aplicațiune principiilor la cazul nostru. Ce avem sigur și pozitiv? Că tezaurul Cassei de Depuneri, în care se cuprindea și testamentul lui Amira, a fost transportat la Moscova. Dar se poate afirma că testamentul este pierdut? De atâtia ani de zile se caută informații; s'au publicat tot felul de știri contradictorii. Unii au spus că ar exista și o parte din bani, alții că nu; dar nu există nici un fel de relație oficială, din care să rezulte că întreg tezaurul este pierdut, căci numai atunci în adevăr ne-am găsi în termenii legei. Si voi da și alte motive, precum am și dat și la Curtea de apel; însă n'am avut norocul ca onorata Curte să se ocupe de toate motivele pe care le-am invocat. D-voastră, înalți magistrați știți mai bine decât oricine, căci la dvs. este limanul nostru al tutulor, că nu este durere mai mare pentru un împărcinat, decât să vadă că și-a pierdut cauza, fără să poată să motivul pentru care mijloacele lui de apărare au fost înlăturate. De aceea se prescrie că o regulă sfântă D-lor, că hotărările judecătoarești trebuie să fie motivate. Se prescrie că instanțele de fond au deplină suveranitate și putere să aprecieze, să judece, au

această putere mare, nesfârșită, să distribue dreptatea, fără ca această putere să aibă altă îngădare decât obligațiune să motiveze hotărârile pentru ca atunci, când această hotărâre nu ne este favorabilă, cel puțin să ne putem da seamă ce a fost în mintea judecătorilor cari au văzut lucrurile altfel decât noi. Dedeam dinaintea Curții de apel un motiv hotărâtor : avem o lege pentru titlurile furate, distruse sau perduite, lege care s'a refăcut la 1918 printr'un decret-lege și care prevede, când se perde un titlu, că formalități trebuie să fie îndeplinite. S'a evacuat la Moscova, Înaltă Curte, o mulțime de acțiuni, obligațiuni, rente de stat și tot felul de efecte publice și private. Dacă s'ar fi înțeles că dispozițiunea din codul civil sau din legea pentru distrugerea titlurilor este suficientă, mai era nevoie de o nouă lege? Desigur că nu. Se putea interveni, pentru a se introduce o modificare ca să se scurteze termenele sau să se simplifice formalitățile. Dar nu, legiuitorul și-a dat seamă că transportarea efectelor la Moscova, fără să se știe nimic pozitiv despre soarta lor, nu constituie un caz de perdere în înțelesul legii, pentru că există posibilitatea ca ele să fie aduse și prin urmare și-a spus, ca pentru ca toți posesorii de efecte și acțiuni să nu fie stânjeniți în exercitarea drepturilor lor, trebuie să interviu cu o lege specială privitoare numai la aceste efecte transportate la Moscova. Astfel, s'a făcut legea — nu vă mai citesc dispozițiunile ei, la care m'ain referit și în motivul de casare — legea din 14 Octombrie 1920, referitoare numai la titlurile evacuate la Moscova, pentru cari se pot libera duplicate cu îndeplinirea formalităților prevăzute.

Nu va învederează dvs. această intervențiune a legiuitorului, ca el a simțit că dreptul comun nu este suficient, nu se pot considera ca perduite titlurile pe baza legei comune, ci trebuie o dispoziție specială pentru acest caz extraordinar neprevăzut, pe care nici o minte omenească nu l-ar fi putut prevede, ca să se rețină tezaurul nostru, fără să ni se dea o informație, dacă ni se va restituiri, sau dacă este reținut cu titlu de gai ori alt cum? Ei, atunci, de ce sa-l considerăm perdat? Si încă odată reviu la această întrebare, care este ca un leit motiv, din primul mijloc de casare : ce se întâmplă dacă vom avea mâine testamentul, și veți constata de exemplu că există testamentul dar că Amira a rupt plicul în care se găsea, pentru ca să introducă diferite modificări care erau în intenția lui, cum se face dovada cu diferite ciorne găsite în casa lui de fer și cu alte prezumtiuni grave? Când dar se va putea face dovada că testamentul este izbit de o nulitate absolută, ca testament mistic, pentru ca plicul ar fi fost rupt; când el n'ar avea nici valoarea unui testament olograf, pentru că n'ar fi scris de dânsul, cum ar rămâne cu judecata definitivă, care a permis Curții de apel ca pe baza de pure prezumtiuni să reconstituie acest testament,

a cărui nulitate de formă de exemplu s-ar dovedi cu ocaziunea aducerii criginalului? Și, d-lor, atât de gravă era această obiecțiuș și atât de tare izbea pe toți, încât unul din cei mai eminenți adversari ai noștri, onorabilul d. Toma Stelian, care ne-a combătut, a recunoscut valoarea obiecționei noastre și a spus: Așa este, nu se știe dacă testamentul este percut, poate să fie adus, și după câte aflu chiar se urmează negocieri — era vorba pe atunci că se negociază. — Așa fiind, spunea d-sa în fața Curții și o repeta în concluziunile scrise, trebuie să se amâne judecata asupra regulărei succesiunii lui Amira, până când se va dobândi siguranța pe cale oficială că testamentul este definitiv percut sau, bine înțeles, pâră când legiuitorul ar găsi cu cale să intervină cu anume modalități pe cari le-ar găsi de cuviință. Vă cer respectuos voe să citesc din *concluziunile scrise semnate de d. Toma Stelian la Curte*, căci fiecare din adversarii mei au prezentat concluziuni separate :

„Cum s-ar putea regula succesiunea intestat a lui Amira când e cert că există un act declarat testament de către defunct? *Și de aceea am pus concluzii formale cerând ca Onorata Curte să suspende regularea succesiunii ab intestat a lui Amira până ce se va rezolvi în definitiv chestia validităței testamentului Amira.*

E bine înțeles că nu cerem o suspendare procedurală, adică a instanței de judecata, ci din contră cerem ca Onor. Curte să judece dar să hotărască că e caz la suspendarea judecării a succesiunii *ab intestat*“.

Ei bine, când însăși părțile adverse, prin organul unuia din cei mai eminenți reprezentanți, au recunoscut că este posibil, ca originalul testament să fie adus, se putea admite reconstituirea lui? Indiferent dacă cererea de suspendare, pe care noi am combătut-o trebuea admisă sau nu; faptul e că această cerere implica credința că pierderea testamentului nu e definitivă. Cum dar a putut Curtea juridicește și sufletește să treacă peste această concluziune formală, pusă chiar de dumnealor, și să spună că consideră testamentul ca definitiv percut și deci autoriză reconstituirea lui prin martori și prezumtiuni? Mi se pare, d-lor, că Curtea a mers prea departe. Tot ce s-ar fi putut face, ca măsură de garanție pentru drepturile eventuale ale Azilului, era să decidă, precum se cerea de unul din adversari că deși Azilul nu este volnic astăzi să producă testamentul dintr-o cauză de forță majoră, și întru că nu există nici o lege specială, pentru că nu se știe dacă titlul este percut în înțelesul legei, aşa ca să nu poată fi vreodată reprezentat și să se vadă că este un titlu nevalabil, să se suspende judecata asupra regulării succesiunii. Eu nu susțin că o asemenea hotărâre ar fi fost întemeiată, căci am combătut această cerere, dar din

punctul de vedere al echității, ea ar fi fost explicabilă. De altfel, dacă se va constata că mai sunt și alte cazuri analoge, legiuitorul va trebui să intervie. Poate că a așteptat prea mult, dar cred că într-o zi sau alta, când va avea convingerea că nu e posibil să se recapete tezaurul, atunci va interveni, afară dacă nu vom avea o probă oficială că tezaurul e definitiv pierdut sau distrus. Lucrul nu poate întârziă mult, nu putem preciza cât, dar va trebui, dacă nu există mijlocul să stim dacă mai există arhivele transportate la Moscova, să intervină legiuitorul și să spună, dacă și în ce anume condițiuni se poate reconstituia. Sau, dacă este dovedă oficială a perderei, atunci neapărat că se va aplica dreptul comun. Dar Curtea să meargă așa de departe, și trecând peste însăși concluziunile adversarilor să hotărască că testamentul poate a fi azi considerat definitiv pierdut? Ce a putut să determine Curtea? Nu s'a găsit nicăieri înainte de război o asemenea interpretare, vreo altă hotărîre în care să se spună că împiedicarea momentană de a produce un act, constituie o perdere în înțelesul legei. Dar a venit războiul. Ce s'a întâmplat în timpul războiului? Ce a putut d-lor, să se producă ca să formeze convingerea Curței? S'a zis: să lăsăm pe autorii vechi dinnainte de război. Noi, au spus adversarii noștri, vă aducem autori din timpul războiului, mai noi. O carte a profesorului de la facultatea din Paris, Wahl, „Dreptul civil și comercial al războiului“. Franța e o țară care a avut grozav de suferit de invaziunea vrăjmașă; 10 departamente au fost invadate și devastate de către vrăjmaș. Să vedem ce scrie Wahl. Noi pretindem că citația invocată nu infirmă susținerea noastră.

Mai întâi, Wahl nu se ocupă de cazul unui testament, ci de al unui înscris care constată liberarea unei obligațiuni, astfel că debitorul urmărit din nou de creditorul său, nu putea dovedi că s'a liberat, întru cât chitanța rămăsese într-o localitate dintr'un departament devastat. Wahl spune că în asemenea caz pentru ca debitorul să nu plătească a doua oară, se admite că *deocamdată, până la reîntoarcerea în teritoriile devastate*, debitorul poate să invoce perderea prin forță majoră și să se apere împotriva unei pretenții de a plăti.

Îată, într'adevăr ce citim în Wahl, în pasajul invocat de adversari în concluziuni: (*t. II, § 1179, p. 198, Droit civil et commercial de la Guerre*):

„Le paiement d'une dette peut n'être constaté que par une quittance sous seing privé restée dans les pays envahis ou détruite par l'ennemi. Dans le premier cas, il y a perte provisoire de la quittance; dans le second cas, perte irréversible. Donc, dans la première hypothèse *jusqu'à la délivrance des pays*, dans la seconde d'une manière définitive, le débiteur peut, en vertu

de l'art. 1348 c. civ., prouver par temoins ou par présomptions, a plus forte raison par d'autres moyens comme les livres du créancier, le paiement“.

Aşa dar d-lor, ce spune autorul? Mai întâi, nu este vorba de un impricinat care este „actor“, care reclamă ceva pe baza unui titlu pe care nu-l mai are şi pe care vrea să-l reconstituie pe motiv că a fost percut dintr-o forţă majoră. N-am văzut nici un caz şi nici Wahl nu citează vre-unul în care să se permită unui reclamant să reconstituie un titlu, care ar fi reţinut în mod provizoriu. Dar, pe baza principiilor de echitate s'a spus că debitorul pe care creditorul vine să-l execute cerându-i plata, poate dovedi că are o chitanţă liberatoare, care a rămas în ţinutul devastat, căci a trebuit să fugă când au venit germanii şi n'a putut să-şi ia arhiva cu dânsul, dar această dovadă se face în mod provizoriu, pe timp mărginit, numai câtă vreme nu se poate întoarce în teritoriul invadat, căci numai atunci se va putea şti dacă actul e sau nu definitiv pierdut. „*Jusqu'à la deliverance des pays*“, — spune autorul. — Ati pus dvs. concluziuni, „*până când vine tezaurul*“ d-lor adversari? Nu. Dvs. ati pus concluziuni definitive. Numai d. Toma Stelian a spus: nu putem judeca acum, să suspendăm până când vine dovada. Aceasta era concluziunea la care trebuia să ajungeţi şi d-voastră în cel mai bun caz. Şi notaţi că în Wahl este vorba de un debitor, care se liberasă şi care spune: cum o să-ţi dau chitanţă, căci ea a rămas acolo? Este adevărat că nu este perdere definitivă, dar până o da Dumnezeu să mă întorc acasă, n'am cum să-ţi arăt chitanţa. Şi s'a spus că, *până atunci*, se poate considera chitanţa ca percută şi prin urmare se poate admite reconstituirea prin martori şi prezumtiuni; iar creditorului care s'a grăbit şi a voit să profite de ocaziune, îi spune: aşteaptă creditorule, până vom da pe Germani afară şi atunci îți voi face dovada. Aşa puteaţi să spuneti şi dvs.: să aşteptăm şi până atunci tot ce puteaţi face, era să încercaţi o măsură conservativă, să cereţi un sechestră, dacă cumva vă temeaţi că moştenitorii, printre cari sunt oameni de cea mai înaltă consideraţie, cei mai mulţi magistraţi, medici, ingineri, advocaţi, mari proprietari, vor căuta cu toţii să se ruineze, numai ca să scape de obligaţiunea de a restituî moşia mâine, dacă se va găsi că există un testament valabil.

Socotesc dar, Onorată Inaltă Curte, că pasagiul din Wahl nu ese o infirmare a teoriei de până acum, consacrată de autorii dinnainte de război. În Wahl nu se vorbeşte de „reclamant“, pe când dvs. veniţi în calitate de reclamant şi încă să cereţi, ce? Să reconstituji un testament care este un act solemn, fără să existe certitudine că este percut definitiv!

Ei, d-lor, să-mi daţi voie să vă citesc acum ce spune

Curtea de apel în această privință și să vedeti, dacă aceste considerațiuni sunt conforme cu legea. Curtea spune:

„Vazând că în speță lipsa testamentului este cu totul străină de voința testatorului, iar pentru legatari deținerea lui la Moscova constituie cu drept cuvânt o imposibilitate *actuală* de a-l produce, de neînlăturat.

„Că dar, într'un atare caz, testamentul neputând fi prezentat, legatarii sunt în drept a dovedi prin martori, existența și conținutul său.

„Discuțiunile care s-au produs și ezitarea au perzisat asupra chestiuniei daca testamentul fiind nuanță deținut de guvernământul bolșevic, fară o probă evidentă despre distrugerea lui, legatarii particulari pot beneficia de dispoziția art. 1198 al. 4 cod. civil, care învoește pe creditor a proba existența și conținutul titlului pierdut numai atunci când pierderea a survenit în urma unui caz de forță majoră.

„Dar dacă legiuitoru ar fi înțeles o incetare de existență a titlului completa și definitiva, ar fi întrebuințat expresia de „*titlu distrus*”, iar nu pierdut.

„Proba testimonială și deci proba prin prezumții fiind principal admisă ori de câte ori n'a fost posibilă a se procura o probă literală despre actul juridic, imposibilitatea devine aceiaș, fie că titlul e distrus sau pierdut definitiv, fie că este reținut în astfel de condiții că nu se poate obține prin nici un mijloc, cum este opunerea guvernului bolșevic din Rusia, care refuză fără motivare restituirea depozitului românesc“.

Argumentul Curții nu pare întemeiat. Si în Franță textul întrebuințează expresia „titlu pierdut” și autorii înțeleg prin această expresie că e vorba de un titlu „*qui a péri*”, care adică nu mai poate fi reprezentat. Aceasta este înțelesul, fiindcă altfel am ajunge la hotărâri nedrepte, contrazicătoare și care ar jigni echitatea.

Onorabilul d. Dissescu a mai adus la Curtea de Apel o consultăuere a unui eminent profesor, *Wahl*, care a primit deunăzi o distincție din partea Guvernului român, și care în avizul pe care-l da asupra chestiuniei, citează o deciziune a curței din Béziers, în care se spune că, „întrucât se dovedește că un testament *nu poate să fie regăsit* — citez exact sub controlul adversarilor — s'a admis reconstituirea lui“. Apoi, tot una este cu cazul nostru? Cine a stabilit și cine poate să aibă curajul să afirme un lucru, pe care nu-l știe nici Suveranul, nici consiliul de miniștri, nici nimeni pe lume și anume că testamentul lui Amira depus la Moscova nu va mai putea fi regăsit. Eu cred că nici chiar guvernul bolșevic nu știe exact ce se mai găsește în lăzi. Poate că o parte a fost jefuită și parte se mai găsește. Numai cu ocaziunea restituirei, dacă și când se va face, și se va întocmi un inventar de lucrurile restituite, se va ști, dacă și câte acte au rămas. Prin urmare nu se potrivește un caz

Cu altul și degeaba s'a recurs la această consultațiune, întrucât nu s'a putut invoca nici găsi nici un caz similar. Numai la noi s'a întâmplat acest lucru aşa de enorm din toate punctele de vedere ca un depozit să fie reținut, fără să se restitue, deși făcut în condițiuni adevărat sacre. În deciziunea curtei din Béziers se spune că „*fiind stabilit că testamentul nu poate să fie regăsit*”... Spune Curtea la noi că și-a făcut convingerea că testamentul Amira nu poate să fie adus? Dacă ar fi spus-o ar fi judecat la fel cu curte din Béziers. Dar nu o spune. Curtea zice că din contră este posibil ca testamentul să fie adus. Si atunci, am întrebat: ce se va întâmpla mâine când se va aduce testamentul?; căci însăși Curtea recunoaște că poate să fie adus. Care e soarta noastră? Vom fi fost victimă unei judecăți nedrepte și foarte probabil irreparabile.

De aceea, Înalta Curte, în primul rând, primul meu motiv de casare este că s'a făcut o greșită aplicare a art. 1198 c. c., când s'a considerat că transportarea testamentului la Moscova constituie o perdere din forță majoră, în mod definitiv, care să permită reconstituirea testamentului prin martori și prezumpții. și în același timp s'a dat o decizie nemotivată întrucât nu s'a răspuns la toate argumentele invocate de mine, trase din legea specială relativă la titlurile transportate la Moscova și din consecințele inadmisibile la care suntem expuși prin interpretarea dată de Curte și anume de a vedea drepturile noastre pierdute chiar în cazul în care, aducându-se originalul testament din Moscova, s'ar constata că nu e valabil.

Înalta Curte, mergem mai departe. Pentru că noi, cari avem cinstea să pledăm înaintea instanțelor judecătoarești, nu putem nici odată scruta ce părere vor avea judecătorii cari ne ascultă asupra susținerilor noastre, ne-am pus în ipoteza: dacă Înalta Curte nu va admite modul nostru de a vedea, dacă Înalta Curte va îmbrățișa părerea adversarilor și va spune: deși este exact că este o împiedicare actuală, de moment, care poate să dispară, deși nici Curtea nu afirmă că și-a făcut convingerea că nu se va readuce vreodată testamentul original, totuși consider că partea putea să reconstitue prin martori și prezumțiuni și nu ne interesează ce se va întâmpla, dacă vreodată se va aduce originalul și se va vedea că nu este valabil. Treaba moștenitorilor, să facă atunci ce vrea, să se plângă unde știe. Spuneam, dacă Înalta Curte admite un asemenea mod de a vedea, invoc un al doilea mijloc, de casare care mi se pare și mai hotărâtor, căci primul era relativ la o chestiune de interpretare a unui text în niște împrejurări extraordinar de anormale, pe când în cazul al doilea nu se prezintă nici o dificultate de interpretare. Textul codului civil spune: „dacă titlul s'a pierdut”. Pierderei însă trebuie să se fi întâmplat după moartea testato-

rului, căci dacă testamentul s'a pierdut în timpul vieței lui, nu se poate autoriza reconstituirea. Or, susțineam în fața Curței de Apel, părțile reclamante care, ca ori ce „actor“, au datoria să facă dovada pretențiunii lor. Ele nu produc nici un fel de probă că această pretinsă distrugere sau perdere a testamentului s'a produs după moartea lui Amira și dacă nu fac această dovadă dispozițiunca art. 1198 nu-și are aplicațiunea. Într'adevăr, un testament poate să fie distrus de chiar testatorul în timpul vieței lui. Nu este nici o dificultate că în asemenea caz el nu mai există, nu se poate reconstitui, pentru că însuși testatorul a vrut să-l desființeze. Dar testamentul poate să fie pierdut în timpul vieței testatorului. Dacă el cunoștea această perdere și nu l-a refăcut, aceasta implică revocarea. Toată lumea este de acord în această privință, este un principiu necontestat și nici adversarii noștri nu l-au contestat. Dar, să-mi dai voe o scurtă citare în această privință, luată din *Colin* și *Capitant* cari spun că dacă testamentul este pierdut în timpul vieței testatorului și el a cunoscut perderea, atunci se consideră că testamentul este revocat și legatarul nu poate să fie admis să-l reconstituie. Iată ce citim în *Tomul III*, p. 845 :

„*Si c'est du vivant du testateur et par le testateur lui même, il n'y a pas de difficulté. Nous venons en effet que la destruction équivaut à la révocation des legs contenus dans l'acte détruits.*“

„Nous en dirons autant du cas où la destruction alléguée, quoique provenant de la force majeure, ou du fait d'un tiers aurait eu lieu *du vivant du testateur et à sa connaissance*. En effet, rien n'empêchait le testateur s'il persévérait dans ses intentions libérales, de refaire son testament. Le seul recours du prétendu légataire lésé sera, dans ce cas encore, une action en dommage-intérêts contre l'auteur de la destruction“.

„Dans le cas, au contraire, où le fait invoqué, c'est-à-dire la destruction du testament, imputable à la force majeure ou au fait d'un tiers, est postérieur au décès du testateur, la jurisprudence admet le légataire prétendu à établir par tous les moyens, notamment par témoins, ou au besoin par des simples présomptions, pourvu qu'elles soient décisives.“

Dacă dar, d-lor, întindeți aplicațiunea art. 1198 aşa de departe, încât spuneți că împiedicare momentană, provizorie constituie o perdere definitivă în sensul legei, trebuie totuși dovedit că perderea este posterioară decesului. Nu faceți dovada. Dar mai mult, spuneam Curții de apel, noi facem dovada contrarie.

Intr'adevăr, Inaltă Curte, Amira a murit în Iunie 1919, iar tezaurul s'a transportat la Moscova în 1917. Se poate spune cu drept cuvânt că nu s'a putut atunci bănuia că se va în-

tâmpla lucrul extraordinar care s'a întâmplat. Dar în chiar anul 1917, la sfârșit când s'a văzut că este regimul bolcevic. În 1918, când am fost amenințați cu război, se știe prea bine cum ne-au tratat bolcevicii, când au refuzat să ne restituie tezaurul. Cel puțin la finele anului 1918, când după victoria aliaților, autoritățile s'au întors din Moldova și era plină presa cu articole asupra chestiunii și toată lumea îngrijată de soarta tezaurului nostru dela Moscova, căci fiecare avea, unul o parte din averea lui, altul din sufletul lui, suvenire de familie, documente, scrisori, toată lumea se tânguea. Mulți, cum se întâmplă când e omul amarât, aruncau vina asupra guvernului, că a comis o asemenea imprudență, fără să stea să judece prin ce împrejurări am trecut, fără să cugete că nimănui nu i-a putut trece prin minte această monstruozitate fără pereche în istorie ca un stat aliat, ori cari ar fi vicisitudinile regimului său interior, are să pună mâna pe un depozit sfânt. Prin urmare s'a știut că nu se restituie tezaurul. Și Amira a trăit până în Iunie 1918 și n'a refăcut testamentul nici vre-un act manifestând măcar intenția de a-l reface. Deci testamentul trebue, conform principiilor, considerat revocat. Ce răspunde Curtea la acest mijloc, care era de natură să suprime orice discuție? Curtea constată că testamentul este perdat din cauza transportării la Moscova și refuzului guvernului rus de a-l restituie. Când s'a produs perderea aceasta? Curtea constată că Amira a cunoscut aceasta perderă, dar, vedeți ce lucru curios, la ce contradicție ajunge, când întâi spune că consideră testamentul ca definitiv perdat, ca să permită reconstituirea lui prin prezumțiuni, iar când este vorba de stabilirea faptului că pierderea s'a întâmplat în timpul vieței lui Amira, care a știut despre aceasta, Curtea zicea că este perdere definitiva, căci Amira a putut să credă că într-o bună zi d. Trotzki ne va restituie tezaurul. De ce două judecați? Ori spui că testamentul este considerat perdat în mod definitiv, ca să admiți reconstituirea, dar atunci această perdere definitivă, întâmplată înaintea morței lui Amira și cunoscută de Amira, fără ca acesta să ia vre-o dispoziție să facă un nou testament, însemnează revocarea testamentului perdat; ori spui că perderea nu este definitivă, odată ce admiți că Amira, cu toate că a cunoscut perderea a considerat-o ca momentană căci avea speranța că tezaurul ne va fi înapoiat și în cazul acesta nu poți face aplicarea art. 1198 c. c.

A se susține că Amira nu cunoștea reținerea tezaurului la Moscova și refuzul bolcevicilor de a ni-l restituie este imposibil, pentru că Amira era mare proprietar — și spun aceasta în treacăt, nu ca un motiv juridic — era un om, care voiaja în străinătate, nu era un om incult, care să nu știe ce se petrece în lume și nu era pe atunci suflet românesc, care să nu fie

preocupat de acest lucru aşa de neobişnuit. Repet însă că în-săşi Curtea constată că Amira ştia despre perdere, dar adaugă că putea crede că se va restituî tezaurul.

Iată ce spune Curtea de Apel în această privință:

„Oibecțiunea ce la prima vedere ar avea o aparență mai delicata și care s'a ridicat de moștenitorii de sânge, este aceia ca legatarii nu se pot folosi de proba prin prezumții, cât timp ei n'au dovedit ca perderea testamentului prin forța majoră s'a produs după încreșterea din viață a lui Amira.

„În adevăr, este stabilită doctrina și jurisprudența că dacă testamentul a fost distrus de testator însuși, sau cu voia lui, sau numai cu știrea lui, sau chiar prin forța majoră ori prin fapta unui al treilea, dar în timpul când testatorul trăia și a putut lua cunoștința de această distrugere și n'a refăcut testamentul, aceasta echivalează cu însăși revocarea legatelor prevăzute în acel testament“.

Deci în drept Curtea admite teoria noastră întreagă. Atunci pe ce motiv ne respinge mijlocul? Decizia continuă:

„*Dar în cazul de față nu aceasta e speță.*

„Testatorul n'a putut să-și formeze convingerea că actele depozitate la Cassa de Depuneri la Moscova sunt definitiv perdute.

Ascultați, d-lor! Până acum nu era vorba de noțiunea pierdere definitivă sau provizorie. Acum, când este vorba să ne respingă mijlocul, se spune că testamentul „nu era perduț definitiv“.

Și mai departe:

„Bătrânelul Amira în timpul războiului nostru a rămas în teritoriul vremelnic ocupat, astfel că abia după terminarea păcei de trista memorie, dintre România și puterile centrale, care a avut loc *în vara anului 1918*, a putut așa că depozitele de la Cassa de Depuneri, sunt evocate la Moscova, dar pe vremea aceea, încă nu se știa dacă curentul bolcevic va triumfa deplin, sau se va stinge ca flacăra unui foc de pae, la prima adiere de vânt, la prima încercare de redeșteptare a imperialismului țarist. Mai ales la noi, în țară, vechii instăriți, cci bătrâni, cei cari au trăit impresionați viață întreagă de atot puternicia autocratismului rusesc, care în decenile trecute au avut repetate prilejuri să vadă sau să audă cum cnotul rusesc înăbușă orice avânt și oice pornire spre libertate cât de bine ar fi fost organizate. Asemenea oameni ca Amira, nu puteau să-și schimbe dintr-o dată convingerea și deci să bănuiască că bolcevismul va dainui în Rusia mai mulți ani și că autoritatea acestei temporizări se vor distrugе toate depozitele noastre din Moscova.

Credem, că în cazul cel mai rău, se va însuși aurul românesc poate și bijuteriile, dar documentele private, cari n'au valoare bănească pentru ruși, nu au pentru ce le distrugе.

„*De altfel, această credință, subsidiară, dăinuește și astăzi la o mare parte dintre noi.*

„Aceaasta a fost desigur și credința octogenarului Amira care se stinse abia la vreo 6—7 luni după retragerea trupelor inamice din Capitala țărei, interval în care datorită celor 6—7 ani, nu mai putea scri nimica cu mâna proprie“.

„In definitiv, numai ipotetic se susține totala peire, a testamentului mistic, căci concluziunile principale ale legatarilor sunt în sensul că este numai o imposibilitate invincibilă provizore de a produce testamentul“.

Așa dar, d-lor, de unde înainte testamentul trebuia considerat ca definitiv pierdut, acum se spune că Amira nu a putut crede că era definitiv pierdut. Și pe ce se bazează Curtea? Înțelegem dacă avea o dovedă trasă de undeva. Dar Curtea singură bănuște, socotește că Amira n'a putut să credă că testamentul e definitiv pierdut fără să arate pe ce își intemeiază această bănuială, această socotință. Dar ce împiedica pe Amira chiar dacă nu mai putea să scrie, să cheme judecătorul acasă la el, mai ales că avea în casa lui de fer o copie, pentru a cere autentificarea unui nou testament. Curtea spune: el nu s'a gândit la aceasta. De unde are științele acestea Curtea? Înțeleg desigur, după atâția ani de exercițiu al profesiei mele, că instanțele de fond sunt suverane să aprecieze, dar aprecierea lor trebuie să fie bazată pe ceva? Pe ce element se bazează Curtea? Nu vedeți că este ceva arbitrar, că întâi pentru a aplica art. 1198 să se decidă că transportarea tezaurului la Moscova implică o pierdere definitivă a testamentului și în urmă când e vorba de a se stabili că perderea să întâmplat în timpul vieții lui Amira și acesta a cunoscut-o, să se decidă fără să se dea nici un indiciu de probă, că Amira a putut să credă că perderea nu este definitivă. Aș fi înțeles dacă partea ar fi invocat martori, cari să spună că au vorbit cu Amira și că Amira a spus: este inutil să refac testamentul, căci sunt convins că ni se va înapoia de bolcevici tezaurul. Dar când luni de zile se știe că în Rusia nu este nimic sfânt, că se asasineză sute de mii de oameni, că nu există nici lege, nici morală, pe ce motiv se poate afirma că Amira a crezut în restituirea tezaurului și de aceea n'a luat nici o dispoziție nouă? De ce Curtea face aceasta? Înțeleg simpatia pentru legatarul Azilul „Elena Doamna“, dar mi se pare că s'a mers prea departe. Și-mi dați voie să vă amintesc cazul Kalinderu. Prin declarațiuni formale făcute la Tribunalul de Notariat, cu ocazia unei succesiunii lui Eustatiade, el ceruse să fie scutit de taxe căci și averea lui Eustatiade și averea lui toată o va lăsa Statului pentru binefaceri. Se știe chiar că la un moment dat, făcuse un legat Academiei și în urmă, supărat pe nu știu cine dela Academie, a distrus testamentul și era pe cale să facă alt testament, dar n'a avut timp, fiind surprins de moarte. Și a venit procesul dinaintea Inaltei Curți și deși existau zece de acte oficiale, că

el declarase că-și va lăsa averea Academiei, din moment ce nu s'a putut produce un testament în forma voită de lege, s'a decis, că oricât de înalt ar fi scopul căruia defunctul manifestase că are de gând să lase avere, succesiunea trebuie atribuită ruedelor de sânge. Nu este permis judecătorului, oricât de interesantă ar fi persoana legatarului să suplinească la actul solemn care se cere, pentru ca un testament să fie considerat ca valabil.

Așa dar, d-lor, la baza deciziei Curții relativă acest motiv este o inechitate flagrantă: se consideră întâi testamentul ca pierdut definitiv în sensul că nu se ține seamă că poate să fie reprezentat și deci a se putea dovedi că nu este valabil; iar când este vorba de a se stabili la ce dată a fost distrus, nu se ține socoteală că a fost distrus în timpul vieței și se decide că deși este adevărat că testamentul s'ar fi pierdut în timpul vieței lui și el, Amira a știut-o, dar cu toate acestea Amira a putut să credă în timpul vieței lui că testamentul va fi readus, că ni se va înapoia tezaurul.

Este o judecată nedreaptă și de aceea am formulat acest al doilea motiv de casare, pe care-l supui judecății d-voastre.

(Sedinta se suspendă pentru zece minute).

(*La redeschiderea ședinței, d-l Rosenthal își continuă pledoaria*).

Onorată Inaltă Curte, independent de primele două mijloace de casare și în ipoteza în care adversarii nostri s'ar fi găsit în situația de a cere instanței de fond să li se încuvîințeze reconstituirea testamentului prin martori și prezumțiuni, ce aveau de dovedit? Fiind vorba de un testament, care este un act solemn, este evident că n'ar fi fost suficient să dovedească numai conținutul actului, ci trebuiau să dovedească și că actul întrunește condițiunile solemne, cerute de lege pentru validitatea lui.

Voi cere voe să citesc câteva rânduri din Laurent. Laurent și cu dânsul toți autorii recunosc că în materie de testament în special proba este extrem de grea; trebuie a se face dovada că testamentul era regulat ca formă cum și în conținutul lui. Iată ce spune Laurent (*t. 19 p. 594, n. 574 in fine*):

„Les actes solennels présentent une autre difficulté. Tels sont les testaments. Il est de doctrine et de jurisprudence que les dispositions du code sur les preuves s'appliquent à toutes les matières, donc aussi aux testaments. On est donc admis à prouver par témoins qu'un testament a existé et qu'il a été détruit par un cas fortuit. Mais le testament de même que tout acte solennel, diffère d'une obligation; celle-ci existe indépendamment de l'écrit qui la constate, le titre n'est qu'une question de preuve; tandis que les solemnités du testament sont de l'essence même de l'acte, il n'y a point de

testament sans l'observation des formalités prescrites par la loi. Il faut donc que les témoins déclarent que ces formalités ont été remplies. La difficulté est déjà grande pour le testament olographe: il faudra que les témoins connaissent l'écriture du testateur et qu'il déposent que le testament était écrit, daté et signé par lui. Dans le testament par acte public, les formalités sont plus nombreuses, et plus difficiles à constater. C'est au juge de décider si les témoignages sont suffisantes pour attester qu'il y a eu un testament valable en la forme.

De asemenea găsim în Pandectele Franceze, Donations et testaments T. I, n. 6122 și 6125 :

„Le légataire doit prouver, non seulement que le testament a existé et quel en était le contenu, *mais encore qu'il était revetu de toutes les formes legales.* Vainement dirait-il, pour se soustraire à cette prevue, que si le testament était produit il n'aurait rien à prouver, que ce serait à son adversaire à en démontré l'irregularité, et qu'il doit en être de même du moment qu'il a été établi par témoins l'existence et la perte du testament, cette preuve lui tenant lieu de titre. La perte du testament influe nécessairement sur la charge de la preuve; en effet, celui qui ne produit pas de testament n'a point de titre; s'il prétend qu'il y en avait un, il doit le prouver; or, il n'y a de titre que s'il est valable en la forme. *Le légataire doit donc prouver que toutes les formalités prescrites ont été observées, sans pouvoir régéter la preuve sur l'héritier défendeur, car celui-ci ne peut pas évidemment combattre un titre qui n'est pas produit;* c'est ce que décidait déjà la loi romaine, dont la doctrine avait été admise par nos anciens auteurs et par les ordonnances.“.

In sfârșit mai cităm din Colin și Capitant, t. II, p. 846 :

„*La démonstration à fournir par le demandeur sera d'ailleurs difficile est complexe.* En effet, il ne suffira qu'il prouve le fait *accidentel* de la destruction ou de la perte du testament prétendu. Il faudra encore qu'il démontre l'*existence du testament détruit et sa teneur*, et ajoutons-le sa *régularité tant au point de vue de la capacité du testateur (laquelle résultera de la date du testament) qu'à celui de l'observation des formes prescrites par la loi*“.

Nu veți găsi autori cari să nu spue că, dacă în principiu se poate admite și reconstituirea unui testament, dovada este foarte grea. De aceea nici nu se găsesc în jurisprudentă cazuri decât extrem de rare de reconstituire de testamente.

In procesul nostru, dinaintea primei instanțe, Inaltă Curte, spuneam: când este vorba de un testament, foarte greu se va putea dovedi condițiunile lui de formă și continutul lui prin prezumțiuni, întrucât este vorba de chestiuni pur materiale, cum ar fi de a să ști când este vorba de un testament olograf, dacă e scris, datat și semnat de testator sau, când e vorba

de un testament mistic, că în adevăr era în plic și că a rămas în plic închis și altele. Cum se vor dovedi toate acestea prin prezumțiuni, căci aici este vorba de fapte pur materiale, cari nu se pot stabili prin simple raționamente? Si tribunalul a adoptat acest mod de a raționa. Tribunalul spune că în principiu în asemenea materie dovada s-ar face prin martori. Dacă ar fi venit partea adversă să ilovedească prin martori, (cum a spus și afirmat că a cercat să facă apel la d. avocat Tepeluș, care însă întrebă în această privință, a declarat că nu-și duce aminte) cari să afirme: da, am văzut cu ochii nostri că Amira a scris testamentul cu mâna lui, știm cuprinsul lui, l-am citit și ne amintim că este în tocmai cu cel din copia prezentată astăzi și dacă alți martori ar fi venit să afirme că în fața lor a închis testamentul în plic și l-a depus în fața lor la Cassa de Depuneri, toate aceste afirmațiuni precise ar fi făcut verosimile alegațiunile reclamantilor. Si din cauza acestei afirmațiuni că în asemenea materie, e mai firesc să se recurgă la martori de cât la prezumțiuni, dinaintea Curții de Apel a trebuit să încercăm o avalanșă de critici din partea adversă pe tema că nu se poate să se prefere proba cu martori, probei cu prezumțiuni. Avalanșă de critici nemeritată. Știm și noi și recunoaștem că în principiu proba prin prezumțiuni este mult superioară probei cu martori. Pentru ce? Pentru că prezumțiunea este bazată pe raționamentul sănătos pe care-l facem pe baza unui fapt cunoscut, de la care ajungem la o concluziune, care se impune; pe când proba cu martori, fiind bazată pe declaratiunile oamenilor, este firesc fragilă întrucât și simțurile sunt fragile și pot să fie influențate de diferite cauze. Dar când este vorba de materialitatea faptelor, e mai greu, dacă nu imposibil, a o stabili prin raționamente, căci trebuie să știm pozitiv pe lucruri văzute și constatare. Așa bunioară: testamentul e scris de defunct? Întrunește cutare formă? Plicul este închis? Aceste fapte nu se pot dovedi prin raționamente. N'as putea da un mai bun răspuns adversarilor mei, decât afirmând că toți autorii, când se ocupă de această chestiune, indică întotdeauna în primul rând proba cu martori, pentru că fiind vorba de chestiuni de ordin pur material, stabilirea lor se poate face mai ușor prin martori decât prin prezumțiuni.

In cazul de față. d-lor, n'au fost martori. Firește nu era să se invente. Adversarii au declarat că ar fi fost unul, d. avocat Tepe!uș: l-au întrebăt, și primind răspunsul că nu și-a adus aminte, au recurs la proba prin prezumțiuni. Această dovadă este însă mai greu de făcut în cazul nostru decât proba prin martori. S'a invocat o serie de prezumțiuni. Cari erau aceste prezumțiuni? S'a spus de adversari: întâi, dovedim că avem copie după procesul verbal de subscripție, care s'a întocmit de Tribunal la 1888; avem petițiunea lui Amira, cu care a de-

pus testamentul, avem propria lui afirmare că testamentul depus este la fel cu acela din 1908, cum și mențiunea din caetul lăsat de dânsul. Iată mărturisirea, spunea distinsul meu coleg, d. Micescu. Se mai poate discuta, când Amira mărturisește singur că copia e conformă cu originalul testament? Ce face Curtea de fond? Admite diferențele prezumtiuni invocate, raționând astfel, Amira a vrut să lase Azilului, aşa se dovedește din copia de testament; el spune că această copie este conformă cu originalul depus la Cassa de Depuneri, avem mărturisirea lui; el a redepus același testament de trei ori: în sfârșit, s'au mai găsit și alte trei ciorne de dispoziții testamentare în cari de asemenea se vede că Amira vrea să institue Azilul ca legatar. Din toate acestea Curtea, își face convingerea că copia care se prezintă este conformă cu originalul trimis la Moscova și că în adevăr Amira a lăsat legatul, astfel cum este cu prins în copia care se prezintă.

Ați putea întreba, Inaltă Curte și poate că v'ați mira că mai viu să desvolt aceste motive: bine, dar nu știi dvs. recurenții, că instanța de fond are dela lege suveranitatea de apreciere, că atunci când este vorba de prezumtiuni, este chestiunea numai de convingere pentru Curte? Ea trebuie să-și facă convingerea dacă aceste prezumtiuni sunt suficient de precise, grave și de concordante pentru a stabili în adevăr cuprinsul testamentului și condițiunile lui de validitate. Știu, Inaltă Curte, și nu mi-ași fi permis să vă răpesc timpul, dacă n'as avea mijloace, de casare, cari să nu infirme câtuși de puțin regula de apreciere suverană a instanței de fond. De ce mă plâng eu înaintea dvs.? În primul rând este o gravă greșală de drept a Curței, extraordinară, care-mi dă credința că deciziunea ei nu va putea rămâne în picioare. Curtea crede că partea reclamantă nu are să dovedească conținutul întregului testament, ci este suficient să dovedească conținutul legatului. Curtea proclamă acest principiu și nu se bazăază pe nici o prezumtiune, pentru a cunoaște conținutul nu al întregului testament, ci numai conținutul legatului pretins de reclamant.

Să-mi dați voie să vă citesc din deciziunea Curței :

„Având în vedere că odată recunoscut dreptul legatarilor de a uza de prezumțiile, trebuie statuat și ce anume pot dovedi prin acest mijloc, osebit de existența testamentului?

„Este cert că legatarii sunt obligați să probeze conținutul testamentului numai în ceea ce îl privește.

„Cu alte cuvinte, să dovedească legatele lăsate lor, nici de cum restul testamentului“.

Și ca concluziune Curtea se ocupă de prezumțiuni relative numai la conținutul legatului. Eu cred că nu este cert

de loc că reclamanții trebuie să dovedească numai conținutul legatului, ci din potrivă, cred că este cert că trebuie să dovedească conținutul întregului testament. Pentru ce, Înaltă Curte? Pentru că, dacă s-ar prezenta originalul, n'ar fi juridic să se conceapă că o parte ar putea să producă numai un crâmpel din testament, în care s-ar cuprinde legatul și data precum și toate celealte condițiuni de formă. Întradevăr, n'ar fi posibil să fie partea să spună: iată testamentul lui Primus; se vede că este datat, semnat și iată partea relativă la legatul meu; de rest nu mă preocupe. Dar eu părătul vreau să examinez tot testamentul. De unde se poate ști că în restul testamentului nu este o clauză care contrazice pe celealte sau care trebuie să aibă de efect nulitatea întregului testament? Așa dar, dacă se prezintă originalul, cred că ar fi antijuridic și contrar bunului simț elementar ca o parte să pretindă că are dreptul să infățișeze numai partea din testament care cuprinde legatul care îi este lăsat. Si când nu se poate produce originalul când partea cere să reconstitue testamentul pentru că s-ar găsi în cazul extraordinar de excepțional pe care legiuitorul l-a admis numai pe baza acestui principiu de bun simț, că „la imposibil nimeni nu este ținut“, atunci reclamantul să aibă o poziție mai bună, superioară decât aceea pe care ar avea-o un legatar, care are în mâna originalul? De ce acest privilegiu? A, dacă voim să explicăm psihologicește, pretenția adversarilor, este ușor să înțelegem pentru ce. Pentru că le era greu dumnealor să dovedească conținutul unui testament, care este scris pe opt pagini și este mult mai ușor a se spune să ne ocupăm numai de cele trei rânduri din testament care ne privesc pe noi. În adevăr, pe ce prezumțiuni s-ar putea afirma că tot conținutul este perfect exact și conform cu originalul?

Prin urmare, d-lor, iată un vițu fundamental. Chiar dacă de ciziunea s-ar menține în ce privește celealte temeiuri de drept. Din moment ce ea cuprinde această hotărâre că reclamanții nu erau obligați să dovedească conținutul întregului testament, ci numai partea relativă la legatul lor, deciziunea este vițiată și nu poate sta în picioare.

Dar merg mai departe d-lor. S-au admis prezumțiuni, ca să se stabilească și condițiunile de formă, căci este vorba de un testament mistic. În ce privește conținutul recunosc că Curtea era liberă să aprecieze cum vrea prezumțiunile invocate. Cineva poate să-și facă o convingere într'un sens sau în altul, dar se cere o condiție, Înaltă Curte. Dacă se examinează prezumțiunile invocate de reclamant, să se cerceteze și prezumțiunile invocate de noi părății, moștenitorii de sânge. Nu este destul ca Curtea să spue că-și face convingerea din prezumțiunile invocate de reclamant și să lase la o parte prezumțiunile invocate de părăți, pentru că atunci nu este o judecată dreaptă și în oră-

ce caz nu se motivează pentru ce se înălătură prezumțiunile mele, care, după convingerea noastră erau aşa de tari, încât trebuiau să răstoarne pe celelalte.

D-lor, neapărat că Dvs. nu ne puteți crede pe cuvânt și de altfel e posibil ca o parte autosugestionată, sau greșită, să invoace prezumțiuni fără valoare. Recunosc că instanta de fond nu trebuie să se preocupe de orice fel de mijloc, care n-ar duce la o schimbare de soluție. Dar dacă vă voi invedera că am invocat prezumțiuni de natură să impresioneze, prezumțiuni care nu puteau să fie înălăturate fară o motivare, pentru că erau de natură să răstoarne proba rezultând din prezumțiunile adversarilor, atunci mai stă deciziunea în picioare? Ați văzut că eminentul dvs. raportor, în raportul său constată pentru ambele motive, al 3-lea și al 4-lea că există într'adevar o omisiune din partea Curței de fond, de a statua asupra mijloacelor noastre, rezervând pentru Inalta Curte să decidă dacă omisiunea este esențială sau nu. Omisiune este; aceasta se constată prin raportul d-lui consilier pe care-l veți verifica. Si ea este esențială căci dacă Curtea s-ar fi pronunțat asupra acestor mijloace, deciziunea ei s-ar fi putut schimba, cum voi arăta imediat. Dar Curtea nici măcar nu motivează. Si pentru ce înălătură prezumțiunile noastre. Iarăși reviu la durerea de a vedea că mijloacele noastre, sunt respinse, fără să putem cunoaștem motivele. Si-mi aduc aminte de acum 23 ani, pe la începutul carierei mele, când pledam înaintea acestei Inaite Curti, am avut cînstea să obțin casarea unei decizii a unei Curti de Apel, tocmai pentru nemotivare. Si eram foarte fericit și mândru că dela început am reușit să obțin o asemenea hotărâre, căci mi-am dat seamă că unul din principiile fundamentale din organizaținea judecătorească este obligația pentru instanțele de fond de a motiva hotărârile lor. Curtea putea să spună: având în vedere că prezumțiunea invocată n-o găsesc bună pentru cutare sau cutare motiv. Dar să nu spue nimic! A fost în spiritul Curței probabil o sugestionare foarte înaltă dictată de interesul persoanei morale, care reclama, dar aceasta, nu era suficient pentru ca Curtea să înălăture prezumțiunile noastre fără a le cerceta.

Care erau aceste prezumțiuni invocate de noi? Spuneam, înaltă Curte: Amira a retras testamentul de două ori — se constată de însăși Curtea de Apel — l'a retras la 1897 și la 1902 și l'a redepus și prima și a doua oară cu o petiție în care se exprima astfel: „depun testamentul“. De ce l'a retras și redepus în două rânduri? Explicația pe care am dat-o noi și pe care au dat-o și adversarii noștri în concluziunile lor, este că a vrut să introducă modificări. Așa se explică de ce l'a retras căci s'a găsit în casa de fer și plicul al doilea în care era testamentul mistic în plic, și pe urmă l-a pus într'alt plic

și l'a redepus. Mai mult decât atât, în casa de fer s'au găsit mai multe ciorne cu diferite dispozițiuni, bunăoară într'o ciornă se vorbea de diferite mobile, legate tot Azilului, și alte dispoziții. De ce Amira a retras și redepus testamentul? Pentru că a vrut să facă modificări. Și atunci spuneam Curtei: Dacă este vorba să se fi modificat testamentul, ce garanție aveți dvs. că el n'a rupt plicul în care se găsea testamentul mistic și n'a scris acolo modificările pe care le-a vrut, cum a făcut pe copia lui, unde se văd note marginale și intercalări. Înaltă Curte, veți binevoi să controlați această copie găsită în lada de fier, care vi s'a adus dela Curtea de Apel. Testamentul este plin la fiecare pagină de note marginale, scrise de însăși mâna lui Amira; sunt și intercalări scrise între rânduri. Cine ne garantează că Amira n'a crezut că poate să facă acelaș lucru și în originalul testament mistic? A putut rupe plicul și-a făcut pe testament mențiunile pe cari le-a vrut, modificările cari erau în mintea lui și după aceea plicul acela desfăcut l-a pus în alt plic pe care l-a sigilat. Cine poate să ne dea garanție? Adversarii răspundeau, și Curtea își însușește răspunsul: este cert că Amira a vrut să facă schimbări; aceasta rezultă din faptul că l-a retras și redepus în mai multe rânduri și din faptul că s'au găsit mai multe ciorne. Dar el a putut să facă modificările pe hârtii separate pe cari să le piene alături de testamentul din plicul închis. Aceasta spune Curtea. Or, pentru a răsturna această prezumție, noi invocăm textul celor trei petițiuni date de Amira la Cassa de Depuneri pentru depunerea și redepunerea testamentului, în cari spune: depui pe lângă aceasta *testamentul* meu din anul cutare. *Testamentul*, la singular fără să spună, testamentul împreună cu un codicil, împreună cu un adaos sau cu altceva.

Și atunci, argumentam: iată o prezumțiuie puternică, că el depunea numai testamentul și nimic altceva și dacă și partea adversă și Curtea recunoaște că el l-a retras pentru a face schimbări, intențiuie care se mai dovedește și prin faptul că s'a gasit pe lângă copie și alte ciorne, atunci probabilitatea e că a facut modificările pe însuși testamentul. Prezumțiuie este că în mintea lui a fost, că, după cum a scris pe copie pe margine și între rânduri și a făcut toate modificările pe cari le-a vrut, tot așa a făcut și în original. Nu merita acceastă prezumție puternică trasă din textul celor trei petiții depuse la Cassa de Depuneri și din intenția lui Amira de a introduce modificări, afirmată de Curte, un răspuns? Nu era datoare Curtea să motiveze de ce o înlătură. Or, nu găsim în această privință în decizia Curții nici un răspuns, nici o motivare.

Faptul că Curtea afirmă că întru cât în lada de fier a defunctului nu s'a găsit plicul pe care e scris procesul verbal de subscripțiuie, indică că acest plic a rămas depus și constituie

nici măcar un răspuns indirect la prezumția noastră, căci plicul a putut fi redepus în al doilea plic sigilat, dar desfăcut, după ce Amira retrăsese testamentul pentru a introduce modificări și îl reintrodusese în plicul desfăcut.

Insistam în fața Curții arătând că dacă ar fi existat altă dispoziție a lui Amira, făcută pe altă hârtie, ar fi păstrat o copie, cum a păstrat de pe testament, ar fi spus: aceasta este copia după codicilul făcut, etc. În al doilea rând în petiția de depunere ar fi spus: depun testamentul meu mistic sau „mixt”, după expresia lui *împreună cu un codicil cu data cutare*. Or, nu spune nimic de felul acesta, ci afirmă că a depus testamentul: de unde probabilitatea că a rupt plicul și a făcut modificările chiar pe original, cum a făcut și pe copie.

Ei bine, d-lor, nu meritam un răspuns? Toti ne-am mulțit să aducem dovezi, pentru că era vorba de prezumționi relative la reconstituirea unui act solemn ca testamentul. Am invocat și noi prezumționi ca să cōvingem Curtea, susținând că dacă Amira a făcut schimbări, recunoaște chiar Curtea, dovedite prin faptul că s'au găsit atâtea ciorne, aceste schimbări n'au putut fi făcute pe o foaie separată, caci Amira în toate cele trei petiționi spune că depune „testamentul”: de unde concluziunea că a trebuit să rupă plicul și să le facă pe testament. Nici un răspuns din partea Curții, nici o motivare. Dar, se va răspunde că Curtea nu era obligată să cerceteze prezumționile noastre, pentru că se baza pe o prezumție hotărâtoare pentru a decide existența testamentului și anume mărturisirea lui Amira că copia găsită în casa de fer este conformă cu testamentul depus în 1897. Spunea amicul și confratele meu Micescu: este mărturisirea lui Amira, ce vreți mai mult? Mărturisesc că nu înțeleg mărturisirea; înțeleg că e vorba de o prezumțion trasă din afirmarea testatorului, că copia e conformă cu originalul, o prezumțion, care, dacă ar fi coroborată și întărită cu altele să constitue o dovdă. Dar mărturisire care să constituie o dovdă complectă! Dar atunci n'as avea voie nici odată să cer să mi se arate un testament în original, când ar exista o asemenea afirmare. Ar fi suficient că un legatar să-mi spună, că are o scrisoare a testatorului în care afirmă că a făcut un testament olograf, scris de mâna lui și lasă legatul cutare ca să nu mai fie nevoie să mă judec și să controlez dacă testamentul întrunește condițiunile cerute de lege. Nu este de ajuns.

Dar, și această prezumțion noi o combăteam cu altele. Arătam în primul rând că Amira spune că această copie este conformă cu testamentul din 1897. Dar nu era vorba de testamentul din 1897, pentru că la 1902 l-a retras și l-a redepus la 1908 și deci partea cerea să reconstituie testamentul depus în 1908 și evacuat la Moscova. Cu ce se dovedea că la 1908 s'a depus tocmai testamentul din 1897, fără nici un fel de schim-

bări? Ce dovedă aveau adversarii? Niște une. Singuri adversarii recunoșteau că Amira a retras testamentul ca să facă schimbări, și afirmă ei însăși că aceasta este singura explicație a retragerei testamentului, dar susțin că Amira le-a făcut pe o foaie separată. Noi însă am arătat că această ipoteză e exclusă de modul de redacție al petițiunilor de depunere a testamentului.

În al doilea rând s'a dovedit cu însăși copia invocată găsită în lada de fier că Amira avea obiceiul să facă note marginale. Dacă copia aceea avea note marginale, ștersături, intercalări și alte mențiuni, cu ce se dovedește că Amira nu le-a făcut pe însuși testamentul original? A, dacă ar fi spus cineva — de aceea susțineam că e vorba de o probă pur materială — dacă ar fi fost cineva care să zică: am văzut că Amira când s'a întors la Cassa de Depuneri plicul era neatins și el însuși a afirmat că nu s'a atins de el, că schimbările le-a făcut pe altă hârtie, pe care a depus-o atunci, lucrul ar fi fost verosimil. Aci era un punct esențial. În lada de fier, pe lângă copia de testament, s'au găsit mai multe alte ciorne. De ce le-a păstrat Amira în lada de fier?

Curtea nu putea deci decide că Amira a putut face adăugirile, lăsând plicul intact, fără să cerceteze prezumțiunile noastre, tinzând a dovedi că plicul n'a putut rămâne intact, și fără a motiva pentru ce le înlătură, precum nu putea bazându-se pe afirmarea lui Amira că copia e conformă cu originalul, să se dispenseze de a statua asupra prezumțiunilor invocate de noi.

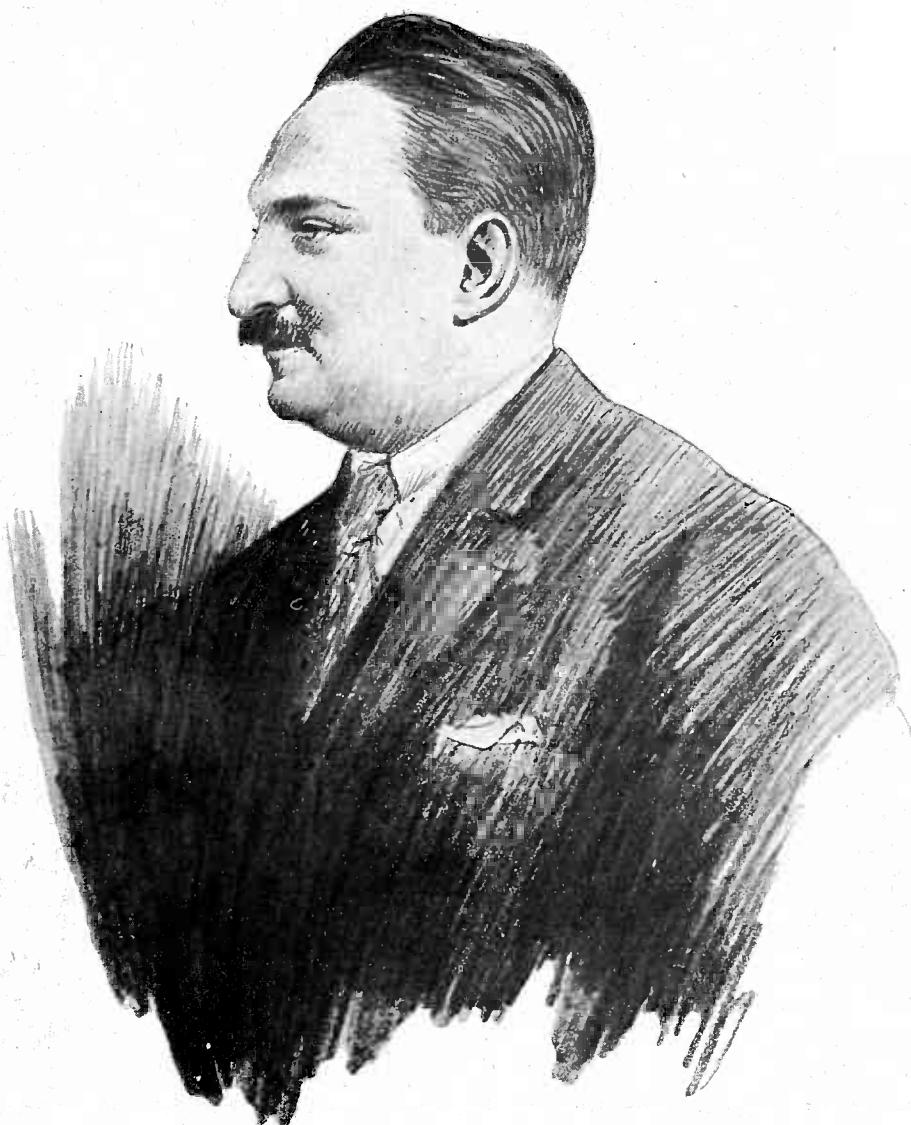
Totala manifestare a intenției lui Amira de a lăsa Aziliului nu era suficientă, câtă vreme nu se stabilea existența unui testament legal.

Curtea, examinând afacerea în mod unilateral, se bazează numai pe prezumțiunile invocate de adversari, iar de prezumțiunile invocate de noi nici nu se ocupă de ele și nu vrea să le cerceteze și să motiveze pentru ce le înlătură.

Inaltă Curte, am dezvoltat toate motivele de casare. Dvs. veți binevoi să verificați preciziunile cuprinse în dispozitivele lor căci, ca să nu vă răpesc prea mult timp, am trecut peste unele lucruri. Sper că veți judeca că sunt omisiuni esențiale și că deciziunea este nemotivată și prin urmare veți ajunge la convingerea că deciziunea Curții de Apel nu este nici legală, nici dreaptă.

Cer respectuos Inaltei Curți să-i placă să declara recursul intemeiat și a casa deciziunea Curței de apel din București acordându-ne cheltueli de judecată.

**Pledoaria d-lui avocat
LONGIN HELIADE RĂDULESCU
(din partea Doamnei Amira)**

Edit. „Curierul Judiciar”.

LONGIN HELIADE-RĂDULESCU

LONGIN HELIADE-RADULESCU

Henri Robert, una din strălucirile Baroului parisian de azi, într'o formulă lapidară și elegantă, este de părere că avocatul trebuie să convingă, nu să seducă.

Dacă Henri Robert ne pretinde numai să convingem pe magistrați de dreptatea cauzei pe care o apărăm, pentru a fi buni profesioniști, evident că împărtășesc în totul părerea lui.

Cred însă că avocatului de rasă, pe lângă puterea de convingere, îi mai trebuie și forța seducțunei. Și dovada peremptorie este el însuși, Henri Robert.

Cine nu știe că marele lui talent este o imbinare armonioasă a unei irezistibile puteri de convingere cu o prodigioasă forță de seducție.

El, virtuosul cizelator al cuvântului francez, căruia i-a simuls cele mai subtile nuanțe, este conferențiarul și avocatul la a cărui vrajă nu poate rezista nici unul din auditorii săi.

Este evident că sunt excepționale cazurile, mai ales în Baroul nostru, când apare câte un avocat care să întrunească aceste calități. Și în Baroul francez îi numeri pe degete: Waldek Rousseau, Poincaré, Labori, Chenu, Barboux, Henri-Robert.

La noi, d-l Rosenthal poate fi considerat ca unul dintre fruntașii falangei de avocați cari conving pe magistrați fără să-i seducă. D-l Istrate Micescu ar fi reprezentantul acelora cari vrăjesc fără să fie preoccupați de a convinge.

Longin Heliade-Rădulescu, unul din tinerii avocați ai Baroului nostru, ar putea fi privit ca un vrednic discipol al practicei maestrului Rosenthal. L-am auzit pledând o singură dată în procesul succesiunii Amira. Dar m'a impresionat profund pașionea cu care oficia în templul Temisei. Deși avea ca adversar pe d. Rosenthal, nu părea de loc intimidat, ba, ceva mai mult, am avut impresia că este nerăbdător să înfrunte cea mai formidabilă putere de argumentare, unită cu cea mai brutală forță de combativitate pe care a cunoscut-o Baroul nostru.

Temperament impulsiv, Rădulescu profesează cu pasiune.

Impulsivitatea este uneori o calitate, dar poate să fie și un defect.

In procese, unde pledoaria trebuie să se păstreze senină și clară, impulsivitatea este dăunătoare, căci deviază linia dreaptă a celei mai impecabile logice.

Longin Rădulescu este prea Tânăr și are timpul să înțeleagă că pasiunea trebuie dozată, stilizată, pentru ca să contribue în largă măsură la succesul unei pledoarii.

Are calități însă care ne îndrituiesc să-l socotim una din promisiunile serioase de mâine ale Baroului nostru.

Nicolae Iosef

Note Biografice. — D-l Longin I. Heliade-Rădulescu s'a nascut în București la 16 Apr. 1889. Absolv. al Liceului George Lazăr în 1908. Încă din 1911, data când și-a terminat studiile universitare la Facultatea juridică din București, s'a înscris în Baroul de Ilfov.

Pledoaria d-lui LONGIN HELIADE RĂDULESCU

înaintea Inaltei Curți de Casație Secția I-a, în ședință dela 28 Noembrie 1923

Domnule Președinte, Onorată Inaltă Curte.

Adversarii noștri au desvoltat aci într'o lungă pleoarie cele patru motive ale recursului lor. Aceste patru motive s'ar putea reduce în realitate la două. Este întâi o chestiune de drept, care formează obiectul motivului 1 și 2 și în al doilea rând este o chestiune de fapt, care formează obiectul motivului 3 și 4.

Pentru ca d-voastră să puțeti fi lămuriți asupra întregerii chestiuni supusa judecăței d-voastră, pentru a vedea cum s'a făcut de Curtea de Apel reconstituirea testamentului Amira, lucrul împrejurul căruia s'a făcut atâtă sgomot de adversari, este nevoie de dat câteva detalii de fapt.

Istoricul faptelor este cu amănunțime făcut în decizia Curții de Apel, semnată de patru din cei mai distinși magistrați ai acestei țari și anume de d. Președinte Romano și de d-nii Consilieri Andrei Radulescu, Conduratu și Cogălniceanu, care decizie este admirabil motivată, nici unul din punctele esențiale invocate de adversari aci nefiind omisi și în care mod succint, clar, precis și perfect documentat se expune întreaga situație de fapt și se trage concluziunile care au dus la admiterea apelului nostru și la recunoașterea legatelor Ministerului de Instrucție și ale d-nei Amira prin reconstituirea testamentului lui Nicolae Amira din 18 Martie 1885.

Curtea de Apel a avut în vedere pentru a ajunge la această soluție o serie de împrejurări, de fapte.

A avut în vedere faptul că Amira, care nu avea copii, care se străduise din copilărie toată viața sa ca să-și agonisească averea numai prin munca sa, a vrut ca cel puțin la moartea sa, numele lui să rămână neperitor printr-o instituție pe care a vrut să o așeze în centrul Capitalei în Strada Clemencei No. 19, unde avea două case și un teren de circa 2000 m. p., spre

a se face acolo o sucursală a Azilului Elena Doamna, sucursală care să poarte numele lui și al soției sale și să fie întreținută din fondurile provenite de la moșia Frunzănești de o întindere de 4000 pogoane situată în jud. Ilfov.

Această idee a să în ziua de *18 Martie anul 1885*—vă rog a reține această dată — o întruchipează într'un testament sub formă olografă, scris, subscris și datat de dânsul. Se îmbolnăvește, trebuie apoi să plece în străinătate de unde după trei ani în 1888 se întoarce și atunci sfătuit de prietenii săi, — între care avea ca avocat pe regretatul Păucescu — și-a zis că e mai bine ca acest testament să fie mai în siguranță, căci testamentul olograf poate să dispară și a hotărât să-i dea forma mistică.

Așa că la *12 Decembrie 1888* — vă rog a reține și această dată — se prezintă cu testamentul olograf din *18 Martie 1885* și face o cerere Președintelui Trib. de Notariat în care spune că pentru mai multă siguranță dorește ca testamentul său olograf, scris, subscris și datat de dânsul să fie investit cu formula mystică. Se face în acea zi procesul verbal de superscriptie și în aceeași zi îl ridică dela Tribunal și îl duce la Cassa de Depunerî, unde îl depune pentru o și mai mare siguranță. Avem la dosarele de fond certificatelor și copii legalizate din care se dovedesc toate acestea. Mai trec după aceia câțiva ani și Amira în anul 1894 scăpează acest testament dela Cassa de Depunerî spre a-l redepune la 1897, pentru a-l scoate... pentru ultima dată la 1902 și pentru a-l redepune la 5 Iunie 1908 cu recipisa 92.612.

Testamentul rămâne acolo până în anul 1916 când a fost evacuat cu Cassa de Depunerî în Moldova și de acolo la Moscova cum dovedesc certificatele Cassei de Depunerî.

Din acest testament rezultă clar și precis următoarele dispoziții: Amira hotărăște printr'însul ca imobilul său din strada Clementei și Pitar Moș și moșia Frunzănești să rămâne Azilului Elena Doamna, iar soției sale îi dă uzufructul imobilului din strada Clementei, îi lasă în deplină proprietate mobilierul dintr'însul și în același timp îi mai lasă jumătate din uzufructul moșiei Frunzănești pe tot timpul vieții sale, iar cealaltă jumătate din uzufruct trei ani după moartea sa rămâne moștenitorilor de sânge pe timp de douăzeci de ani. Acestea sunt dispozițiunile principale ale testamentului.

Curtea de Apel în cele dorăzeci de pagini care formează decizia sa, constată că aceasta a fost voința lui constantă, nestrăniută.

În această chestiune de fapt Curtea are o luminoasă motivare în care spune care sunt convingerile sale adânci care au dus-o la concluzia, ce nimic nu o poate sdruncina, că Amira nu și-a schimbat nici odată gândul său și că aceasta a fost ultima lui voință ca în condițiunile de mai sus a verarea lui imobi-

liară să meargă la Azilul Elena Doamna. Curtea de Apel a avut în vedere în hotărârea pe care o dă și o altă împrejurare: are în vedere că forma mistică care s'a dat testamentului, secretul cu care înconjoară Amira acest testament era tocmai de natură să arate de cine se ferea testatorul și care-i era prin urmare gândul. De cine ar fi trebuit să se ferească el? El făcea o operă umană și bună, lăsa pentru Azilul Elena Doamna a vereea să și prin urmăre avea tot interesul dacă nu ar fi fost decât o chestie de orgoliu ca acest testament să fie cunoscut. Singurele persoane care trebuiau să nu știe de dânsul și de care se ferea, erau rudele de sânge, de aceștia se ferea el, de aceia îi dă această formă secretă cu care înconjoară testamentul său și care făcea adineaura pe d-l Rosenthal să spună, sigur de răspunsul nostru: De ce n'ăți adus martori? Evident că nu puteam să aducem martori, dacă dânsul se ferea să nu afle moștenitorii de sânge care sunt intențiile sale, căci dacă ar fi aflat i-ar fi făcut restul vieței imposibil.

Pe lângă aceste considerații Curtea de Apel mai constată voința ultimă a lui Amira, prin un act care s'a găsit în cassa sa de fer, act intitulat „testament“ care conține 12 pagini, act care poartă într'ur. colț pe prima pagină mențiunea „copie“ și care este semnat de propria lui mâna pe fiecare pagină de două ori sus și jos, care la sfârșit conține scris de mâna lui Amira copia dupe procesul verbal de superscriptie al Trib. Notariat din 12 Decembrie 1888, care poartă la sfârșit mențiunea aceasta, care a fost de un ajutor netăgăduit pentru reconstituirea testamentului, mențiune scrisă de mâna lui Amira având înrmatoarea coprindere: „*Intocmai este originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa 20688*“ și adaugă mai jos tot cu mâna sa: „în acest plic este testamentul meu, scris în total și subscris de mine“ și după toate acestea mai semnează încă odată la sfârșitul actului.

Și atunci Curtea de Apel a putut să reconstitue testamentul în față acestui act care este copia certificată de defuncț a testamentului evacuat la Moscova, unit cu alte acte care le-a avut la îndemână și care s'au găsit în casa lui de fer, între care un caet, care a fost intitulat în cursul procesului „*caetul său secret*“ și care conține de mâna sa scrise dela 1866 și până la moartea sa toate însemnările asupra operațiunilor financiare și acelor mai importante făcute la diferite epoci din viața sa și în acest caet s'au găsit nu mai puțin de 12 însemnări asudra testamentului evacuat. Astfel într'un loc spune: „astăzi cu numărul de înregistrare am depus la Cassa de Depuneri testamentul meu mistic din 12 Decembrie 1888, iar în alt loc spune: „azi l'am ridicat și l'am depus în Cassa mea de fer“ și aşa mai departe. Și este în acest caet o pagină la care ne-am referit în special în concluziunile noastre din fața Curței și în care

Amira explică modul cum făcea depunerea testamentului, în modul următor: Plicul cu superscripția Tribunalului îl băga în alt plic și le depunea astfel la Cassa de Depuneri. Si acest lucru îl spune în mod precis Amira în caetul său secret. În acelaș timp Curtea mai constată următoarele lucruri: din procesul verbal de superscripție făcut de Tribunalul de Notariat se constată că Amira pusese cinci pecetii pe acest plic, ori Amira se referă în caetul său secret întotdeauna la cele cinci pecetii ale plicului cu superscripția și când face ultima depunere, spune în acest caet, că plicul cu care l'a depus conține *testamentul său mistic din 12 Decembrie 1888*, și că plicul care l'a depus are *13 sigilii*. Testamentul său care avea data de 18 Martie 1885, nu devenise mistic decât la 12 Decembrie 1888 și deci când Amira se referă la acea dată, este tocmai fiindcă îi păstrase forma mistică și plicul Tribunalului rămăsese intact, deci în zadar insistă aduersarii noștri asupra faptului ca prin petiția adresată Cassei de Depuneri din 5 Iunie 1908 cu care el a depus ultima dată testamentul, deși spune că testamentul este din 12 Decembrie 1888 nu menționează că este mistic, fiindcă din în-săși data sa se vede că este cel mistic.

Toate acestea sunt constatare de instanță de fond și din toate aceste împrejurări și din altele ce cu atâta lux de argumente sunt expuse în decizia Curței, ea și-a format convingerea adâncă, pe care tot talentul aduersarilor nostri nu a putut-o sdruncina, că voința ultimă a lui Amira este aceia care rezultă din copia de testament găsită în cassa de fer și cu ajutorul căreia a reconstituit testamentul evacuat la Moscova.

Și atunci sub acest aspect al faptelor să analizăm motivele de casare invocate de aduersari.

Primul motiv de recurs a fost o chestiune de drept și anume s'a spus că art. 1198 al. 4 când spune în partea sa finală „când creditorul a pierdut titlul care-i servea de dovadă scrisă, din o cauză de forță majoră“ el se referă numai la distrugerea desăvârșită a actului și prin urmare dacă noi nu putem face dovada că actul a fost distrus, noi nu putem să ne prevalăm de acest articol și că deci prezumptiile invocate de noi spre a reconstitui testamentul nu sunt admisibile.

Onorabilii noștri aduersari trebuiau să citească și partea întâia a acestui articol. Iată ce spune acea parte: „Acesta regule—adică, că nu se admite proba cu martori și cu prezumtiuni—nu se aplică însă totdeauna când creditorului nu i-a fost cu putintă a-si procurat o dovadă scrisă despre obligațiunea ce pretinde, sau a conservat dovada luată, „*precum*“ și apoi articolul citează cele patru aliniate. Din aceasta se vede că și din cuvântul „*precum*“ că enumerarea nu este limitativă ci numai dată ca exemplu. De altmintrelea *Laurent in vol. 19 la No. 544* emite chiar părerea că nu ar fi trebuit legiuitorul să pue vre-o

categorie de excepții fiindcă principiul mare universal admis în toate legislațiile și în toate drepturile este: „*à l'impossible nul n'est tenu*“. Prin urmare dacă este imposibilitate absolută de a-ți procura actul sau dacă el a dispărut și nu poți să-l mai regăsești, atunci poci să reconstituui prin prezumțiuni și martori acel act.

Iată în adevăr ce spune *Laurent* în citația mai sus menționată :

„On ne peut jamais demander l'impossible; si la preuve testimoniale est prohibée, c'est que les parties ont pu et dû dresser un écrit pour constater le fait litigieux; si elles ne l'ont pas pris, la raison de la prohibition cesse et, par suite, la prohibition doit aussi cesser“.

„On a dit que *les cas d'impossibilité ne sont réellement des exceptions, que ce sont de cas qui n'ont jamais été et qui non jamais pu être compris dans la prohibition*“.

In sensul că enumerarea dela art. 1198 c. c. nu este *limitativă*, ci numai *enumerativă* este întreaga doctrină și jurisprudență; nu voesc a obosi Curtea cu prea multe citațiuni, dar totuși nu mă pot opri a face câteva spre a învedera că în cazul dispariției unui testament alinatul 4 al acelui articol își are întreaga aplicație. Astfel în *Fuzier Herman*, vol. IV art. 1348 francez se spune: *La N°. I:*

„L'énumération donnée par notre texte présente simplement des exemples de cas d'application du principe inscrit en tête, qui définit l'étendue de l'exception et pourrait, à cet égard, se suffire à lui-même.

Și la acelaș articol la No. 2 acelaș autor adaugă:

„Ainsi et en premier lieu cette énumération n'a rien de limitatif, et l'exception comprend tous les cas dans lesquels il aurait été impossible à l'intéressé de se procurer une preuve écrite de son droit“.

Theophile Huc. în vol. VII, No. 296 spune la rându-i:

„Quoi qu'il en soit l'art. 1348 indique pour la règle qu'il dicte, certains cas d'application à titre d'exemple qu'il n'ont rien de limitatif.

Mais il faut toujours supposer que même dans les cas indiqués il y a eu impossibilité de retirer une preuve écrite“.

Iar la No. 295 acelaș autor, în acelaș volum, adaugă:

„Cette disposition s'applique non seulement à l'impossibilité physique et absolue, mais encore à l'impossibilité morale et relative“.

Larombière în vol. VI, No. 1 sub art. 1348 cod. civ. fr. spune:

„À l'impossible nul n'est tenu. Tel est le principe de la nouvelle exception consacrée par notre article“.

Si la No. 3 sub acelaș articol continuă :

„L'énumération de certains cas auxquels s'applique cette seconde exception n'a dans l'article 1348 aucun caractère limitatif. Comme le principe est que la preuve testimoniale est admissible toutes les fois qu'il n'a pas été possible de se procurer une preuve écrite, il s'ensuit que la preuve testimoniale peut être invoquée lorsque sans se trouver dans aucun des cas énoncés dans notre article, on a été néanmoins dans l'impossibilité de se procurer une preuve littérale“.

Baudry Lacantinerie în vol. 15 la No. 2640 după ce arată că „a l'impossible nul n'est tenu“ continuă :

„Au point de vue de l'admissibilité de la preuve testimoniale, il est indifférent que l'impossibilité ait porté sur la rédaction de l'écrit ou qu'elle porte sur sa représentation, pourvu que, dans ce dernier cas, elle ne soit pas imputable au créancier“.

La No. 2643 adaugă :

„Le demandeur peut donc être admis à établir au moyen de témoignages que son titre a été perdu par le notaire qui le détenait ou *par la faute de la personne à laquelle il l'avait confié dans un déplacement d'archives*. En effet les expressions „cas fortuit, imprévu et résultant d'une force majeure“ doivent être interprétées dans un sens large et conformément à l'esprit de la disposition du 4-ème de l'art. 1348. Or l'idée du législateur est que le demandeur ne saurait être mis, par un fait qui ne lui est pas imputable dans l'impossibilité de prouver son droit“.

Aubry et Rau vol. 7, pag. 10, No. 647 :

„Bien que le testament soit un acte solennel, rien n'empêche qu'en cas de perte d'un testament par suite d'un événement resté inconnu du testateur, ou de sa suppression par un autre individu que ce dernier, les personnes au profit des quelles il renfermait des dispositions, ne puissent en poursuivre l'exécution ou reclamer le cas échéant d'une part le fait de la suppression du testament ou de sa perte par suite d'un accident de force majeure d'autre part le contenu de cet acte et même en principe sa complète régularité“.

Iar în *Pandecte „Testamente“*, I, No. 6141 :

„On peut prouver par témoins le détournement, la suppression, la destruction, ou la retention d'un testament, etc.“

Laurent, vol 13, No. 115 :

„La loi donne sa sanction aux actes juridiques qui se font en vertu des ses dispositions; c'est un principe élémentaire. Or, le testateur, on le suppose, a fait un testament dans les formes voulues par la loi; donc sa volonté doit recevoir son exécution. On oppose au légataire qu'il ne produit pas le testament, il répond en prouvant que le testament a existé et qu'il a été détruit par un événement de force majeure.

„Rejeter sa demande parce qu'il ne produit pas le testament, ce serait lui imposer une obligation impossible et le législateur ne demande jamais l'impossible: à l'impossible nul n'est tenu.

„En ce sens, il vrai de dire qu'il y a identité entre la perte d'un testament et la perte d'un écrit qui contredit une convention“.

Mă refer în acelaș timp la *Edouard Bonnier*, t. I, No. 173, la *Albert Wahl, Droit civil et commercial de la guerre*, v. II No. 1179; *Dalloz, Dispositions entre viifs* 2561; *Fuzier Herman* art. 895 No. 31; *Casația franceză, Dalloz*, 1900. 1. 596; *Casația franceză* 12 iunie 82, *Sirey* 83 1. 127; idem *Sirey* 1904 1. 132; Curtea *Nancy*, *Sirey* 96 2. 263; idem *Grenoble, Sirey* 1903. 2. 106, etc., etc.

Această enumerare de doctrină și jurisprudentă cuprinde în esență cele mai importante păreri ale autorilor în această chestiune care în această privință sunt unanime. Adversarii noștri văzând această situație atât de rea pe care o au în chestiunea de drept, invocă atunci și alt argument: limitează sau nu enumerarea din articolul sus citat, aceasta nu importă, fiind că cazul nostru e ceva aparte; nicăieri în lume nu s'a întâmplat o ipoteză, în felul celei întâmplat cu tezaurul român dela Moscova, când un stat aliat deține un depozit sacru încredințat în moment tragic de un alt stat aliat. Cum veniți dar D-voastră, spun adversarii noștri să invocați acest articol, care nu-și poate avea aplicația în cazul nostru? Si adaugă ca argument impresionant: dar drepturile noastre ce devin? De ce Curtea de Apel n'a indicat ce se face cu drepturile noastre? Pentru că în ipoteza că testamentul nu este distrus, ci numai retinut, dacă mâine se reîntoarce acest testamen de la Moscova, drepturile noastre ce au devenit, când se va constata poate că acest testament este isbit de un vițiu de formă sau de fond?

Drepturile D-voastră ce devin? Dar este foarte precisă legea asupra acestui punct: *art. 290 din proc. civ.* spune la chestiunea revizuirei:

„Revizuirea se mai cere: 1) Dacă la pronunțarea hotărârei s'a descoperit acte doveditoare, care s'au reținut până atunci sau de către chiar partea în folosul căreia s'a pronunțat judecata, sau prinț'o forță majoră.

Dar dacă este vorba de impresionare, dacă avea Curtea de Apel să ţie balanță, să aleagă între două drepturi, care stau față în față, ea trebuia să ne alegă pe noi fiindcă pe deosebire găsindu-se Ministerul de Instrucție, care are fondul acestei averi — fiindcă noi nu avem decât uzufructul. — iar pe de altă parte găsindu-se circa 40 de moștenitori, din toate clasele sociale, din cele mai onorabile, însă întâmplarea face ca numai două sau trei din ei săn de o solvabilitate indisputabilă, cele-

lalți neavând avere, și prin urmare în această ipoteza a: fi putut dispare și averea imobiliară cum a dispărut deja averea mobiliară de mai multe milioane, rămasă în urma lui Amira. D-l Rosenthal cita o hotărîre a Curții de Apel în chestiunea suspendării executării unei sentințe de punere în posesie a moștenitorilor de sânge. Aceasta vă va evidenția și mai bine cele de mai sus. Evident că atât noi cât și Ministerul de Instrucție ne-am retras cererea de suspendare, a acestei sentințe fiindcă până la judecarea ei se și împărțise toată averea mobiliară, lucru care urmăream să oprim prin acel apel, fiindcă asupra averei imobiliare aveam sechestrul judiciar și prin urmare această cerere era fără interes, fiindcă toată averea mobiliară dispăruse.

Și atunci chestiunea care s'a pus în fața Curtei a fost aceasta: simpla retențune prin forță majoră, cum este în cazul nostru, este suficientă ca să ne dea dreptul să reconstituim testamentul prin martori și prezumțiuni conform art. 1198? Această chestiune nu face discuțione în doctrină și jurisprudență și citațiile făcute mai sus învederează pe deplin aceasta. În aliniatul 4 al. art. 1198 nu se vorbește de titlu *distrus*, ci de titlu *perdut*. Curtea de Apel motivează pe larg aceasta chestiune și constată că în legea noastră ca și în legea franceză nu este vorba și nu se cere ca titlul să fi fost distrus, ci trebuie să existe numai un element de forță majoră care să-l reție.

Am cerut în fața primei instanțe să ni se admită acest punct de vedere și să se reconstituiască testamentul prin prezumțiuni, și prima instanță ne-a admis *în drept* punctul nostru de vedere fiindcă și Tribunalul a pus în sentință să că se poate reconstitui testamentul prin prezumțiuni, dar a mai adăugat: prezumțiunile nu le găsesc suficiente; îmi trebuesc martorii pe care evident că nu-i aveam după cum am arătat mai sus. Curtea de Apel combate pe larg acest punct de vedere al Tribunalului admitând și găsind că aceste prezumțiuni sunt suficiente pentru reconstituirea testamentului. Vă esc înainte de a cita din decizia Curței această chestiune, să ma opresc puțin asupra consultației pe care profesorul și marele jurisconsult *Albert Wahl* a dat-o în acest proces, în care insistă pe larg asupra tutelor punctelor de drept și de fapt aduse în discuțione, analizând și sentința Tribunalului și trințându-ne și o serie de jurisprudențe franceze care sunt constante în favoarea noastră dela 1860 și până astăzi, și care toate în frunte cu Casăția franceză hotărăsc că o simplă retențune prin forță majoră neimputabilă mie îmi dă dreptul să invoc prezumțiunea și proba cu martori pentru reconstituirea titlului. În Franță și Belgia invadate au fost în cursul războiului actual o multime de chestiuni în felul acesta. *Îată ce răspunde d. Albert Wahl la întrebarea: La retention du titre est elle équivalente à la perte?*

„Il est inutile de rappeler la jurisprudence constante d'après laquelle l'article 1348 du Code civile (1198 du Code civile roumain), portant que le créancier est dispensé de produire l'écrit duquel dérive son droit, au cas où le créancier a perdu le titre qui lui servait de preuve littérale, par suite d'un cas fortuit, imprévu et résultant d'une force majeure, este applicable en matière de testament. Lorsque par suite d'une force majeure le testament ne peut être représenté, les légataires ont le droit de démontrer par témoins l'existence du testament et son contenu“.

Și mai departe în aceeași consultăție d-l Wahl adaugă :

„Ce qu'on entend par la perte, c'est l'impossibilité de représenter le titre, sans qu'il y ait lieu de distinguer suivant que le titre n'existe encore. Si en effet, la loi avait voulu exiger que le titre ait cessé d'exister, elle aurait parlé de titre détruit et non de titre perdu. La perte temporaire est une perte véritable aussi bien que la perte définitive. D'autre part, comme le dit formellement l'article 1348 lui-même, en permettant au créancier de prouver l'existence d'un titre perdu, on a voulu expliquer par la une règle plus générale formulée en tête de ce même article et d'après laquelle la preuve testimoniale est admise toutes les fois qu'il n'a pas été possible au créancier de se procurer une preuve littérale de l'obligation qui a été contractée envers lui. Or cette impossibilité est la même quand le titre est retenu entre les mains d'une personne qui ne veut pas s'en désaisir que quand le titre est anéanti. Et celà est plus vrai encore lorsque le déteneur est un gouvernement contre lequel aucun moyen de coercition ne peut prévaloir.

„C'est ainsi que la question a été tranchée pour la guerre de 1914. Les tribunaux ont permis aux particuliers de faire la preuve de l'existence d'un acte authentique retenu en pays envahi, sans s'inquiéter de savoir si cet acte existe encore ou non (tribunal de Senlis 22 Février 1916 Gazette du Palais, 1916-1917, p. 188). Plus spécialement, en matière de testament il a été jugé que la preuve peut être apportée par des présomptions et que ces présomptions suffisent si le juge les estime sérieuses. Aussi la Cour de Cassation a approuvé une Cour d'appel d'avoir „fait résulter la preuve de l'existence et de la teneur du testament holographique dont il s'agit d'un ensemble de présomptions graves, précises et concordantes“. (Arrêt du 8 Décembre 1902. Sirey 1904. 1. 32).

„Dans l'espèce, l'une des preuves consiste dans l'affirmation du testateur. C'est la présomption la plus sûre que l'on puisse trouver“.

Să vedem acum dacă Curtea de Apel a motivat bine sau nu Decizia sa și dacă prin urmare motivul întâi de recurs a adversarilor este întemeiat.

Iată care sunt unele din consideranțele mai importante ale acestei decizii relative la acest motiv de recurs.

„Articolul 1198 al. 4 din codul civil prin expresia „titlu pierdut“ cuprinde și testamentele ?

„Afirmația este de neinlăturat. Denumirea „titlul pierdut“ fiind generică încadrează și testamentele. Chiar moștenitorii de sânge au terminat prin a recun aște că nu s-ar putea susține cu succes teoria contrară.

„Dar sănătatea retenționei a titlului este echivalentă perderei?“

„Având în vedere dispozițiunile art. 1198 al. 4 codul civil care după cum am statuat se aplică și la testamente, creditorul, recte legatarii, sunt dispensați a produce testamentul din care le derivă legatele în cazul în care testamentul care servea de probă literală s-a pierdut în urma unei întâmplări fortuite, neprevăzute, straine de voința testatorului și rezultată dintr-o forță majoră. Văzând că în spate lipsa testamentului este cu totul străină de voința testatorului, iar pentru legatari detinerea lui la Moscova constituie cu drept cuvânt o imposibilitate actuală de a-l produce de neinlăturat.

„Că dar într-un atare caz testamentul neputând fi prezentat, legatarii sunt în drept de a dovedi prin martori existența și conținutul său.“

Și mai departe decizia Curței adaugă :

„Discuțiuni mari s-au produs și ezitarea a persistat asupra chestiunii dacă testamentul fiind numai deținut de guvernul bolșevic, fară o probă evidentă despre distrugerea lui, legatarii particulari pot beneficia de dispozițiunea art. 1198 al. 4 ccd. civ. care învoește pe creditori a probă existența și conținutul titlului pierdut, atunci când perderea a survenit în urma unui caz de forță majoră ?

„Dar dacă legiuitorul ar fi înțeles o incetare de existența titlului completă și definitivă ar fi întrebuințat expresia de: „titlu distrus“ iar nu „pierdut“.

„Proba testimonială și deci proba prin prezumție fiind admisă ori de câte ori n'a fost posibil a se procura o probă literală despre actul juridic, imposibilitatea devine aceeași fie că titlul e distrus sau pierdut definitiv, fie că e reținut în astfel de condiții că nu se poate obține prin nici un mijloc, cum este opunerea guvernului bolșevic din Rusia care refuză fără motivare restituirea depozitului românesc“.

Din această motivare a Deciziei Curței se vede că dânsa și-a format pe deplin convingerea și a constatat ceea ce trebuia să constate în fapt, că este o imposibilitate pentru noi de a produce testamentul de o așa gravă natură încât echivalează cu pierderea actului. Această situație durează de șapte ani de zile și în ipoteza aceasta ne găsim în prevederile art. 1198 cod. civ. al. 4 ca să putem reconstitui conținutul testamentului prin probă cu martori sau prin prezumționi.

Această parte a motivului întâi de recurs fiind cu totul neîntemeiată trec la o altă chestiune invocată de adversari tot cu ocazia desvoltării acestui motiv. Iată într'adevăr ce zic adversarii noștri: „De ce Curtea de Apel nu se pronunță asupra unei chestiuni foarte importante invocate de noi la prima instanță ca și la Curte, adică asupra chestiunii titlurilor perduite? Aceasta nu constituie o omisiune esențială?“

In prim rând voi arăta cum expun această chestiune adversarii noștri în concluziunile depuse la Curtea de Apel. Fac însă în treacăt observațiunea că adversarii noștri în dorință de a pune cât mai iute mâna pe avere, lucru la care în baza sentinței Tribunalului aveau mari speranțe, dădeau chiar lecțiuni și Guvernului și Curței și Parlamentului, sfătuindu-i de ce nu vin cu o lege și ce ar trebui să se facă în această chestiune. lată ce spun d-lor în concluziunile din fața Curtei: „Mai adăugăm că dacă ar fi vorba nu de un singur caz izolat — căci acest caz este unicul de fapt până azi la noi — ci de multe altele, astfel ca ar fi în interesul general să se ia o măsură pentru a se veni în ajutorul celor cari se găsesc în asemenea situație, legiuitorul n'ar avea decât să intervie și să permită reconstituirea testamentului pentru care se va face dovadă că au existat și a fost evacuat a Moscova, după anume norme speciale pe care le va chibzui. Așa a procedat legiuitorul când a fost vorba de titlurile la purtător evacuate la Moscova, întrucât procedura legei în vigoare relativă la titlurile furate, perduite sau distruse, nu putea fi aplicabilă titlurilor evacuate la Moscova, pentru care nu se putea face dovadă că intră într'una din aceste categorii, s'a facut o lege specială prevăzând anume norme excepționale pentru eliberarea duplicatelor după titlurile evacuate la Moscova. Tot asemenea în ce privește testamentele sau alte acte evacuate la Moscova, dacă s'ar constata că sunt multe cazuri de asemenea natură, care produc perturbații în viața civilă, legiuitorul nu ar avea decât să intervie fixând norme speciale pentru reconstituirea lor.

„Pentru un singur caz izolat însă oricât ar fi de interesant nu se poate cere ca legea să fie aplicată cu atâta extensiune, etc.“ Din aceste concluziuni ale adversarilor se vede că nici mai mult, nici mai puțin voiau două lucruri pe de o parte să ne oblige pe noi sau pe Minister să stăruim să facă o lege și pe de altă parte să pună pe judecători în ipoteza de denegare de creptate, susținând că dacă nu există o lege cum voesc d-lor, nu puteau să se pronunțe. Ori, Onorată Inaltă Curte, am adus aci toate aceste legi făcute pentru titlurile perduite și veti vedea că nici una din ele nu-și are aplicațiunea în spăta noastră, unde urmează a se aplica dreptul comun. Curtea deci nu face nici o omisie esențială când nu se pronunță asupra acestei chestiuni invocate de adversari. Într-adevăr în privința titlurilor perduite există o lege din 21 Ianuarie 1883 intitulată: „Lege asupra titlurilor la purtător perduite, distruse, furate“, în care există dispoziții foarte drastice, ca de exemplu, că trebuie să aștepți zece ani după ce ai făcut opozиiunea pentru un titlu perdit, și dacă nu se iveste nici un fel de contestație, numai după zece ani de zile vei avea dreptul să-ți recapeți titlul tău și numai după un an sau doi dobânda, și aceasta cu depunere de cau-

tiune. Această lege fiind găsită prea severă a fost inodificată prin un decret-lege la 15 Noembrie 1918 în care se reduce aceste tezme la un an și care coprinde o serie de dispoziții care nu ne interesează, dar care toate se referă după cum spune și titlul legei la titlurile la purtător pe lăute, furate sau distruse. În această lege nu se vorbește nici un cuvânt despre alte acte sau testamente.

S'au mai făcut apoi două decrete-legi. Unul din 14 Octombrie 1920 și altul din 28 Noembrie 1920, din care în primul se vorbește despre liberarea de certificate în locul titlurilor, obligațiunilor și acțiunilor evacuate din cauza războiului. Iar în cel de al doilea se vorbește de eliberarea de duplicate după efectele comerciale evacuate în Rusia. Aceste decrete-legi prevedă dispoziția următoare: De câte ori am depus la o Bancă un titlu și am dovedit depunerei mele fac o petiție și Banca este obligată să-mi dea un alt titlu. Dacă se opune am recurs la Curtea de Apel și Curtea de Apel dă o hotărâre prin care obligă Banca să-mi dea acel duplicat, iar în decretul-lege celalalt se vorbește numai de efectele comerciale depuse la Bănci și evacuate la Moscova. Va să zică în definitiv avem o lege modificătoare a vechei legi a titlurilor la purtător și două altele relative la titlurile și efectele comerciale evacuate la Moscova una pentru particulari și alta pentru Bănci.

Ce rezultă din toate aceste legislații care s'au făcut în această materie? Un singur lucru că legiuitorul a voit să scurteze termenele lungi ca să nu aștepte cineva ani de zile de calea dreptului comun ca să-și valorifice drepturile și ca doavadă că este așa, este că legea efectelor comerciale perduite nu se aplică și unui particular care nu poate uza de ea susținând că a perdit o poartă pe care o avea depusă, ci numai Băncile și instituțiile de credit, care prin organizația pe care o au inspiră toată încrederea. Pentru toți ceilalți este dreptul comun, adică art. 1198 cod. civ. A trage concluziunea din aceasta că legiuitorul a înțeles pe de o parte să nu ia nici o dispoziție în această privință, și pe de altă parte să a legiferat și chestiunea noastră este absolut greșit. Legiuitorul n'a statuat decât pentru ipotezele arătate mai sus, rămânând în toate celelalte cazuri dreptul comun adică dispozițiile codului civil.

Și ce voiați atunci să răspundă Curtea de Apel la o asemenea concluziune pe care ați pus-o în care spuneați că trebuie să se facă o lege nouă? Curtea de Apel sub sanctiunea denergării de dreptate nu putea decât să hotărască conform legislației actuale adică conform art. 1198 cod. civ Prin urmare, când se spune că s'a făcut o omisie nementionându-se despre această chestie în decizie, ea nu este esențială după cum am arătat mai sus și deci și această a doua parte a motivului întâi trebuie respinsă.

Trecu acuma la motivul al II-lea de recurs. S'a spus de adversarii noștri: Curtea n'a ținut seama în decizia sa de o împrejurare foarte gravă. Chiar dacă ar fi fost dreptul să reconstituiască prin pezumiuni testamentul, dacă Amira totuși a știut de această dispariție a testamentului său și n'a făcut un altul, este o doctrină și o jurisprudență care spune că cunoștința din partea testatorului a dispariției testamentului este considerată ca o caducitate a acestui testament. Aceasta este argumentarea adversarilor.

In prim rând o observație. Acest motiv formează un singur tot cu motivul întâi de recurs, fiindcă dacă se admite că se poate reconstitui un testament și în ipoteza detinerei sale, nu numai în ipoteza distrugerei, după cum a hotărât Curtea, atunci motivul acesta cade dela sine fiindcă presupunția de caducitate a legatului în ipoteza arătată de adversari nu se aplică decât la distrugerea testamentului iar nu și la retențunea lui.

Curea de Apel, pentru ca acest motiv să fie admisibil, ar fi trebuit să constate că instanță de fond, că Amira cunoscând dispariția și perderea definitivă a testamentului său, neîmpiedicat de nici un fel de împrejurare, n'a mai făcut un altul, și prin urmare a voit să revoce testamentul percut. Or, aceasta este chestiune de fapt lăsată la suverana apreciere a instanței de fond și Curtea de Apel într'o foarte judicioasă argumentare, arată că și motivul acesta este absolut neîntemeiat.

Intr'adevăr iată cum argumentează Curtea asupra acestui punct în părțile esențiale a acestor considerente :

„In adevăr, este stabilit în doctrină și jurisprudență ca daca testamentul a fost distrus de testator însuși, sau cu voia lui, sau numai cu știrea lui, sau chiar prin forță majoră ori prin faptul unui al treilea, dar în timpul când testatorul trăia și a putut lua cunoștință de această distrugere (și n'a refăcut testamentul) aceasa echivalează cu însăși revocarea legatelor prevăzute în acel testament.

„Dar în cazul de față nu aceasta este speța.

„Testatorul n'a putut să-și formeze convingerea că acte depozitate la Cassa de Depuneri și evacuate la Moscova sunt definitiv perduite”.

Apoi Curtea analizează pe rând considerentele care oduc la această concluziune, insistând asupra faptului că Amira care rămăsesese în teritoriul ocupat, nu a mai trăit decât 6—7 luni după retragerea trupelor inamice din Capitală, adică de când s'a cunoscut în mod mai precis situația tezaurului la Moscova, interval în care datorită celor 87 ani ce-i avea, nu mai putea scrie nimic cu mâna proprie și adaugă ca concluzie finală asupra acestui punct următoarele :

„Si în definitiv numai ipotetic se susține totala peire a testamentului mistic, căci concluzile principale ale legaturilor sunt în sensul că este numai o imposibilitate invincibilă provizorie de a produce testamentul“.

Deci și asupra acestui motiv Curtea motivează pe larg fiindcă în fapt își formase părerea că Amira n'a putut crede în moment că testamentul său a fost definitiv distrus, prin urmare nu se poate aplica principiul de drept, că dacă avea cunoștință de distrugere, este considerat ca revocat testamentul. Aceasta este o chestiune de fapt asupra căreia Curtea în mod suveran și-a format părerea să și deci și acest motiv trebuie respins.

Asupra motivelor 3 și 4 pe care urma să le desvolt tot eu din partea d-nei Amira, supunându-mă rugămintei d-lui Președinte de a împărți motivele de recurs spr. a nu lungi la o oră aşa de înaintată desbaterile, mă voi referi și asocia la concluziile ce vor fi desvoltate de d. Mihail Antonescu, asupra acestor motive. Voi spune doar numai câteva cuvinte, asupra lor.

Din toate argumentele Curții de Apel asupra acestor motive, vă rog să rețineți în principal următoarele:

Curtea constată că plicul cu superscripția, adică testamentul astfel cum a fost făcut de Amira la 18 Martie 1885 și investit cu forma mistică la 12 Decembrie 1888, a rămas intact fără a fi atins de testator, depunându-se tot astfel la Cassa de Depuneri în 1908 și din aceasta trage concluziunea că forma testamentului a fost perfect legală. În acelaș timp din toate actele aflate la dosarul de fond Curtea își formează convingerea că voința lui Amira este cristalizată în copii de testament găsită în casa de fer a defunctului.

Curtea își formează în acelaș timp convingerea că voința constantă a lui Amira a fost totdeauna de a nu lăsa averea sa imobiliară moștenitorilor de sânge. Toate acestea sunt chestiuni de fapt din care instanța de fond s'a convins că atât forma este îndeplinită ca condițiuni legale adică ceea ce formează obiectul motivului 3 a recursului adversarilor și în acelaș timp conținutul testamentului este cel constatat prin acea decizie, ceea ce fiind iarăși o chestiune de fapt, scapă de sub controlul acestei Curți și deci și acest punct care formează obiectul motivului al 4-lea de recurs trebue respins.

În acest proces d-nei Amira i s'a recunoscut dela început de către adversarii noștri dreptul la o pătrime din avere în plină proprietate. Acest drept la un sfert din avere considerabilă ce a rămas pe urma lui Amira reprezintă mai mult decât dreptul său de uzurfruct. Dacă însă n'a primit această ofertă a adversarilor, este fiindcă a crezut că este o datorie săracă pentru ea să execute voința soțului ei și în calitate de legatară și în calitate de executoare testamentară.

Curea de Apel în decizia sa constată acest lucru vorbind:

„De gestul larg de renunțare la marile avantajii materiale numai în scop de a respecta ultima dorință a soțului defuncț, ca o înaltă datorie morală ce cu atâtă elan și pietate a desvoltat-o în instanța de apel“.

Ea vine astăzi în fața D-voastră, suprema instanță a acestei țări, cu această înaltă conștiință a unei datorii sacre ce-și îndeplinește și cere de la conștiințele D-voastre dreptate, prin respingerea acestui recurs făcut contra unei hotăriri care este una din cele mai bune, mai temeinic și mai frumos motivate din cîte au existat vreodată în justiția noastră.

Pledoaria d-lui M. ANTONESCU
(din partea Ministerului Instrucțiunei Publice)

Edit. „Curierul Judiciar”.

MIHAIL ANTONESCU

MIHAIL ANTONESCU

Figura d-lui Mihail Antonescu e mai mult decât expresiunea unei strălucite cariere, ea este încă un simbol.

Aplecat par că sub povara gloriei unei întregi pleiade strălucite, cu mersu-i totdeauna domol, d. Antonescu s'ar zice că întruchipează un legendar Moș Crăciun, care, tăcut, aduce tinerilor generații, în larma Palatului de justiție, darurile înțelepciunii și experienței.

Cu toată caracteristica-i modestie, personalitatea sa ne evocă pe marii dispărăți cari au transformat pretoriul Justiției într'un adevărat altar, de unde oferiau întregii lumi judiciare din potirul elocinții lor, nu numai reci învățăminte și efemere convingeri, ci mai mult: ambrozia *entuziasmului* și *credinței*.

D-l Mihail Antonescu este o fericită quintesentă a calităților generației de titani. Vorbele sale, rostite la bară, au darul să restabilească pentru câteva momente, atmosfera care trebuie să plutească într'un sanctuar al justiției. Pledoariile sale afirmă în mod neîndoelnic că și d-sa a slujit alături de marii sacerdoți în templul justiției românești. Totdeauna plin de urbaneitate și binevoitor cu tinerii confrăți, D-sa nu are nimic din exuberanță intolerantă și aiurisnul altora, cu tendinte de înăbușire a oricăror manifestări timide. Dimpotrivă. E caracteristica îngăduinții bătrânești.

Păcat că această mare însușire nu a vrut să o utilizeze pentru ca sub auspiciile sale să permită și altui confrate mai Tânăr să se formeze. D-sa nu a avut niciodată ucenici. Așa că e vina sa dacă nu-i este dată satisfacțunea de a vedea un continuator care să-i prelungiască și în timp strălucirea-i profesională.

Ca unul care, în lenta și trudnica-i ascensiune, să a luptat cu toate greutățile de cari se isbesc toți acei cari se încumetă să se ridice doar prin ei însi-și, d-sa era cel mai în măsură să aprecieze oportunitatea și valoarea unei tutule profesionale. Explicația stă poate în temperamentul său de izolat meticulos.

D-sa este asemenea unui conștiincios uvrier, care în ciuda marelui principiu al divizionii niuncii, înțelege să treacă prin

mâna sa toate lucrările necesare desăvârșirei operei întreprinse.

De aceia îl vedem în arhive, studiind singur prăfuitele dosare; în tăcerea bioului răsfoind singur autorii, și tot singur redactându-și și scriindu-și concluziile, pentru ca apoi să le transporte cu unicul și nedespărțitul însotitor: serveta — și să le depue la grefă „manu proprio“.

Această excesivă conștiință constituie totusi prima calitate a avocatului, cu atât mai remarcabilă la d. Antonescu, cu cât nici vîrsta nu i-a putut-o șirbi. S-ar zice chiar că d-sa are o minună impermeabilitate, grație căreia nloaia anilor îl lasă neatins.

Perzistența acestui supraviețuitor al strălucitei generații de odinioară are ceva din poezia melancolică a ultimelor raze, dintr'un majestuos apus de soare...

I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu

Note Biografice. — D-l Mihail Antonescu s'a nascut la 17 Iulie 1855 în com. Gura Aninoasei (Buzău). Licențiat în drept din București la 17 Ianuarie 1878, s'a inscris în Baroul din Buzău la 8 Februarie 1878. La 15 Martie 1878 a intrat în magistratura, ca substitut la Trib. Braila și a parcurs toate gradele la trib. fiind înaintat la 22 Ianuarie 1881 președinte al tribunalului Râmnicu-Sărat.

La 9 Septembrie 1882 părasi însa magistratura și pleca la Paris pentru a-și completează studiile. Acolo, după ce în interval de 8 luni trecu din nou bacalaureatul și obținu diploma de licențiat în drept al Facultăței juridice din Paris, în mai puțin de 2 ani fu proclamat doctor în drept cu bile albe și elogii.

Reîntors în țara la 1885 a practicat profesiunea de avocat la Buzău până la 9 Noembrie 1886 când s'a permuat la București, unde a exercitat în continuu această profesiune, cu intrerupere numai de 3 luni cât a ocupat funcțiunea de consilier la Curtea de apel din București. A fost avocat al Statului în București 15 ani, Decan al corpului de avocați din jud. Ilfov 8 ani și Ministru de justiție în anul 1921.

Pledoaria d-lui MIHAIL ANTONESCU

încăntea Inaltei Curți de Casație s. I, în ședința dela 23 Noembrie 1923

Onorată Inaltă Curte,

La 1885 Martie 18, defunctul Niculae Amira face un testament olograf, prin care dispune de averea sa destul de importantă. El fiind bolnav s'a dus apoi în străinătate să-si caute sănătatea și, întorcându-se depune la 12 Decembrie 1888 acest testament olograf la Tribunalul de Notariat Ilfov, pentru a-i da forma mistică, zicând în petițiune ca, deși testamentul este olograf, însă pentru mai multă siguranță, cere Tribunalului să binevoiască a-l investi cu forma mistică. Tot în aceiași zi, 12 Decembrie 1888, Amira ia testamentul investit cu forma mistică și-l depune la Cassa de Depuneri. Acolo rămâne testamentul depus dela 1888—1894, când îl retrage. Vedeti în ce interval de timp sta testamentul la Cassa de Depuneri. La 28 Noembrie 1897 îl depune din nou și în petițiunea de depunere declară ca plicul conține testamentul mistic legalizat de Tribunalul Ilfov la 12 Decembrie 1888. Il reia din nou la 1902 și-l redepune pentru ultima oară la 5 Iulie 1908, iar în petițiunea de depunere declară că depune testamentul din 12 Decembrie 1888.

Observ acestea de la început, ca să se vază toate fazele acestor depuneri și reluări, fiindcă s'a făcut un caz extraordinar de către partea recurrentă, că în petițiunea de depunere din 5 Iulie 1908, Amira nu mai scrie că depune testamentul mistic, ci spune numai testamentul din 12 Decembrie 1888. Vom vedea pe urmă, onor. judecători, fazele prin cari au trecut toate aceste fapte.

In anul 1919 Amira încetcază din viață și atunci cererea din partea moștenitorilor, ca să fie puși în posesiune. fiindcă moștenirea este ab intestat, căci ei știau că toate actele depuse la Cassa de Depuneri, fuseseră transportate cu voia guvernului la Moscova și că acolo bolșevicii avuseseră grija să pue mâna pe ele și că nu vrea să le mai dea. Ce s'a fi întâmplat cu ele, nu se știe. Fapt este că din cauza acea-

sta moștenitorii știau că testamentul nu se poate produce și cer punerea în posesiune.

D-lor, a fost o întâmplare fericită — se vede câte odată, norocul servește și dreptatea — că deși testamentul disparuse din cauza bolșevicilor, însă au rămas urme, cari să permită reconstituirea testamentului și cred că urmele sunt de o gravitate extraordinară și de o convingere perfectă. Ce urme au rămas? În casa de fer a defunctului s'a găsit o copie după testament, scrisă cu altă mâna, însă învestită pe toate paginile cu iscălitura lui și la sfârșit reproducă petițiunea pe care a dat-o la notariat, ca să învestească testamentul cu forma mistică și jurnalul tribunalului prin care a fost învestit. Se mai găsesc și alte acte, cari nu sunt fără importanță în proces. Între altele se găsește o hârtie intitulată „Preschimbări la testament“. Deși partea adversă afirmă în motiv că nu s'au mai găsit și alte acte, cu toate acestea s'a găsit această hârtie — este prevăzută în deciziune. Aceste preschimbări la testament sunt scrise de mâna lui Amira, ceea ce ar fi putut face să se considere ca un testament holograf, însă actul nu este învestit nici cu dată, nici cu iscălitură, așa că rămâne o simplă hârtie din care justiția a putut să tragă concluziunea și convingerea pe care o merită. Prin acele „preschimbări la testament“, Amira nu numai că confirmă testamentul, dar lasă și averea mobilă tot Azilului „Elena Doamna“. Prin testament se lăsa Azilului „Elena Doamna“ toată nuda proprietate a moșiei Frunzănești și jumătate din uzufructul pe trei ani, fiindcă surorilor le lasă uzufrucțul după trei ani, pe timp de 20 de ani, iar cealaltă jumătate o lasă doamnei Amira. Azilul „Elena Doamna“ este legatar asupra nudei proprietăți în înregime, plus legatar asupra pădurei dupe moșie, asupra căreia nu este nici un drept de uzufruct. Curtea de apel nu s'a convins că din aceste preschimbări poate să rezulte concluziunea că a existat un codicil în acest sens care s'a băgat de Amira în plic cu testamentul. Curtea a spus: constat în adevăr că preschimbările au fost găsite în casa de fer, însă actul nefiind datat și semnat de defunct, nu poate avea caracter de testament și nu-mi fac convingerea că a existat un asemenea codicil. Deci asupra acestei părți noi n'am putut câștiga procesul; dar s'a câștigat procesul asupra legatului din testament, după care există copie în casa de fer. Așa că printr-o întâmplare fericită, care servește justiția, adevărata justiție, s'a găsit această copie după testament cu iscălitura lui Amira și cu indicațiunile pe cari le-am spus, precum și aceste „preschimbări la testament“, cari constituie o indicație patentă pentru ori și cine, că a existat testamentul și că defuncțul avea voînță să lase toată averea sa mobilă și imobilă, afară de celelalte legate coprinse în testament, Azilului „Elena Doamna“. Aceasta cred că este convingerea ori și cui.

Noi din partea Casei řcoalelor, care reprezintă drepturile Azilului „Elena Doamna“, am cerut să ni se dea acă astă avere, crezând că nu numai dispozițiunile din copia de testament pot reconstitui testamentul și face evidentă voința mortului, dar că se poate prin prezumtiuni scoase din aceste însemnări, „preschimbări la testament“, să se recunoască că la diferitele schimbări care s-au făcut, s'a pus de către defunct un cod.cii, în sensul acesta „preschimbări de testament“ și că averea mobilă toată trebuie să revie Azilului „Elena Doamna“.

Toate aceste pretenții au fost judecate de onor. Tribunal Ilfov s. II.

Desigur că situația legatarului care vine să ceară un legat fără să aibă testamentul, este dificilă; incontestabil. Dar legea nu l'a lăsat fără mijloc de probă și în anume cazuri prevăzute de ea, a dat acest mijloc de probă. Si noi ziceam: ce vreți probă mai evidentă, că în plicul depus la Cassa de Depuneri și care acum se găsește sau s'c fi găsind în mâinile bolșevicilor, era legatar Azilul? Când s'a găsit de justiție, la facerea inventarului dovedă, copia testamentului negru pe alb, prin care defunctul declară că aşa este testamentul lui? Noi nu avcam nici o îndoială, dar a trebuit să facem această demonstrație pentru adversari, care ati văzut ce caz extraordinar au făcut de lipsa testamentului. Dar, dacă se poate reconstitu un testament prin martori și prezumtiuni, cum să nu zic că este o prezumtiune evidentă, aproape de certitudine, când am copia testamentul cu toate dispozițiunile lui, copie semnată de însuși testatorul și cu mențiunea scrisă de mâna lui că această copie este reproducerea fidelă a testamentului depus la Cassa de Depuneri? Nu este nici o îndoială și chiar dacă ar fi existat martori ori care ar fi fost ei, proba cu martori ar fi fost mai slabă în fața acestei probe atât de evidente.

In baza acestei prezumtiuni atât de puternice după noi, am rugat Tribunalul să binevoiască să nu se uite că nu avem martori. Martorii se pot găsi ori când. Știți că din nenorocire și în societatea actuală și mai înainte — era mai greu peate atunci, acum este mai lesne — se pot găsi martori să spună ori și ce. Este o nenorocire socială, dar este, o știm cu toții. Dar ce vreți doavadă mai mare, decât aceea că mortul spune cu îscălitura lui originală pe toate fețele acestei copii de testament, că este conformă cu originalul? Si cu toate acestea d-lor judecători, am avut nenorocirea, de a găsi la Tribunal înimi foarte dure contra noastră. Si — dacă ar fi fost numai că am perdit procesul, aceasta se întâmplă în toate zilele că se perd procese, câte odată pe drept, câte odată pe nedrept! — Dar am văzut o întorsătură curioasă a principiilor de drept, pusă în hotărârea Tribunalului, prin care ne-a împiedicat realizarea le-

gatului nostru. Dați-mi voe, fiindcă este interesant să știți toate fazele procesului, iată ce citesc în hotărârea tribunalului :

„Considerând ca chiar dacă *prin imposibil*, am admite că în spătă se poate reconstitui testamentul cu copiii aflate la dosar...“

Prin imposibil ! Când toată doctrina și jurisprudența admit că se poate reconstitui testamentul cu prezumțiuni și martori !

Tribunalul continuă :

„Totuși amintindu-ne că testamentul este un act solemn pentru existența caruia e neaparată nevoie de îndeplinirea unor condiții de formă, trebuie să constatam că *rezumțiile nu ne-ar putea ajuta*, cum ar fi facut-o martorii ce ar fi văzut testamentul pentru a stabili riguroasa îndeplinire a condițiilor de formă“.

Ați auzit, Inaltă Curte ? Toată doctrina și jurisprudența sunt unanime în a spune că nu este nici o îndoială că se poate reconstituiri un testament prin martori și *rezumțiuni* — am aici autori și hotărâri; și onor. Tribunal de Ilfov refuză orice credință presumțunei rezultând din copia testamentului, atestată cu iscălitura mortului ?

D-l Președinte : S'a rectificat de Curte acest principiu. V'as rugă să discutați hotărârea Curței.

D. M. Antonescu : S'a rectificat, onorate d-le președinte însă era nevoie să vă aduc aminte și de această chestiune, fiind că adversarii formulează acest mod de a vedea în partea aceasta a motivului de casare.

Am venit înaintea Curței de Apel. La Curtea de Apel ne desvoltăm concluziunile, fiecare în sensul convingerilor sale și Curtea prin deciziunea supusă recursului, se convinge că a existat testamentul lui Amira, testament mixt, cum zice el, pe care l'a depus la Cassa de Depuneră și că acest testament mistic a fost trimis la Moscova, că acest testament îndeplinește toate condițiunile cerute de lege, că nu a fos schimbat cum zic adversarii, că n'a putut să fie schimbat, că se dovedește cu această copie, testamentul și conținutul lui precum și întinderea legătelor și în consecință Curtea admite apelul nostru asupra acestui punct și ordonă moștenitorilor de sânge să ne dea legatul, în ce privește averea imobiliară. În ce privește averea mobilă de care se pomenea în „preschimbări la testament“, Curtea zice că, deși este foarte gravă prezumțunea că a fost un codicil în sensul „preschimbărilor la testament“, cu toate acestea Curtea nu-și poate face pe deplin convingerea de conținutul acelui codicil, de existența lui și prin urmare în lipsa de probă completă ne respinge cererea și dă această avere moștenitorilor de sânge.

Mai există și o altă parte din avere, netestată, un imobil foarte important în București str. Romană, care se zice că valoarea 10 milioane și care toată rămâne moștenitorilor de sânge, împreună cu averea mobilă. Așa că moștenitorii de sânge n'au de ce să se plângă. S'au plâns moștenitorii de sânge și s'au plâns cu amărăciune în fața dvs. Par că ar fi voit să învinuiască pe cineva că de ce procesul s'a judecat, deși aceia cari stăruiau să se judece erau chiar dumnealor și au invocat înaintea Inaltei Cuiți concluziunile d-lui Toma Stelian, care la Curtea de Apel a cerut ca să se suspende judecata, căci poate că se va gasi testamentul dela Moscova și atunci se va vedea care este adevarul, care este conținutul lui, căci prezumțiunea se poate să înșele. Dar tot dumnealor recunoșteau că s'au opus la această cerere a d-lui Stelian,—eu n'am cerut aceasta pentru că nu o credeam admisibilă. Nici un text de lege nu autoriză amânarea sau suspendarea judecăței în asemenea cazuri. D. Stelian a zis-o cred mai mult ca o invitație pentru partea adversă, că adică să convenim cu toții să se lasă judecata, până vom vedea ce se face cu Moscova, să vedem dacă se aduce testamentul și atunci firește că Curtea putea să admită aceasta după cererea și a dumnealor. Dar recurenții s'au opus, au vrut să se judece imediat, pentru că aveau o grabă extraordinară să pună mâna pe avere și după ce s'au judecat, acum se plâng că de ce nu s'a amânat deși recunosc că nu erau de acord cu d. Toma Stelian ca să se fi putut amâna, însă duc laude meritate d-lui Stelian pentru că avea grija de interesele dreptăței, care interese în cazul de față zic că erau alături de ale dumnealor.

D-lor judecători, dați-mi voie ca la această insinuațiune să răspund aici cu un lucru real, mai recent. Dacă este așa că aveți grija nu numai de interesele dvs. materiale, ci și de interesele justiției în general, într'un sens mai înalt, de ce n'ati explicat, cum se face că dvs., când noi aveam o hotărâre până acum executorie a Curtei de Apel din București, prin care ne da avearea imobilă, dvs. vă duceți și cereți la Notariat, ca renta de expropriere care se evaluatează la 3.800.000 lei să v'o dea „hic et nunc“. Noi n'am cerut-o încă, de și suntem titularii unui titlu definitiv și executoriu; am preferat să așteptăm judecata definitivă a acestei chestiuni. Dvs. ați și obținut, ati avut acest noroc să convingeți pe președintele dela Notariat să vă dea „hic et nunc“ 3.800.000 lei. D-lor judecători, știți că legile și regulamentele făcute acum în urmă sunt atât de imperfecte și anti juridice încât ajung la soluțiuni cari uimesc pe oamenii obișnuiți cu formulele și principiile de drept. După regulamentul special care guvernează această maferie, hotărârea președintelui dela Notariat, care ne lua 3.800.000 lei „hic et nunc“ și le da moștenitorilor de sânge, trebuie să fie apelată, unde?

La aceeași secțiune în care bine înțeles nu mai judecă președintele, dar care a fost compusă din judecătorul de ședință și din supleant, adică din subalternii președintelui. Ori câtă încredere am avea în independența magistraturei, vă spun drept că această dispoziție a regulamentului ne-a lăsat oarecare îndoială. Cu toate acestea acei doi judecători, supleantul și celălalt judecător, au infirmat hotărârea d-lui președinte de la Notariat și au ordonat ca renta să rămână la Cassa de Depuneri.

Iată care este grijă dvs. de interesele justiției. Ce pagubă era să așteptați să se judece și la Casătie procesul ca să se vadă rezultatul definitiv?

Nu vă atribuiți această calitate de apărători ai intereselor justiției și nu pretindeți că noi n'am fi vrut ca drepturile dvs să fie garantate. Noi vrem să ne judecăm drept, fără nici o altă preocupare, dar vrem ca justiția să fie lăsată să judece pe căile regulate. Unde am fi ajuns dacă ati fi reușit să ne luati renta pe calea unei ordonanțe a președintelui Tribunalului Notariat? Sunt printre dvs. oameni cu situații importante, dar sunt și oameni necesitoși și dacă noi câștigăm procesul, cum avem speranță, de unde să luăm banii? Va să zică nu sunteți oameni cu grija intereselor generale, ci cum sunt mai toți oamenii de acum, numai cu grija intereselor dv. proprii.

Acum să venim la chestiune. Mă ertați de această digresiune, dar a trebuit s'o fac ca să răspund d-lui Rosenthal.

Va să zică testamentul este reconstituit de către Curtea de Apel, pe baza unei copii dupe testament certificată de mort cu iscălitura lui și cu atestarea scrisă tot de el pe această copie, că ea este întocmai cu originalul depus la Cassa de Depuneri.

Ei bine această hotărâre a Curței de Apel este foarte sever criticată de către partea adversă. Și cum criticată? Nu numai că Curtea a săvârșit violări de lege, da că a săvârșit și omisiuni aşa de esențiale, încât a nesocotit dreptul de apărare al recurenților. Și d. Rosenthal ne spunea din suvenirele d-sale din tinerețe că a fost foarte satisfăcut, când în urma unei pledoarii a d-sale, Inalta Curte a dat o decizie prin care a casat o hotărâre a instanței de fond pentru nemotivare și omisiune esențială. Dar, d-lor nu este nici o mirare de ce s'a făcut atunci, căci Inalta Curte de Casătie are ca misiune, să caseze hotărârile cari poartă un asemenea vițiu. Dar dela amintirile d-sale de atunci, până să ajungă a cere casarea acestei decizii, este o distanță foarte mare.

Ca să scurtez dezbaterea mă voi mărgini la examinarea motivelor 3 și 4, rămânând ca d. Micescu să răspundă la motivul 2 și să adauge ce va crede de cuviință asupra celorlalte motive.

In motivele 3 și 4 este pusă pe dea întregul chestiunea validităței legatului lăsat de Amira Azilului „Elena Doamna”. Iată cum este formulat motivul 3.

3. Omisiune esențială. Nemotivare și exces de putere.

Pentru a se stabili existența legatului, Curtea judecă ca reclamanții trebuie să dovedească în primul rând, că testamentul alegat este facut în forma cerută de lege. Curtea judecă că reclamanții au făcut dovada că testamentul lui Amira a fost regulat facut în forma mistica, doavadă care ar rezulta din copia procesului verbal al tribunalului, din petițiunile succesive cu care Amira a depus și redepus testamentele la Cassa de Depuner, corroborate cu caetul lasat de dânsul și din propriile sale declarațiuni, specialmente din mențiunea cuprinsa la finele copiei de testament găsită în casa de fer, în care el afirma că „întocmai” este cu originalul testament depus la Cassa de Depuner la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20.688“.

Or noi am susținut în fața Curței ca reclamanții n'au facut și nu sunt în stare să facă dovada formei mistice regulate a testamentului pentru urmatoarele motive decisive trase din împrejurările cunoscute ale cauzei.

a) Faptul că Amira a retras în două rânduri testamentul de la Cassa de Depuner, l'a reținut ani de zile la dânsul și l-a redepus ulterior, implica cum au recunoscut formal adversarii și prin concluziunile scrise că el a voit sa introducă schimbari.

Aceasta se mai dovedește prin faptul că în lada de fier s'a mai găsit pe lângă copia de testament și alte diferite cionă.

Curtea îsușindu-și argumentarea adversarilor raspunde ca este cert ca Amira a voit să facă schimbări, dar că le-a putut face pe hârtii deosebite fară să rupă plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție, în care se gasea originalul testament, aceasta cu atât mai mult cu cât pe când s'a găsit în casa de fier două plicuri în care fusese introdus plicul, cuprinzând testamentul și purtând procesul verbal de subscripție, acest din urmă plic nu s'a găsit, ceea ce denota că a fost redepus la Cassa de Depuner.

Or, noi combatteam aceasta susținere a adversarilor cu însușl textul petițiunilor de depunerea testamentului la Cassa de Depuner, prin care Amira spune că depune testamentul sau din 1888 la singular fără nici o mențiune despre vreun codicil sau act modificator. De aci trageam concluzia că dacă el a redepus testamentul și în acelaș timp a facut modificări, este posibil ca el să fi facut modificările fie prin note marginale cum a făcut pe copie, fie adăogând în acel plic o alta hârtie coprinzând aceste modificări și în urma le-a reintrodus în plicul desfacut, iar acest plic l-a pus în alt plic pe care l-a sigilat redepunându-l la Cassa de Depuner.

In orice caz, pretindeam ca adversarii nu pot să facă cu vre-o presupunție dovada ca în plicul depus la Cassa de Depuner se găsea testamentul lui Amira în forma mistica, adică cuprins în plicul pe care era scris procesul verbal de subscripție nedescifrat, în starea în care e descris în acest proces verbal.

Curtea nu răspunde la motivele trase de noi din modul redactării petițiilor la Cassa de Depuner și din probabilitatea sau posibilitatea ruperei plicului, și nu motivează pentru ce le înălțură.

b) Am susținut ca în nici un caz afirmarea lui Amira ca a depus la Cassa de Depuneri testamentul său mistic nu poate constitui dovada formei regulate a testamentului, întrucât regularitatea formei prevăzută de lege se dovedește nu cu afirmarea în abstracto, ci cu dovedirea în concret, că starea materială a testamentului era astfel încât întrunea toate condițiunile unui testament în forma mistică.

Adaogam ca în mențiunea din copie se spune că ea e conformă cu testamentul depus în 1897, nu cu cel depus în 1908.

Curtea, fără a motiva pentru ce înălțatura obiecționarea noastră, decide prin exces de putere ca afirmarea lui Amira constituie dovada regularității testamentului“.

Casă Jămuresc mai bine ce a susținut partea adversă ar trebui să citeșc concluziunile sale, însă nu vreau să vă oboseșc. Știu că procesul comportă lungi desbateri și nu vreau să lungesc mai mult decât trebuie. De aceea vă rog ca în camera de deliberare să citiți concluziunile nărței adverse, să vedeți ce spune acolo. Eu voi studia motivul de recurs după rezumatul concluziunilor dumnealor.

Amira a depus la Cassa de Depuneri un testament mistic din 1888 Decembrie 12, l-a depus chiar la 12 Decembrie când l-a investit cu această calitate de testament mistic. Aceasta este constatat, nu se poate întări. Dar, zice partea adversă, tot Amira l-a scos de mai multe ori, la 1894, pe urmă la 1902 și iar l-a redepus. Recurenții au invocat înaintea Curței de Apel că această depunere și scoatere a putut să aibă de scop și de efect să strice testamentul mistic, să strice plicul, care este o condiție esențială a testamențului mistic și prin urmare atunci nu mai este testament mistic, dacă a rupt plicul și o fi pus hârtiile celelaite făcute pe urmă, într-un plic care nu mai este plicul dela 1888. Iată raționamentul părței adverse, care și-a pus următoarea problemă: de unde este sigură Curtea că Amira n'a rupt plicul în care se află testamentul mistic dela 1888 și n'a pus altă hârtie în alt plic pe care pe urmă l-a depus la Casa de Depuneri? Ce a putut face pe Curte să credă că acela este testamentul mistic al lui Amira? Așa mi se pare că ați rezumat motivul dvs.

Ei d-lor, afirmarea dvs. că Curtea nu s'a pronunțat și prin urmare este omisiune esențială este greșită. Mai întâi observ un lucru. Să presupui că nu s'a pronunțat. Dv. ziceti: „Întrucât am susținut că Amira a retras în 2 rânduri testamentul de la Cassa de Depuneri, l'a reținut ani de zile și l'a redepus ulterior, implică că el a voit să facă schimbări, este posibil ca el să fi făcut modificările fie prin note marginale, fie adăugând în acel plic o altă hârtie cu aceste modificări.

Atâtă spuneți: „era posibil“. Dar să presupunem că Curtea asupra acestui punct nu a făcut un argument special. Este

aceasta o omisiune esențială? Ce este omisiune esențială?

Vă rog să mă eîtați dacă studiez chestiuni de acestea, cari sunt foarte elementare dar fiindcă în motivul de casare ce studiem se pune în judecata dv. această chestiune cu atâtă stăruință, trebuie să examinăm și noi ce este omisiune esențială.

Da, sunt și eu de părere adversarului meu că dacă este omisiune esențială și o nemotivare gravă într'o hotărîre, hotărârea nu este bună. Dar ce este omisiunea esențială? La fiecare argument al nostru trebuie să răspundă judecătorul de fond print'un considerent? Nu, d-lor. Omisiune esențială este când nu se pronunță instanța de fond asupra unor mijloace, cari dacă ar fi examineate ar putea să ducă la o soluție diferită. Se propune de ex.: dovada cu martori ca să dovedească cutare fapt, care fapt, dacă s'ar dovedi ar fi de natură să influenteze soluțunea procesului. Instanța omite de a se pronunța. Firește că o asemenea hotărâre este casabilă. Caci ce fel de judecată ar fi aceasta? când o parte propune un mijloc pertinent de probă. Curtea de Apel să tacă și sa nu zică nimic? Asta nu se poate, căci atunci nu mai este judecata. Apoi așa este în cazul nostru? Ce ați propus dv? Ați propus un fel de bănuială a dv.: „Ain susținut ziceți dv. că Amira retrăgând de mai multe ori testamentul de la Cassa de Dcpuneri a putut desființa plicul pe care era procesul verbal de testament mistic.

Este aceasta o cerere de a dovedi un fapt pertinent? Ei, posibilități sunt multe! Dar nu e vorba de ce „era posibil“. Este vorba de ce fapte aduceți ca presupunțione înaintea Curtei, caci presupunționile sunt fapte cunoscute, din cari se trag concluziuni asupra altor fapte. Cu fel de fapt era acesta, pe care-l producăi: „Era posibil?“ Dar Curtea de fond a constatat că plicul testamentului mistic n'a fost violat și acasă constatăre a Curții de fond, este un răspuns îndesculător în argumentele deduse de recurenți. Și în ipoteza ca Curtea nu s'ar fi pronunțat, această omisiune ar fi fost de natură a atrage casarea? „Era posibil“, ca Amira să fi făcut modificări, să fi desfăcut plicul, asta este un argument. Nu vreau să citez, dar se spune categoric în doctrină că lipsa de argument pentru a răspunde la un argument al părței, nu este o omisiune. Dacă adversarii ar fi propus să aducă martori, să dovedească că s'a schimbat plicul, ca plicul nu mai există, era altceva. Motivul prin urmare nu este în temeiul. Ca o parte să se poată plângă în Casetă de o omisiune, trebuie să fie o probă pe care s'o fi invocat pentru un fapt concret și instanța de fond să fi omis a se pronunța, dar pe posibilități nu se poate întemeia o hotărâre de casare.

Dar, d-lor judecători, v'am spus aceasta ca să vă arăt că nu este nimic serios în acest motiv. Acum voi arăta în fapt că Curtea s'a pronunțat „in terminis“ și cu iux de argumente. De sigur că această decizie nu i-a plăcut părței adverse.

Iată ce zice Curtea: „De asemenea mai rezultă din însemnările făcute de defunct deasupra celor două plicuri găsite desfăcute în casa de fer și în care se închisese de Amira plicul cu testamentul mistic, astfel pe plicul cu care a făcut depunerea în anul 1888 să scris de mâna lui Amira: „In acest plic este testamentul meu mistic legalizat astăzi 12 Decembrie 1888 de Onor. tribunal notariat dis. Ilfov, sigilat cu sigiliul meu“.

Care era obiceiul lui Amira? Plicul cu testamentul mistic l-a introdus în alt plic, ca să fie apărat, și acel plic l-a depus la Cassa de Depuneri.

Prin acest motiv recurenții se încearcă a ataca chiar existența formei mistice a testamentului. Ei zic în substanță că noi n'am fi putut face curții de fond cu vreo presupunție dovadă că în plicul depus la Cassa de Depuneri se găsia testamentul mistic în plicul pe care era scris procesul verbal al tribunalului și că acest plic era *nedesfăcut* în starea în care e descris în acest proces verbal.

Curtea constată că Amira punea testamentul mistic închis în plicul pe care erau scrise formele tribunalului într'un alt plic pe care îl sigila și îl depunea la Cassa de Depuneri, că plicurile de protecție au fost găsite desfăcute în casa de fer a lui Amira, iar plicul testamentului mistic nu s'a găsit desfăcut, ceea ce dovedește că la fiecare depunere Amira depunea din nou testamentul mistic intact introdus într'un alt plic de protecție, în care el putea introduce și schimbările ce ar fi vrut să tacă scrise pe o hârtie separată.

Plicurile de protecție fuseseră violate, căci trebuia să le strice ca să scoată din ele plicul care conținea testamentul mistic, dar plicul în care era testamentul mistic, acela n'a fost violat, căci pe când toate celelalte plicuri de protecție s'au găsit printre hârtiile lui Amira, acest plic n'a fost găsit nicăieri de sigur fiindcă Amira nu-l violase.

D-lor, a răspuns Curtea de Apel la chestiunea pusă de partea adversă? Partea adversă a spus: această schimbare de două, trei ori a putut să dea loc la ruperea plicului de subsecție al tribunalului și prin urmare nu mai este testament mistic. Ce o fi făcut pe urmă nu importă; nu mai este testamentul mistic din 12 Decembrie 1888. Aceasta era scopul părții adverse ca să distrugă puterea testamentului mistic.

Ei bine, Curtea de Apel răspunde cu suficiență. Se dovedește că plicurile de protecție, au fost rupte și s'au și găsit în casa de fer cu pecetie cu tot și cu note scrise de Amira, pe cătă vreme plicul dela notariat nu se găsește. Deci plicul acela există și a fost pus din nou la Cassa de Depuneri.

Dar, zic adversarii, Curtea n'a răspuns, este omisiune esențială. Ce omisiune? Dv. spuneți că este posibil să fi fost rupt plicul și Curtea zice nu este posibil, căci, nu s'a găsit pli-

cu testamentului mistic, în casa de fer iar Amira spune că depune testamentul mistic și ia și recipisă. Cum este omisiune esențială? Nu răspunde Curtea? Ba răspunde foarte bine. Curtea la prezumțiunea invocată de dv. vă răspunde cu această prezumțiune irefragabilă că plicul legalizat de trib. negăsindu-se în casa de fer, a trebuit să fie depus la Cassa de Depuneri.

Ce zice mai departe Curtea? Ea precizează conținutul acestui testament. Adversarii susțineau că nu se dovedește conținutul testamentului și Curtea de Apel declară că copia după testament precizează conținutul testamentului.

Iată termenii în care se pronunță Curtea :

„Dar mai presus de toată această argumentație și de toate prezumțiile serioase, grave, precise și concordante, din care și-a format o deplină convingere se mai adaugă o probă care nu numai că confirmă o dată mai mult existența testamentului și forma lui, dar *precizează și conținutul acestui testament*, aruncând o deplină lumina asupra problemei deduse Curței“.

Va să zică Curtea de Apel se pronunță asupra chestiunei de care vă plângeți. Vă demonstrează că testamentul este mistic, de aceea nu a putut să fie schimbări în plicul testamentului mistic și această concluziune o trage din fapte concrete, care sunt dovedite cu actele găsite în casa de fer.

Prin urmare este inexact motivul că este omisiune. Numai că nu este omisiune esențială, dar nu este de loc omisiune.

D-lor, vine a doua chestiune, care este coprinsă în motivul al patrulea :

„Greșita aplicare a art. 1198 c. c. al. 4, omisiune esențială, nemotivare, escse de putere“.

Toate motivele încuviințate de lege sunt conținute în acest motiv.

Voi examina ideile principale pe care se întemeiază recurenții în acest motiv și anume:

a) că copia găsită este plină de tot felul de note marginale scrise de mâna lui Amira, posterior facerei testamentului și nu se poate ști dacă și în ce chip ele au fost introduse, intercalate sau adăugate în originalul testament pentru a se putea ști dacă trebuie considerat valabil ;

b) posterior acestei copii Amira a făcut diferite alte ciorne, care s-au găsit în casa de fer, scrise de mâna lui, dar neseminate și nedatate. Or, faptul că el n'a distrus aceste ciorne,

ci le-a lăsat în casa de fer alături de copia testamentului din 1888 invederează că el era preocupat a face unele schimbări și nu se poate ști dacă și în ce formă a făcut aceste schimbări, cu atât mai mult că în aceste ciorne se vede că scria printre rânduri și făcea ștersături, care dacă ar exista în originalul testament ar aduce nulitatea lui.

c) că afirmarea făcută de Amira că copia este conformă cu originalul se referă la testamentul din 1897, iar nu la cel de pus în 1908.

Recurenții pretind că Curtea nu s'a pronunțat asupra acestor apărări.

Curtea de apel constată că testatorul pe seria de pagini a copiei testamentului a scris cu propria mâină *diferite adnotări de mică importanță* și care nu influențează cu nimic asupra legatelor Azilului „Elena Doamna“ și ale soției defunctului. Va să zică Curtea se pronunță asupra acestei obiecțiuni că există adnotări, constatănd că sunt de mică importanță și că n'au nici o influență asupra legatelor Azilului și soției defunctului. Și această constatare este suficientă pentru ca să nu fie omisiune și ca deciziunea să fie motivată.

Dar chiar dacă Curtea ar fi trecut cu vederea aceste observațiuni făcute de recurenți, omisiunea nu poate atrage casarea fiindcă omisiunea n'ar fi fost esențială. Este în adevăr constant că notele, însemnările, ștergerile și alte asemenea irregularități ce se găsesc pe testamentele olografe nu sunt de natură a atrage nulitatea. Citez în această privință *Pand. Francais XXV, No. 6328* ;

„*Les testaments olographes renferment souvent des irrégularités, des imperfections matérielles, comme des blancs, des ratures, des surcharges, des abréviations, des renvois, etc. La règle à suivre à cet égard nous paraît résulter de l'art. 970, qui par son silence implique qu'aucune de ces irrégularités n'est par elle-même de nature à entraîner la nullité du testament olographe dès que cet acte réunit les trois conditions prescrites par la loi pour sa validité*“.

Și observați, vă rog, că aceste principii sunt aplicabile chiar când notele marginale sunt scrise pe originalul testament, pe când în speța noastră Curtea atestă că originalul testament a rămas neatins în plicul său investit de tribunal cu forma inistică și prin urmare pe original nu există nici un fel de notă.

S'a mai susținut de recurenți în al doilea rând că Amira a făcut tot felul de ciorne, cari, deși nesemnate de el, dar fiind găsite în casa de fer, indică că el voia să modifice testamentul și nu se poate ști dacă n'a făcut modificări și în ce formă a făcut. Dacă dvs. susțineți că s'a făcut modificări, dvs. trebuie să dovediți Curței de fond, ceea ce n'ați făcut. Dar din ciorne ce

se constată? Că s-au putut face modificări în favoarea dv.? Dar ciornele din contra nu sunt în favoarea dv. După ciorna intitulată: „Preschimbări“ toată averea mobilă a defuncțului trece Azilului „Elena Doamna“. Dacă ar fi un codicil, conform preschimbărilor, probabil că ar fi în contra moștenitorilor. Dar în definitiv nu s'a făcut nici o modificare pentru că nu se poate constata; ceea ce există și s'a putut dovedi, este ceea ce a judecat Curtea. Așa în cât acest motiv nu are nici un temei. S'a mai zis că mențiunea făcută de Amira pe copia testamentului că este întocmai cu originalul se referă la testamentul depus la 1897, iar nu la cel depus la 1908, și care a fost trimis la Moscova.

Ce va să zică aceasta că Amira în mențiunea făcută pe copia găsită, spune că este conformă cu testamentul lui depus la 1897? Va să zică, după adversari, copia găsită nu era conformă cu testamentul care s'a depus la 1908. Aici este o altă insinuare. Prin urmare certificarea lui Amira nu se referă la testamentul depus în urmă. Vă înșelați foarte mult! În adevăr, aşa zice copia lui Amira, copie care s'a găsit cu această mențiune, dar este dovedit în hotărârea Curței că acest testament a fost luat și a fost depus de două ori pe urmă și la 1908 este depus tot testamentul dela 12 Decembrie 1888. O spune categoric. Atunci, ce îndoială poate să mai fie? Nici una. Că a fost depus și la 1897? Da, este adevărat, dar a fost de mai multe ori depus și a fost redepus și în petițiunea găsită se constată că este vorba de testamentul mistic dela 1888.

Dumnealor mai zic într'un motiv de casare: Bine, dar când s'a depus testamentul la 1908 aceea este altă depunere, căci nu mai spune Amira „testamentul meu mistic“, zice „depun testament“ din 12 Decembrie 1888. Prin urmare nu este vorba de testamentul mistic.

D-lor sunt vorbe, și numai vorbe.

În adevăr, se constată din expunerea făcută de Curtea de Apel că testamentul a fost luat și depus de mai multe ori și că testamentul la care se referă este testamentul din 1888; acela este, căci aşa spune Amira în petițiunea de depunere. Dar de ce nu-i zice mistic? Ei, nu-i zice mistic, fiindcă spusese de atâtea ori „mistic“. Dar aveți vre-o îndoială? Este posibil? Nu poate să fie nici o îndoială că este testamentul mistic.

În adevăr, a fost norocul copiilor din Azilul „Elena Doamna“ că s'a găsit în casa de fer a testatorului și un caet, numit „caet secret“, în care omul acesta, cu mare regulă, care a muncit o viață întreagă ca să agonisească avereia pe care a lăsat-o, își trecea evenimentele importante, ce îl priveau. Și, se găsește trecut chiar la Iulie 1908, când a depus testamentul, că a depus testamentul lui „mixt“, cum îi zicea el. Aveți vre-o îndoială? Este scris cu mâna lui tocmai în ziua depunerii. Vă

răspuns Curtea că tot acela este testamentul lui depus la 1908 în ultima depunere. Este scris în registrul lui. Mai poate să fie îndoală? Puteți argumenta ori ce, dar aceasta nu se poate schimba. Acestea sunt lucruri, care rămân și care sunt pe cale de a fi scăzute și îscălită a defuncțului.

În fine, mai ramâne o chestiune :

Prin motivul de casare recurenții se mai plâng că „Curtea de Apel a judecat greșit când a decis că legatul este dator să dovedească numai textul legatului său; iar nu și coprinsul întregului testament“.

Cu alte cuvinte recurenții zic: nu poți să câștigi procesul, decât dacă ai aduce textul întreg al testamentului. Că a zis Curtea că a fost un legat particular, nu face nimic, dacă nu aduci testamentul întreg, ca să se vadă ce legate mai erau.

Îa să vedem este ceva serios în această privință ? D-lor, Curtea spune în adevăr la un loc :

„Este cert că legatarii sunt obligați să probeze conținutul testamentului numai în ceea ce-i privește, cu alte cuvinte să dovedească legatele lăsate lor, nici de cum restul testamentului“.

Această doctrină nu este o inovație a Curții de Apel. Ea n'a făcut decât să consacre doctrina și jurisprudenta în general admise asupra acestui punct. Iată într'adevăr într-o *decizie a Curții din Rouen din 18 iunie 1877 (Sir. 77. 2. p. 318)*:

Ju'il ressort, en effet, des déclarations des 8-e, 9-e, 11-e et 11-e témoins de l'enquête et du 6-e de la contre-enquête qui ont vu et lu ce testament, qu'il contenait au profit de la dame Sannier un legs universel, en même temps un legs particulier en faveur d'une dame Manctor... Que bien que ces témoins n'aient pu reproduire la teneur exacte et littérale du testament, ce qui ne saurait être exigé, son contenu doit être considéré comme suffisamment établi par leurs dépositions concordantes.

Va să zică Onorată Inaltă Curte, nu este imperios cerut ca să se aducă oglinda testamentului. Proba aceasta ar fi fost adesea imposibilă. Ce sunt obligați eu legatari ? Să dovedesc existența legatului meu. Acum, dacă ar fi și alte legate ce nu se pot dovedi, ele urmează soarta tuturor drepturilor lipsite de probă, adică nu se pot formula în justiție, dar atâtă tot. Ceea ce este dovedit trebuie să fie admis. În spatele însă Curea de Apel nu s-a mărginit a afirma principiul de mai sus, ci merge mai departe. Ea ați văzut cum în considerentele deja cunoscute, judecă că din copia de testament care s'a găsit în casa de fer a defuncțului, se constată întreg testamentul. Prin urmare și această exigență a recurenților a fost îndeplinită.

„Dar ma ipresus de toată această argumentație și de toate prezumțiile serioase, precise și concordante, din care și-a format o deplină convingere, se mai adogă o probă (copia testamentului) care nu numai că confirmă o dată mai mult existența testamentului și forma lui, *dar precizează și conținutul acestui testament.....*“

Jurisprudența: chiar în deciziunea Curții de Rouen, pe care am citat-o, deși recunoaște că este foarte greu, să reconstituie un testament în lipsa originalului, nu admite însă cum zice partea adversă, că nu se poate în nici un chip reconstituie un testament olograf sau mistic. Da, se poate reconstituie, destul numai să ne găsim în cazurile prevăzute de legiuitor, căci legiuitorul în anume cazuri a admis reconstituirea. Aceasta se poate face prin martori și prezumțiuni. Dar în acest proces nu ne-am servit de martori, care se pot găsi ori unde, am invocat prezumțiuni, aşa de puternice încât am determinat convingerea Curții. Războiul teribil prin care am trecut a adus fel de fel de transformări; unii s-au îmbogățit, dar alții au săracit. Copiii din Azil au avut nenorocirea ca testamentul lui Amira să fie reținut de bolșevicii Ruși dar tot norocul i-a favorizat că în casa de fer a mortului să se găsiască niște documente importante, cu care să se poate dovedi legatul. Ei bine, moștenitorii lui Amira nu vor să le lase măcar cât s'a putut dovedi din binefacerea lui Amira pentru Azil și critică pe toate tonurile deciziunea Curții de fond, care a dat dreptate Azilului.

Neputința de a reconstituie întreg testamentul nu ar împiedica posibilitatea reconstituirei părței din testament privitor la legatul Azilului. Dreptatea nu se poate refuza și nu pot moștenitorii să ia averea acestor copii săraci în contra voinței testatorului.

In afara de conținutul legatului ni se mai cere să dovedim forma legiuitoră a testamentului. Dar am dovedit suficient și judecătorii de fond în speța noastră constată că copia dune testament, care s'a găsit, conține tot ce vrea testatorul.

Prin urmare iată că conținutul este dovedit și rău se plângе partea adversă că Curtea a trecut cu vîndere această cерe a sa și a admis apelul nostru.

D-lor judecători, este o chestiune de convingere și o chestiune de suveranitate. Judecătorii Curței de fond au fost chemați să examineze dacă există dovedă, dacă a fost un testament depus la Cassa de Depuneri și transportat la Moscova, dacă acest testament a avut formele legale și ce legate conține. Curtea de Apel a examinat cu toată atențunea și cu toată competența această chestiune și a dat o decizie, care pot să zic, nu pentru că este în favoarea noastră, ci pentru că aşa este, e magistral motivată. A demonstrat cum s'a convins că testamentul a fost depus la Cassa de Depuneri și

transportat la Moscova, cum acest testament este acela de la 1888 Dec. 12 învestit cu forma mistică. S-a convins de aceasta din chiar cuvintele testatorului scrise pe copia de testament, s-a convins din toate împrejurările cauzei și judecătorii declară că convingerea lor este că testamentul a existat, că a fost în forma regulață și în conținutul cuprins în copie.

Ei bine, d-lor judecători, această hotărâre poate să fie atacată în mod serios? Această hotărâre poate să dea naștere la criticile pe care le-a adus aici d. Rosenthal? De sigur că clienții d-sale au interes să infirme testamentul, însă acest interes nu este suficient ca să justifice contra unei decizii așa de bine motivată criticele care au fost aduse.

D-lor, în privința chestiunii conținutului testamentului se află pe masa Curței consultațiunea d-lui Wahl în care spune că legatarul nu are îndatorirea să dovedească conținutul întregului testament, ci numai conținutul privitor la legatul său și șădăta ce judecătorul și-a făcut convingerea că conținutul legatului este așa, el este suveran în aprecierea sa.

Astfel fiind se dovedește în mod evident că Curtea n'a călcat nici un principiu de drept, n'a făcut nici o omisiune esențială, din contra, cu o abundență de argumente rezolvat toate chestiunile și să pronunțat asupra tuturor chestiunilor prezente de partea adversă.

Astfel fiind, această hotărâre merită să fie consacrată de dvs. și vă rugăm să binevoiți a respinge recursul.

Pledoaria d-lui C. G. DISSESCU
(din partea Ministerului Istrucțiunii Publice)

Edit. „Curierul Judiciar“.

PROFESORUL S. G. DISSESCU

C. G. DISSESCU

Un cap de rege asirian. Fața-i-un dedal de încrățituri. Fruntea, sub care fosforul inteligenții arde încă impresionant de intens este enormă ca o cupolă. Ochii — pe jumătate închiși poate de placere — poate de sărăcie. Gura subliniată de o reminiscență de cioc. Deasupra acestei măști boțite, flutură un fin surâs de bunătate sau de ironie, dar caracteristic, căci d-l Dissescu este însuși surâsul. Sufletul este tot atât de complex cum e și figura. Acest suflet incontestabil mare, prezintă numeroase fațete.

Nu le vom privi pe toate, fiindcă cele mai multe se contrazic. Are însă trei caracteristice însușiri, cari par a fi dimensiunile intelectuale ale personalităței sale : spontaneitate latină, finețe atică și misticism slav, cărora corespund trei ipostaze ale persoanei sale : avocatul, omul politic și estetul.

D-l C. G. Dissescu a fost născut să fie avocat.

Orator de rasă, temperament impetuos, inteligență sprintenă, mobilitate spirituală, replică promptă, elegantă în stil, prestanță în gest. Rare ori natura a fost mai generoasă cū cineva și mai risipitoare cu darurile ei.

Dintre toate calitățile însă, cea mai prețioasă și care distinge pe avocatul Dissescu de cei mulți — este *intuiția juridică*. Un spirit perspicace sesizând uimitor de repede chestiunea de Drept care rezolvă procesul. Pe lângă aceasta o elasticitate a inteligenții, grație căreia poate susține foate temele posibile ale unui proces. Mare amator de controverse, d-l Dissescu se complacă în discuții contradictorii, simte chiar o voluptate să jongleze cu abstracțiunile.

Elocința sa curge de la început ușoară, ca un sprintar isvor de munte care însă, uneori devine torrent ce nu cunoaște piedică. Talentul său nu cere dreptatea ci o cucerește.

Așa dar, nu-i de mirare de ce istoria marilor procese românești este împălită cu activitatea profesională a acestui neobosit luptător de bară.

Dar, maestrul Dissescu avea nevoie pentru combativitatea sa, de o arenă mai mare. Si a pășit pe scena politică unde a avut totdeauna roluri principale.

Decenii a răscolit cu stridentul oratoriei sale talazurile mulțimii — în parlament când era la guvern — în întruniri publice când era în opoziție.

Nu politician ci veritabil om politic, d-l Dissescu a fost acelaș pasionat luptător, călăuzit însă totdeauna de idei.

Om de Drept — a trecut pe la Ministerul Justiției lăsând în urmă-i nu regretul sinecuriștilor — ci o operă considerabilă: „Reforma de procedură civilă“.

Profesor universitar de valoare, era firesc ca d-l Dissescu să fie și ministru al Instrucțiunii și al Cultelor.

Cu predilecții atavice pentru cele bisericești, cel mai laic dintre miniștri, s'a ocupat deopotrivă de biserică ca și de școală.

Am promis să arunc puțină lumină și asupra unei lature din viața privată a aceluia, care s'a dedat cu atâta gencrozitate vieții publice. Să-mi fie iertat dacă o voi face.

Distrat mereu, ca un poet liric, dezordonat ca unul din boemii lui Murger, nepăsător ca un englez, acest suflet privit mai de aproape este de un rar pitoresc. Avem de aface cu una dintre acele mostre psihologice, prețioase nu numai prin valoarea lor intrinsecă, dar și interesante pentru raritatea lor. Unul dintre minunatele exemplare de lux ale umanității, pe cari natura, după ce le-a creiat, le-a pierdut tiparul.

Credincios al frumosului, „Conu Costică“ a privit aspectele vieții mai ales prin prisma estetică.

Estet-epicurian, și-a odihnit privirea mai mult pe acele crâmpene de viață, cari îi oferea plăcerea frumosului.

Mi-a fost dat să-l văd într'o zi pe maestrul Dissescu dând consultațiuni juridice unei doamne care nu era deloc frumoasă. La un moment dat, l'am surprins cum încerca să corecteze ureștenia clientei privind pictura unui admirabil nud.

Altădată l'am găsit pe acest dibaci explorator al plăcerii cum căuta, în sursele inepuizabile ale sufletului său, frumosul.

Șta în hall-ul casei sale pe unul din jilțurile episcopale sculptate în basso-reliefuri.

Părea un mistic preot indic, adâncit în el, ce căuta să pipăe cu sufletul *Nirvana*.

Copilul sufletesc a lui Horațiu și protejatul lui Eros a avut ca deviză în viața-i particulară celebrul vers : „Carpe diem...“ A trăit intens. A cules floarea plăcerii ori de câte ori și oriunde a îmbobocit. Este omul la care noțiunea viață încide maxim de conținut și care a isbutit să facă din viață o operă de artă trăită.

Intr'o lume al cărei ideal nu se ridică mai sus de înăltiinea buzunarului, d. C. G. Dissescu este o evocare și un îndemn.

O evocare pentru cei bătrâni cari, în sufletul său Tânăr,

minunat fenomen al unei bătrânețe viguroase, se regăsesc pe ei cei de acum aproape o jumătate de veac.

Un duios îndemn pentru tineri, cărora le este dat să vadă pe cel mai îndărjit depozitar spiritual al unei generații de titani, cum cu mâini tremurânde le încredințează torța *idealului*, nestinsă încă.

I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu

Note biografice. — S'a născut la 8 August 1854, în orașul Slatina. Tatăl sau, Gheorghe Dissescu, fost grefier la Vâlcea, judecător la Slatina și avocat al Mitropoliei din București, era fiul lui Panait Dissis, administrator (epistatis) al Mănăstirii Govora. Mama d-lui C. Dissescu, Smaranda, erascoborătoare dintr'un vechiu mitropolit al Alexandriei, mai 'naște egumen la Meteor din Tesalia.

Maestrul Dissescu a inceput școala primară la Didascalosul grec Iacob dela Biserică greacă din București. După terminarea studiilor liceale la Sf. Sava, pleacă la Paris pentru a studia Filosofia la Louis le Grand și Collège de France și Dreptul la Facultatea juridică. Reintors în țară cu titlul de doctor în Drept, a intrat în magistratură.

A fost judecător la Trib. Ilfov, timp de doi ani, fiind deseori delegat ca judecător de instrucție. Activitatea sa de magistrat a fost caracterizată de multă independență. A ramas vestită divergența pe care Tânărul judecător de odinioara a facut-o cu prilejul unui sensațional proces.

Cu ocazia lichidării bonurilor rurale pentru împroprietărea țăraniilor din 1864, Ministerul de Finanțe acționase în judecată pe toți foștii miniștri, exceptând pe unul singur, pe fostul prim ministru Ion Brătianu. Judecătorul Dissescu a fost neplacut surprins de procedeul Ministerului și a fost pentru respingerea acțiunii acestuia. Părerea sa, deși nejuridică, are însă o înaltă semnificare etică. La observația Președintelui Tribunalului de atunci că reclamantul este liber să-și aleagă părții, d. Dissescu a răspuns că deși legalmente e supus acțiunii judecătoarești aşa cum a fost ea introdusa, totuși mai presus de legea formală este legea conștiinței sale și acestea trebuie să i se supună.

În urma gestului facut de d-l Disescu, atunci supleant, Ministerul de Finanțe a scos din judecata pe toți foștii miniștri.

Demisionând, mai târziu, din magistratură, a inceput avocatura în care s'a distins dela inceput.

Nctam cele mai importante procese în care a pledat :

Primul proces un recurs înaintea Înaltei Curți de casătie în care a avut succes și de pledoarie și de soluție, fiindca a casat; a pledat o chestiune din vechiul drept Caragea, asupra raporturilor dintre creditor, datornic și chezaș.

A pledat în procesul Olimpicelor (Zapa) față cu Statul român și cel grec.

A apărut pe fostul Mitropolit Ghenadie printr'o documentață pledoarie scrisă (apărările orale au fost interzise) în care a dat dovada înținselor sale cunoștințe și în Dreptul canonnic.

A făcut apărarea muncitorilor asociați și revoltați obținând achizițarea lor.

A vorbit pentru înlăturarea lui Rakovschi dela naționalitatea română.

A pledat în procesul societății tramvaier, a vameșilor din Iași, a fraudelor dela tragerea la sorti a titlurilor de Stat, în anularea legatelor în Grecia, Macedonia și Bulgaria.

A pledat pentru regina Natalia a Serbiei în contra Statului Sârb. De asemenea, pentru drepturile Statului asupra sărei contra Eforiei spitalelor civile.

In marea afacere Bedmar unde se puseșe chestiunea art. 7 din Constituție cu privire la dobândirea imobilelor rurale de către streini, d. Dissescu a fost unul dintre pledanți.

A pledat în procesul Amira pentru Stat și D-sa este creatorul acestui proces.

Director al revistei „Dreptul“ a fost de două ori ales decan al baroului de Ilfov.

Meritele sale excepționale au fost puse și în serviciul învățământului.

A fost profesor de Drept penal la Facultatea din Iași, apoi profesor de Drept public și Istoria Dreptului românesc la Facultatea din București.

Ca ministru al justiției d. Dissescu a făcut reforma codului de procedură civilă (1900), a modificat materia societăților comerciale și a art. 349 c. com.

Ca ministru al instrucțiunii și cultelor s'a ocupat în deaproape de școala și biserică.

Ales pentru a 12-a oară în parlament, astăzi d. Dissescu este senator de Sibiu și în această calitate a fost raportorul novei Constituțuni.

Temperament combativ, a luptat în Parlament contra legii spirtoaselor și contra convenției consulare, iar pe cale etxraparlamentară a adus memorabilele campanii împotriva decorărei lui Ieszensky, cum și în afacerea tramvaierelor, producând căderea guvernului liberal de atunci — pe această a doua chestiune.

Este printre cei dintâi care a susținut în Parlamentul din 1914, la 13 Decembrie, intrarea în război alături de aliați.

A fost printre cei dintâi organizatori ai Ligii Culturale și Acțiunii Naționale.

Tot D-sa în calitate de ministru de justiție a fost inițiatorul legii pentru recunoașterea ca persoană morală a Ligii Culturale.

A reprezentat țara în mai multe conferințe internaționale la Haga; D-l Dissescu a propus interneutralitatea Strimtorilor, iar în Conferința de la Bruxelles, a fost în dezacord de vederi cu Aponny, acesta susținând suveranitatea de stat a Transilvaniei, iar d-l Dissescu, suveranitatea națională realizată.

De o vastă cultură generală, marele avocat și om politic, a făcut și studii literare despre Alexandrescu și Depărățeanu, cum și filozofice, în conferințe răzlețe la Ateneul Român, etc.

A publicat Originea Dreptului Român, Dreptul Constituțional, etc.

In anul 1906, cu prilejul centenarului Codului Napoleon, d. Dissescu ca reprezentant al facultăței de Drept, a rostit un memorabil studiu-dis-
curs asupra Codului Napoleon, legea Caragea și Calimach — în urma căruia Președintele Republicii franceze i-a conferit comandoria Legiunii de Onoare.

Inzestrat cu multă vitalitate, bătrânețea viguroasă a d-lui C. G. Dissescu este încă fecundă în prețioase opere.

Pledoaria d-lui C. G. DISSESCU

Înaintea Curței de Casătie Secția I-a în ședința dela 28 Noembrie 1928

Onorată Înalta Curte,

De fapt Amira a făcut în 1888 un testament olograf și mistic conform legii române.

El l-a depus la Cassa de Depuneri a Statului în 1908 însotind această depunere de declarația cum că testamentul a fost făcut în 1888 și arătând că acel testament este sigilaț cu cinci pecete cu inițialele sale.

In cursul războiului, în Mai 1917, actele depuse la Cassa de Depuneri au fost evacuate la Moscova.

Amira a murit în 1919. Testamentul nu a fost restituit de către guvernul rus.

Ereziile legitimii și legatarul particular, au cerut, fiecare de partea lor, trimiterea lor în posesie, primii pentru motivul că testamentul nefiind reprezentat, legatarul—Azilul Elena Doamna—nu și putea justifica drepturile, iar acel din urmă cerând a dovedi prin prezumții existența și conținutul testamentului.

Ca dovadă a acestei existențe, legatarul a produs un act scris de o tertă persoană și semnat de testatorul, care a adăugat cu propria sa scriitură data și diferite adnotări. Conținutul declară că acest document, este copia identică a testamentului exact al testamentului se reproduce în act; testamentului olograf și mistic redactat de el în 1888 și depus la Casa de Depuneri. O declarație semnată de testator amintește de data și de locul testamentului și o declarație a Casei de Depuneri și a autorităței notariale din București confirmă aceste indicații și mai stabilesc că testamentul a fost evacuat la Moscova.

In fine, un act autentic de donație făcut în 1915 menționează testamentul și donatorul, autorul testamentului, afirmă prin acel act în mod limpede intențunea de a face să se execute dispozițiile testamentului.

In drept se pun următoarele chestiuni:

1. Retențunea titlului este echivalentă cu pierderea lui ?
2. Dovada titlului poate fi făcută prin martori și presupunții, fie chiar numai prin presupnție ?
3. Legatarul universal poate să se mărginească a dovedi existența testamentului și propria sa instituire ca legatar universal, sau trebuie să stabilească în mod integral continutul testamentului ?
4. Poate el să facă această dovadă numai prin presupnție, sau trebuie să facă neapărat dovada cu martori ?
5. Trebuie să dovedescă că testamentul era investit cu toate formele prevăzute de lege pentru testamentele olografe și mistice ?
- 6 Poate el face această dovadă prin simplă presupnție sau trebuie să recurgă neapărat la martori ?

I

Este inutil să reamintim jurisprudența constantă, conform căreia art. 1348 al cod. civ. fr. (1198 al c. c. român) prin care creditorul este scutit a produce scrisul din care decurge dreptul său „în cazul când creditorul a perdit titlul ce-i servea ca dovadă literală, în urma unui caz întâmplător neprevăzut și decurgând din forță majoră“ — este aplicabil în materie de testament. Când, în urma unui caz de forță majoră testamentul nu poate fi înfațisat, legatarii au dreptul a dovedi prin martori existența testamentului și conținutul său (vezi mai sus Casăția 1882, Sirey 1883, I. 127; 8 Decembrie 1902, Sirey 1904. I. 132; Nancy 22 Iunie 1895, Sirey 1896 2, 263; Nancy 2 Iunie 1899, Sirey 1900, 2, 194; Dalloz 1902, 163 Grenoble 6 August 1901; Sirey 1903, 2, 106; Dalloz 1902, 2, 469, Tribunalul civil din Béziers, 23 Martie 1922, Gazeta Palatului 1922, 2, 103).

„Considerând că, în drept, articolul 1348 al Codului Civil, vorbind despre distrugerea unui titlu în urma unui fapt despre care nu se poate procura o dovadă literală, nu face deosebire între actele conținând dispoziții testamentare și celealte acte“. (Casăția 12 Iunie 1882, mai sus citat).

Ceeace se înțelege prin perdere este imposibilitatea de a prezenta titlul, fără ca să se deosebească dacă titlul nu mai există sau există încă. În adevăr dacă legea ar fi voit să specifică că titlul a încetat de a exista, ea ar fi vorbit de titlu distrus, iar nu de titlu pierdut. Pierderea temporară este o pierdere adevărată ca și perderea definitivă. Pe de altă parte, după cum grăește formal însuși articolul 1348, prin facultatea ce s'a dat creditorului de a dovedi existența unui titlu pierdut, legiuitorul a vrut să explice o regulă mai generală formulată în capul același articol și după care dovada prin martori este admisă „ori de câte ori nu'i a fost cu puțință creditorului să-și

procure o dovdă literală a obligațiunei contractate față de el". Or, această imposibilitate este aceiași când titlul este reținut de o persoană care nu vrea să-l restitue sau când titlul este distrus. Si aceasta este și mai adevărat când detinătorul este un guvern în contra căruia nu poate să izbutească nici un mijloc de presiune.

Așa a fost tranșată chestiunea pentru războiul din 1914. Tribunalele au permis particularilor să facă dovadă existenței unui act autentic reținut în țară dușmană, fără să se preocupe a ști dacă acel act mai există încă sau nu. (Tribunalul din Senlis 22 Februarie 1916, Gazeta Palatului 1916—1917, pag. 188). Mai special, în materia testamentară s'a judecat că în cazul când un testament n'a fost regăsit, dovada acestui testament se poate face conform art. 1348 al c. c. fr. mai ales când fapte petrecute în cursul războiului explică cum testamentul nu s'a regăsit în casa defunctului. (Trib. din Béziers, 23 Martie 1922, mai sus citat). Curtea de Casație a recunoscut, de altfel că art. 1348 c. c. se aplică în caz de *sustragere* a testamentului, adică în cazul când testamentul nu este distrus, ci reținut în mâinile unei terțe persoane, și a făcut aplicarea acestui principiu în ipoteza când testamentul a fost sustras de moștenitor. (Casația 6 Decembrie 1902, mai sus citat).

II

Răspunsul la a doua chestiune îl găsim combinând articolul 1348 precitat cu articolul 1358 c. c. fr. (art. 1203 c. c. român) :

„Prezumptiile ce nu sunt stabilite prin lege sunt lăsate la luminile și la prudența magistratului care nu va putea admite de cât prezumptiile grave, precise și concordante și numai în cazul când legea admite dovada *testimoniala*“.

Prin urmare, în toate ipotezele în cari proba cu martori este admisă, prezumptiile judecătorești sunt și ele admise, rămânând ca judecătorul să aprecieze dacă prezumptiile ce i se prezintă sunt destul de probante.

In special în cazurile când un creditor neputând înfățișa un titlu scris este autorizat de art. 1348 să prezinte martori, acel creditor mai are dreptul să recurgă la prezumptii grave, precise și concordante. (Baudry Lacantinerie „Despre obligațiuni“, ediția 3-a IV, N. 2696, etc).

Acest principiu a fost aplicat în special în privința acelor perduți din împrejurări de războiu. (Tribunalul de Seniis, 2 Februarie 1916. Vahl: Dreptul civil și comercial al războiului II, n. 1162).

In materie de testament jurisprudența adeseori a recunoscut că dovada poate fi făcută prin prezumptiuni și că aceste-

rezumării ajung dacă judecătorul le apreciază ca serioase. Așa, Curtea de casătie a aprobat o curte de apel care a „făcut să rezulte dovada existenței cât și conținutul unui testament olograf dintr'un complex de prezumptii grave, precise și concordante. (Hotărârea din 8 Decembrie 1902; mai vezi în acest sens două hotărâri ale Curței de Nancy și sentința trib. din Béziers).

In specie, una din prezumptii constă în afirmarea testatorului. Este cea mai sigură prezumție ce se poate găsi.

Tribunalul din Béziers, în sentință precitată relativă la un testament făcut în timpul războiului și rătăcit, a admis existența testamentului bazându-se pe faptul că

„Testatoarea (de cuius) comunicase mai multor persoane existența și textul testamentului ei prin care-și lăsă întreaga avere soțului, și ca până la primăvară și chiar în cursul verii 1918, acest testament a fost recunoscut“.

III

Dovada despre conținutul testamentului

Este cert că legatarul universal trebuie să dovedească conținutul testamentului în ce-l privește adică legatul universal făcut în folosul său.

Toate hotărârile mai sus citate vorbesc în acest sens. Vezi și Trib. Grenoble, 6 August 1901, Sirey 1903.

Dar legatarul nu are să dovedească legatele particulare.

In adevăr, fiecare trebuie să se îngrijească de interesele sale; legatarul universal nu este instituit prin lege ca mandatar al legatarilor particulari; el nu are nici o calitate pentru a lucra în numele lor și în potriva moștenitorului. Pe de altă parte, legatarul universal fiind chemat la universalitatea succesiuniei, moștenitorul nu poate pretinde că legatarul universal, chiar dacă moștenirea este grevată de legate particulare, este dator să dovedească existența și natura acestor legate. Moștenitorul nu are nici un interes să pretendă această dovadă din momentul ce totalitatea moștenirei îi scapă în orice caz. In fine, legatarii particulari nu se pot adresă decât legatarului universal pentru a cere remiterea legatelor lor. Ei nu au nici o acțiune în contra moștenitorului și prin urmare acesta nu poate invoca drepturile legatarilor particulari pentru a se opune la trimeterea în posesie a legatarilor particulari. Conform art. 1011 al c. civil fr. (art. 895 al c. c. român)

„Legatarii universalii vor fi înținuți să ceară liberarea moștenitorilor cărora legea le rezervă o quotitate, și în lipsa unor asemenea moștenitori vor cere legatarilor universalii“.

Și conform art. 1014 (articolul 899 al c. c. român):

„Legatarul particular nu va putea intră în posesiunea obiectului legat nici să prețină fructe sau dobânci, până când nu va face cerere de liberare conform regulei stabilite prin articolul 1014.“

Intr'un cuvânt, dacă sunt legate particulare (și afară de cazul când sunt moștenitori cu dreptul la rezervă) totul se petrecă între moștenitori și legatarul universal par că nu ar exista legate particulare. Prin urmare, legatarul universal nu are nicio dovadă de făcut despre aceste din urmă legate, ci legatarii particulari ei însăși vor trebui, pentru obtainerea legatelor lor, să dovedească în contra legatarului universal existența acestor legate.

IV

Articolul 1348 din codul civil autoriză în mod general pe creditor să înlocuiască înscrisul prin martori; prin urmare articolul 1353 care are aceeași aplicare permite tot astfel dovedirea conținutului unui act prin presupție.

De altfel aceasta se stabilește în mod uniform de jurisprudență, mai ales în materie testamentară. Pasajul citat mai sus al hotărârei Curței de casătie se referă în acelaș timp la existența și la conținutul testamentului. Vezi la fel cele două hotărâri ale Curții din Nancy și sentința Trib. din Béziers.

V

Legatarul trebuie să dovedească regularitatea testamentului. Calitatea lui de reclamant îl obligă la aceasta. Curtea de casătie nu-l dispensează de cât în cazul când testamentul a fost ascuns sau sustras de către moștenitori. (hotărârea mai sus citată din 8 dec. 1902).

VI

Este cert că dovada despre regularitatea testamentului poate fi stabilită prin presupții a căror valoare urmează să fie apreciată în mod suveran de judecător. (Hotărârea precitată din 8 dec. 1902). Aceasta este tot o aplicare a articolelor 1348 și 1353 ale codului civil fr.

In urma argumentelor juridice astfel stabilite, motivele 1 și 2 ale recursului în casătie cad de la sine.

Pledoaria d-lui ISTRATE N. MICESCU

ISTRATE N. MICESCU

Note Biografice. — D-l Istrate Micescu, al cărui portret literar cititorii îl găsesc în primul număr al acestei Biblioteci (pag. 177), s'a născut în orașul Ploiești la 22 Mai 1881.

Absolvent al liceului I. C. Brătianu din Pitești în 1899, plecă la Paris pentru a-și face studiile universitare. Aci, după obținerea diplomei de licență în drept (1903), fu proclamat în 1906 doctor în științele juridice, fiind primul la clasificare pe întreaga Facultate pentru dreptul roman și civil. În teza pe care a susținut-o „*asupra Persoanelor juridice și Individuului*” (încercare de tehnică juridică), d-sa a emis și dezvoltat o nouă teorie a supra persoanelor morale, bazată pe istoricul societății în comandită și prin care combătea teoria lui Saleilles, pe care acesta a părăsit-o în urma pentru a adopta pe a sa.

Reîntors în țară, d. Istrate Micescu se înscrise în 1907 în Baroul de Argeș, unde nu practică de cât doi ani, căci la 21 Ianuarie 1909 ceru permutarea în Baroul de Ilfov.

Tot la 1909 d. Istrate Micescu a fost numit docent de drept civil la facultatea juridică din București, reușind primul la concurs.

Intrat în arena politică, fu ales în două rânduri deputat, mandat pe care îl indeplinește și în actuala legislatură.

Ca parlamentar a avut prilejul să rostească două remarcabile discursuri: unul asupra politicii generale, când a fost raportor la mesaj (1922, prima sesiune), discurs ce constituie o schiță a regionalismului și a luptei de clasă; — un altul asupra neratificării tratatului de pace dela Trianon. În acest din urma discurs, d-sa s'a ocupat de teoria suveranităței în măsura în care acel tratat aducea atingeri suveranității poporului român. D-sa e un partizan infocat al individualismului și al libertăților democratice, cari alcătuiesc crezul său politic.

Datorita marilor și multiplelor sale calități, d. Istrate Micescu, a fost ales decan al baroului de Ilfov în Februarie 1923.

Pledoaria d-lui ISTRATE N. MICESCU

Domnule Președinte, Onorată Înalță Curte,

Față de desvoltarea dată procesului, voi căuta fără să amplific desbaferile, a preciza numai ceiace cred că mai e nevoie a fi accentuat, pentru a desăvârși convingerea D-voastră, că acest recurs este neîntemeiat.

S'au combătut astăzi motivele 3 și 4 din partea Azilului „Elena Doamna“ și a Ministerului Instrucțiunii. Tot din partea Ministerului Instrucțiunii, la precedenta înfațisare D-I Dissescu, arătând în o formă generală netemeinicia motivelor de casare, a insistat numai asupra primei părți a motivului I, în care se pune în discuțiunea Înaltei Curți chestiunea de principiu. Așa încât, îmi rămâne să mă ocup de partea a doua a primului motiv de casare, care adaugă, la învinuirea adusă instanței de fond de a fi violat art. 1198, un reproș de nemotivare, agravat cu exces de putere și de motivul al doilea de casare în întregime.

Cum e vorba de un fragment al primului motiv și de motivul care face legătură cu celealte, cer voe Înaltei Curți, să semnalez, în prealabil, odată cu relațiunea ce există, între partea de care mă ocup și celealte motive de casare, și importanța ce au, din cauza aceleiași relaționi, acest rest al primului motiv și motivul al doilea.

Înalță Curte, ceiace constituie caracteristica acestui proces este încercarea ruedelor de sânge ale lui Amira de a trage un profit dintr-o împrejurare de forță majoră, căci, dacă e ceva indiscutabil, e nu numai că un testament a fost, dar și că prin acel testament nu se lasă nimic ruedelor recurente. Cum aceste rude nu sunt rezervatari, și cum prin testamentul său Amira, liber de a repudia devoluțiunea ereditară ab intestat, le-a îndepărtat, e de văzut dacă imposibilitatea de a produce testamentul înaintea Justiției din partea Ministerului și a Azilului, creiază, în favoarea ruedelor nerezervatare, dreptul de a nesocoti voința testatorului.

Rudele recurente, voind să ridice la înălțimea unui principiu regula după care testamentele, spre deosebire de alte acte,

nu pot fi dovedite în privința existenței și conținutului lor, decât dacă îmbracă formele legiuite, ne-au zis: In acest proces, sunteți într'o imposibilitate, provenită dintr'o cauză de forță majoră, de a produce testamentul. Noi, moștenitorii de sânge, de la cari trebuie să cereți predarea legatului, înțelegem să profităm de această imposibilitate.

Să punemăriți-vă rigorilor legei. Nu aveți titlu, nu aveți drept !

De aci, necesitatea din partea noastră de a învedera că regula conținută în art. 1198 c. c. și după care, se poate susține cu martori și prezumtiuni, neputinței de a produce o probă scrisă în cazurile de forță majoră, reprezintă în materia probelor un principiu a cărui aplicație generală nu suferă nici o restricție, chiar în materie de testamente. Astfel, chestiunea de drept precisă, cu care se tranșează prima parte a motivului întâi de casare, este următoarea: *se extinde art. 1198 și la testamete?* Doctrina e unanimă și jurisprudența constantă, că regulile conținute în acest text se extind. În principiu, nici recurenții n'au încercat să susțină cotrariu. Dar vine o a doua parte în care D-lor, după ce au făcut o concesiune pe chestiunea principiului, înțeleg să o retragă cu ocazia aplicării lui.

Admitem, zic recurenții, că dispozițiunile art. 1198 se pot extinde și la dispariția unui testament, dar în ce măsură mijloacele de probă, îngăduite de art. 1198, sunt utile și posibile pentru a dovedi, nu numai existența și conținutul, dar și validitatea unui testament dispărut din punctul de vedere al formei ?

Or, aceasta, înaltă Curte, înseamnă a extinde o dificultate dincolo de marginile ei firești, înseamnă a exploata și a agrava situația unei împriștinate, pentru care legiuitorul a înțeles să acorde o posibilitate de probă.

În contra acestei pretenții a recurenților ne ridicăm în combaterea părții a doua a primului motiv adăugată motivului al doilea, căci ea reprezintă o încercare de a modifica principiul art. 1198 cu ocazia aplicării lui în fapt la testamentul lui Amira, și de a ajunge astfel la o învinuire de violare de lege prin exces de putere și nemotivare.

Și acum, înaltă Curte, să vedem în ce ar consista pretinsa violare a art. 1198 din codul civil, prin exces de putere și nemotivare.

S'a zis, mai întâi, că s'a violat acest text în chipul în care îl înțeleg recurenții. Și în ce consistă, în mod precis, acuzația de violare ?

Din dezvoltarea prea amplă a motivelor de casare, desprind o frază, care dacă nu precizează învinuirea adusă instanței de fond, cel puțin o rezumă: „Consecința logică este, — zic recurenții, — că atunci când nu se poate afirma că titlul este pierdut ci că există numai o piedică provizorie, ca el să

fie produs, dispozițiunile art. 1198 nu-și găsesc aplicare". Astfel din aliniatul 4 al art. 1198, care ca și întreg articolul, după doctrină și jurisprudență, reprezintă simple aplicații ale unui principiu mai vast, „à l'impossible nul n'est tenu“, partea adversă înțelege să facă prin abilitate cazuistică o ipoteză specială prin raport la care dispozițiile legii nefiind întocmai întrunite, proba testimonială ar deveni inadmisibilă.

Pentru a învedera inanitatea pretențiunei recurenților, vom arăta, că de nimene și niciodată nu s'a pretins că enumerația din articolul 1198 ar fi limitativă.

O primă eroare o comit recurenții, care asupra acestui punct adoptă drept călăuză exclusivă doctrina franceză. Mai întâi când nu țin cont de spiritul doctrinei franceze și în al doilea rând, când nesocotesc nuanțele traducerii textului respectiv în codul nostru, introduce tocmai pentru a ține seama de spiritul general al doctrinei franceze asupra lui.

Este în adevăr de remarcat, că, deși redacțiunea textului francez n'ar fi autorizat, în mod categoric, o extindere a celor patru cazuri, prevăzute în art. 1348, totuși doctrina susține că aceste cazuri nu sunt limitative ci exemplificative. Autorul, care pune această chestiune în mod magistral,—vă voi cîta numai două rânduri — este tocmai acela pe care recurenții ne reproșează că-l cităm, înțelegând probabil să-l monopolizeze, *Larombière*:

„A l'impossible nul n'est tenu. Tel le principe de la nouvelle exception consacrée par notre article. L'ordonnance de Moulins ne contenait aucune disposition spéciale à cet égard, regardant sans doute comme inutile d'énoncer ce que les règles ordinaires suppliaient d'elles-mêmes. Cependant l'ordonnance de 1667, titre 20, articles 3 et 4, disposait: „N'entendons exclure la preuve par moins pour dépôt nécessaire, en cas d'incendie, ruine, tumulte ou naufrage, ni en cas d'accidents imprévus, où on ne pourrait avoir fait des actes...; ni pareillement pour dépôts faits en logeant dans une hôtellerie, entre les mains de l'hôte ou de l'hotesse, qui pourra être ordonnée par le juge, suivant la qualité des personnes et les circonstances du fait“.

Dacă comparăm acum redacțiunea celor două texte 1198 român, și 1348 francez, se pot ușor observa nuanțele prin care legiuitorul român își manifestă voința de ași însuși modul de interpretare al doctrinei franceze și de a-l impune :

Art. 1348 Francez :

Elles reçoivent encore exception toutes les fois qu'il n'a pas été possible au créancier de se procurer une preuve littérale de l'obligation qu'il a été contractée envers lui.

Cette seconde exception s'applique :

- 1) Aux obligations qui naissent des quasi-contracts et des délais ou quasi-délits;

- 2) Aux dépôts nécessaires en cas d'incendie, ruine, tumulte, ou naufrage, et à ceux faits par les voyageurs en logeant dans une hottellerie, le tout suivant la qualité des personnes et les circonstances du fait;
- 3) Aux obligations contractées en cas d'accidents imprévus, où l'on ne pourrait pas avoir fait des actes par écrit;
- 4) Au cas où le créancier a perdu le titre qui lui servait de preuve littérale, par suite d'un cas fortuit, imprévu et résultant d'une force majeure.

Art. 1198 Român :

Acele regule nu se aplică însă totdeauna când creditorului nu i-a fost cu putință așii procură o dovadă scrisă despre obligațiunea ce pretinde, sau, *a conserva dovada luată, precum*:

- 1) La obligațiunile care se nasc din quasi-contracte și din delictă sau quasi-delictă;
- 2) La depozitul necesar, în caz de incendiu, ruină, tumult sau naufragiu și la depozitele ce fac călătorii în ospătăriile unde trag. Despre toate acestea judecătorul va avea în vedere calitatea persoanelor și circumstanțele faptului;
- 3) La obligațiunile contractate în caz de accidente neprevazute, când nu era cu putință părților de a face înscrисuri;
- 4) Când creditorul a pierdut titlul ce-i servea de dovadă scrisă, din o cauză de forță majoră neprevăzută.

Diferența de text la primul aliniat e semnalată în codul Hamangiu la nota 6, în chipul următor: „In art. francez corespunzător, 1348, în loc de cuvântul: „*precum*”, se zice: „*cette seconde exception s'applique*”, urmând apoi cele 4 cazuri aflate și în textul român. De la textul francez lipsesc însă cuvintele de la finitul primului aliniat: „*sau a conserva dovada luată*”.

Ce a făcut legiuitorul nostru când s'a găsit în prezența acestui text? Conștient de existența posibilității unei controverse și a discuțiunilor inerente, conștient de modul cum doctrina a complectat, prin lărgirea pe cale de analogie a cazurilor de aplicare a textului, cum și de efortul făcut în știință de a reduce aplicațiunea articolului la principiul „a l'impossible nul n'est tenu“: a ținut, în traducerea acestui text, aşa cum figurează în codul nostru, să accepte că este vorba numai de o serie de exemple, care ilustrează un principiu, dar care nu limitează la ele cazurile lui de aplicațiune. Legiuitorul indică aci cazuri concrete spre a face mai vizibil câmpul de aplicațiune al principiului, după care, atunci când este vorba de o probă scrisă, oricare ar fi fost motivele ce l-ar fi îndemnat să impună rigorile unei asemenea probe drept garantie că elasticitatea celorlalte să nu fie exploataată în contra dreptăței, să se abată de la această rigoare, ținând cont de cazurile în care cineva ori n'a fost în imposibilitate de a-și procură o probă scrisă, ori procurându-și-o n'a fost în măsură să o conserve spre a o înfățișa în ziua dezbatelor. Pentru asemenea cazuri

legiuitorul îngăduie ca proba impusă de lege, să poată fi complectată sau înlocuită cu altele, socrate echivalente.

Acesta e rostul art. 1197 care vorbește de complectarea probei scrise și al art. 1198 care vorbește de înlocuirea probei scrise cu proba testimonială equipotentă conform art. 1203 cu proba prin prezumțiuni. Revenind acum la nuanțele redacției art. 1198 din codul nostru civil, e ușor de înțeles de ce art. 1348 din codul civil francez procedează la o enumerație, pe când textul nostru are precauția să semnaleze prin expresiunea, *precum*, că va da numai o serie de exemple.

E că legiuitorul nostru, punând în aplicare tot efortul depus de doctrină pentru complectarea textului francez, a tradus arătând că este vorba numai de exemple, și prin urmare a adoptat în totul modul de interpretare doctrinal al textului francez evitând prin cuvântul, *precum*, orice posibilitate de discuții, care, mai ales la noi, n'ar fi fost evitată dacă s'ar fi reprobus numai litera, în aparență, limitativă a articolului francez.

Dar textul nostru mai cuprinde și adăugirea „*a conserva o dovardă luată*”, ceeace nu există în textul francez. Această adăugire învederează că proba testimonială și prezumțiunile sunt echivalente cu proba scrisă, nu numai atunci când cineva a fost în imposibilitate de a-și procura un înscriș, în forma legiuitoră, dar și atunci când avându-l nu l'a putut conserva, fie că e distrus, fie că e pierdut, fiindcă de vreme ce nu poate fi înfățișat la momentul necesar, e ca și cum ar fi pierdut deși ar putea fi regăsit.

Dacă acesta este principiul, ce reproș se poate aduce deciziei Curței de Apel prin întâiul motiv de casare? Că a violat principiul? Cu un text atât de larg și cu explicația unea dată în doctrina franceză, pe care legiuitorul nostru a transformat-o în text imperativ, reproșul cade.

Cum a putut să nască un asemenea reproș în mintea recurenților? Este că, înaltă Curte, în întreg acest proces este o confuziune, care se încearcă între noțiunea *pierdut* și noțiunea *titlu distrus*. După necesitățile cauzei, și deplasându-ne de la un motiv la altul, recurenții învoacă: aci distrugerea, pentru a trage din ea concluziunea revocării testamentului, aci pierdere, care luată ca un fapt provizoriu și o piedică vremelnică la producerea titlului, nu ar putea da loc, după teza recurenților, la admisibilitatea probelor îngăduite de art. 1198.

Or, de vreme ce principiul este larg și se atașează și la noțiunea neputinței de a conserva o probă scrisă, ori de câte ori cineva se găsește cum e cazul, prin forță majoră, în imposibilitate de a produce proba legiuitoră când desbaterile unui litigiu o aduce în discuție, el poate invoca mijloacele de probă indicate de art. 1198.

- Acestea zise, îmi pare că asupra chestiunii de principiu nu mai e nici o dificultate.

Asupra pretinsei violări a acelaiași principiu, cu ocazia aplicării lui, recurenții revin, în ultimul motiv de casare.

Nu ni se înfățișează întreg testamentul, zic recurenții, în ultimul motiv, deci se violează și se aplică greșit dispozițiunile art. 1198, neputându-se, pe temeiul lui dovedi cu martori și prezumtiuni un fragment din testament, admitând hipotetic că s-ar putea recurge la acest mijloc de probă, și în cazul în care nu e vorba de o pierdere definitivă, ci de o piedică vremelnică de a înfățișa titlul. Trebuie să ni se dovedească întreg conținutul testamentului, accentuează recurenții.

Or, nici doctrina, nici jurisprudența franceză, care aveau la dispozițiune un text mai restrâns, decât al nostru, n'au înțeles vre-o dată, atunci când o întâmplare asimilată cu forța majoră a pus o parte în imposibilitate de a produce actul, ca acea parte să fie absolut dezarmată, în dovedirea dreptului său. Ori, la acest rezultat s'ar ajunge prin inventiunea arbitrară a unei legături indisolubile între un asemenea drept și alte dispozițiuni din testament. Este destul ca cineva să probeze partea din testament care îl privește, pentru ca pretențiunile sale să fie justificate înaintea instanței de fond, și dovada legiuitoră fiind administrată, pretențiunea sa să fie recunoscută legitimă. Iată în adevăr,, asupra aplicației art. 1348 fr. ceeace, în diverse rânduri, a judecat și admis jurisprudența franceză cu privire la asemenea reconstituiri parțiale, care interesează pe fiecare legatar în parte, în măsura cererii lui de predare a legatului, cum este hipoteza noastră. Sub art. 1348 c. c. adnotat al lui Dalloz No. 191, 194 și 195 se spune :

191. — II. L'art. 1348, No. 4, qui admet la preuve testimoniale de l'existence de titres perdus ou détruits par cas fortuit ou de force majeure, est applicable aux testaments aussi bien qu'à tout autre titre. Civ. c. 9 juin 1852, D. P. 54. I. 433. Civ. r. 12 dec. 1859, D. P. 60. I, 334, Toulouse, 12 aout 1862, D. P 63, 2. 13. Orléans, 13 Dec. 1862, D. P. 63. 2. 5. Poitiers, 16 juill. 1879, D. P. 79. 2. 267. Req. 12 juin 1882, avec le rapport de M. le conseiller Barafort, D. P. 82. 1. 299 Nancy 2 juin 1899, D. P., D. P. 99. 2. 263 Grénoble, 6 Aout 1901, D. P. 1902, 2. 469. — En ce sens : Aubry et Rau, 4-e édit., t. 7 paragr. 647 p. 10; Demolombe, t. 21. No. 34. — V. supra, art. 969. No-es 93 et. s.

194. — „Et la preuve testimoniale étant admissible en pareil cas, on doit également reconnaître que cette même preuve peut résulter de présomptions graves, précises et concordantes, susceptibles de déterminer la conviction du juge. Nancy, 2 juin 1899, précité.

195. — S'il en est ainsi en cas de perte ou de destruction totale d'un testament, il doit en être nécessairement de même quand il s'agit *d'une destruction partielle* qui peut être réparée soit par des témoignages, soit par un ensemble de présomptions suffisamment graves et suffisamment concordantes“. — Même arrêt.

Și atunci dacă se poate complecta cu martori și prezumtiuni o parte din testament, a fortiori, de vreme ce am făcut această dovdă, pentru partea care mă privește pe mine, în cazul titlului pierdut în întregime, drepturile mele fiind justificate, nu mai este nevoie de nimic altceva.

Mai departe la No. 198 :

„Qu'en conséquence, les tribunaux autorisent valablement une partie à prouver, au moyen d'une enquête, qu'un testament holographie régulier, l'instituant légataire universel, a été fait en sa faveur et que cet acte a été détruit frauduleusement, quelques jours avant le décès du testateur et à son insu, par le bénéficiaire d'un testament holographie antérieur subsistant matériellement“. Req. 12 juin 1882, precite.

Prin urinare, este deajuns să arăt că am fost legatar cu titlu universal, sau cu particular, și pentru ce anume am fost, pentru ca dovedind în acelaș timp existența testamentului, să nu mă mai ocup de restul conținutului testamentului, întru cât acest conținut nu mai privește proba pretențiunilor mele. Proba trebuie, aşa dar, mărginită în cadrul și limitele pretențiunii reclamantului. Restul testamentului poate să se refere la pretențiuni în favoarea altor persoane. Eu cer predarea legatului meu, care în spătă este, moșia Frunzăneștii și casele din București, plus oare care sume de bani. Dovada pretențiunei mele, mi-am făcut-o prin însăși împrejurarea că am arătat justiției o mărturisire scrisă și atestată de testatorul însuși, că în conținutul ce l'a avut testamentul pierdut se cuprindeau și legatele pe care ie reclam.

Acum, în ce ar consista nemotivarea asupra acestui prim motiv de casare ?

Ce zic recurenții ? Am invocat legea titlurilor la purtător, aşa cum a fost complectată prin dispozițiunile adecvate situației care a rezultat din transportarea tezaurului la Moscova; pentru testamentele duse la Moscova, nu s'a făcut o asemenea lege, deci ele trebuie infățișate în original și câtă vreme nu se infățișează pretențiunile legatarilor ce se găsesc în asemenea situații, sunt nefondate.

Curtea de fond, — șădăgă recurenții — nu motivează pentru ce îndepărtează raționamentul nostru.

Reproșul e neîntemeiat. Să ne înțelegem. De vreme ce legiuitorul pentru titlurile la purtător a găsit de cuviintă să creze dispoziții speciale, înseamnă că n'a înțeles să adopte aceiasi soluție pentru alte titluri, sau în spătă pentru testamentele, cari ar fi fost transportate la Moscova. Dar aceasta nu înseamnă că legiuitorul a adoptat teza recurenților, ci soluția indicată de art. 1198 din codul civil și tocmai acest lucru l'a făcut și instanța de fond. Pentru titlurile la purtător cari au fost transportate la Moscova, întru cât legea specială a titlurilor pierdute sau furate nu-și găseau aplicătunea, a simțit

legiuitorul nevoia să confirme principiul general, pus în art. 1198, printr-o lege specială. Dar pentru celelalte cazuri, când avem art. 1198 mai era nevoie să intervină legiuitorul? Când acest principiu a avut aplicație constantă în jurisprudență de mult și în toate cazurile situațiunilor similare, mai era nevoie să vină o lege?

Prin urmare nu e vorba de o nemotivare asupra acestui punct, este vorba pur și simplu de un principiu, pe care partea adversă înțelege să-l justifice cu o lege specială, iar instanța de fond cu codul civil și aplicațiunile lui jurisprudențiale.

Nu există deci nemotivare, este pur și simplu o motivare printre un alt argument de căt cel agreat de recurenți și care era inutil instanței de fond ca să-și justifice dispozitivul.

Or, înlăturarea unui argument rezultând din înlocuirea lui prin altul, nu constituie nici omisiune esențială, nici nemotivare.

Dar în afară de cele zise, și ori cum ar fi motivat instanța de fond, asupra aplicației art. 1198, invinuirile ce i-se aduc prin primul motiv de casare nu pot atinge dispozitivul, căci el se intemeiază pe considerente pentru care nu s-au făcut motive de casare. Plecând de la principiul „à l'impossible nul n'est tenu“, pe a cărui aplicație în materia probelor se intemeiază dispozițiunile art. 1198, instanța de fond, pentru a reconstituî contînutul testamentului nu s'a intemeiat numai pe prezumțiuni, ci mai ales pe mărturisirea scrisă extra judiciară a defuncțului Amira, dovedă care în ierarhia probelor ocupă pînă în rang.

Iată considerantele instanței de fond:

„Dar mai presus de toată această argumentație și de toate prezumțiile serioase, grave, precise și concordante, din care s'a format deplina convingere, se mai adaugă o probă care nu numai că confirmă odată mai mult existența testamentului și forma lui, dar precizează și contînutul acestui testament aruncând o deplină lumină asupra problemei deduse Curții.

Este afirmația, destăinuirea testatorului, care valoarează și convinge, mult mai mult ca ori ce altă mărturie, și anume: în cassa de fier de la domiciliul defuncțului s'a mai găsit, după cum s'a expus în prima parte a acestei decizii, un act intitulat testament; el este copia testamentului olograf întocmit la 18 Martie 1885 și investit cu forma mistică la 12 Decembrie 1888.

Este scris de un al treilea dar este semnat, pe toate cele 6 file de testator, care a mai pus și cu mâna proprie la începutul primei pagini denumirea calificativă: „COPIE“, după care a semnat; iar pe seria de pagini a scris tot cu propria mâna diferite adnotări de mică importanță și care nu influen-

țează cu nimic asupra legatelor Azilului „Elena Doamna“ și ale soției defunctului.

In această copie de testament sunt cuprinse legatele prin care Amira lasă Azilului „Elena Doamna“ toată averea imobiliară precum s'a expus în corpul acestei decizuni, precum și legatele referitoare la soția testatorului.

Identitatea acestei copii cu originalul testament, *o recunoaște* chiar Amira prin următoarele cuvinte scrise pe acest act: „Intocmai este cu originalul testament depus la Cassa de Depuneri la 28 Noembrie 1897 cu recipisa No. 20688“. Că originalul aceluiai copii a fost investit și cu forma mistică la 12 Decembrie 1888 rezultă și din faptul că Amira la finele acestei copii aflăte în cassa de fier a transcris întreg jurnalul încheiat de tribunalul Ilfov s. notariat la 12 Decembrie 1888.

Evident, această copie cu toate că poartă de 12 ori semnătura lui Amira nu poate fi prețuită drept un testament valabil prin el însuși, dar, în schimb, în cazul de fată devine prezumția, cea mai precisă, cea mai probantă, constituind însăși declarațiunea testatorului, *mărturisirea lui*:

Față de o asemenea probă, însăși înscrisurile legiuite pentru dovedirea testamentelor cu întreitul formalism al testamentelor olografe, mistică și autentice, nu sunt decât variante ale aceluiasi gen. Ce sunt în adevăr înscrisurile de orice natură, de cât marturii opozabile aceluia ce le semnează?

Ei bine, când instanța de fond, motivează reconstituirea testamentului lui Amira prin mărturisirea lui scrisă, iar în contra acestor considerente nefăcându-se nici un motiv de casare, dispozitivul decizunei atacate cu recurs, putându-se justifică numai pe aceste considerente, devine inutil să mai discutăm, dacă bine sau rău, cu respectul sau cu violarea art. 1198 c. civ., cu o motivare complectă sau insuficientă, s'a încercat reconstituirea testamentului prin prezumții. Dispozitivul care atrăge legatele Cassei Școalelor pentru Azilul „Elena Doamna“ justificat prin reconstituirea testamentului pe calca mărturisirei scrise a testatorului rămâne astfel invulnerabil, căci o asemenea mărturisire e opozabilă recurenților, cari, în calitatea lor de moștenitori ab intestat, sunt presuși, înaintea legii, că continuă persoana defunctului, prin a cărui mărturisire s'a restabilit existența conținutului și chiar validitatea testamentului.

In acest sens, primul motiv de casare se arată nu numai neîntemeiat dar și inutil.

Urmează să mă ocup de al doilea.

Ce se pretinde în acest al doilea motiv? Cum ziceam de la începutul pledoariei mele, e un îndoit joc pe care-l încearcă recurenții, în primele două motive. Soarta tezaurului de la Moscova e incertă, zic ei și în fața acestei incertitudini: sau

acest 'estament nu este pierdut definitiv și este imposibil să se admită proba cu martori și prezumțiuni pentru reconstituirea lui, sau acest testament e percut definitiv prin distrugere înainte de moartea testatorului și cu știrea lui și în acest caz distrugerea valorează revocarea.

Pentru a pregăti terenul susținerii celui de al doilea motiv recurenții adaugă: In fața incertitudinei instanța de fond ar fi trebuit să fie mai prudentă, căci se pot ivi consecințe ireparabile.

Pentru cine? Pentru rudele de sânge? Sau pentru legatari?

Să examinăm. Dacă legatarul nu și-ar putea administra imediat proba dispozițiunilor făcute în favoarea lui, situațiunea ar fi ireparabil perdută pentru el. Obstacolul chiar vremelnic, de a produce testamentul s'ar transforma față de el într'o pagubă definitivă. Rudele de sânge, al căror număr fiind mare, ale căror situațiuni fiind diverse, ale căror apucături, din punctul de vedere al meșteșugului de a cheltui bani, fiind variate, — cum e și firesc, — ar pune pe legatar în imposibilitate de a beneficia de acest legat. După ce rudele își vor împărți avere, va fi prea târziu de a mai discută dacă perderea definitivă sau vremelnică poate fi reparată prin alte probe.

Dar odată imposibilitatea de a înfățișa proba legiuitoră fiind exploatață în contra legatarilor cu ocazia primului motiv de casare, partea adversă pentru a-și susține motivul al doilea face o concesiune și zice: admitem hipotetic că pierderea este definitivă și atunci implicit, echivalează cu distrugerea titlului.

Ei bine, admitând, în ipoteza celui de al doilea motiv, că faptul aflării acestui testament la Moscova și al neputinței de a-l produce, este echivalent nu numai unei perderi definitive, ci unei distrugeri, să vedem dacă o asemenea distrugere echivalează cu revocarea testamentului, întru cât s'ar fi întâmplat înainte de moartea testatorului și cu știința lui. Testatorul, insistă recurenții în motivul al doilea, aflând despre distrugerea titlului, prin însăși împrejurarea că n'a făcut un altul, a înțeles să lase pe seama soartei finale a tezaurului dela Moscova și a refuzului bolșevicilor, de a nu l înapoia, revocarea testamentului său.

Dar din ce autor desprind această teorie?

Aci este locul să analizăm, pentru că dacă o frază izolată poate să producă o impresie, ea nu trebuie să determine o convingere. S'a citat Colin și Capitant : „Hypothèse de la disparition d'un testament régulier“.

Vedeți, în ipoteza îmbrățișată, ca și în Larombière ca și în textul codului nostru, în mod larg, ne găsim în fața unei împrejurări invincibile de a produce titlul. Ei bine, atunci, pentru ca să putem invoca alte mijloace de probă spre a-l recon-

stitui, — trebuie să mai fie util să o facem. Aici iată distincțunea ce se face:

„Supposons, en second lieu, que le demandeur prétende que le testament a été fait par le testateur, mais qu'il a été détruit ou dissimulé depuis, d'où résulte pour lui l'impossibilité de la produire actuellement. Nous distinguerons ici entre deux hypothèses.

Si c'est du vivant du testateur, et par le testateur lui-même que le testament a été détruit, il n'y a pas de difficulté. Nous verrons en effet que la désstruction équivaut à la révocation de legs contenus dans l'acte détruit“.

Incontestabil, dacă distrugerea este fapta testatorului, nici o dificultate; dar nu e ipoteza noastră.

„Nous en dirons autant du cas où la destruction alléguée, quoique provenant de la force majeure ou du fait d'un tiers, aurait eu lieu du vivant du testateur et à sa connaissance. En effet rien n'empêcheiat le testateur, s'il persévérait dans ses intentions libérales, de refaire son testament“.

Ce tinde a stabili partea adversă? Că s'a violat principiile relative la revocarea testamentului? Mai întâi aceste principii sunt admise întocmai de instanța de fond, dar aplicațunea lor este înlăturată pe motive de fapt, întru că faptele sunt constatațe în mod suveran ca fiind cu țoțul altele decât acelea pe care moștenitorii de sânge ar fi dorit să existe. Care este principiul, Inaltă Curte? Cum foarte bine precizează Colin, una este chestiunea de a dovedi un testament pentru care sunt în imposibilitate de a produce titlul, și alta este chestiunea de a ști care este cauza ce mă împiedică să produc titlul. Căci dacă sunt împiedicat să produc titlul, din cauza unui fapt echivalent cu revocarea testamentului, este inutil să mai discut, ne putând să produc titlul; asemenea, dacă pot sau nu să reconstituï, pentru că chiar dacă lăs reconstituï el n'ar produce nici un efect, fiind în fața unei revocări a testamentului. Aci intervine și o deplasare a sarcinei de a probă, de la legatari la recurenți.

Recurenții, vor să dovedească, nu existența titlului, căci existența ne cer nouă să dovedim, ci vor să stabilească revocarea titlului și întru că aceasta este o alegație a d-lor, sarcina probei le incumbă, trebuind să arăte că această distrugere întrunește în fapt toate condițiunile cerute de principiul de a cărui violare se plâng, și anume, că distrugerea a fost făcută în timpul vieței, că distrugerea — nu imposibilitatea de a produce titlul, căci nu este tot una, — a fost făcută cu știrea lui.

Insist, Inaltă Curte, pentru că mi se pare că din toate motivele este acela, căruia i s'a dat o redacție, care să mențeze, prin jocul tutulor subtilităților, puțină de a strecură toate

afirmațiunile. Disting: una este revocarea, care nu poate să rezulte decât din distrugerea certă și alta este imposibilitatea de a produce titlul în dezbațeri, care nu împlică neapărat distrugerea. Un titlu poate să fie reținut printr-o împrejurare de forță majoră, fără să fie distrus. Atunci naște posibilitatea de a probă în condițiile art. 1198, căci pentru aceasta nu e neapărată nevoie ca titlul să fie distrus, fiind suficient să fie pierdut. De aceea, legiuitorul în art. 1198 prevede cele două hipoteze ca să admită proba cu martori și prezumtiuni, pentru reconstituirea unui titlu și zice: „pierdut sau distrus”. Când e distrus, e de veci, când e pierdut, poate să fie regăsit. Și dacă este deajuns să fie pierdut ca, până se va regăsi, acela care are nevoie să-l producă, găsindu-se în imposibilitatea de a face, să-l poate reconstitui, nu e tot așa pentru a se putea conchide la o revocare.

Posibilitatea reconstituirii, prin martori și prezumtiunii poate naște din simpla pierdere: revocarea, numai din distrugere. Și încă, dacă orice distrugere implică posibilitatea reconstituirii prin alte probe, nu orice distrugere implică revocarea. Din îndoială punct de vedere care ne preocupa, al reconstituirii și revocării, distrugerea comparată cu pierderea, prezintă această particularitate, că pe când la reconstituire, pierderea e suficientă, fără a fi necesară, la revocare distrugerea e necesară, fără a fi suficientă.

Distrugerea pentru a valoră revocare, mai trebuie, pe lângă nevoie, de a exista în mod cert, să fi avut loc în timpul vieții testatorului și cu știrea lui. Când distrugerea e opera altuia decât a testatorului, am pune zice că revocarea naște mai puțin din faptul distrugerei decât din resemnarea testatorului, ceea ce constă în distrugerea titlului și nevoile de a-l reface. Aci distrugerea ar fi mai mult un element de fapt, desprins dintr-un complex de împrejurări care ar infățișa mai degrabă aspectul juridic al unei revocări prin gestiune de afaceri, cu ratificare tacită, dar certă, din partea testatorului.

Cine, cum și în ce condiții, trebuie să dovedească distrugerea pentru ca să fie operantă de revocare?

De sigur, recurenții care o invoacă.

Dar mai întâi o constatare.

In cazul de față recurenții puși în fața legatarilor, invocând excepția revocării testamentului, își condamnă singuri primul motiv de casare, căci recunosc implicit, atât existența testamentului, cât și posibilitatea legală a reconstituirii lui. Pentru ce să a pledat revocarea dacă existența nu e dovedită? Ca să invoci revocarea e că mi-ai admis implicit, e că ai mărturisit că am dovedit existența, căci numai atunci utilitatea de a invoca revocarea poate să se justifice.

Revocarea este o excepție opusă existenței pentru a-i pa-

raliză efectele. Cine o produce trebuie să o dovedească. Recurenții pentru a se plângă în drept că s'a violat principiile asupra revocării, trebuie să se constate în fapt că au dovedit elementele revocării. Revocarea dacă e expresă este îngrădită de formele prevăzute de lege, iar dacă e tacită nu poate să rezulte decât din distrugerea titlului sigură, voită, sau cel puțin acceptată de testațor.

Toate aceste dovezi incumbă recurenților.

Cu ce au dovedit înaintea instanței de fond că testamentul a fost mai întâi distrus, apoi că faptul s'a întâmplat în timpul vieței testațorului și în fine cu știința lui? Căci dacă n'a fost distrus în timpul vieței lui și cu știința lui, nu se poate trage din simplul fapt al distrugerei o revocare. Aceste dovezi recurenții nu le-au administrat. Ei s'au mărginit a invoca o simplă imposibilitate, acolo unde era nevoie de o certitudine. Or, cum foarte bine spunea d. Antonescu, instanța de fond le-a răspuns asupra acestei posibilități de distrugere arătând mai întâi că distrugerea nu e certă și chiar de ar fi devenit pentru d. Rosenthal, nu era pentru Amira și o distrugere fără știrea lui Amira nu-i poate revocă testamentul.

Iată ce zice în această privință instanța de fond :

„O obiecție ce la prima vedere ar avea o aparență mai delicată și care s'a ridicat de moștenitorii de sânge, este aceea că legatarii nu se pot folosi de proba prin prezumții cât timp, și n'au dovedit că pierdere testamentului, prin forță majoră s'a produs după data încetării din viață a lui Amira. În adevară, este stabilită în doctrină și jurisprudență că dacă testamentul a fost distrus de testațor însuși, sau cu voia lui, sau numai cu știrea lui, sau chiar prin forță majoră, ori prin fapta unui al treilea, dar în timpul când testatorul trăia și a putut lăua cunoștință de această distrugere (și n'a refăcut testamentul) aceasta echivalează cu însăși revocarea legatelor prevăzute în acel testament. Dar în cazul de față nu aceasta este speță.

„Testatorul n'a putut să-și formeze convingerea că actele depozitate de Cassa de Depuneri la Moscova sunt definitiv pierdute.

„Bătrânul Amira în timpul războiului nostru a rămas în teritoriul vremelnic ocupat, astfel că abia după semnarea păcii de tristă memorie dintre România și Puterile centrale, care a avut loc în vara anului 1918, a putut află că depozitele dela Cassa de Depuneri sunt evacuate la Moscova; dar pe vremea aceea încă nu se știa dacă curențul bolșevist va triufla deplin, sau se va stinge ca flacăra unui foc de pae, la prima adiere de vânt, la prima încercare de redeșteptare a imperialismului țarist. Mai ales la noi în țară, vechii înstăriți cei bătrâni, cei care au trăit impresionați toată viața de a tot puternicia autocratismului rusesc, care în deceniiile trecute, au

avut repetitive prilejuri să vadă sau să audă cum cunțul rusesc înăbușea orice avânt și orice pornire spre libertate ori cât de bine ar fi fost organizate; asemenea oameni, ca Amira, nu puteau să-și schimbe dintr'o dată convingerea și deci să bănuiască că bolșevismul să dăinuiască în Rusia mai mulți ani și că datorită acestei temporizări se vor distrugе toate depozitele noastre din Moscova. Credeau, că în cazul cel mai rău, se va însuși aurul românesc poate și bijuteriile, dar documentele private care nu au valoare pentru ruși, nu au nentru ce le distrugе.

„De altfel această credință subsistă, dăinuеște și astăzi la o mare parte dintre noi.

„Aceasta a fost desigur și credințа octogenarului Amira care se stinse abia la vre-o 6—7 luni după retragerea trupelor inamice din Capitala țărei, interval în care datorită celor 87 ani, nu mai putea scrie nimic cu mâna proprie“. (Vezi decizia Curții pag. 6—7 No. 1).

Reiau o constatare: „Testatorul nu și-a putut face convingerea că actele depozitate la Moscova sună definitiv pierdute“.

Ceeace nu e... definitiv pierdut, nu echivaleaza cu „distrus“. Or, numai din distrugerea unită cu celelalte condițiuni expuse se poate induce revocarea. De noțiunea pierderii se atâșează dacă nu posibilitatea cel puțin speranța unei regăsiri și din considerentele instanței de fond se vede că testatorul avea o asemenea speranță și anume motive de a speră, ca noi toți, că nu este nici un interes ca acei care ne-au reținut tezaurul pentru a comite un abuz de încredere în privința unor valori, să abuzeze de depozitul care li s'a încredințat și când este vorba de titluri fără nici o valoare pentru ei. Această speranță și aproape siguranță o păstrăm cu toții. Or, dacă o asemenea credință e împărtășită de toți, e posibil sa fi fost împărtășita și de un octogenar ca Amira mai ales la o vîrstă când era greu să reînceapă formalitățile testamentului și câtă vreme credea că testamentul lui este la un loc sigur cu tezaurul Cassei de Depuneri. Din faptul că testatorul a socotit refacerea testamentului inutilă nu se poate induce resemnarea lui în fața succesiunii ab intestat.

De altfel ce s'ar putea reprosa unei asemenea argumentări pe care instanța de fond a fost în măsură să o aprecieze cu puterea ei suverană? Nu rezultă de nicăieri știință și conștiință cuiva că titlul a fost distrus de bolșevici și cu atât mai puțin să dovedești că de această distrugere a avut știință și conștiință Amira pentru a se conchide că nemai hotărând nimic asupra averei sale prin testament, ar fi adinis ca averea să treacă moștenitorilor de sânge prin succesiunea „ab intestat“. Prin urmare, în mod firesc argumentului recurenților „din împrejurarea că testamentul a putut să fie distrus“ li s'a răspuns cu împrejurarea că testamentul a puțut să nu fie distrus.

Astfel, dacă elementele de fapt necesare pentru ca un principiu să se aplice sunt întrunite, pe ce se mai întemeiază acuzația că principiul a fost violat ? Pe nimic ! Si atunci motivul ce combat apare nu numai neîntemeiat, dar chiar neserios, căci după cum foarte bine constată instanța de fond:

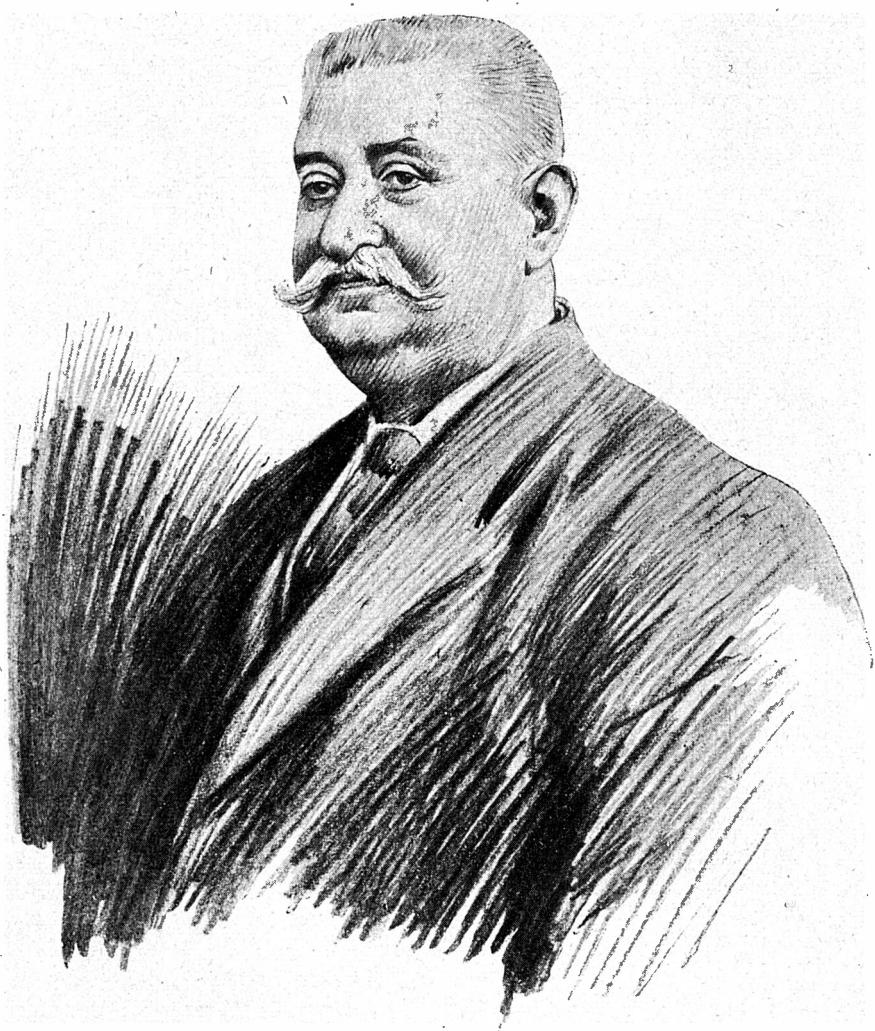
„In definitiv, numai ipotetic se susține totala pieire a testamentului mistic, căci concluziunile principale sunt în sensul că este numai o imposibilitate invincibilă, provizorie de a produce testamentul“. (Vezi hotărârea pag. 7 No. 2).

Cerând respingerea recursului îmi rămâne numai să mă întreb: cum, când ni s'a vorbit dela începutul desvoltării motivelor de casare că suntem în prezența unei situații extraordinare, când ni s'a repetat că este un caz fără precedent în istoria lumiei, această reținere a unui depozit despre care nu se știe dacă ni se va restitui în întregime sau parțial, când însăși recurenții au mărturisit că e foarte probabil ca aurul să fie reținut, iar titlurile fără valoare pentru bolșevici, dar extrem de importante pentru viața noastră socială să ni se restituie, când ni s'a declarat toate acestea, e vădit că din această incertitudine care planează asupra distrugerei reale nu se mai poate scoate certitudinea unei revocări.

PARTEA III

**Observațiunile d-lui D. ALEXANDRESCO
asupra deciziei Curței de Apel din București S. IV**

Portretele literare ale consilierilor acelei Curți

Edit. „Curierul Judiciar“.

PROFESORUL D. ALEXANDRESCO

DIMITRIE ALEXANDRESCO

Persoana d-lui Alexandresco am asemuit-o adesea cu un stup, împrejurul căruia roiesc, ca niște harnice albine, reprezentanții mai multor generații de juriști, iar opera d-sale ne da impresia unui fagure din a cărui miere s'au împărtășit pe rând aproape toți slujitorii Dreptății.

Însăși imagina pe care ne-a inspirat-o ilustrul nostru civist, indică complexitatea personalității sale și deci rolul anevoios pe care l'am avea dacă am încerca să-i facem un portret literar complet. De aceia ne vom mărgini doar în a-i schița silueta, cu atât mai mult cu cât publicația noastră, în numărul de față, se ocupa de d-sa numai accidental.

Scopul nostru va fi atins spunând că, în cele trei ipostase sub cari s'a înfățișat lumei noastre juridice profesor, magistrat și avocat, a ocupat totdeauna un loc de frunte și că toate aceste mari îndeletniciri au fost dominate de nota care-l caracterizează: aceia de publicist, a cărui fertilitate pentru țara noastră, e de sigur fără precedent.

D. Alexandresco, cu rabdare de benedictin, a cules o viață întreaga substanțialul din eflorescența juridică a țărilor civili-zate și din vechiul drept românesc, pentru ca, prelucrînd acest imens material, să ne ofere, în 15 mari volume, cunoscute de altfel și strainatății: „*Explicația teoretică și practică a dreptului civil român, în comparație cu legile vechi și principalele legislații straine*“.

Alături însă de aceasta operă, și nu mai puțin importantă prin întinderea ei și bogăția trimiterilor, e aceia pe care o formează numeroasele adnotării jurisprudențiale pe cari le-a hărăzit neîntrerupt publicisticiei noastre judiciare.

Am putea chiar zice, fără exagerare, că d. Alexandresco e unul din *întemeetorii și susținătorii* acestei publicistice, alături de Al. Degré, Păucescu și alții.

Revistele „Dreptul“, „Curierul Judiciar“, „Pandectele Române“, „Jurisprudentă generală“, constituiesc, în parte, cea mai convingătoare mărturie a uriașei munci pe care a desfășurat-o acest titan al științei Dreptului.

Cu formidabilu-i bagaj de cunoștințe și cu dimensiunile operei sale, fatal era însă ca d. Alexandresco să nu încapă pe îngusta poartă a Academiei Române, atunci când ea a devenit „fine accesibilă și juriștilor.

E aceasta poate, în o oarecare măsură, și o consecință a acelei modestii ce contrastează atât de mult cu remarcabilitatea figură, și astfel se explică încă pentru ce eruditul dela Iași, atât la bară cât și pe catedră apare totdeauna ca un unchiș sfătios care își împarte învățăminte cu discreție la nepoți și strănepoți.

Intre multiplele calități ale d-lui Alexandresco nu poate fi trecut cu vederea acel spirit de încurajare a tutelor manifestărilor timide dar valoroase, pe cari de multe ori le-a cuitivat înlesnindu-le desvoltarea, ceea ce este enorm într-o țară în care în general domnește tendința de înăbușire a tot ceea ce îndrăznește să se înalte, sau, în cazul cel mai fericit, indiferență. Această remarcă vizează atât consacratarea pe care d-sa a dat-o unor pene începătoare și tremurânde, cât și scoaterea din văgăunile uitării a multor magistrați, ale căror hotărîri le-a relevat prin adnotățiile sale.

De aceea, profesorul și scriitorul, plin de bunătate și amabilitate, ar putea fi deopotrivă comparat cu un bătrân stejar ce întinde în preajmă-i ocrotitoare ramuri, la adăpostul căror tinerile vlăstare pot încolzi și crește în voie.

I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu

Note biografice. — D-l D. Alexandresco s'a născut în Iași la 1 Octombrie 1853. A făcut liceul și Dreptul la Paris, unde a mai urmat doi ani cursurile facultății de medicină și ale Școalei de declamație. Neplăcându-i medicina, s'a înscris la Facultatea de Drept, după ce a trecut bacalaureatul la Sorbona, în anul 1872.

In timpul războiului franco-german a făcut parte din legiunea: *Les amis de la France*, sub comanda generalului belgian *Van-der-Mer*.

Reîntors în țară, la Mai 1875, fu numit procuror, apoi judecător de sedință și de instrucție și, în fine, prim procuror la tribunalul Iași.

La 1880 se retrase din magistratură înscriindu-se în Baroul din Iași.

La 1900 reîntră în magistratură ca procuror general la Curtea de Apel din Iași, apoi la Curtea de Casătie, unde a fost și Consilier.

Secretar general al Ministerului de Justiție între anii 1890—1892, la 1892 fu numit profesor de drept civil la a treia catedră, înființată de regretul Take Ionescu, căci până atunci nu erau la Iași decât două catedre de drept civil, ceeace era o anomalie, deoarece materia se face în trei ani.

Ca publicist d. Alexandresco a îmbogățit literatura noastră juridică cu explicația comparată a Dreptului civil român în 15 volume, cari astăzi nu se mai găsesc în librărie. Primul volum din ediția întâi al acestor co-

mentarii a apărut la 1884. Prima fasciculă, apărută atunci, cuprindea *Căsătoria și Despărțenia*, autorul începându-și lucrarea să dela mijloc.

Pe lângă această mare și impunătoare operă, care astăzi este în mâna tuturor, a mai scris un studiu în limba franceză, asupra Dreptului român, citat de toți autorii streini, și, lucrător neobosit, a găsit încă timpul să întocmească peste 10.000 de note și observații juridice în toate revistele de drept la care colaborează și astăzi. Aproape că nu există hotărire judecătorească în care să nu figureze numele lui.

Deși în vîrstă destul de respectabilă, d. Alexandresco lucrează și astăzi dela 10—12 ore pe zi, în biblioteca D-sale este una din cele mai complete din țară, atât ca drept cât și ca literatură.

A elaborat proiectul codului civil pentru România Mare și are în manuscris mai multe lucrări asupra codului civil și procedurii civile.

A fost de mai multe ori deputat și senator, membru în consiliul comunal și județean la Iași, etc.

Il n'est rien, pas même académicien !

**OBSERVAȚIUNILE D-LUI PROFESOR D. ALEXANDRESCU
asupra deciziei Curței de Apel din București Secția IV-a, dată în
procesul Amira**

Ne propunem de a zice câteva cuvinte asupra deciziei civile cu No. 21, din 31 Ianuarie 1923, a Curței din București, S. IV-a, recomandabilă din toate punctele de vedere, și ca logică și ca soluționare a chestiunei, și ca dreptate și echitate, care va face epocă în analele noastre judecătoarești, și care va putea servi de model în cazurile similară ce s'ar ivi în viitor.

In adevăr, de câte ori va fi vorba de reconstituirea unui testament percut sau distrus, chestiunea va fi de acum înație lesne de judecat, și nici unul din judecătorii cari vor avea a se pronunța într'o asemenea speță, nici unul din avocații cari vor avea a o pledă, nu se vor putea lipsi de a citi și recita dela un capăt până la altul splendida decizie dată de Curtea din București, și pe care avem să ne încercăm a o adnota, mărturisind încă dela început că tot ce vom putea spune, în această privință, va fi palid și departe de a fi la înălțimea ei.

Fiind vorba, în speță, de reconstituirea unui testament al cărui original nu mai poate fi înfățișat astăzi dintr'o cauză de forță majoră, independentă de voința testatorului și care, ca atare, poate fi considerat în mod definitiv ca percut sau distrus, chestiunea de drept ce se pune este acea de a se ști dacă art. 1198 § 4 și 1203 din codul civil sunt sau nu aplicabile testamentelor?

Chestiunea nu este nouă și a o pune este a o rezolvă. Atât doctrina cât și jurisprudența sunt, în adevăr, unanime spre a decide că textele de mai sus se aplică la toate

actele în genere, atât la cele autentice și sub semnătură privată, cât și la testamente, în orice formă ar fi redactate.

„Această soluție este foarte logică, zic Colin et Capitant (III, pag. 840). Este, în adevăr, de principiu că proba este întotdeauna liberă de cători partea interesată este lipsită printr'un caz de forță majoră de titlul ce-i servește drept probă (art. 1198 § 4 c. civil), căci aci reclamantul nu tinde să stabilească în mod direct voința liberală a defunctului, ceea ce ar fi contrar caracterului substanțial al formelor cerute pentru existența oricărui testament, ci voințe pur și simplu a stabili că această voință s'a manifestat în favoarea sa în formele legale“. (Vezi în acelaș sens, Planiol, III, 2680; T. Huc, VI, 266 și VIII, 300, *in fine*; Aubry et Rau, X § 647, pag. 450 urm., text și note, ed. a 5-a; Zachariae, *Handbuch des französischen Civilrechts*, IV, § 657, pag. 224, text și nota 2 (ed. Crome); Baudry et Barde, *Oblig.*, IV, 2646, ed. a 3-a; Baudry et Colin, *Don. et testaments*, II, 1867; Pand. fr., Vo. *Don. et testaments*, 6133 urm.; Répert. Sirey-Carpantier, vo. *Testament*, 1787 urm.; Répert. Dalloz, *Supplément*, vo. Disp. entre vifs, 618 urm.; Demolombe, XXI, 34; Larombière, *Oblig.*, VI, art. 1348, No. 49, tc.

Curtea din Nancy zice, de asemenea, foarte bine că art. 1198 din codul civil, care admite proba testimonială și, în consecință, și a prezumptiunilor (art. 1203 c. civil), pentru restabilirea unui titlu pierdut sau distrus printr'un caz de forță majoră, se aplică la testamente, ca la orice acte în genere. Prin urmare, acel care invoacă o dispoziție de ultimă voință, făcută în favoarea sa printr'un testament care a dispărut dintr-o cauză de forță majoră, este primit a stabili prin martori și prezumțiuni grave, precise și concordante, de natură a determina convingerea judecătorilor, existența acestui testament, precum și faptul accidental care ar fi adus dispariția lui. (D. P. 1899.2.263 și Cr. *judiciar* din 1900, No. 74, pag. 594 urm., cu observ. noastră; Sirey, 1900. 2. 94; Cas. fr. D. P. 82. 1. 299, cu raportul consilierului Barăfort; Sirey 1904. 1. 132; C. Grenoble, Sirey, 1903. 2. 106. Mai vezi și C. Craiova, Cr. *judiciar* din 1899, no. 7, pag. 51, etc.

Va să zică, doctrina și jurisprudența sunt de acord asupra principiului, nicio dificultate neexistând în această privință. Vezi în acelaș sens și alte autorități mai recente, citate de d. G. Alexian, în nota publicată tot asupra menționatei decizuni a Curței din București, în *Pandectele române*, anul 1923, partea a II-a, pag. 199 urm.

In această notă, foarte substantială, ne-am găsit trebuji și noi, cu toate că n'am făcut nimic pentru cultura juridică din țara românească; căci într'o ședință recentă și solemnă a Academiei române, vorbindu-se de această cultură, n'am găsit nici un cuvânt relativ la cele peste zece mii de note și observații critice ce am răspândit în toate revistele române și străine, nici la cele douăzeci de volume, la care am muncit ziua și noaptea aproape patruzeci de ani, în care timp n'am cunoscut nicio distracție, nicio petrecere și nicio desfătare.

Recunoaștem că ceea ce am produs pe ogorul juridic este egal cu zero, pentru ca cel mai înalt Institut de cultură ce-l avem să fie scutit de a se ocupa cu asemenea nimicuri. (*De minimis non curat praetor*). Se va vedea însă în viitor dacă alții vor face mai bine.

Dar, la urmă, urmei, nu vedem pentru ce am fi supărăți, căci nu numai noi, dar încă mulți alții, mai vrednici poate decât noi, au fost trebuji cu vederea. Astfel, nu s'a vorbit nici despre Păucescu, Degré, Dim. C. Popescu, care, în timpuri grele, a reluat direcția ziarului *Dreptul*, pe care a condus-o până la moarte.

Nu s'a zis nimic de asemenea, despre Săndulescu-Nănoveanu, Gh. Tocilescu, Dim. Chebapci, Tanoviceanu, C. N. Toneanu, Maniu, Nacu, Dissescu și alții, cari au pus poate și ei o pietricică cât de mică la edificiul juridic clădit în această țară în ultimul pătrar al veacului actual; aşa că ne găsim în foartă bună companie.

Din starea sufletească în care ne aflăm astăzi, ușor se poate prevedea ce se va întâmpla cu Ante-proiectul de revizuire al codului civil, pe care l'am elaborat pentru România întregită, ținând socoteală de legislația provinciilor alipite. Il vom predă flăcărilor, rămânând ca alții mai culți,

mai laborioși și mai pricepuți să alcătuiască un nou proiect.

Această soluție se impune astăzi cu atât mai mult, cu cât întreaga carte a doua și începutul succesiunilor, nu-și mai au ființă, deoarece acest manuscris, pe care astăzi nu mai avem nici curajul, nici puterea de a-l reface, ne-a fost răpit de către proprietarul reposatei *Tribune juridice*, sub cuvânt de a-l publica, și a fost distrus fără cea mai mică milă de o muncă atât de uriașă. Este bine ca toți acei, pe care o asemenea lucrare ar fi putut interesa, să știe și să poată vedea cum ni s'a răsplătit munca dezinteresată ce, în curs de mai mulți ani, am depus pentru ridicarea și răspândirea *Tribunei juridice*. Oamenii drepti și nepartinitori, vor judeca această purtare incalificabilă și o vor înfieră așa cum merită.

Nu ne putem aștepta la recunoștință, pentru că acest dar dumnezeesc este apanajul sufletelor nobile. Recunoștință samănă cu acele băuturi orientale care se pastrează numai în vase de aur, a zis Jules Sandeau; ea parfumează sufletele cele mari și înăcrește pe cele mici.

Cât pentru ingratitudine, nu trebuie să ne mirăm de cători o întâlnim în drum, ea fiind apanajul oamenilor mici la suflet, cari sunt în majoritate.

Le bien a pour tombeau l'ingratitude humaine,

a zis Alfred de Musset, iar La Fontaine exprimă un adevar incontestabil când zice :

J'ai beau crier et me rendre incommode
L'ingratitude et les abus
N'en seront pas moins à la mode.

In cât privește biblioteca (peste 10.000 volume), pe care le-am adunat carte cu carte în timp de jumătate de veac, o vom vinde la antiquari, pentru ca să dispară orice urmă despre ea.

Din cauza crimei unui inconștient să a distrus cea mai mare comoară, biblioteca din Alexandria, care avea peste 700.000 volume și pentru care a trebuit șase luni ca focul

să le consume, și totuși omenirea n'a stat în loc, ci a mers înainte (1).

Dar nu despre aceste mizerii omenești este vorba aici, ci despre testamentul unui filantrop, de care fără voie ne-am depărtat. Să ne ierte cititorii noștri această mică digresiune pe care, cu voia lor, o vom numi partea sufletească a acestei note, una din cele din urmă ale noastre. Ea va fi deci cântecul lebădei (*le chant du cygne*).

Revenim acum la chestiunea noastră. Ce s'a întâmplat în speță? Un batrân octogenar, arhimilionar, având numai pe soția sa și o droae de nepoți (vorba Românilor: salba dracului), lasă uzufructul unei părți din însemnata lui avere soției sale, iar averea imobiliară, care astăzi se cifrează aproximativ la 50 de milioane, din cauza creșterei nebunești a valorei imobiliare, o lasă Azilului „Elena Doamna“, reprezentat în instanță prin Ministerul instrucțiunii publice, averea mobiliară netestată rămânând nepoților, cari astfel nu se vor alege, după cum se întâmplă uneori, numai cu blagoslovenia testatorului.

Testamentul pe care îl lasă defunctul poartă data de 1883 și este redactat în forma olografă, el dându-i mai târziu, la 1888, forma mistică.

Inainte de moartea testatorului intervine însă războiul mondial, și acest testament fiind depus la Cassa de Depuneri, este trimis la Moscova, împreună cu întregul tezaur al țării, cu juvaerele amanetate Muntelui de Pietate, și multă altă avere a particularilor.

Ce s'a făcut cu acest tezaur este lesne de prevăzut,

(1) Iată, în două cuvinte, istoricul acestei crime, care a necinstit omenirea :

Abdul fardaj, care a murit episcop de Alep, în anul 1286, relatează că atunci când Arabii au ocupat orașul Alexandria, în anul 641 dela Hristos, biblioteca acestui oraș a devenit prada flacărilor, din ordinul lui Amron șeful lor.

Acest din urmă consultând pe califul Omar cu privire la soarta acestei celebre biblioteci, a primit următorul răspuns fanatic și barbar în acelaș timp.

„Sau manuscrisele care compun această bibliotecă sunt conforme Coranului, și atunci sunt inutile; sau ele sunt contrare doctrinei profetului, și atunci sunt pernicioase. Prin urmare, în orice caz, trebuie distruse“. În conformitate acestui ordin selbatic, cel mai mare monument al civilizației trecutului a dispărut spre baguba omenirei întregi.

fiind cunosctă lăcomia și necinstea bolceviciilor. Ei s'au răpezit, ca niște sălbateci, asupra lui și l'au înghițit, aşa că despre restituirea lui nici vorbă nu mai poate fi, căci ceeace a mâncă lupul este bun mâncat.

La ce ne puteam oare aștepta din partea unor aliați cari, în momentele cele mai critice, ajutau pe dușmani și pe care brava noastră armată a fost nevoită, în mai multe ocazii, să-i dezarmeze și să întoarcă tunul în contra lor.

Aceștia sunt oamenii cărora li s'a încredințat, fără cea mai mică garanție și cu o încredere oarbă, averea Bănciei Naționale, a Statului român și a particularilor, într'un cuvânt: a țărei întregi. Greșală foarte mare și neeratată, pe care astăzi o plătim foarte scump. Din cauza acestei greșeli a guvernărilor noștri și a curentului nenorocit ce există atunci, s'au pierdut comori, ca cloșca cu pui și altele, a căror valoare materială, artistică și istorică este incalculabilă, și cu care nu ne vom mai întâlni.

Intre lucrurile de valoare expediate cu atâtă măsurință la Moscova, era și testamentul defunctului Amira, despre care el însă avusese grija de a păstra mai multe urme în lada lui de fer, între altele, mai multe însemnări, pe care el scriese: „Intocmai cu originalul, depus la Cassa de Depuneri, la 28 Noembrie 1897, cu recipisa No. 20.688“. Acest testament este retras de la numita casă și redepus în mod definitiv la 15 Iunie 1908, de unde în timpul războiului, la 1917, este trimes la Moscova, după cum s'a arătat mai sus.

La finele anului 1918, după fuga rușinoasă dar sănătoasă a Nemților și în urma reîntoarcerei guvernului din Moldova la București, Amira moare, crezând, după toate probabilitățile, că actul care cuprindează ultima lui voință se găsește acolo unde fusese depus spre mai multă siguranță. El trăește puțin după reîntoarcerea guvernului în capitala țărei, căci moare la Iunie 1918.

Acest testament ne mai există astăzi, Curtea îl reconstituie în părțile sale esențiale cu prezumptii puternice, trase din însăși însemnările testatorului, pe care el avusese grija de a le păstra, și din care unele erau chiar semnate de el.

Prezumptiile mai puternice nu puteau să existe, și dacă un asemenea testament n'ar fi putut fi reconstituit, apoi, de sigur, că nu s'ar mai putea reconstitui nici unul.

Dar moștenitorii de sânge obiectează că dispariția testamentului, dacă dispariție există, s'a întâmplat în timpul vieței testatorului și, în asemenea caz, este de principiu că, dacă în urma acestei dispariții, testatorul a trăit un timp destul de îndelungat, fără a mai face altul, aceasta este cea mai bună dovdă că el și-a luat sama și a înțeles a-l revoca tacitamente. (Vezi tom. IV, partea II, al Coment. noastre, pag. 32 și tom. VII, pag. 292). Dar la aceasta se răspunde, cu drept cuvânt, că testatorul aflând despre trimeterea testamentului la Moscova, de abia la finele anului 1918, în scurtul timp cât a mai trăit în urmă, el n'a știut că tezaurul nostru este prăpădit și, în orice caz, a avut speranța că el va fi restituit, speranță pe care, de altfel, o mai au și astăzi câțiva naivi. Vorba ceea: Așteaptă murgule și paște iarbă verde!

Din toate cele mai sus expuse rezultă că testamentul defunctului Amira, grație unei interpretări sănătoase și juridice a Curții din București, rămasă în picioare prin respingerea recursului, își are ființă și astăzi, iar legatele de binefacere lăsate de el vor fi aduse la îndeplinire, ceea ce justifică cuvântul unui jurisconsult, a lui Troplong, dacă nu ne înșelăm, care a zis: că voința omului, idealizată prin moarte, este una din cele mai mari puteri din această lume.

Soluția dată de Curte se impunea față de împrejurările cauzei și nici nu putea fi alta. Ea face onoare distinșilor magistrați cari au pronunțat această decizie memorabilă, și a căror nume se poate vedea la finele ei. Dl. președinte C. Romano, trebuie să o recunoaștem, și-a dat multă osteneală cu redactarea acestei decizii, care, precum spuneam încă de la început, va rămânea ca un model în cazurile similare. Vom adăuga deci, spre a termina această neînsemnată observație, pe care prea puțini o vor citi, că dacă altă dată s'a putut zice, în timpul lui Frederic cel Mare, că sunt judecători la Berlin, avem satisfacția de a putea zice, la rândul nostru, că avem judecători și în capitala țărei românești.

— Iași. —

D. ALEXANDRESCO

Portretele grafice și Literare

**ale consilierilor Curței de Apel din București secția IV
cari au luat parte la judecarea procesului Amira**

C. A. ROMANO

Președintele Curții de Apel București S. IV

Edit. „Curierul Judiciar”.

C. A. ROMANO

Contemporanii lui Voltaire spun că mândria filozofului umanist era atât de sensibilă, încât prietenii și admiratorii lui sinceri nu îndrăzneau nici măcar să-l laude, necum să-l critice de teama de a nu-l indisțune. Cum însă, Biblioteca Marilor Procese a adoptat anonimatul în ce privește portretele judecătorilor publicate în acest număr, voi fi în măsură, sper, fără a fi stânjenit de nici o mustrare să redau, în câteva trăsături simple, portretul moral și fizic al unui magistrat, care e înzestrat cu calități ce trec peste exigențele obișnuite ale profesiunei; temperamentul său de aprig luptător pentru conservarea formelor aparente ale instituțiunilor fundamentale de stat, îl impun vremurilor noastre ca o reală valoare și energie de utilizat în orice organizare socială și politică.

Inalt, fizic sănătos și robust, sfidând obozelile de orice ordin, privește drept în ochi pe acel cu care vorbește, semn al unui caracter întreg și al unei conștiințe curate, care n'are nimic să-și reproșeze.

Atent, respectuos și autoritar în acelaș timp, mânuște fizionomea socială a prestigiului aparent al robei cu îndemânarea pe care i-o dă conștiința intimă a integrităței sale morale și a instituției căreia îi aparține.

Ochi pătrunzători și veghetori, dojenesc sau încurajează, după cum și avocatul se abate de la elementarele-i îndatoriri sau reușește să-și păstreze ținuta cuvâincioasă și demnă, față de Curte, față de adversar, și față de propriul său client.

Pentru tinerii debutanți e un îndemn și un sprijin discret. În interesul justiției mai mult nu se poate face, pentru a tutela debutul une-ori atât de timid și șovăelnic al acelor cari fără îndrumători, se îngrozesc în fața incidentelor procedurale.

Conduce desbaterile în cadrul strict mărginit al procesului. Sever și neîngăduitor față de abuzul vorbei, e magistratul ideal, care, deși respectă „sicană legală“ totuși împacă formula obiectivă a textului legal cu intuiția morală și echitabilă a situației de fapt. Atât în hotărârile pe cari le redactează cât și în polemicele pasionate în cari se angajează, e acelaș om, acelaș suflet: o ordine morală în care crede, căreia se sacrifică, jertfind une-ori și prieteni și relații. Fără complicații

sufletești, sănătatea lui fizică întreține o sănătate și vigoare morală, dându-i înfățișarea unui bloc de granit.

In ordinea profesională e menit să fie șef. Are sentimentul cel mai disciplinat și civilizat al solidarității profesionale.

In imensul vălmășag al vieței de după războiu, în faza de prefacere și consolidare a nounei noastre burghezii și prin participarea elementelor rurale la viața publică înăsprindu-se moravurile și încordându-se raporturile sociale și politice, rolul magistraturii n'a mai putut rămâne la acel de mediator ne-părtinitor în conflictele pur patrimoniale, ci a trebuit să ia atitudine și în conflictele sociale. De aci și predominarea „executivului” în toate domeniile vieței noastre publice, care a redus până și Parlamentul la rolul unei instituții de vot automat și registratură generală a legilor.

Asfel se explică de ce magistratura nu și-a putut recăpăta vechea ei independență. Toate conflictele ca și toate legile dându-și întâlnire în fața instanțelor judecătoarești, singura putere reală de care se puteau teme guvernantii, era magistratura. Din noua Constituție ea trebuiea să iasă cea mai asigurată în neatârnarea ei, ca și în mijloacele proprii de selecționare și înaintare, căci avea o înaltă misiune de ordine și de echilibru în dezorientarea generală de azi.

Ori, noua Constituție a fost o dezamagire pentru ea ; magistratura a eşit din punct de vedere al dreptului public, mai robită ca înainte.

Iată de ce, înaltii magistrați, simțind aceasta micșorare a puterii și a prestigiului unei instituții, care parea că juca, din punct de vedere constituțional, un rol independent și autonom, au dat alarmă, îngrijorați de perspectivele triste ale acestei concepții juridico-politice quasi dictatoriale.

Era dreptul lor să facă, în primul rând ca detinători ai tradiției și prestigiului instituției din cari fac parte, și în al doilea rând ca cetăteni luminați ai unei țări cu organizare politică democratică.

Ce e de admirat și de reținut însă din activitatea acestor magistrați, e curajul lor civic de a înfăptui această înaltă datorie morală, înfruntând întâmpinările de pretutindeni, luând atitudine acolo unde cei mai mulți s-au hotărât să se resemneze.

Orice corp social trebuie să-și aibă luptătorii și apărătorii lui, mai ales atunci când acest corp social, deține, conform principiilor dreptului public, una din cele trei puteri de organizare politică a unui stat.

In acest sens și la lumina acestor idei, au și fi înțelese cu-vintele Președintelui Curții de Apel s. IV : „*Nu mai apărați magistratura*”. Nu în înțelesul că se închide în cetate și revendică privilegiul judecătei unei caste de către reprezentanții ei excluzivi, ci în înțelesul plin de dojană pe care-l subliniază : „*asa cum o apărați*”.

Din intreaga lui ființă se degajează ceva din atmosferă care se desprinde din viața boerilor dărzi și cinstiți de odinioară, cari mirau pe domnii obișnuiați cu supunerea umilă a celor cari îi înconjura și pe cronicarii vremii.

După cum viața lor a însemnat în vremurile acelea de umilință și lașitate o dără luminioasă, tot astfel Președintele consilier de Cuițe C. A. Romano, acuzând puterea „executivă” acest eufemism juridic a tot ce a însemnat abuz și arbitrar în țara asta, miră pe contemporanii lui, dând prilej unui cronicar anonim să însemneze pe răbojul vieței, apariția și nobila frământare a unui ales.

Note Biografice. — D-l Constantin A.. Romano s'a nascut la 12 Octombrie 1879 în com. Arcești (Jud. Romanați); d-sa descinde dintr'o veche familie de boeri moldoveni, din care a făcut parte Constantin Ion Roma, fost mare serdar, care sub domnia lui Ion Sandu Sturza, prima delegațiuni de judecător (Hrisovul Domnesc din 30 Decembrie 1827). Un alt membru marcant al acestei familii a făcut parte în 1821 din batalionul sacru al Eteriei condusa de Constantin Ipsilante. El a fost ucis de turci și numele sau figureaza pe monumentul ridicat la 1885, la Dragașani, în amintirea acestui fapt eroic.

Dupa terminarea studiilor universitare la Facultatea juridica din București, d. C. Romano a intrat în magistratură, fiind numit la 15 Mai 1904 jude ajutor al ocolului Coșula (Botoșani). Substitut la Trib. Romanați la 5 Martie 1905, în scurtă vreme (1 Septembrie 1905) fu numit supleant la acelaș tribunal, post în care ramase pâna la 9 Mai 1908, când fu înaintat procuror la Trib. Mușcel. În acelaș an, la 2 Octombrie, intră în magistratura asiză a acelui tribunal, de unde trecu la tribunalul Ilfov ca judecător de instrucție (1 Iulie 1909). Președinte al Trib. Olt la 2 Iulie 1912, după cinci ani fu înaintat Consilier la Curtea de apel din București (21 Noembrie 1917), iar la 9 Noembrie 1921 deveni președintul Secțiunei a IV-a a acelei Curți.

De la 15 Iunie 1921 pâna la 6 Octombrie 1921, d. Romano a îndeplinit prin delegațiune funcțiunea de secretar general al Ministerului de Justiție.

Edit. „Curierul Judiciar“.

GRIGORE C. CONDURATU
Consilier la Curtea de Apel Bucureşti

GR. CONDURATU

Un zâmbet. Un zâmbet de prietenie pentru cei cunoscuți, bunăvoiță pentru avocați, egal de promițător pentru toți judecătorii.

Surâsul d-lui Conduratu, luminos ca un soare Tânăr de April, te dispune, și te face să crezi că lumea e mai bună, că legile-si sunt mai drepte și chiar că magistrații sunt și ei oameni.

In roba celui mai simpatic consilier de la Curtea de Apel, sălășnește un superior exemplar de umanitate.

Prin vestmântul de sacerdot al Dreptății întrevezi *omul, „un om”* în cea mai nobilă accepție a cuvântului. Mereu neobosit și cu surâsul pe buze, încă entuziasmat că la 18 ani, de un humor vesnic constant, apropierea d-lui Conduratu îți face bine. Vorba sa e mânătoare. Viața-i e un îndemn la muncă, căci odihna vrednicului magistrat e un repaus în acțiune... (la „Jurisprudența generală”).

Întreaga-i personalitate este pentru noi, cei cari venim în contact cu d-sa, reconfiță. În terapeutică morală, d. Conduratu poate fi prescris ca cel mai eficace tonic.

După paravanul modestiei sale, exagerată până la viciu, se ascund superioare calități: inteligență sprintenă, memorie prodigioasă, mare meșteșug în povestire, și o ironie fină, chiar periculos de fină.

Distinsul nostru consilier este atât de subțire nu numai la propriu, dar mai ales la figurat, încât atunci când îți spune ceva trebuie să fii atent, fiindcă nu știi dacă vorbește convins sau în glumă ca să-și distreze spiritul. O, ce admirabil știe să--și ascuță briciul tăios al ironiei pe tocila atâtore, fruntași ai barei ! ...

Și atât de abil este, încât aceștia nici nu prind măcar de veste. Acul spiritual al d-lui Conduratu este prea subțire ca să te rănească, necum să te doară, dar tocmai pentru aceasta, ca și acul seringilor perfecționate, pătrunde atât de iute și discret, încât numai după ce te-a împuns, l'ai simțit. În neîntrecutele-i intreruperi pe care le face după fotoliul de magistrat, deslușesc ultimele spasme ale unui temperament expansiv, comprimat fără milă timp de 20 de ani. Ori de câte ori văd pe omul cu verva-i efervescentă, băgat în roba care-l condamnă mereu să

asculte, îmi face impresia unui vultur, din timpuri înmemoriale închis într-o colivie. Uitat-a vulturul să sboare? Mă îndoesc, și apoi ar fi păcat!...

Idealist incorijibil, d. Conduratu, care dacă ar vrea să-și mercantilizeze calitățile, ar putea fi oricând un om bogat, rămâne totuși în această carieră de sacrificiu în care pare a fi simțit înalta chemare: umanizarea magistraturei.

D. Gr. Conduratu rămâne un cranic al magistraturii viitorului.

Note Biografice. — D-l Grigore Conduratu s-a nascut în București la 14 (26) Septembrie 1876. După obținerea licenței în drept și în științele istorice la Universitatea din București, plecă mai întâi în Germania, la Berlin și Lipsca și apoi la Paris. În Germania obținu diploma de doctor în filozofie dela Universitatea din Leipzig, având de teză: „*Mihail Beheim's Gedicht über den Wlad Woewoden (Vlad Tepes)*”. La Paris urmă cursurile Facultății de drept și ale școalei „Des Hautes Etudes”.

Intrat în magistratură la 31 Ianuarie 1904 ca ajutor de judecator al ocolului II Galați, după un an trecu procuror de secție la Tribunalul Covurlui. În aceeaș localitate, ocupă apoi postul de judecător de ocol până la 26 Mai 1909, când reîntră în Tribunalul Covurlui ca judecător de ședință până la 1 Septembrie 1913, dată la care fu înaintat președinte al Tribunalului Prahova s. III-a

In intervalul de timp, în care și-a exercitat atribuțiunile judecătorescă la Galați, d. Grigore Conduratu, care a fost și este un om de o serioasă cultură generală, înzestrat pe deasupra cu un remarcabil simț artistic, a luat parte activă la mișcarea artistică-literară pornită și susținută de un cerc de intelectuali, în majoritate magistrați și avocați, cari întemeind în orașul Galați un Salon literar a isbutit să realizeze din punct de vedere practic ridicării unui monument lui Eminescu și editarea operilor poetului Nemețeanu.

D-l Grigore Conduratu a păstrat fotoliul de președinte al Trib. Prahova până la 25 Ianuarie 1918, când orașul Galați a avut fericirea să-l reprimească în sânul său, acum la gradul de consilier de Curte. În această din urmă calitate a fost apoi permuat în București la 8 Iulie 1919 și astfel Curtea de apel din București a făcut o prețioasă achiziție în persoana aceluia la care și Baroul de Ilfov râvnește.

Conferențiar de drept și legislație miniera la Școala Politehnica din București, d-l Grigore Conduratu, care, dacă ar fi vrut, putea să fie de mult profesor universitar, are satisfacția de a se ști premiatul Academiei Române cu o lucrare istorică din tinerețe: „*Relațiunile Tărilor Românești cu Ungaria până la 1526*”.

În publicitatea judiciară d-l Conduratu ocupa astazi un loc de frunte din ziua în care a luat, odată cu inițiativa, direcțunea revistei „*Jurisprudența Generală*”, organ de publicitate, care, răspunzând unei vădite necesități, eseje răspândit astazi în întreaga țară. Munca neobosită pe care o depune în acest sens vine astfel să încoroneze, spre cîinstea magistraturei, o strălucită carieră.

SERBAN COGĂLNICÉANU
Consilier la Curtea de Apel Bucureşti

Edit. „Curierul Judiciar“.

ŞERBAN GOGĂLNICEANU

Mărturisesc: îmi lipsește talentul pentru a scrie tot binele ce se cuvine să fie spus despre d. consilier Gogălniceanu. Magistrat integru, d. Gogălniceanu slujește cu credință, susținută ani dea rândul, în altarul justiției purificătoare.

Când munca în sine constituie o virtute, cu atât mai nobil este magistratul care o încinge cu înțelepciune dreptății. Zic dreptății, fiindcă pentru d. Gogălniceanu regula de dreptate, este aşa cum ar trebui să fie,—nu scop în sine, ci mijloc practic pentru realizarea maximului de dreptate. În volbura teoriilor ademenitoare, ce te fură ca o apă vrăjită, d. Gogălniceanu nu se pierde. Speța, frântură a realității, este firul Ariadnei care-l conduce sigur la lumina adevărului. Fondul său este atât de temeinic și simțul atât de ascuțit, încât d-sa știe să înlăture,abil și la timp potrivit, toate zorzoanele de retorică sofistică, cari îmbrobodesc de cele mai multe ori adevărul drept.

Când îl văd cufundat în fotoliul de judecător, zăresc totdeauna în fața sa justiția cu simbolica-i balanță. D-sa face mai mult o operă de judecător de cât de pretor, sau, dacă voiți, e un Judecător care merge cu pietatea de lege până acolo încât se sfîrșește să netezească chiar și aspirațiile dreptului.

Cu acest fel al său de a-și îndeplini oficiul nobil de magistrat, d. Gogălniceanu rămâne un magistrat model, și nimic nu-i lipsește pentru a fi magistratul ideal în fața căruia Dreptul întotdeauna triumfă.

Să ne fie încă permis a releva fonciara-i bunătate sufletească, conștiinciozitatea la datorie dusă până la paroxism, și acel spirit ales de colegialitate care îl face stimat de toți căi îl apropie.

Note Biografice. — D. Șerban Gogălniceanu s'a născut în orașul Ploiești la 3 Ianuarie 1874. După obținerea licenței în drept la Facultatea juridică din București, intră în magistratură la 28 Noembrie 1898, fiind numit ajutor de judecător la ocolul Topolog (Argeș). Trece apoi în Tribunalul Romanați ca supleant (19 Ianuarie 1901) și după doi ani se reîntoarse la Judecătoria de ocol, de astă dată în calitate de judecător, post pe care îl păstră în acea localitate timp de aproape 4 ani. Tribunalul îl reprimă în sânul lui, ca judecător de ședință, la 1 Decembrie 1909, și după succesiive înaintări, ca președinte (Trib. Putna, s. II) și prim-președinte (Trib. Buzău) între 1 Mai 1914 și 14 Iulie 1916, i se oferi la 26 Aprilie 1919 fotoliul de consilier la Curtea de apel din București, fotoliu pe care-l onorează și astăzi.

ANDREI RĂDULESCU
Consilier la Curtea de Apel București

Edit. „Curierul Judiciar“.

ANDREI RĂDULESCU

După ce și-a potrivit toga pe umerii uscați și s'a așezat cuvios în scaun, ca într'o strană, fără să vreau mi-l închipui pe d. Andrei Rădulescu numărând, sub rasa-i monahală, cu degete gălbui, mătănii negre. În preajma crucifixului, în clipa alungită de liniște religioasă care precede desbaterile, treptat, ia înfățișarea unui sfânt, ieșit din penelul mistic al unui pictor bizantin.

.. Grefierul a nazalizat sentința tribunalului și jurnalul ședinței trecute. S'a dat cuvântul apelantului. Încă o clipă de tăcere — spartă îndată de o voce metalică și pleoaria a început. Publicul a lungit gâtul ca să soarbă cuvântul rostit, cu setea moștenită dela cei ce împietriau în arenă, în contemplarea gladiatorilor. Președintele a imbinat sprincenele într'un joc de mimică scurtă, de teama unei pleoarri lungi... Numai d. Rădulescu a rămas calm, cu fruntea ca bolta senină, pe care doar astri întârziați își clipesc emoția sacră.

Ascultă.

Urechile străvezii par și mai subțiri. Si privirile, rotite fugări pe fețele părților în prigoană, se frâng asupră-și, ca și când și-ar aduce aminte că justiția e legată la ochi... Si aşa, cu pleoape intăreschise, coborît în adâncul cugetului, rămâne ore întregi. Mereu atent, d-l Rădulescu e totuș judecătorul care nici odată nu intrerupe pe avocat, nici nu întreabă pe parte. Si se explică. Cercetător al izvoarelor mute, d-sa s'a deprins ca întrebările să și le pună sie-însuși. Nu doar că nu l-ar frâmânta grija unei drepte soluții. Dar, fiindcă, întregitor de frânturi, prin intuire, d-sa știe totdeauna din puține elemente să împlinească la loc adevărul sfârticat de foarfeca interesului.

D-l Andrei Rădulescu e și un profesor înzestrat. E surprinzător cât de bine vorbește ca profesor, omul acesta, căruia ca judecător, îi stă aşa de bine când tace. Sub un calm aparent, sfredelenște iscoditor spiritul critic. Acesta, împreună cu o aleasă cultură modernă l-au ajutat fericit în cercetarea trecutului și în chegarea vechilor noastre instituții. Asupra lor a plecat un ochi de istoric cumpănit dar mișcat. Căci jarul simțirii moștenite dintr'o obârșie neaoșe, s'a văzut la adăpost de răcre mai ales în cenușa vremurilor asfințite.

Note Biografice. — D-l Andrei Rădulescu s'a născut în com. Chiojdeanca, jud. Prahova. A urmat clasele primare în satul natal iar liceul la Ploiești. A fost întâiul în clasă totdeauna. De când s'a înființat premiul de onoare ca o deosebită distincție l'a obținut în tot cursul superior. A avut medii foarte mari iar în clasele IV, VI și a VII-a a obținut media zece. Este înscris ca distincție pe tabla de marmoră a liceului din Ploiești.

Inscris la Universitatea din București a urmat cursurile Facultăței de Drept și ale Facultăței de litere și Filosofie, secția istorică și secția de filologie clasică. A obținut licență în Drept și licență în Litere cu unanimitate de bile albe.

A fost, în baza concursului, bursierul Fundațiunii Universitare Carol I, pentru Facultatea de Drept.

A obținut diferite premii în seminarul de Istoria Românilor.

Pentru modul cum și-a trecut examenele a obținut, la terminarea studiilor, un premiu special al Universității.

A fost numit în magistratură la 5 Aprilie 1907. Mai târziu, în 1912, a obținut diploma de Doctor în Drept cu mare distincție de la Universitatea de Stat din Liège.

A fost numit în 1913 Profesor la Școala superioară de Științe de Stat, unde predă Dreptul civil.

A fost numit în 1916, în baza recomandării Consiliului profesoral, Profesor suplinitor de Istoria Dreptului român la Facultatea de Drept din București, unde a predat până la Martie 1920. A ținut acoloși cursuri de Drept civil.

I s'a propus în 1919 catedra de Istoria Dreptului român la Universitatea din Cluj, dar n'a putut-o primi.

Tine de câțiva ani câte o serie de conferințe de Drept internațional public la Școala superioară de razboiu.

Este profesor definitiv de Drept civil la Academia de Inalte Studii Comerciale și industriale.

Este Membru în Comisiunea de unificare legislativa pentru Drept civil și procedură civilă.

A lucrat în diverse comisii cu caracter legislativ. Este membru al soc. de studii legislative, Inst. social, etc.

A fost ales în 1919 Membru corespondent al Academiei Române, iar în 1920 Membru activ în secțiunea de Istorie și științe sociale.

Recepția solemnă a avut loc la 2 Iunie 1922. Răspunsul la discursul său a fost dat de d-l Iacob Negruzzi, secretarul general al Academiei. În 1923 a fost ales pe 7 ani secretar al secțiunii respective.

A început să publice prin reviste, înainte de 18 ani. N'avea 20 ani când a publicat prima broșură: *Noi în 1900*, conferință ținută în cl. VI, care i-a dat prilej să fie primit în audiență de Regele Carol. De atunci a publicat continuu articole, hotărâri, adnotări, recenzii, broșuri, volume tratând subiecte din Istoria Românilor, istoria dreptului român, drept civil, comercial, procedură civilă, organizare judecătoarească, legea consolidărilor, legi speciale, etc. Colaborează de mult timp, de prin 1906—907 la „*Curierul Judicial*“, „*Dreptul*“, „*Revista judiciară*“, Pandectele Române, Pagini juridice, Convorbiri literare, Revista pentru istorie și arheologie.

Dintre publicațiile D-sale cităm :

Noi în 1900, Conferință Ploiești 1900.

24 Ianuarie, Conferință Ploiești 1905.

Monografia com. Chiojdeanca, 1904, ad. II 1921.

Din viața și activitatea lui Andronache Donici. Buc. 1906. ed. II Craiova 1923.

Adunare de legi, regulamente și decizii, privitoare la petrol și mine (în colab. cu E. Mărăculescu) Buc. 1907.

Luptele lui Ștefan cel Mare cu Turcii în 1475-1476. Buc. 1908.

Logofătul Nestor, Buc. 1910, ediț. II Craiova 1923.

Chestiuni privitoare la embatice și otașniță. 1911.

Cercetări asupra învățământului Dreptului în Tara Românească până la 1865. Buc. 1913.

Privire asupra organizării judecătoreschi în Dobrogea veche de la anexarea părăziștilor. Buc. 1914.

Sindicatul falimentelor din București. 1914.

Studii de Drept civil. vol. I. Buc. 1915. premiat de Acad. Română.

Studii de Dr. civil vol. II, Privilegiul copărășilor 1920.

Contribuții pentru o mai bună împărțire a Dreptăței. 1920.

Puterea judecătorescă în volumul *Noua Constituție*.

Pravilistul Flechtenmacher. Comunicare la Academie 1922.

Cultura juridică românească în ultimul secol. Discurs de recepție la Academie. 1922.

Publicitatea drepturilor reale imobiliare și registrele de proprietate 1923.

Dintre articolele publicate în reviste :

Sancțiunea art. 16 din legea judecătoriilor de ocoale. *Curierul Judiciar* 1907.

Dreptul de protimisis la arendarea moșilor. *Dreptul* 40-907.

Actele de paupertate în justiție. *Revista judiciară* Sept., Oct. 1907.

Observații asupra alegerilor în comunele urbane nereședințe de județ. *Revista judiciară* 1907.

Dispoziții din vechiul drept moldovenesc privitoare la testamente. *Dreptul* 55-908.

— Legea consolidărilor și drepturile proprietarilor de terenuri petroliifere. *Curierul judiciar* 1908.

Codul Caragea și Codul A. Donici, publicate de D-l C. Hamangiu. Recenzie în *Curierul Judiciar* 35-908.

Din trecutul moșnenilor Arefeni în *Convorbiri literare* 1910.

Câteva cuvinte despicte art. 108 din legea învoelilor agricole *Curierul Judiciar* 35-910.

Observații asupra legei pentru arendarea moșilor Statului și altor instituții la asociațiunile țăranești. *Curierul Judiciar* 82-911.

Din judecățile moșnenilor Vultureni. 1911.

Legi vechi românești și isvoarele lor. vol. 1 de S. G. Longinescu. Recenzie în *Curierul Judiciar* 1912.

Lefurile magistraților în timpul Regulamentului Organic, în *Revista critică* 1913.

Pagini referitoare la alcătuirea codului Calimachi, 1916.
Impărteaala prin atribuțune *Curierul Judiciar* 1923.
Observațiuni asupra vânzării imobilelor pentru eșire din indiviziune,
Dreptul 1923, etc., etc.
În manuscris: *Cursul de Istoria Dreptului român*, ținut în 1919.
Cursul de Drept civil, ținut la Academia de Comerț în 1922-23.

C. RADOVICI

Consilier la Curtea de Apel București

Edit. „Curierul Judiciar”.

NICOLAE RADOVICI

D. Nicolae Radovici s'a născut la 28 Iunie 1880 în comuna Făurei (jud. Putna). Licențiat al Facultăței juridice din București, la 11 Octombrie 1905 intră în magistratură fiind numit jude-ajutor de ocol, post pe care îl ocupă aproape trei ani în două localități, căci la 14 Iunie 1908 fu numit judecător definitiv al ocolului I rural Turnu Măgurele. Trecut în tribunal la 26 Ianuarie 1911, mai întâi ca judecător de instrucție (trib. Neamțu și Iași), — interval de timp în care atrase asupră-i atențunea prin remarcabila ordonanță dată în afcerea Fischer, — și apoi ca prim-procuror al trib. Covurlui, fu înaintat la 28 Noembrie 1917 președinte al Trib. Brăila s. II, pentru ca, în scurtă vreme, după ce trecu prin gradul de prim președinte al Trib. Iași, să ajungă Consilier la Curtea de apel locală. În această calitate primi la 1 Decembrie 1920 delegația de a gira secretariatul general al ministerului de justiție, și între timp fiind permuat la Curtea de Apel din București (21 Decembrie 1920) după retragerea delegației, ocupă efectiv fotoliul de consilier la această Curte (10 Februarie 1921).

Chipul d-lui Consilier Radovici, privit prin prizma portretistului literar, care n'a avut răgazul să-l aprofundeze, evoacă oarecum, la prima aruncătură de ochi, prin severa-i imobilitate și în ciuda acelei rumene frăgezimi a obrazului, una din încruntatele figuri ale Spaniei inchizitoriale. Un fel de Torquemada modern, pentru care penitenții ar fi avocații, atunci mai ales când ei păcătuesc prin lungi pledoarii, agravate de replici și dupli.

Și să nu creadă distinsul magistrat că, în loc de a-i face portretul, i-am făcut... „figura“, căci vom adăuga imediat că totul e numai aparență. Cei cari îl cunosc mai de aproape și vor să-l înțeleagă pot afirma că, sub glaciala-i rigiditate, ascunde un suflet penetrabil, încălzit de simțimântul dreptăței, suflet în care convingerile trăesc ca într-o citadelă, și pentru care principiile de rectitudine și demnitate profesională constituiesc un țel statornic. Un asemenea judecător, dacă e lipsit de osanalele simpatie generale, are în schimb marea satisfacție de a se ști stimat și apreciat, ceeace nu e puțin în mijlocul debandădei și clevetirilor post-belice.

Procesul exproprierei Pădurilor din Basarabia

PARTEA I

Istoric. — Acte judiciare

I S T O R I C

Dela Unire încoace, nici un proces n'a produs atâtă vâlvă și n'a răscolit atât de adânc sufletul unui ținut întreg, ca acel judecat de Curtea de Apel din Chișinău, și adus de către Ministerul de Domenii, prin recurs, în fața Inaltei Curți de Casătie, în Secțiuni-Unite.

Sfatul Țărei, adunarea constituuantă a republicei Moldoveniști „Basarabia“, odată cu actul unirii, a ținut să realizeze și reforma agrară, votând exproprierea nu numai a pământului cultivabil, ci și a pădurilor particulare, cari trec în proprietatea Statului, când posibilitățile financiare vor îngădui aceasta. Prin articolul 11 al legei din 27 Noembrie 1918, Sfatul Țărei expropria principal numai, fără nici o altă reglementare, pădurile aparținând particularilor. Această lege e înșușită de guvernul român, și dispozițiunile ei se încorporează în legea din 13 Martie 1920, care prin art. 8, adoptă dispozițiunea art. 11 al legei basarabene, suprimând însă rezerva finală „până la posibilitățile financiare ale Statului“.

Intrarea Statului în posesiunea de fapt a pădurilor, însă, era suspendată până la justa și prealabila despăgubire, conform art. 19 din Constituție. Particularii continuau, prin urmare, a se folosi de pădurile lor, fie direct, fie prin arendare.

Numai pentru motive de înalt ordin social și politic, s'a admis în mod excepțional, ca țărani să intre în posesia de fapt a pământului cultivabil, plătind proprietarilor o arendă, ca echivalent al folosinței premature. Cu ocazia aceasta, legea agrară specială găsise formula juridică cu care împăcase exi-

gențele rigurose ale art. 19 din Constituție cù necesitățile îndisutabile ale momentului.

Nu se putea aplica acelaș regim și pădurilor, căci Statul exercita cù acest prilej drepturile sale de fisc, iar nu de mijlocitor pentru înfăptuirea păcei sociale. Pădurile aveau să aparțină Statului, deci exproprierea nu mai corespunde utilităței naționale, ci utilității publice; deci de drept și în cadrul art. 19 din Constituție.

Acesta era regimul legal. Situația provocată de un act arbitrar al Statului, a dat naștere unui proces, care a frâmantat o provincie până în straturile cele mai adânci, amenințând, prin samavolnicia actului său, și Ministerul de Domenii, să provoace o criză politică și unitate sufletească a unui neam. Atât Inalta Curte de Apel, cât și instanțele de fond au simțit gravitatea conștiinței care depășea cadrul unei discuțiuni de drept, și au decisă judecăță și împăciuitorare.

De la votarea legei agrare din 23 Martie 1920, care adoptase în parte principiile legei Statului Fărăi din 27 Noembrie 1918, au trecut câțiva ani liniștiți. Deși Statul nu plăuse nimic proprietarilor de păduri, nici măcar nu discutase cù ei valoarea despăgubirilor, Ministerul de Domenii, prin somațiuni adresate tuturor proprietarilor, cere îndepărțarea paznicilor de păduri, pentru ca Statul să intre de fapt în posesiunea pădurilor.

Astfel, în toamna anului 1921, șeful ocolului Prut, din raza căruia făcea parte pădurea de pe moșia Milești, jud. Chișinău, șunne în vedere proprietarei, Elena Mitcova, ca să-și retragă pazitorii din pădure. Cum pădurea era arendată încă din anul 1918 d-lor Leizer Windsberg și Sloima Livșitz, cari continuau prin oamenii lor, exploatareă, acelaș șef de ocol cere îndepărțarea și a oamenilor de lucru ai arendașilor, pentru ca Statul să își exerceze drepturile sale.

Arenadașii cheamă în judecata Tribunalului din Chișinău pe d-na Elena Mitcova ca să-și execute contractul de arendare. Atunci, d-na Elena Mitcovă, proprietara, intentă acțiune de revendicare contra Statului, pentru că, deși principal se expropriase pădurile, însă conform art. 19 din Constituție, Statul nu putea intra de fapt în posesiunea lor, până la justă și prealabilă plată a prețului.

La instanțele de fond, Tribunal și Curtea de Apel din Chi-

șinău d-na Mitcova câștigă, „considerându-se intrarea de fapt a Statului, în posesiunea pădurilor, fără o justă și prealabilă despăgubire, ca un procedeu neconstituțional“ și obligând Ministerul de domenii să *restitue* pădurea din moșia Milești, în întindere de 120 disetine, d-nei Elena Mitcova.

Statul face recurs în Casătie. În răstimp, după ce se judecase la Curtea de Apel din Chișinău, procesul și căpătase autoritatea lucrului judecat, se votează noua Constituție, care prin art. 131 ratifică situația de arbitrar, creiată de art. 8 din legea din 1920, și rezolvă în speță, procesul pendinte, cu formula că toate textele legei agrare sunt constituționale.

Acest procedeu însă n'a trecut în fața Curței de Casătie.

Articolul 11 din legea din 27 Noembrie 1918 a Sfatului Tărei admitea exproprierea în principiu, însă se rezerva exproprierea de fapt, până la posibilitățile financiare ale Statului. În orice expropriere de utilitate publică, de drept comun, există o declarație de principii, și o aprehensiune materială a lucrului expropriat. Și în speță judecată, era vorba de expropriere de utilitate publică, de drept comun, căci se trecea un bun particular în avutul statului. Prințipiu pus în articolul 11 din legea din 1918 nu era decât o posibilitate fiindcă nu spune nimic cum are să se facă exproprierea. Rămân atunci regulele dreptului comun. Conform art. 18 din Constituție, trebuie făcută cu o justă și prealabilă despăgubire. Altfel ar însemna să se facă o confiscare, sau după teza Ministerului de domenii, socializarea pădurilor din Basarabia.

Cu aceste procedee unirea sufletească a Basarabiei putea suferi întârzieri și primi jigniri iremediabile. Violența și arbitrarul guvernărilor sunt primele, am putea spune singurele elemente determinante ale tuturor revoluțiilor. Rolul justiției, în astfel de împrejurări e mai mult politic decât juridic. Dispozițivul unei astfel de hotărâri, e, cum spun unii juriști, cel mai bun „calmant social“.

Pledoaria d-lui Matei Cantacuzino va rămâne, în această privință, inodelul celei mai înalte elocință judiciare și va însemna una din cele mai severe și judicioase critici aduse principiilor din noua Constituție. Toți acei cari au asistat la acea ședință memorabilă, au eşit cu impresiunea că se pledase procesul justiției permanente jignite împotriva violențelor și arbitrajului executivei.

ACTUL No. 1

**TRIBUNALUL JUDEȚULUI CHIȘINĂU SECTIUNEA I-a
SENTINȚA CIVILĂ No. 299**

Tribunalul în majoritate,

Asupra acțiunii în revandicare introdusă prin cererea înregistrată la No. 2886-922 de Elena Mitcova, născută Cazimir, domiciliată în Chișinău, strada Sadovaia, prin avocatul ei din Iași Domnul Lascăr Rosetti, contra Ministerului Domeniilor reprezentat prin Domnul Ministru respectiv, acțiune conexată prin jurnalul acestui Tribunal No. 3125 din 15 Mai 1922, cu acțiunea introdusa prin cererea înregistrată la No. 2983-9_2, de către Leizer Windsberg și Sloima Livsitz, domiciliați în Chișinău, strada Colodeznaia No. 11, prin avocații sai domnii Matei Cantacuzino și Petre Sion, contra reclamantei de sus Elena Mitcova și a Ministerului de Domenii reprezentat prin Domnul Ministru respectiv.

Vazând actele dela dosar, precum și susținerile și concluziunile scrise ale partilor :

Considerând ca din toate acestea rezultă în fapt că pe baza articolului 8 combinat cu articolul 2 din legea de reformă agrară pentru Basarabia publicată în „Monitorul Oficial“ No. 258 din 13 Martie 1920, Ministerul Domeniilor, considerându-se proprietarul tuturor pădurilor din Basarabia, cu excepția acelora ce faceau parte din proprietatea țărănească sau răzăsească, a dat ordine șefilor de ocoale silvice ca să intre în posesiunea acestor păduri.

In consecință, în toamna anului 1921, Șeful ocolului Prut, din raza căruia făcea parte pădurea de pe moșia Milești din județul Chișinău, proprietatea reclamantei Elena Mitcova, și care pădure fusese arendată din anul 1918 și în curs de exploatare de arendașii Leizer Windsberg și Sloima Livsitz, pune în vedere proprietăresei ca să-și retragă păzitorii din pădure, iar supraveghetorii și oamenii de lucru ai arendașilor sunt împiedicați ca să mai continue exploatarea pădurei. În urma acestui fapt, atât proprietara cât și arendașii ei, pornesc înaintea acestui Tribunal acțiunile de mai sus.

Considerând că prin acțiunea civilă a arendașilor Windsberg și Livsitz, intentată mai întâi, se urmărește obligarea proprietarei Elena Mitcova, ca să-și execute contractul de vânzare al padurei, punându-i în situație de a se putea folosi și exploata pădurea în condițiile contractului.

In adevar, prin contractul notarial al notarului public Maximov, înregistrat la No. 1658 din 11 Septembrie 1918, Elena Mitcova vinde spre exploatare parchetele No. 1, 2, 3, 24, 25, 26, 27, 28, 29 și 30 din planul de amenajament al padurei de pe moșia Mil și întarit de comitetul conservării pădurilor cu No. 853 din 9 August 1893, și din aceste parchete, reclamanții de mai sus exploatează parchetele 24, 25 și 26, și sunt opriți ca să intre în exploatarea parchetului No. 27 în toamna anului 1921.

In al doilea rând, prin acțiunea introdusa, reclamanții arendași de mai sus, cheamă în judecată Ministerul de Domenii ca să se declare, prin justiție, că contractul încheiat de dânsii cu Elena Mitcova fiind anterior datei de 21 Noembrie 1918, când legea comisiei agrare fusese votată, sa fie oposabil Ministerului Domeniilor, care să fie obligat a-i lasa să exploateze parchetele arendate, fiind Statul obligat să le plateasca daunele principuite pentru lemnul tăiat din padure și neridicat și pentru impiedicare de exploatarea pădurei, în plus daune cominatorii de câte 2000 lei pe zi de întârziere pentru impiedicare exploatarei pe viitor.

In caz când s-ar recunoaște Ministerul de Domenii ca proprietar al padurei și în drept de a opri exploatarea padurei, atunci acesta să fie condamnat să plătească cu titlu de despăgubiri sumă de lei 780.000, reprezentând paguba suferită și folosul de care ar fi lipsiți ;

Considerând ca prin acțiunea civilă introdusa de proprietara padurei Elena Mitcova în contra Ministerului Domeniilor se urmărește obligarea acestuia ca să-i restituie padurea, deci revindicarea ei ;

Considerând că reclamanții, — adică atât proprietara padurei cât și arendașii, susțin în primul rând că dispozițiunile articolului 11 din legea agrară a Sfatului Tării, votată de acesta la 27 Noembrie 1918, ca și articolul 8 din legea agrară pentru Basarabia, sunt inconstituționale. Ei susțin că prin alipirea Basarabiei la vechiul regat prin votul Sfatului Tării din 9 Aprilie 1918 s'a extins și asupra Basarabiei Constituția, și prin urmare și principiile cari ocrotesc proprietatea, declarând-o sacra și inviolabilă, cu excepția pamânturilor cultivabile, cari, pentru motive de utilitate națională proclamată de Constituanta din anul 1917, urmează să fie expropriate cu condiții speciale de plată și destinate să fie trecute în proprietatea țăranilor. Ca consecință, articolului 11 din legea agrară a Sfatului Tării, modificat și ratificat prin articolul 8 al legei de reformă agrară pentru Basarabia din 1920, sunt anticonstituționale întru cât au stabilit și principiul exprimării pădurilor precum și plata lor după modalitatea de plată a pamânturilor cultivabile expropriate pentru utilitate națională, fără ca în prealabil să se fie modificat de o adunare Constituantă, aleasă conform articolului 128 din Constituție, principiile de exproprieire pentru utilitate națională, introducându-se și pădurile pe lângă pamânturile cultivabile.

Din aceeași competență redusă a adunării Sfatului Tării din 1918, ca și a Camerei revizioniste din 1920, reclamanții conchid că exproprierea pădurilor nu poate fi admisă nici pentru cauză de utilitate publică, cazurile de exproprieri pentru utilitate publică fiind strict determinate.

Considerând că puterea judecătoreasca poate pipai constituționalitatea unei legi ordinare, chiar când acea lege ar fi votată de o cameră revizionistă.

Având în vedere, ca prima datorie a instanțelor judecătorești este să aplică legile, iar nu de a discuta aplicabilitatea lor, atât timp cât sunt conforme cu Constituția. Îndată însă ce puterea legiuitoroare, depășind limitele principiilor constituționale, caută să aducă o atingere drepturilor individuale ale proprietăței, garantate prin Constituție, instanța judecătoreasca, pe baza jurământului depus de a respecta Constituția și legile țării, este datoare să refuse aplicarea unei legi care ar nesocoti principiile constituționale.

Considerând că jurisprudența Inaltei Curți de Casație este constantă asupra acestui punct;

Considerând că ceea ce se aduce în discuțiiune, este chestiunea dacă, în principiu, exproprierea pădurilor, admisă pentru Basarabia prin articolul 11 din legea agrara votată de Sfatul Tărei la 26-17 Noembrie 1918 cu modificările aduse ei prin articolul 8 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 11 Martie 1920, nu contrazice principiile constituționale inscrise în articolul 19 din Constituție, aşa cum a fost modificată de Constituțiantă din 1917.

Considerând că chestiunea juridică a conflictului dintre Constituție și legele cîndinare se pune ori de câte ori o adunare legiuitoroare ordinară, aceasta în prevederile Constituției, voțează o lege care prin dispozițiunile ei aduce vre-o atingere principiilor inscrise în Constituție. Aceasta chestiune juridică nu mai poate avea loc, atunci când acea lege a fost emanată unei adunări extraordinară, constituită după norme speciale și adecvate starei politice a unui teritoriu, și care la acea dată funcționă ca un organism independent de vechiul Regat și de Constituția lui.

Aceasta eră starea Basarabiei, care proclamându-se republică independentă moldovenească cu o reprezentanță națională proprie, aceasta reprezentanță nu o putem aprecia după criteriul nostru constituțional, ci după principiile generale de drept internațional public.

Basarabia, înainte de unirea condițională cu vechiul Regat, fiind un organism politic independent, cu o putere executivă, judecătorească și legislativă, urmărează să examinăm care eră caracterul puterei legislative a reprezentanței numită „Sfatul Tărei”, la data alipirii ei de vechiul Regat, și deci, după intînderea mandatului ce și-l asumase, dacă prin analogie, nu eră o adeverărată constituțiantă a Basarabiei.

Considerând că în ziua de 27 Martie 1918, cu ocazia votării de Sfatul Tării a alipirii Basarabiei de vechiul Regat, în articolul 1 al acelei legi se spune, că „*Sfatul Tării*” actual, rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare, după cererile și nevoile norodului; aceste hotărârări se vor recunoaște de guvernul român”. Cu aceasta condiție, precum și altele, se alipcea la acea data Basarabia de vechiul Regat, condiții acceptate de guvernul român de atunci.

Interpretând caracterul acestei adunări extraordinaire „Sfatul Tării”, după însemnatatea programului ce și-l asumase, rezolvarea reformei agrare „conform cererilor și nevoilor norodului”, și văzând că avea același mandat de realizat ca și constituțianta română din anul 1917, putem conchide că,

, „Sfatul Tării”, de parte de a fi o adunare legiuitoră ordinară, a avut de îndeplinit o misiune de adunare constituantă, căci statornicea bazele unei organizări economico-sociale în Basarabia, cu un caracter specific acestei reuniuni, resfrângând în totul cum am spus mai sus „cererile și nevoile norodului“.

Considerând că prin legea de reformă agrară elaborată de comisia agrară și votată în ședință din 26-27 Noembrie 1918 a Sfatului Tării, se stabilea, alătarea de principiul cardinal al exproprierii moșilor în folosul țărănilor, și exproprierea pădurilor în proprietatea Statului prin articolul 11, care glăsuia :

„Pădurile din proprietățile particulare trec în întregime în proprietatea Statului, dar această trecere se va face atunci când se va găsi posibil“. (Vezi Monitorul Oficial No. 214 din 15 Decembrie 1918).

Considerând ca aceste principii fundamentale au fost întărite prin Decretul-lege No. 3791 din 21 Decembrie 1918 (Vezi Monitorul Oficial No. 220 din 22 Decembrie 1918), iar în raportul primului ministru către Suveran, iată cum se releva caracterul nestramutat al principiilor stabilite prin legea de reformă agrara a Sfatului Tării:

„Sfatul Tării din Basarabia înainte de a proclama unirea necondiționată cu Regatul României, a votat legea pentru reforma agrara. Rămâne să se întărească printr'un Decret-lege masurile de aplicare ale legei votate de Sfatul Tării. În hotărârile ei, această adunare a ținut seama de condițiile speciale ale Basarabiei, și datoria noastră e să nu nesocotim aceste deosebiri, spre a putea asigura pe viitor ținuturilor de peste Prut, un așezământ agrar temeinic“.

Ca prin urmare, din toate acestea rezulta în rezumat că, înainte de unirea fară condiții din 28 Noembrie 1918, Sfatul Tării, avea menirea să elaboreze o lege agrară specifică Basarabiei, chiar dacă prin dispozițiile ei se îndepărta în unele privințe de principiul de expropriere consfințit de cinstiinta din 1917.

In adevăr, chiar dacă am admite ca, conform principiilor de drept internațional public, (Despagnet, Cours de droit international public, No 94, pagina 122, ediția IV, 1910; Vincent et Pénau, Dictionnaire de droit international privé, V-e Anexion et Démembrement, No. 328, 331, 146, etc.) Constituția împreuna cu legislația de poliție și siguranță din vechiul Regat, s'au extins de drept în Basarabia prin faptul alipirii ei din Martie 1918, însă în ceea ce privește articolul 19 din Constituție care garanta dreptul de proprietate, extensiunea lui în Basarabia a fost suspendată prin una din condițiunile sub care s'a făcut unirea, după care reforma agrară și implicit toate stăbirile care se vor aduce dreptului de proprietate prin reforma agrară din Basarabia, se vor face pe titlu „cererilor și nevoilor norodului“, iar nu potrivit modalităților de expropriere inscrise în articolul 19 din Constituția modificată în anul 1917.

Prin urmare principiile de expropriere și bunurile asupra carora au aplicație fiind votate în legea de reformă agrară din Basarabia a Sfatului Tării, și fiind admise ca principii cinstiitionale în privința Basarabiei, nu poate fi vorba de o inconstituționalitate a lor față de articolul 19 din Constituție p. care nu-l contrazic, dar îl complementează în ceea ce privește exproprierea din Basarabia.

În al doilea rând, reclamanții susțin că chiar dacă s-ar admite că exproprierea pădurilor după legea de reformă agrară a Basarabiei ar fi constituțională, și că prin urmare pădurile urmărează să treacă în proprietatea Statului, această trecere nu se poate face conform principiului de expropriere pentru utilitate națională, despăgubindu-se pe proprietarii de păduri prin obligațiuni de stat cu 5 la sută dobândă, eliberate după ce comisia județeană va fi translată toate chestiunile în legătură cu fixarea prețului, că conform articolului 19 din Constituție, și principiului de expropriere pentru utilitate publică, după o justă și prealabilă despăgubire.

Așa că, după această părere, dispozițiunile articolului 11 și 46 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 1920, stabilind pentru exproprierea pădurilor aceeași modalitate de plată ca și pentru pământurile cultivabile expropriate pentru utilitate națională, s'a îndepărtat de articolul 8 din legea agrară a Sfatului Tării, punându-se în conflict cu articolul 19 din Constituția modificată în 1917, mai ales că exproprierea pădurilor aici nu se face în folosul țaranilor, ci trece în domeniul privat al Statului.

Considerând că pârâul susține, că nu are ce căută în discuțione articolul 19 din Constituție, întrucât legea agrară Basarabeană este o lege specială de expropriere pentru utilitate națională, înglobând sub această denumire nu numai pământurile cultivabile, dar și padurile, iazurile, etc.

Însă prin această lege nu se face nicăieri vorbire de vreo prealabilă despăgubire ca pentru exproprierea de utilitate publică, și toate imobilele expropriate, fară distincție, sunt supuse unui singur mod de plată, prin obligațiuni de Stat de 5 la sută, posterior luării în posesie a bunurilor declarate expropriate. În nici o lege agrară, susține pârâul, fie acea din vechiul Regat, fie din Bucovina, sau din Transilvania, Banat și părțile Ungurene, nu se vorbește de vre-o justă și prealabilă despăgubire, și toate sunt reduse la același forma de plată, reglementată în Constituție pentru exproprierile de utilitate națională.

În același timp legiuitorul din 1920, fiind un legiuitor revizionist, a putut să înfăptuiască exproprierea pădurilor care fuseseră puse numai în principiu prin legea agrară a Sfatului Tării, stabilind și modul de plată, întrucât avea un mandat dat din partea Sfatului Tării, care dispusese că înfăptuirea exproprierii pădurilor se va face când va fi posibilă.

Așa că principiul de expropriere al pădurilor, pus în legea agrară a Sfatului Tării, ca un principiu constituțional, a fost, spune pârâul, desvoltat de Camera revizionistă din 1920 cu quorumul cerut de articolul 128 din Constituție, și că prin urmare bine Statul a intrat în stăpânirea pădurilor expropriate, care trecuseră conform articolului 2 din legea de reformă agrară Basarabeană, încă dela 27 Noembrie 1918, în proprietatea Statului.

Considerând că principiul de expropriere a tuturor pădurilor din Basarabia, cu excepția acelora care aparțin țaranilor și răzeșilor, fiind pus prin articolul 11 din legea agrară a Sfatului Tării, urmă ca, potrivit aceluiași articol, această trecere să aibă loc, când va fi posibil.

Din întreaga economie a legei agrare de mai sus, nu rezultă să se fixeze organele și regulile după care să se facă exproprierea și prețuirea pădurilor, așa cum se fixase în amănunte organele și modalitățile după care să se facă exproprierea și prețuirea terenurilor cultivabile.

Și după însăși arătările pârâului (Vezi concluziile scrise), comisia

agrară însarcinată de Sfatul Tării ca să elaboreze proiectul de reformă agrară, avusese cunoștință de chipul cum fusese modificată Constituția din vechiul Regat în 1917, în privința exproprierii pentru utilitate națională a pământurilor cultivabile, aşa că dacă comisia agrară și apoi Sfatul Tării intenționă să subordoneze expropriarea pădurilor, regulele de expropriere editcate pentru terenurile cultivabile, putea să o facă, înglobând expropriarea pădurilor în complexul măsurilor de prețuire fixat pentru moșii, considerând-o implicit ca o expropriere pentru utilitate națională.

Sfatul Tării însă, cum s'a arătat mai sus, n'a facut decât să stabilească ca un principiu constituțional, expropriarea padurilor urmând ca înfaptuirea sa se facă mai târziu;

Dacă Sfatul Tării intenționă să identifice prețuirea padurilor cu acea a moșilor, greutatea financiară a platii padurilor prin renta de Stat nu eră o piedică ca să se asimileze expropriarea padurilor cu a moșilor, mai ales că rezulta din raportul raportorului comisiunii agrare, citit în ședința extraordinară din 26 Noembrie 1918 a Sfatului Tării, că în Basarabia nu sunt decât 179.201 desetine de padure, care nu eră un plus prea impovărtător pentru Stat, cu renta ce reclamă plata lor, față cu renta ce urmă să o emită pentru cele 910.000 desetine de teren cultivabil, expropriabil.

Considerând ca imediat după votarea legei agrare de Sfatul Tării, această adunare extraordinară a Basarabiei votează unirea necondiționată cu vechiul Regat și apoi se disolva.

Considerând că legea agrara a Sfatului Tării este în urma consfințită prin Decretul-lege No. 3681 din 14 Decembrie 1918 (Vezi Monitorul Oficial No. 214 din 15 Decembrie 1918) și pusă în aplicare prin Decretul-lege No. 3741 din 21 Decembrie 1918. (Vezi Monitorul Oficial No. 220 din 22 Decembrie 1918).

Considerând că Decretul-lege No. 3681-918, prin articolul 1, spune precis: „In conformitate cu articolul 19 aliniatul 5 din Constituție și a votului dat de Sfatul Tării din Basarabia în ședința dela 27 Noembrie 1918, se expropriază, pentru utilitate națională și în scop de a se vinde țaranilor cultivatori de pământuri...”, după care urmează enumerarea pământurilor cultivabile, cari se expropriază în întregime în Basarabia, enumerare care nu e decât reproducerea articolului 5 aliniatelor a. b. c. d. și e, 6 și 7 din legea agrară a Sfatului Tării ;

Considerând că acest Decret-lege, prin care puterea executivă, în lipsa unei adunări legislative, dă putere de lege principiilor conținute în legea agrară a Sfatului Tării, recunoscând constituitătatea exproprierii pământurilor cultivabile din Basarabia, și dându-i caracterul de expropriere pentru utilitate națională, ca și pentru pământurile cultivabile din vechiul Regat, —nu face nicio vorbire de păduri, prin urmare nu le asimilează în ce privește expropriarea lor, cu expropriarea pentru utilitate națională a pământurilor cultivabile.

Considerând că în urma alipirei fară condiționi a Basarabiei la vechiul Regat prin efectul votului Sfatului Tării din 28 Noembrie 1918, s'au extins în acest teritoriu și principiile constituționale referitoare la dreptul de proprietate, cu respectarea drepturilor câștigate prin legea agrară a Sfatului Tării.

Aceasta rezultă cu evidență din Decretul-lege No. 3681-918 care, în ar-

ticoul citat mai sus, luând ca premise articolul 19 din Constituție, precum și legea agrară a Sfatului Tării, fixează cari sunt terenurile cari urmează a cădea sub exproprieare și utilitate națională atât din vechiul Regat, cât și din Basarabia.

Extinderea în Basarabia a legilor constituționale, împreuna cu legile de poliție și de siguranță publică nu era însă nevoie să fie trecută prin o lege specială, ea operându-se automat prin: introducerea în Basarabia a principiilor constituționale cari garantau persoana și averea cetățenilor; a unei organizații judecătoarești și în parte administrative ca în vechiul Regat, și în urmă prin participarea Basarabiei la alegerile legislative, pe baza Legei electorale, izvorând din Constituția modificată în 1917.

Considerând că, această extindere a legilor constituționale, poate fi suspendată prin o lege specială cum a fost în anul 1878 la data anexării Dobrogei, când din considerațiuni politice, cari reclamau menținerea unui regim exceptional în această regiune, s'a amânat aplicarea Constituției. Aceasta suspendare a extinderii legilor constituționale s'a făcut prin un articol special, adăugat de constituanta din 1878 la finele Constituției, urmând ca incetarea regimului exceptional și extinderea garanțiilor constituționale să se facă prin o lege specială, care a fost legea din 9 Martie 1880, și alte legiuiri posterioare.

Considerând că neexistând identitate de situație între Dobrogea și Basarabia, întrucât Basarabia s'a prezentat cu o reprezentanță națională și având o oarecare suveranitate internă, alipindu-se de bună voie, iar nu fiind anexată printr'un tratat politic ca Dobrogea, a rezultat de aici extinderea automata a Constituției vechiului Regat și în Basarabia.

Că prin urmare, în urma înglobării legei agrare a Sfatului Tării în complexul de legi a Regatului, prin efectul Decretului-lege No. 3681-918, s'au cristalizat principiile de exproprieare din Basarabia în două ipostase:

1. — Expropriearea pentru utilitate națională privind numai pământurile cultivabile, în înțelesul pe care îl dă articolul 5 din acest Decret-lege. Înțelesul și întinderea acelui fel de exproprieare este acel arătat în legea agrară a Sfatului Tării, și care corespunde cu principiile articolului 19 din Constituția modificată în 1917.

2. — Exproprierile din legea agrară a Sfatului Tării privind anumite bunuri, cum sunt padurile, care nu-s enumerate printre acele cari după Decretul-lege No. 3681-918 sunt supuse exproprierii pentru utilitate națională.

Considerând ca urmează în prealabil să se precizeze sfera de aplicare a celor două categorii fundamentale de exproprieare cuprinse în articolul 19 din Constituție, din care una, expropriearea pentru utilitate națională, este introdusa de constituanta din 1917.

Considerând că principiul constituțional inscris în fruntea articolului 19 din Constituție, ca proprietatea, de orice natură, este sacră și inviolabilă, și care era triumful drepturilor individului asupra societății, i s'a adus cu scurgerea vremurilor atingeri tot mai dese, în prim loc, prin exproprierile pentru cauză de utilitate publică care de la un număr restrâns de cauze, s'au înmulțit de catre Constituanta din 1917.

Caracterul acestor exproprieri este, în prim loc, ca se face în folosul unei persoane juridice care reprezintă o colectivitate, cum ar fi Statul, județul sau comuna, indiferent de clasele sociale existente, și mai departe

că exproprierea trebuie să fie legalmente constată și să nu poată fi infăptuită decât în urma unei juste și prealabile despăgubiri, făcută de anumite organe arătate în legea de expropriere pentru utilitate publică.

Considerând că din cauza mișcărilor cu caracter social survenite în urma războiului mondial, s'a adus o nouă știrbire principiului constituțional al inviolabilității proprietății. De oarece nă mai era vorba de interesul anonim al unei colectivități, reprezentate prin anumite persoane juridice, ci de interesele concrete și actuale ale unei întregi clase sociale, cea mai numeroasă și mai grea încercată de războiu și care avea absolută nevoie de pământ, Constituanta din 1917 a părăsit forma și modalitățile exproprierei pentru cauză de utilitate publică, care nu mai corespundeau, ca amplitudine și urgență, novei expropriieri, creând o nouă formă de expropriere pentru utilitate națională, cu caracter bine determinat, expropriind numai anumite bunuri și despăgubind pe expropriați cu totul altfel decât la expropriările pentru cauză de utilitate publică.

Consimănd că aceste fundamentale deosebiri între cele două feluri de exproprieri constituționale, trebuie să fie luate în considerație cu cea mai mare rigurozitate, atunci când va trebui să clasăm o expropriere edictată prin o lege cu caracter constituțional, cum e exproprierea padurilor edictată de Sfatul Țării, întrucât modul de plată între cele două feluri de exproprieri diferă în mod absolut: la exproprierea pentru utilitate publică facându-se după o justă și prealabilă despăgubire, pe cind la exproprierea pentru utilitate națională, plată se face în rentă de Stat, producătare de dobândă, ceea ce după principiile stricte de drept, echivalează cu o confiscație.

Considerând că în lumina acestor principii, urmează să fie examinate dispozițiile legei de reformă agrară din Basarabia, aşa cum a fost votată de Camerile legiuităre din 1920, și pe baza carei legi, partea părătită a intrat în proprietatea pădurii, revandicate de reclamanta Mitcova.

Având în vedere că în suși Decretul-lege Nr. 3 81-918 ca e consințea principiile legei agrare a Sfatului Țării, prin articolul 8 dispune, ca acel Decret-lege va fi supus ratificării ulterioare a Corpurilor legiuitoare.

Considerând că în expunerea de motive a legei agrare pentru Basarabia din 1920, se vede că se supunea Camerei spre ratificare acel proiect de lege, numai pentru oarecare modificări de formă, caci iata ce zice: „mai ramâne să fie îndeplinite unele formalități în ce privește exproprierea și improprietățirea, și îndeplinirea lor este în strânsă legătură cu forma în care a fost îmbrăcata legea, gasim cu cale de a ne folosi de acest prilej al ratificării, pentru a aduce acestor forme unele schimbări sau modificări dictate de experiența vieții noastre, modificări care nădajduim, ar înălțat multe din piedicile pe care le întâmpină cei însarcinați cu aplicarea legei“. (Vezi Moritorul Oficial Nr. 258 din 13 Martie 1920).

Prin urmare Camera din 1920, își propunea ratificarea Decretului-lege Nr. 3681 din 14 Decembrie 1918, cu oarecare schimbări sau modificări de formă.

Considerând însă că redacțunea primitivă a fostului articol 11, din legea agrară a Sfatului Țării, care dispunea trecerea pădurilor particulare în proprietatea Statului, cind va fi posibil, se înlocuește cu noua redacțune a articolului 8, prin care această trecere urmează a se face „hic et nunc“,

mădificare care ar fi rămas de redacție numai dacă nu s-ar fi adăugat și articolul 46, care, edictând modul de prețuire al pădurilor, le identifică în această privință, în ceea ce privește prețuirea și apoi modalitatea de plată, cu bunurile cari fac obiectul exproprierii pentru utilitate națională.

Această prefacere introdusă în textele sus citate, a atras și modificarea articolului 1 din lege, în care exproprierea, în loc să se refere numai la terenurile cultivabile, cum glasua legea agrară a Sfatului Țării, se întinde asupra „proprietăților imobiliare din cuprinsul Basarabiei, în condițiunile și masura, prevazute în legea de față“, și în același timp se adaugă, la începutul aceluiași articol 1, că exproprierea proprietăților imobiliare din cuprinsul Basarabiei... etc., se face pentru cauză de utilitate publică și pentru cauză de utilitate națională.

Considerând, că este indisutabil, ca legiuitorul din 1920 punând în aplicare decretului-lege, și implicit consfințirea legei agrare a Sfatului Țării, sub blâduirea Constituției, prin însuși faptul că expune în articolul 1 cauza constituțională pentru care precede la această expropriere, urmează a se examină dacă modificările aduse legei agrare a Sfatului Țării sunt numai de redacție, cum își propune expunerea de mai târziu, sau aduc o atingere profundă chiar textului și intențunei legiuitorului din 1918, precum și principiilor constituționale cari reglementează exproprierea.

Considerând că, în primul rând, Sfatul Țării n'a stabilit exproprierea imediată decât pentru terenurile cultivabile, cari de fapt erau în folosință satenilor încă din 1917, dar nu și pentru păduri.

In al doilea rând, legea agrară a Sfatului Țării nu înțelege să plătească cu renta, decât terenurile cultivabile, caci prin vechiul articol 47, zicea: „Prețuirea pamânturilor cultivate să va face după condițiile cari au existat înaintea razboiului“; iar articolul 48 următor, glasua: „prețul se va stabilii prin capitalizarea prețului normal de arenzi“, fără să fi generalizat și pentru paduri acest mod de prețuire, caracteristic numai exproprierei pentru utilitate națională.

Așa că, ratificările aduse de Camera din 1920, nemenținându-se în limitele legei agrare al cărei Decret-lege era chemat să-l ratifice; dar identificând padurile în norma de expropriere a terenurilor cultivate, a depășit căderea ce o avea.

Considerând că, în principiu, potrivit articolului 19 aliniatul 5 din Constituție în decurs de șase luni dela eliberarea teritoriului, trebuiau să se convoace Camerile, cari cu quorumul prevăzut de articolul 128 din Constituție, să vizeze legea care să desvolte principiile de expropriere pentru utilitate națională, cuprinsa în articolul 19 din Constituție.

Și, acele modificări, conform jurisprudenței Inaltei Curți de Casație dateă în Secțiuni-Unite (Vezi decizia No. 2 din 31 Martie 1922 publicată în Curierul Judiciar No. 20 din 1922), erau necesare, întrucât legiuitorului constituent din 1917, lipsindu-i, din cauza stării de razboi, mijloace de informație și datele statistice, nu avea putință să facă o operă completă. Totușt, silit de împrejurări, a rezolvat numai în parte chestiunea împroprietării, dând mandat viitorilor Camere revizioniste, nu numai să facă modificări de amănunt, dar să și completeze principiile constituționale enunțate în articolul 19 din Constituție, cari completează dobândea caracter constituițional după ce fuseseră votate conform articolului 128 din Constituție.

tie, făcând parte de drept din Constituție, conform articolului 19 aliniatul 5 din Constituție.

Considerând că nu în această situație se găseau Camerile din 1920, față de legea agrară a Sfatului Țării.

Această lege, lucrată în decurs de mai mult de jumătate de an de către comisiunea agrară, cu informații și statistică ce, — după cum rezultă din raportul întocmit de raportorul acestei legi și citit în ședință extra-ordinară de la 26—27 Noembrie 1918, — înfațișă o lege complecta, iar nu o expunere de principii ca articolul 19 din Constituție, care cerea sa fie complectat.

Considerând ca dispozițiile aliniatului 5 a articolului 19 din Constituție nu se pot aplică legei agrare Basarabene, care fiind consimțită printr-un decret-lege, nu aștepta decât o adunare legiuitoră care să ratifice Decretul-lege, iar nu adunarea revizionista care să complecteze chestiunile de principii ale exproprierii, cum era riguros cerut pentru legea agrara din vechiul Regat.

Considerând că dovada, cum că, Camerile din 1920, cari au ratificat Decretul-lege No. 3081-918 nu erau Camere revizioniste, rezultă clar din faptul că, legea de reformă agrară pentru Basarabia din Martie 1920, nu are la fine enunțarea coprinsă în articolul 160 final al legei agrare din vechiul Regat, prin care să se declare un număr de articole anume enumerate ca având putere constituțională și ca facând parte de drept din articolul 19 din Constituție.

Considerând, că aceasta enunțare nu putea fi facuta în legea agrară Basarabeancă, întrucât, după cum s'a arătat la început, legea agrară a Sfatului Țării, fiind emanațiunea unei adunări reprezentative extraordinare a Basarabiei, cu caracter de Constituantă, ea a trecut fara nici o modificare în arsenalul de legi al Regatului, prin efectul Decretului-lege No. 3681 din anul 1918.

Și prin urmare, având caracterul unei legi constituționale, nu îngăduia, prin nici un articol unei Camere ulterioare ca să-i desvolte sau să-i complecteze dispozițiunile sale, aşa cum îngăduia articolul 19 aliniatul 5 din Constituție, unor Camere revizioniste posterioare.

Considerând că, Camerile din 1920 cari aveau misiunea să ratifice Decretul-lege al legei agrare a Sfatului Țării, nu puteau deci să procedeze ca niște Camere revizioniste, prin analogie cu competența ce o aveau pentru reforma agrară a vechiului Regat.

Că prin urmare, Camerile din 1920, nu aveau decât dreptul să ratifice sus menționatul Decret-lege, și cel mult să aducă modificări de formă sau de redacție după cum se afirmă de altfel chiar în expunerea de motive și în raportul Comitetului delegaților legei agrare Basarabene din 1920.

Considerând că față de această competență mărginită a Camerilor din 1920, urmează a se examină dacă declararea exproprierei imediate a pădurilor și înglobarea lor în conceptul de „proprietate imobiliara“, așa cum glăsuște articolul 1 din legea agrară Basarabeancă, precum și modul de prețuire al padurilor, prevăzut de articolul 46, și implicit de despăgubire prin rentă, conform articolului 55 din acea lege, este în conformitate și cu principiile constituționale, pe care nu le putea complecta acea afirmare din 1920, nefiind o adunare revizionistă, pentru legea agrară basarabeană.

Considerând ca articolul 19 din Constituție, stabilind două categorii de expropriere: pentru cauză de utilitate publică și pentru utilitate națională, a creiat între ele deosebiri fundamentale, rezultând nu numai din deosebirea de gravitate a imprejurărilor care provoacă fiecare din aceste exproprieri, dar și din punctul de vedere al persoanelor în favcarea cărora se pronunță, și mai ales din modul de prețuire și de plată a bunului expropriat.

Considerând că o modificare în conținutul de bunuri care pot face obiectul unei exproprieri de utilitate națională, nu poate fi adusă decât de o adunare constituantă, și o Camera ordinată nu o poate face, caci această introducere a unui nou sciu de imobile în sfera de bunuri supuse expropriieri pentru utilitate națională, constituie o agravare în situația expropriatului, prin criteriul special de prețuire și de plată al acestui fel de expropriere, și prin urmare o modificare implicită a principiilor constituționale care găvernează materia exproprierei, și care, prin caracterul lor penal, sunt de strictă interpretare.

Ca, prin urmare Camerile din Martie 1920 introducând exproprierea pădurilor în regimul de expropriere pentru utilitate națională, care nu se putea face decât de o adunare Constituanta, atât timp cât nu se făcuse de Sfatul Țării, urmează ca articolele 8 și 46 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din Martie 1920, creând o stare nouă de lucruri, alta decât aceea edictată de legea agrara a Sfatului Țării și în contradicție cu articolul 19 din Constituție, acele texte de legi nu pot alcătui un temei de drept, ca să justifice intrarea în posesie a Statului prin Ministerul Domeniilor în pădurea Milești, proprietatea reclamantei de azi, și, prin urmare, acțiunea în revendicare a acestia urmează a fi admisă, ramânând Statului, ca bazat pe drepturile ce îi le acordă articolul 4 din legea agrară a Sfatului Țării și considerând motivul exproprierei padurei reclamantei ca fiind pentru cauza de utilitate publică, să sesizeze organele indicate de legea de expropriere pentru utilitate publică, și să fie pus în stăpânirea pădurii din litigiu, după o justă și prealabilă despăgubire.

Asupra acțiunei introdusa de arendașii pădurii, Windsberg și Livsitz:

Considerând ca prin admiterea acțiunei în revandicare introdusă de proprietara Mitcova, în contra Statului, prima parte a cererii arendașilor pădurei Milcești, este admisibilă, și deci urmează a o obligă pe reclamanta proprietara a sus numitei păduri, ca să-și execute actul de vânzarea pădurei, constatătata prin actul de vânzare notarial din 11 Septembrie 1918, punându-l în situație de a se putea folosi și exploata pădurea, conform contractului.

Considerând însă că prin admiterea acțiunei în revandicare a proprietării, cererea arendașilor de a se declară oposabil contractul lor de arondare Statului reprezentat prin Ministerul Domeniilor, rămâne fară interes, urmând a fi respinsă ca atare, precum și cererea de despăgubiri pentru restul din parchetele din padure, pe care nu le-ar mai putea exploata în caz când s-ar recunoaște Statului dreptul de proprietar al pădurii.

Considerând că reclamanții arendași, prin acțiunea lor, cer ca părăștul să fie obligat să plătească daunele pricinuite prin lemnul tăiat în padure și neridicat și pentru impiedecarea de a exploata pădurea;

Considerând ca prin actul de expertiză de la dosar, se evaluează pa-

guba ce ar avea-o arendașii în caz când ar fi lipsiți în întregime de exploatarea parchetelor de pădure ce mai rămăsesse netăiate, dar nu le evalează paguba aşa cum o arătă că a încercat-o arendașii, și nici din depunerile martorilor nu rezultă aceasta cu suficiență, neprecizându-se că lemn tăiat de arendași a rămas în pădure și cătă tăietură se putea face într'un anumit interval de timp;

Că prin urmare cererea aceasta de daune a reclamanților arendași, urmează a fi respinsă ca nedovedită, precum ca inadmisibilă și cererea de daune cominatorii, neprevăzute în codul civil rusesc și cari cel mult s'ar putea admite prin analogie, pentru obligațiile de a face, nu pentru împiedicările de a face ceva, cari se rezolvă în daune interese, propriu zise.

Văzând cererea de cheltuieli a reclamantei proprietara și a reclamanților arendași, pe cari le fixează la 20.000 lei pentru proprietara și la 12.000 lei pentru arendași, ținând socoteală de valoarea taxelor de timbru achitata;

Pentru aceste motive redactate de Domnul Prim Președinte Const. Georgescu, Tribunalul admite acțiunea în revandicare, introdusă de Elena Mitcova, etc.

(ss) *Const. Georgescu, Al. Săvescu.*

Grefier, (ss) *N. Malcoci.*

ACTUL No. 2

CURTEA DE APEL DIN CHIȘINĂU S. I-a

AUDIENTĂ DELA 18 NOEMBRIE 1922

DECIZIA CIVILA No. 158

Curtea,

Asupra apelurilor introduse în termen de către Ministerul de Domenii și Leizer Windsberg și Sloima Livsitz, contra sentinței Tribunalului Chișinău secția I, No. 202 din 9 Iunie 1922, apelul introdus contra aceleiași sentințe de către reclamanta Elena Mitcova, fiind retras.

Având în vedere că, înaintea primei instanțe, Elena Mitcova, născută Cazimir, prin mandatarul ei Domnul avocat Lascăr Roseti, a introdus acțiune în revendicare contra Ministerului de Domenii, cerând ca acesta să fie obligat să-i restituie pădurea proprietatea sa, în întindere de aproximativ 120 desetiri, situata pe moșia Milești județul Chișinău, acțiune care s'a conexat cu acea introdusa de către apelanții Leizer Windsberg și Sloima Livsitz, contra intamatei Elena Mitcova și Ministerului de Domenii, prin care cer, în primul rând, ca numita să fie obligată să-și execute contractul de vânzare al padurei din proces, puindu-i în situația de a se putea folosi și exploata padurea în condițiunile contractului intervenit între ei, iar în al doilea rând, sa se declare de justiție că contractul de mai sus este opozabil numitului Minister, deși pădurea proprietării Mitcova ar fi exploatată și ca consecință să fie obligat a delăsă în libera lor folosință exploatarea padurei în intinderea și condițiunile contractului. Cer de asemenea obligarea Ministerului de Domenii la plata sumei de 125.000 lei, cu titlu de daune-ii terese, pentru lemnul tăiat până azi din padure și pentru împiedicarea în exploatarea de până acum, cum și condamnarea, cu titlu de daune cominatorii, la plata sumei de 2.000 lei pe fiecare zi de întârziere pentru împiedicarea exploatației pe viitor.

Iar în subsidiar, în ipoteza când s-ar recunoaște că Ministerul de Domenii este proprietarul pădurei și în drept de a le opri exploatarea ei, cer că acesta să fie obligat să le plătească o despăgubire în sumă de 768.000 lei, care reprezintă pabuga suferită și folosul de care sunt lipsiți.

Ca tribunalul prin sentința apelată a admis acțiunea Elenei Mitcova, obligând pe Ministerul de Domenii să-i restituie pădurea revendicată; — a admis în parte acțiunea introdusă de Leizer Windsberg și Sloima Livsitz,

obligând pe Elena Mitcova să-și execute contractul de vânzarea pădurei intervenit între ei, și a respins ca fără interes cererea numișilor reclamanți, de a se declara prin justiție contractul lor de cumpararea pădurii opozabil Ministerului de Domenii, precum și cererea de daune în suma de 768.000 lei valoarea pădurei netăiată, — a respins de asemenea ca nefondată cererea de daune a acestora contra Ministerului de Domenii, precum și cea de daune cominatorii ca inadmisibilă în drept.

Având în vedere că din susținerile orale ale partilor și concluziunile lor scrise, cum și din lucrările de la dosar se constată în fapt că, Ministerul de Domenii considerându-se, pe baza articolului 8 cu articolul 2 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, proprietarul tutelor pădurilor din această parte a țării, cu excepția acelor care fac parte din proprietatea țăraneasca sau răzășească, a dat ordine șefilor de ocoale silvice, ca să intre și de fapt în stăpânirea acelor păduri. Pe baza ordinului dat în toamna anului 1921, șeful ocolului Silvic din raza căruia face parte padurea de pe moșia Milești județul Chișinău, pune în vedere reclamantei Elena Mitcova, proprietara moșiei, sa-și retraga pazitorii din pădure. Cum aceasta padure fusese cumpărată spre tăiere prin actul notarial de vânzare din 11 Septembrie 1918 de către* reclamanții Leizer Windsberg și Sloima Livšitz, cari se gaseau în curs de exploatare, dânsii au fost împiedicați ca să mai continue aceasta exploatare. În urma faptului arătat, atât proprietara cât și exploatatorii pădurei, au introdus acțiunile deduse azi în judecata Curții prin apelurile de față.

Având în vedere, că apelanții reclamanți Leizer Windsberg și Sloima Livšitz au susținut că, apelul lor nu este decât un apel subsidiar făcut pentru ipoteza în care Curtea ar decide că Ministerul de Domenii a intrat în mod legal în stăpânirea pădurei din proces, în care caz Statul trebuie totuși să respecte dreptul lor de exploataitori, iar în cazul în care s-ar decide că contractul lor este desființat, aceasta nu se poate face fără o justă și prealabilă despagubire.

Având în vedere ca apelanțul, Ministerul de Domenii, prin reprezentantul său, a susținut în rezumat că, sau Tribunalul a decis că exproprierea pădurilor din Basarabia, constituie o expropriere pentru cauză de utilitate publică și deci în mod greșit crede că, Ministerul de Domenii nu putea intra în stăpânirea accliei păduri, decât observând formele de expropriere, pentru utilitate publică. Că atât articolul 11 din legea „Sfatului Țării“, cât și articolul 8 al legii agrare basarabene, cari declara expropriate pădurile particulare din Basarabia, sunt constituționale, ca unele ce sunt faurite de „Sfatul Țării“ pe baza condițiunilor coprinse în pactul de unire al Republicii Moldovenești cu Regatul Român. Că, de aci rezulta că reforma agrară din Basarabia nu s'a făcut pe baza articolului 19 din Constituția Regatului, ci pe baza legii constituționale a „Sfatului Țării“ care a fost o adunare constituanta și ca atare, principiul exproprierei padurilor, înscris în articolul 11 al acelei reforme, este de ordin constituțional, iar articolul 8 al legii agrare din 13 Martie 1920, în vigoare în Basarabia, nu a făcut decât să desvolte principiile puse deja prin reforma „Sfatului Țării“, fiind numai o chestiune de detaliu, de aplicare a acelor principii, cari se puteau face și de niște adunări obișnuite, cu atât mai mult de unele revizioniste, cum au fost acelea din Martie 1920; că, pădurile trecând deplin

drept în proprietatea Statului încă din ziua de 27 Noembrie 1918, de când au fost expropriate pentru cauză de utilitate națională, Statul a avut tot dreptul să intre imediat și în posesiunea lor, și aceasta fară o justă și prealabilă indemnizare; Ca, în ce privește apelul reclamanților Leizer Windsberg și Sloima Livsitz, a desvoltat pe larg motivele coprinse în concluziunile scrise, depuse la prima instanță.

Având în vedere, că reclamanții, atât proprietara padurei cât și cumpărătorii ei, au susținut în rezumat că, chiar în ipoteza în care s-ar decide că, „Sfatul Tarii“ ar fi avut caderea să exproprieze și padurile proprietate particulară, deși această chestiune nu facea parte din programul ce și-l rezervase prin pactul de unire, totuși acea adunare constituantă, nu a răcuit altceva decât că, prin articolul 11 al legei ce a votat, le-a declarat expropriate, imobilizându-le în mâinile proprietarilor, rămânând ca mai târziu, când Statul va dispune de mijloace financiare, să intre și în stăpânirea lor de fapt, dar numai în urma unei juste despăgubiri aşa cum prevede articolul 19 al Constituției române; ca acesta este motivul pentru care în legea Sfatului Tarei nu se găsește nicio dispoziție privitoare la modul cum are să se calculeze prețul și are să se facă plata lui, când este vorba de paduri. Ca însă legea agrară pentru Basarabia votată de Parlamentul român, modifică dispozițiile legei Sfatului Tarei și permite Statului ca să intre în folosința padurilor, fără a plati proprietarilor o justă și prealabilă despăgubire, dispoziții care contrazic atât legea Sfatului Tărei cât și Constituția, care, în afară de expropriarea pentru cauză de utilitate națională a terenurilor cultivabile, în folosul muncitorilor de pământ, nu permite ca o exproprieare să se facă în alt mod decât pe baza unei justă și prealabile despăgubiri; ca prin aceasta modificare adunările legiuitoare din Martie 1920, au depășit limita în care aveau caderea de a stabili și reglementa principiul exproprierii înscris în legea Sfatului Tarei aducând o nouă și gravă derogație de la principiile constituției române, în afara de acea consințită de Regatul Român, prin condițiunile de unire ale Republicii Moldovenești.

Având în vedere că din cele de mai sus rezultă că, chestiunea de drept dedusă în judecata Curței, prin apelul Ministerului de Domenii, este de a se ști, dacă ac.1 Minister avea caderea ca, pe baza articolului 8 combinat cu articolul 2 din legea agrară pentru Basarabia, să intre și în folosința de fapt a pădurii din proces, mai înainte de a fi plătit reclamanților o justă despăgubire.

Că, această soluție depinde de răspunsul ce se va da în privința constituționalității dispozițiunilor din menționata lege, privitor la trecerea pădurilor proprietate particulară în domeniul privat al Statului, caci este admis în mod constant că, instanțele judecătoarești pot pipa constituționalitatea unei legi, fiind datoare ca, în cazul când s-ar abate de la principiile inscrise în pactul fundamental, să-i refuze aplicarea.

Că, pentru soluționarea acelei cestiuni este necesar să se facă un istoric succint al unirii Basarabiei cu Regatul Român și al fazelor prin care a trecut legea agrară, privitor la exproprierea pădurilor.

Având în vedere că în urma izbucnirei revoluției ruse, Basarabia s'a declarat la finele anului 1917 „Republiecă Democratică Moldovenească“, facând parte din Republica federalivă rusă, alegându-și și o adunare na-

ționala „Sfatul Țării“. În ziua de 24 Ianuarie 1918, această republică rupe orice legături politice cu Rusia și se declară Stat independent „Sfatul Țării“, devenind adunarea sa națională, cu putere de constituantă. În ziua de 27 Martie 1918, „Repubica Democratică Moldovenească“, prin rezoluțunea „Sfatului Țării“ din acea zi, s'a unit cu Regatul Român pe baza articolului 11, cari formează pactul de unire, pact acceptat de Primul Ministru al Regatului în numele poporului român și al Regelui său.

Prin punctul 1 al acelui pact s'a stipulat condițiunea, că „Sfatul Țării“ actual, rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului; aceste hotărîri se vor recunoaște de guvernul român“.

„Sfatul Țării“, după ce în realizarea programului sau, a votat reforma agrară pentru Basarabia în noaptea de 26-27 Noembrie 1918, și apoi Unirea fără condiționi, s'a dizolvat.

Reforma agrară votată de „Sfatul Țării“ a fost încorporată în arsenalul de legi al Regatului Român, prin Decretele-legi No. 3681 din 14 Decembrie 1918 și No. 3791 din 21 Decembrie 1918, sub rezerva ratificării Corpurilor legiuioare.

Prin articolul 11 al legei agrare a Sfatului Țării s'a prevazut ca „Padurile din proprietățile particulare trec în întregime în proprietatea Statului, dar această trecere se va face atunci când se va găsi posibilită“; prin principiul unei din dispozițiile acelei legi nu se determină modul cum se va calcula prețul padurilor și modul cum se va face plata aceluia preț.

Cu ocazia ratificării legei „Sfatului Țării“ de către Corpurile legiuioare, prin legiuitorată la 13 Martie 1920, s'au introdus urmatoarele modificări în această lege, privitor la exproprierea padurilor :

Prin articolul 8, corespondent articolului 11 din legea „Sfatului Țării“ s'a prevazut ca: „Trec în proprietatea Statului padurile, în afara de cele care fac parte din proprietatea țărănească sau razașească“, suprimându-se din textul respectiv al legei „Sfatului Țării“ dispozițiunile ca „aceasta trecere se va face atunci când se va găsi posibilită“; prin articolul 46, s'a determinat modul cum are să se stabilească prețul pădurilor exprimate, după aceleași norme ca și pentru terenurile cultivabile, iar prin articolul 53, modul cum are să se platească acel preț, prin titluri de rentă, cu o dobândă de 5% la sută pe an, socotindu-se valoarea nominală drept valoare reală.

Având în vedere că „Sfatul Țării“, putere de fapt, fruct al revoluției ruse, a fost organul legislativ cu putere de constituantă a fostei Republici Moldovenești, transformat în putere de drept prin faptul că crăriile sale istorice de către Regatul Român, prin guvernul și parlamentul său, în urma acceptării căi unire cu Republica Moldovenească să se facă prin el, act consacrat și prin tratatul internațional, prin care s-a recunoscut suveranitatea Statului român asupra Basarabiei.

Că însă, puterea de constituantă a „Sfatului Țării“ a încetat în iulie de 27 Martie 1918, când, odată cu extinderea suveranității Statului român asupra Basarabiei, și ca consecință a acestei suveranități, Constituția vechiului regat al României s'a extins ipso-facto și asupra acestui teritoriul, respectându-se bineînțeles pactul de unire, care forma contextul de drept public dintre Regatul Român și Republica Moldovenească. Pactul de unire trebuie respectat chiar în acele principii ale sale, cari conțineau dispozi-

țiuni derogatorii dela principiile Constituției române. Că, principala condițune a aceluia pact era fără îndoielă aceea, prin care se stipulase ca, reforma agrară să se desăvârșească și să se realizeze de către „Sfatul Țării“.

Că deci, din ziua unirei, această adunare și-a păstrat caracterul de adunare constituantă, în mod strict, numai privitor la rezolvarea chestiunii agrare, iar nu și pentru chestiuni străine de această reformă. Ca reforma agrară din Basarabia se putea face de către Sfatul Țării, chiar contra principiilor cuprinse în Constituția română, în ce privește inviolabilitatea dreptului de proprietate ori cât ar fi fost de radicale principiile ei, fară a se putea pretinde că s-ar fi violat dispozițiunile Constituției vechiului Regat.

Având în vedere că Curtea nu mai poate discută chestiunea ridicată de întimați înaintea Tribunalului și înălțatul de acea instanță, cum ca textul articolului 11 al legei Sfatului Țării, prin care s'a dispus expropriearea în principiu a padurilor, nu ar fi de ordin constituțional, pentru motivul că, „acea adunare nu a avut caderea decât de a face reforma agrara, iar trecerea padurilor în proprietatea Statului nu face parte din aceasta reformă. Aceasta pentru cuvântul că, apelul facut de r.clamanta Elena Miticova tocmai asupra acestui punct din sentința apelata a fost retras, iar ceilalți reclamanți au declarat prin reprezentanții lor, că au introdus numai un apel pe care-l susțin în mod subsidiar, astfel ca punctul din sentința Tribunalului, privitor la constituționalitatea textului menționat, constituie autoritate de lucru judecat în acest proces.

Ca și, plecând dela principiul câștigat de Ministerul de Domenii cum că, textul din legea Sfatului Țării, care prevede expropriearea padurilor este un text de ordin constituțional, urmează să examinăm dacă dispozițiunile respective ale legei din 13 Martie 1920, sunt sau nu contrarii principiilor constituționale ale legei menționate și ale articolului 19 din Constituția vechiului regat;

Având în vedere că, conform cunoșcutelor principii de drept internațional public, din ziua alipirei Basarabiei la Regatul român, (27 Martie 1918) Constituția acestui Stat s'a extins, ipso-facto, și în Basarabia, cu singurele stricte restricții ce am aratat, decurgând din stipulațiunile pactului de unire.

Ca articolul 19 din Constituția Vechiului Regat, modificat în 1917, stabilise principiul constituțional ca, proprietatea de orice natură, precum și creațile asupra Statului sunt sacre și inviolabile, și ca nimeni nu poate fi expropriat decât pentru cauza de utilitate publică legalmente constată și după o dreartă și prealabilă despăgubire.

Că, la cauzele de exproprieare pentru utilitate publică, arătate în aliniatul 3, al aceluia text, în cari nu intra și exproprierea padurilor, adunările revizioniste din 1917, au adaugat prin partea I-a încă o cauză și anume exproprierea pentru utilitate națională a terenurilor cultivabile în folosul cărora cultivatori de pamânt, iar prin partea IV-a au determinat, spre derogare dela principiul constituțional al exproprierii pe baza unei juste și prealabile despăgubiri, ca plata acelor terenuri să se facă în titluri de rentă emise de Stat, purtatoare de dobândă 5 la sută pe an, socotită valoarea nominală drept o valoare reală.

Având în vedere că este adevarat că legea Sfatului Țării prin în-

scrierea în articolul 11 a principiului constituțional al trecerii pădurilor în proprietatea Statului, a derogat la principiile coprinse în articolul 19 din Constituția vechiului regat, prin aceea că peste prevederile acestui text constituțional a prevazut și exproprierea padurilor proprietate particulară din Basarabia.

Ca însă, din expresiunile coprinse în articolul 11 al legei Sfatului Tărei: „aceasta trecere se va face atunci când se va găsi posibila”, rezulta evident că s-a interzis Statului de a intra și în folosința acelor paduri.

De asemenea prin nici un text al acelei legi, nu s'a determinat modul cum are să se fixeze prețul padurilor și nici modul cum are să se facă plata indemnizării cuvenite proprietarilor.

Din cele de mai sus rezultă în mod neîndoios pentru Curte că, admîndându-se teoria aplicabilității Constituției vechiului Regat în Basarabia, trebuie să se admită ca concluzie fatală că, Sfatul Tărei a înscris în legea sa numai principiul exproprierei pădurilor prin scoaterea din comerț și indisponibilitatea lor în mâinile proprietarilor, dar că aprehensiunea lor de către stat urmă să se facă neaparat pe baza principiului constituțional român, al justei și prealabilei despăgubiri.

Având în vedere că proiectul inițial al fauritorilor legei agrare basarabene nu conținea nici o restricție privitor la trecerea imediata a pădurilor expropriate în proprietatea Statului; coprindea însă dispoziționi în ce privește calcularea și plata prețului. Din aceste fapte reprezentantul Ministerului de Domenii voiește să tragă concluzia că, intenționarea autorilor legei agrare a fost ca, exproprierea pădurilor să se facă după aceleasi norme ca și a terenurilor cultivabile, astfel că articolul 11 al legei Sfatului Tărei trebuie interpretat, luându-se în considerație acea intenție, iar nu pe baza principiilor inscrise în articolul 19 din Constituția vechiului Regat.

Că desă din faptele invocate în sprijinul tezei susținute de reprezentantul Ministerului de Domenii, rezultă în mod vădit intenționarea fauritorilor legei agrare, de a face exproprierea pădurilor după același norme ca și exproprierea terenurilor cultivabile, totuși, pentru motivele de mai jos, nu aceasta intenție trebuie să ne călauzească în interpretarea legei Sfatului Tărei privitor la exproprierea padurilor, ci principiile legei, care rezultă din textul ei, așa cum au fost votate de acea adunare.

Ca, acele principii conțin o transacțiune între principiile și tendințele politico-sociale ale fauritorilor legei agrare basarabene și ale guvernului român, care, prin reprezentanții săi, a avut, de sigur, un cuvânt hotărâtor în ultima redacție a legei Sfatului Tărei. Ca acel guvern, dacă a putut admite, în contra prevederilor constituției Tărei, exproprierea în principiu a padurilor particulare din Basarabia în felul Statului, nu a voit însă să meargă mai departe cu abaterile de la pactul fundamental al Regatului, assimilând, în privința indemnizării, aceasta expropriere cu acea facuta în felul muncitorilor de pamânt.

Ca însă, cum acordarea unei juste despăgubiri, era o chestiune de ordin finanțier, care nu interesă numai Basarabia, ci întregul Regat, din bugetul caruia urmă să se facă plata, s'a dat articolului 11 din legea Sfatului Tărei, redacționa care a fost votată de acea adunare, suprinșându-se dispozițiunile, ce am aratat, din proiectul inițial. Ca altăintrebarea nu s-ar putea explica care a fost cauza de să renunțat la acel proiect, dat fiind că,

daca s'ar fi acordat pentru paduri o indemnizare după aceeași norme ca și pentru terenurile cultivabile, nu s'ar fi adaugat o sarcină prea mare în bugetul Statului, fiind vorba de exproprierea numai a 160.000 hectare, aproximativ, pădure, proprietate particulară, față de aproximativ 900.000 hectare terenuri cultivabile, cum rezultă atât din expunerea de motive a legei agrare din 13 Martie 1920, cât și din declarațiunea d-lui Chirian, raportorul acelei legi, cu ocazia discutării articolului 8 în adunarea deputaților.

Că, orcarii ar fi motivele pentru cari Sfatul Tarei a modificat proiectul inițial al legei agrare Basarabene, ramâne bine stabilit că, legea votată de acea adunare nu conține nici o dispoziție, care să recunoască Statului dreptul de a intră imediat în selesința padurilor, sau care să reglementeze modul cum se va calcula prețul lor și sé va face plata indemnizării.

Având în vedere însă că, adunările legiuitorice din Martie 1920, cu ocazia ratificării legei Sfatului Tărei au modificat principiile de mai sus ale acelei legi prin aceea că, au suprimat din articolul 11 al acelei legi, prevederea ca, trecerea pădurilor în proprietatea Statului să se facă atunci când se va găsi posibila (articolul 8), iar prin articolul 46 și 53 au stabilit, pentru evaluarea padurilor și pentru plata indemnizării lor, aceleași norme ca și pentru terenurile expropriate pentru improprietărea muncitorilor de pământ. Că, în urma acestor modificări esențiale, Statul, prin Ministerul de Domenii, s'a crezut îndreptățit să intre în stăpânirea pădurilor expropriate prin aprehensiunea lor, ramânând ca, indemnizarea cuvenita proprietarilor, să se facă mai târziu, și după normele arătate.

Având în vedere că modificările aduse de Corpurile legiuitorice din Martie 1920, legii Sfatului Tărei privitor la exproprierea pădurilor, nu sunt numai modificări de detaliu, de aplicare a acelei legi, prin care s'au desvoltat numai principiile inscrise de Sfatul Tărei în articolul 11 al legei sale, cum susține reprezentantul Ministerului de Domenii și sunt cu atât mai puțin numai schimbări de redacție, cum se arată în expunerea de motive a legei din 13 Martie 1920.

Intr'adevăr, prin modificările aduse, permitându-se Statului să intre imediat în stăpânirea pădurilor trecute în domeniul său privat și reglementându-se în modul aratat indemnizarea proprietarilor, s'au violat în mod flagrant dispoziția constituțională a articolului 11 din legea Sfatului Tărei și principiile acelei legi privitor la exproprierea padurilor, cari, în concordanță cu acelea inscrise în articolul 19 din Constituția vechiului regat nu permiteau ca aprehensiunea padurilor expropriate să se facă de către Stat mai înainte ca proprietarii să fie despăgubiți după valoarea reală a pădurilor, iar nu după aceeași norme ca și pentru terenurile cultivate expropriate pentru cauză de utilitate națională.

Că, acele adunări legiuitorice nu puteau修改ă legea Sfatului Tărei decât în limita determinată de Constituția vechiului Regat, cu singura excepție strict îngăduită în limita în care dispozițiunile legei Sfatului Tărei aduceau, pe baza pactului de unire vreo derogătură la principiile pactului fundamental al Regatului Român.

Că însă, prin modificările făcute, legiuitorul din 1920, a admis o nouă și gravă derogătură la principiile constituționale române, în afară de aceea adusă deja de legea Sfatului Tărei prin exproprierea în principiu a padurilor,

cari fiind contrarii acelor principii, instanțele judecătoarești sunt datoare să le refuze aplicarea.

Că nu se poate admite teoria reprezentantului Ministerului de Domenii că, Corpurile legiuitoroare din Martie 1920, fiind adunări revizioniste ar fi avut căderea să complecteze, în sensul în care au complectat dispozițiunile constituționale din legea Sfatului Țărei, privitor la exproprierea pădurilor, cădere care, susține d-sa, ar fi avut-o chiar și niște adunări ordinare.

Considerând că adunările din Martie 1920, au avut într'adevar caracter de adunări revizioniste, dar este evident că acest caracter l-au avut numai pentru a modifica textele constituționale, pentru cari se îndepliniseră formele legale de adunările ordinare din 1914, păstrându-și acest caracter până la epuizarea programului de revizuire, hotărât de acele adunări.

Că, adunările din Martie 1920, nu aveau caracter de adunări revizioniste, pentru a modifica texte cu caracter constituțional din legea de reformă agrară basarabeană, a căror modificare nu se mai putea face decât conform prescripțiunilor articolului 128 din Constituția Regatului Român; că este bine înțeles că nu toate textele din legea menționată sunt de ordin constituțional, ci numai acelea prin care se aduce o atingere dreptului de proprietate, iar nu și acelea cari sunt de detaliu sau de aplicarea legei, sau privesc o chestiune financiară, cari îi tr'adevar pot fi modificate și de niște adunări ordinară.

Ca, în ce privește exproprierea padurilor, în ipotiza ramasă definitivă pentru acest proces, că principiul exproprierei lor, înscris în legea Sfatului Țărei este de ordin constituțional, niște adunări ordinare ar putea într'adevar elabora o lege prin care să se desvolte principiile exproprierei padurilor, aratăndu-se normele de aplicarea acelor principii prin determinarea organelor îndrituite să îndeplinească formele de expropriere și a procedurii ce trebuie să urmeze Statul, spre a intra în folosința de fapt, a pădurilor, lege care însă ar trebui să aibă la bază principiile constituționale ale justei și prealabilei despăgubiri, așa cum le are și legea de expropriere, pentru utilitate publică, în vigoare în vechiul regat.

Că, pentru motivele expuse, modificările aduse de legea agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, prin articolele 8, 46 și 56 articolului 11 și principiilor legei Sfatului Țărei sunt anticonstituționale și ca atare, Curtea este în drept să nu le recunoască legalitatea, iar ca consecință nici dreptul Ministerului de Domenii, de a intră în posesiunea pădurii, proprietatea reclamantei Elena Mitcova, mai înainte de a-i plăti o justă indemnizare.

Ca fiind așa, apelul aceluia Minister urmează să fie respins ca nefondat.

În ce privește apelul introdus de Leizer Windsberg și Sloima Lıvsitz, față de declarația facuta în instanță de mandatarii lor că, au înțeles să facă numai un apel subsidiar, pentru poteza în care Curtea ar decide că Ministerul de Domenii a intrat în mod legal în stăpânirea pădurei din proces, și cum Curtea respingând apelul aceluia Minister, considerându-l că a intrat în mod ilegal în stăpânirea acelei păduri, apelul urmează să fie respins ca fără interes.

Văzând și cererea de cheltueli de judecată în apel, formată de apelanții Elena Mitcova, Leizer Windsberg și Sloima Lıvsitz și apreciind,

Curtea cată a obligă Ministerul de Domenii sa platească Elenei Mitcova suma de trei mii lei, iar apelantului Leizer Windsberg și Sloima Livsitz suma de una mie lei, cheltueli de judecată în apel.

Văzând și dispozițiunile art. 868, 860 proc. civilă rusă.

Pentru aceste motive redactate de Domnul Consilier Petre Davidescu.
Curtea respinge apelul făcut de Ministerul Domeniilor, etc.

(ss) *H. Ojoga, Petre Davidescu, Const. Panaitescu.*

ACTUL No. 3

MOTIVELE RECURSULUI

I. — *Greșita interpretare și violare a articolului 19 din Constituție și a articolelor 1, 2, 8, 46, 53 și 54 din legea pentru reforma agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, violarea articolului 11 din legea Sfatului Țărei din 26-27 Noembrie 1918.*

Curtea de Apel din Chișinău, prin deciziunea ce atacam cu recurs, începe prin a recunoaște că articolul 11 din legea Sfatului Țărei Basarabiei din 26-27 Noembrie 1918, prin care se dispune trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia, în domeniul privat al Statului, are caracter constituțional, dar că articolele 2, 8, 46, 53 și 54 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, sunt inconstituționale, întrucât Corpurile legiuitorale alese în 1919 nu sunt decât adunari legislative ordinare, sau cel mult revizioniste, însă numai pentru a complecta și desăvârși revizuirea acelor articole din Constituție a căror revizuire fusese în prealabil dispusă conform articolului 128 din Constituție.

Chiar în ce privește caracterul Constituțional al articolului 11 din legea Sfatului Țărei Basarabiei din 26-27 Noembrie 1918, Curtea se pare ca face rezerve și nu-l consfințează decât numai pentru că intimații au binevoit să-l recunoască, astfel că Curtea se pare că crede că s-ar putea transige de parții asupra unei asemenea chestiuni de ordine publică, ceea ce este o eroare fundamentală.

Toate principiile aflate în legea Sfatului Țărei Basarabiei din Noembrie 1918 sunt constituiționale; ele formează una din condițiunile unirii Republicii democratice Moldovenești a Basarabiei, independentă de la 24 Ianuarie 1918, cu Regatul Român, condiții acceptate de guvernul român, în mod solemn prin declarația din 27 Martie 1918, cu obligația de a le înscrie în Constituția Regatului.

Prin modul sau de a vedea, Curtea de Apel din Chișinău secțiunea I-a violiază dispozițiunile articolului 2, 8, 46, 53 și 54 din legea din 13 Martie 1920 privitoare la reforma agrară în Basarabia și articolul 19 din Constituție și din legea Sfatului Țărei Basarabiei din Noembrie 1918, pentru următoarele motive :

1. — Pentru că trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia, în domeniul privat al Statului, deci naționalizarea acestor bunuri s'a operat, în baza articolului 11 din legea Sfatului Țărei Basarabiei din 1918,

iar legea de reformă agrara pentru Basarabia din 13 Martie 1920 nu este decât o lege specială care regulează cum se va face prețuirea și cum se va fixa despăgubirea, când și cum se va face plata precum și alte chestiuni de detaliu.

Atunci când legea Sfatului Tărei din 1918, a hotărât prin articolul 11, naționalizarea pădurilor proprietate particulară din Basarabia, aceasta lege n'a dispus ca naționalizarea să aibă loc numai în schimbul unei prealabile despăgubiri și nici măcar în schimbul unei despăgubiri.

Dacă este aşa, atunci chiar dacă Corpurile legiuioare alese în 1919, ar trebui considerate ca niște Corpuri legiuioare ordinare, încă puteau alcătui o lege ca acea din 13 Martie 1920, prin care după ce prin articolul 8 consfințește trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia, apoi prin articolele următoare institue organe pentru prețuirea pădurilor, prin articolul 45 și următoarele determină normele de prețuire, prin articolul 53 determină modul plaței, iar prin articolul 54 epoca când se va face plata.

In privința naționalizării pădurilor, proprietate particulară din Basarabia în privința trecerii în proprietatea privată a Statului a acestor păduri, legea din 13 Martie 1920, este o lege specială întocmai după cum legea de exproprieare pentru cauza de utilitate publică, votată de Corpurile legiuioare ordinare, este o lege de asemenea specială de regulamentarea exproprierei pentru cauză de utilitate publică și de trecerea unor anumite bunuri în domeniul public al Statului în anumite cazuri.

Nu legea din 13 Martie 1920, a hotărât ca trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia să treacă în proprietatea privată a Statului fără o prealabilă despăgubire. Aceasta s'a hotărât de legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, lege constituțională, prin aceia că n'a pretins o prealabilă despăgubire.

2. — Corpurile legiuioare alese în 1919, adică primele Corpuri legiuioare alese după razboi pe baza votului universal, cu reprezentanți din toate ținuturile alipite Regatului de bună voie, au fost adunări naționale constituante, aceasta rezultând din forța împrejurărilor, din recunoașterea tuturor. Mesagiul Regal de deschiderea adunărilor legiuioare alese în 1919 a accentuat caracterul lor de adunari constituante.

Tot aceste Camere au votat legea pentru înființarea pașunelor comunale și legea de reformă agrară pentru Bucovina.

De asemenea Camerile alese în 1920, adunări constituante ele însăși au votat în 1921, legea de reformă agrară pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, aşa se explică că aceste legi au putut dispune și exproprieare de păduri fără justă și prealabilă despăgubire.

II. — *Greșita interpretare și violare a articolului 19 din Constituție, a articolului 11 din legea Statului Tărei Basarabiei, a articolelor 2, 8, 45, 46, 53 și 54 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920.*

Curtea hotărăște că din combinația articolului 19 din Constituție și articolul 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, rezultă neîndoios că Sfatul Tării Basarabiei n'a făcut altceva decât să înscrie în legea sa principiul numai al exproprierii padurilor, cu efecte numai de a le scoate din comerț și a le face indisponibile în mâinile proprietarului, dar că Statul nu poate intră în stăpânirea de fapt decât conform articolului 11 din

Constituție relativ la exproprierea pentru cauză de utilitate publică, adică după o justă și prealabilă despăgubire.

Acest mod de a vedea al Curții este fundamental greșit.

Atunci când articolul 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, dispune trecerea pădurilor proprietate particulară din Basaraba, în proprietatea privată a Statului, deci naționalizarea acelor păduri, aceasta înseamnă că este vorba de o trecere de proprietate de la un proprietar la altul; în tot cazul nu poate însemna ceea ce în mod neîntelese înțelege Curtea.

Ce este acea scoatere din comerț și indisponibilitate în mâinele proprietarului?

Articolul 11 din legea Sfatului Tărei a hotărât categoric trecerea proprietății pădurilor particulare din Basarabia la Stat, rezervând numai chestiunea fixării timpului când să se găsească oportuna chestiunea deslegată prin legea din 13 Martie 1920 votată de Corpurile legiuitoroare din 1919, care putea să facă acest lucru chiar dacă ar fi fost simple adunări legiuitoroare, iar nu adunări naționale pentru că eră vorba de un detaliu, iar nu de un principiu constituțional.

În chestiune fiind vorba de o exproprieare pentru cauza de utilitate națională, mai exact de o naționalizare de bunuri, iar nici de cum de o exproprieare pentru cauză de utilitate publică, articolul 19 din Constituție, nu-și găsește aplicarea aici. Din moment ce este vorba de naționalizarea pădurilor proprietate particulară, trecute de legea Sfatului Tărei în proprietate privată a Statului, fară obligația unei prealabile despăgubiri, nu se mai poate pune în discuție articolul 19 din Constituție relativ la exproprieare pentru cauză de utilitate publică, nu se poate pretinde îndeplinirea formelor prescrise de legile speciale de exproprieare pentru cauză de utilitate publică nici măcar în ce privește modul fixării prețului și cu atât mai puțin în ce privește despăgubirea prealabilă.

În consecință, Statul putea intră imediat în stăpânirea pădurilor, între care și padurea de pe moșia Milești a Doamnei Elena Mitcova, urmând să fie despăgubită conform legei din 13 Martie 1920, în tot cazul nu prealabil.

ACTUL No. 4

INALTA CURTE DE CASAȚIE ȘI JUSTIȚIE SECT. UNITE

AUDIENTĂ DELA 12 OCTOMBRIE 1923

—
Curtea,

Deliberând,

Având în vedere recursul făcut de Ministerul de Domeniilor și Agricultură în contra deciziunii Curtei de Apel din Chișinău Secția I No. 158 din 18 Noembrie 1922.

Având în vedere motivele de recurs în următoarele cuperinderi :

I. — „Greșita interpretare și violare a art. 19 din Constituție și a art. 1, 2, 8, 46, 53 și 54 din legea pentru reforma agrara pentru Basarabia din 13 Martie 1920. Violarea art. 11 din legea Sfatului Tărei din 26-27 Noembrie 1918.

„Curtea de Apel din Chișinău prin deciziunea ce atacam cu recurs începe prin a recunăsta că art. 11 din legea Sfatului Tării Basarabiei din 26-27 Noembrie 1918, prin care se dispune trecerea pădurilor proprietate particulară din Basarabia, în domeniul privat al Statului are caracter constituțional, dar că art. 2, 8, 46, 53, și 54 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, sunt inconstituționale, întrucât Corpurile legiuitorale alese în 1919 nu sunt decât adunări legiuitorale ordinare sau cel mult revizioniste însă numai pentru a împlecă și desăvârși revizuirea celor art. din Constituție a căror revizuire fusese în prealabil dispusă conform art. 128 din Constituție.

„Chiar în ce privește caracterul constituțional al art. 11 din legea Sfatului Tării Basarabiei din 26-27 Noembrie 1918, Curtea se pare că face rezerve și nu-l consfințează decât numai pentru că intimații au binevoit să-l recunăască astfel ca Curtea se pare că crede că s-ar putea trăsi de la el părți asupra unei asemenea chestiuni de ordine publică ceea ce este o eroare fundamentală.

„Toate principiile aflate în legea Sfatului Tării Basarabiei din Noembrie 1918 sunt constituționale; ele formează una din condițiunile unirii Republicii democratice Moldovenești a Basarabiei, independentă de la 24 Ianuarie 1918 cu Regatul Român, condiții acceptate de guvernul Român în mod solemn prin declaratiunea din 27 Martie 1918, cu obligațiunea de a le înscrie în Constituția Regatului.

Prin modul sau de a vedea, Curtea de Apel din Chișinău seția I, violează dispozițiunile art. 2, 8, 46, 53 și 54 din legea din 13 Martie 1920, privitoare la reforma agrara din Basarabia și art. 19 Constituție și 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din Noembrie 1918 pentru următoarele motive :

1) Pentru ca trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia în domeniul privat al Statului, deci naționalizarea acestor bunuri, s'a operat în baza art. 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, iar legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920, nu este decât o lege specială care regulează cum se va face preluarea și cum se va fixa despăgubirea, când și cum se va face plată precum și alte chestiuni de detaliu.

Atunci când legea Sfatului tărei din 1918, a hotărât prin art. 11 naționalizarea pădurilor proprietate particulară din Basarabia, aceasta lege n'a dispus ca naționalizarea să aibă loc numai în schimbul unei prealabile și nici măcar în schimbul unei despăgubiri.

Dacă este aşa, atunci chiar dacă Corpurile legiuioare alese în 1919, ar trebui considerate ca niște corpu legiuioare ordinare, încă puteau alcătui o lege ca aceea din 13 Martie 1920, prin care după ce prin art. 8 consfințește trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia, apoi prin articolele următoare, instituie organe pentru preluarea padurilor, prin art. 45 și următoarele determină normele de preluare, prin art. 53 determină modul platăi, iar prin art. 54 epoca când se va face plata.

În privința naționalizării padurilor proprietate particulară din Basarabia, în privința trecerii în proprietate privată a Statului a acestor păduri, legea din 13 Martie 1920 este o lege specială întocmai după cum legea de expropriere pentru cauza de utilitate publică, votată de Corpurile legiuioare ordinare, este o lege de asemenea specială de regulamentarea exproprierii pentru cauză de utilitate publică și de trecerea unor anumite bunuri în domeniul public al Statului în anumite cazuri.

Nu legea din 13 Martie 1920, a hotărât ca trecerea padurilor proprietate particulară din Basarabia să treaca în proprietate privată a Statului fără prealabilă despăgubire. Aceasta s'a hotărât de legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, lege constituțională, prin aceea că n'a pretins o prealabilă despăgubire.

Corpurile legiuioare alese în 1919, adică primele Corpuri legiuioare alese după război pe baza votului universal cu reprezentanți din toate ținuturile alipite regatului de buna voie, au fost adunari naționale constituante, acestea rezultând din forța împrejurărilor, din recunoașterea tuturor. Mesagiul Regal de deschiderea Adunărilor legiuioare alese în 1919 a accentuat caracterul lor de adunari constituante.

Tot aceste Camere au votat legea pentru înființarea pașunelor comunale și legea de reformă agrară pentru Bucovina.

De asemenea, Camerile alese în 1920, adunari constituante, ele înseși, au votat în 1921, legea de reformă agrară pentru Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș; așa se explică că aceste legi a putut dispune și expropriere de păduri, fără justă și prealabilă despăgubire.

Greșita interpretare și violarea art. 19 din Constituție, a art. 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei, a art. 2, 45, 46, 53 și 54 din legea de reformă agrară pentru Basarabia din 13 Martie 1920.

Curtea hotărăște că din combinația art. 19 din Constituție și a art. 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, rezultă neindoiios că Sfatul Basarabiei, n'a făcut altceva decât să înscrie în legea sa, principiul numai al exproprierei pădurilor, cu efectul numai de a le scoate din comerț și de a le face indisponibile în mâinile proprietarilor, dar că Statul nu poate intra în stăpânirea de fapt decât conform art. 11 din Constituție relativ la exproprierea pentru cauza de utilitate publică, adică după o justă și prealabilă despăgubire.

Acst med de a vedeă al Cărței este fundamental greșit.

Atunci când art. 11 din legea Sfatului Tărei Basarabiei din 1918, dispune trecerea pădurilor proprietate particulară din Basarabia, în proprietate privată a Statului, deci naționalizarea acelor păduri, aceasta înseamnă că este vorba de o trecere de proprietate de la un proprietar la altul; în tot cazul nu poate însemna ceea ce în mod neîntelus înțelege Curtea. Ce este aceea scoatere din comerț și indisponibilitate în mâinile proprietarului?

Art. 11 din legea Sfatului Tărei a hotărât categoric trecerea proprietății pădurilor particulare din Basarabia la Stat, rezervând numai chestiunea fixării timpului când să se gasească oportuna, chestiune deslegată prin legea din 13 Martie 1920, votată de Corpurile legiuitoare din 1919, caru puțeau să facă acest lucru chiar dacă ar fi fost simple adunari legiuitoare, iar nu adunari naționale, pentru că era vorba de un detaliu, iar nu de un principiu constituțional.

In chestiune fiind vorba de o expropriere pentru cauza de utilitate națională, mai exact de o naționalizare de bunuri, iar nici de cum de o expropriere pentru cauza de utilitate publică, art. 19 din Constituție nu-și găsește aplicarea aici. Din moment ce este vorba de naționalizarea pădurilor proprietate particulară, trecuta de legea Sfatului Tărei în proprietate privată a Statului, fără obligația unei prealabile despăgubiri, nu se mai poate pretinde indeplinirea formelor prescrise de legile speciale de expropriere pentru cauza de utilitate publică, nici macar în ce privește despăgubirea prealabilă. În consecință, Statul putea intră imediat în stăpânirea pădurilor, între care și padurea de pe moșia Milești a d-nei Elena Mitcova, urmând să fie despăgubită conform legei din 13 Martie 1920, în tot cazul nu prealabil.

Având în vedere că Curtea de Apel prin deciziunea sa constată că Ministerul de Domenii pe baza art. 8 comb. cu art. 2 din legea pentru reforma agrară din Basarabia din Martie 1920, considerându-se proprietarul tuturor pădurilor din această parte a țării, a dat ordin agenților silvici să intre de fapt în stăpânirea acestor păduri, afară de acelea cari aparțin țăranilor ori răzeșilor; că pe baza acestui ordin dat în toamna anului 1921, șeful ocolului silvic din care face parte pădurea de pe moșia Milești județul Chișinău, a pus în vedere proprietarei Elena Mitcova, ca să-și retragă paznicii săi de acolo, apoi a și intrat de fapt în posesiunea acestei păduri; că atunci, atât proprietara cât și aceia cărora dânsa concedase în exploatare parte din pădure, au intentat acțiune prin care au cerut ca Ministerul să fie condamnat a le lăsa în stăpânire pădurea de oarece dis-

pozițiunile din legea agrară de care Ministerul s'a prevalat nu-i conferă dreptul de a-i deposeda înainte de a fi indemnizați.

Considerând că Curtea de Apel a decis că modificările aduse de legea agrară din Martie 1920, pentru Basarabia prin art. 8, 46, și 53, art. 11 și principiilor legei Sfatului Tărei ar fi anticonstituționale și ca atare recunoscându-le legalitatea, a hotărât că Ministerul de Domenii pe nedrept a intrat în posesiunea pădurii în discuție, mai înainte de a despăgubi pe proprietară ;

Considerând însă că astăzi nu se mai poate pune în discuție constituționalitatea articolelor mai sus menționate din legea pentru reforma agrară din Basarabia, odată ce noua Constituție prescrie prin art. 131 între altele, ca sus citatele articole sunt și rămân de ordin constituțional; prin urmare deciziunea Curței de Apel neputându-se sustine pe motivul de neconstituționalitatea legei, rămâne de examinat, dacă pe baza constatărilor de fapt facute de Curtea de Apel, deciziunea ei este justă și prin urmare se poate menține pe motive de pur drept altele decât cele arătate în deciziunea sa ;

Considerând că chestiunea de rezolvat se reduce la interpretarea art. 8 din legea agrară din Basarabia, articol de ordin constituțional și care prescrie ca trec în proprietatea Statului pădurile, afara de cele ce aparțin proprietății taranești ori răzășești, adică dacă prin efectul ac stui text din Constituție s'a ridicat proprietarului numai dreptul de proprietate asupra pădurii expropriate; lăsându-i în posesiună râna la plată indemnitaței, cum susține proprietara, ori dacă, din contra are de efect să lipsească pe proprietar și de posesiune chiar înainte de plata despăgubirei, cum pretinde Statul prin reprezentanții sai ;

Considerând că acest articol își are originea în art. 11 din legea Sfatului Tărei, lege votată de adunarea națională din Basarabia și care este de ordin constituțional și a carei respectare a facut obiectul pactui de înire al acestui ținut cu vechiul regat ;

Con siderând că acel articol prescrie că pădurile particulare trec în întregime în proprietatea Statului adăugând însă că această trecere să se facă atunci când se va găsi posibilă ;

Considerând că această rezervă, că adică trecerea în proprietatea Statului să se facă atunci când se va găsi posibilă, nu poate avea alt înțeles decât că aceasta trecere se va face numai atunci când Statul va dispune de mijloacele financiare pentru realizarea acestei exproprieri.

Considerând că dacă legiuitorul constătuant în art. 8 din legea agrară a Basarabiei n'a mai reprobus această rezervă, de aci nu se poate deduce că în intenționarea sa a fost ca proprietarii să fie deposetați mai înainte de plata indemnitației ce li se dătorează, ci pentru că asemenea rezervă era inutilă o-

data ce a pus principiul că nimici nu poate fi expropriat decât pentru cauză de utilitate publică și după o dreaptă și prealabilă despăgubire.

Că dacă cu ocaziunea exproprierici terenurilor cultivabile pentru sporirea întinderii proprietății rurale țărănești printr'un acord unanim pământul s'a dat în imediată folosință a țăraniilor, aceasta s'a facut pentru considerațiuni de înalt ordin politic-social și chiar această transmisie imediată a proprietăței rurale de la o clasă socială la alta s'a tăcut cu recunoașterea dreptului proprietarilor expropriati la plata unei arende până la achitarea prețului, ceeace înseamnă că până la această dată s'a reglementat numai exercițiul dreptului de folosință al proprietarilor rurali asupra pământului privit ca instrument de producție, îndeplinind o funcțiune socială, dar nu s'a desființat acest drept de folosință ca atribut al proprietăței, aşa că nici chiar prin analogie, care în sine nu-i admisibilă pentru decăderi de drepturi, nu se poate în nici un caz argumenta în sensul posibilităței exproprierei pădurilor fară o prealabilă despăgubire, iar până atunci Statul putând, pentru conservarea drepturilor sale asupra pădurilor expropriate, să reglementeze condițiunea juridică a acestor paduri și modul de folosință al proprietarilor expropriati până la achitarea prețului ;

Considerând că deosebit de aceasta, exproprierea pădurilor a fost admisă pentru considera'ioni deosebite de cele ce au determinat exproprierea terenurilor de cultură și pentru islaz; în adevăr pădurile s-au expropriat nu pentru a fi date în proprietatea țaranilor, ci numai pentru ca trecând în proprietatea Statului și măring domeniul său privat, ele să fie supuse unei exploatari mai științifice și sistematice în interesul public, prin urmare nu poate fi vorba de o exproprie din cauză de utilitate națională, ideea națională nu poate fi în nimic influențata de împrejurarea că pădurile aparțin Statului ori particularilor, este dar o expropriere pentru cauză de utilitate publică;

Că de altfel chiar legea pentru reforma agrară din Basarabia arată că exproprierea se face pentru cauză de utilitate publică și națională înțelegând de sigur că de utilitate publică este exproprierea padurilor, iar de utilitate națională pământurile cultivabile cari trebuiau să se dea cultivatorilor săteni ;

Considerând că din art. 46 și 53 din legea agrară pentru Basarabia, care sunt de ordin constituțional, nu se poate deduce nimic în favoarea pretențiunii Ministerului de Domenii, căci art. 46, nu face decât să arate modul cum să se stabilească prețul, iar art. 53 obligă pe proprietar să primească drept indemnitate în loc de bani titluri de rentă amortizabilă în valoare nominală drept valoare reală, dar prin nici unul din textele din legea agrară cărora s'a dat caracter constituțional prin noua Constituție, nu s'a derogat la principiul fundamental că nimici nu poate fi expropriat decât după o prealabilă despăgubi-

re, derogațiune care ar fi trebuit să fie expresă și formală;

Considerând în fine că ceea ce dovedește în mod peremptoriu intențiunea legiuitorului constituent este că în vechiul regat și Bucovina, în cazurile în care se poate face exproprierea pădurilor particulare, o asemenea exproprie nu se poate face decât cu dreaptă și prealabilă despăgubire cum prescrie prin ultimul aliniat din art. 132 din Constituție;

Că dar nu se poate admite că legiuitorul a voit la exproprierea pădurilor să întrebuițeze două măsuri deosebite, una în Basarabia și alta mai de favoare în vechiul regat, pe unii să-i deposedeze imediat, iar pe ceilalți numai după o prealabilă indemnitate, prin urmare și în Basarabia ca și în vechiul regat exproprierea pădurilor fiind pentru cauză de utilitate publică, ea nu se poate face și proprietarii nu pot fi deposedați de aceste păduri decât numai după o prealabilă indemnizare, cum a decis și Curtea de Apel prin urmare recursul făcut de Stat prin Ministerul Domeniilor este neîntemeiat.

Pentru aceste motive, Curtea, respinge recursul, etc.

P A R T E A I I

Pledoariile și Concluziile Ministerului Public

Pledoaria D-lui M. CRISTEA

Edit. „Curierul Judiciar“.

MIHAIL CHRISTEA

MIHAIL CRISTEA

D. Mihail Cristea s'a născut în anul 1864 în orasul Bacău. După terminarea studiilor liceale la Institutul academic din Iași (1884) plecă la Paris unde obținu diploma de doctor în drept (1891). Reîntors în țară intră în magistratură. După zece ani de carieră, în care interval de timp a fost procuror, judecător de ședință și judecător sindic la aplicarea legii prin care s'a dat judecătorilor sindici administrarea falimentelor (1895), demisionă tocmai pe ziua în care urma să fie înaintat președinte de tribunal (1901). Inscris imediat în baroul de Ilfov și devenit concurențent avocat al statului, oficiu pe care-l îndeplinește și astăzi, d-l Cristea nu a mai părăsit bara înaintea căreia, cu toată modestia care-l caracterizează, a relevat de la început o serioasă pregătire profesională, ajutată de acel spirit pătrunzător în soluționarea problemelor juridice dobândit în exercițiul nobilei cariere la care a renunțat.

Datorită firii sale puțin comunicativă și ermetic închisă, numeroșii confrăți ce s-au perindat și se perindă zilnic împrejurul său, au ignorat totdeauna opera sa juridică, elaborată în tăcere și cu remarcabile proporții. În adevăr puțini sunt aceia care știu că în sertarele distinsului avocat, concentrat și discret zac inedite importante studii de drept comercial, cu valoare și întindere de veritabile tratate.

Nădăjduim însă că indiscreția noastră, deși va indispune modestia d-lui Cristea, va isbuti totuși să-l determine să dea publicitatea lucră ile sale, încoronând astfel opera didactică desfășurată în calitatea sa de profesor la Școala Superioară de Științe de stat.

D-l M. Cristea a mai fost încă avocat al Societății „Dacia-România“ până în anul 1920 și e decorat cu „Coroana României“ în gradul de ofițer și „Răsplata Muncii“ cl. I pentru învățământ. Această ultimă distincție îi impune, credem și mai mult datoria ca siluindu-și puțin temperamentul, să dea la lumină acumulata și tăinuita operă — în interesul învățământului căruia i-a consacrat o parte din activitatea sa.

Pledoaria D-lui M. CRISTEA

înaintea Secțiunilor Unite ale Inaltei Curți de Casație în ședința dela
23 Noembrie 1923

*Domnule Președinte,
Onorată Inaltă Curte,
Domnule Procuror General,*

Procesul și recursul de față nu este, aşa cum ar avea aerul să se prezinte, izolat, a unui proprietar de pădure din Basarabia, care s'a văzut depozitat pe baza unei lege excepționale de expropriere din Basarabia, ci este un proces al tuturor proprietarilor de păduri care și-au alătunit acest caz special, au pus pe unul din ei — după ce s'au înțelese — ca să intente un singur proces, care reprezintă în realitate interesele tuturor. Astfel, procesul a cărei deslegare vă cerem Dv. astăzi prezintă o importanță foarte mare.

Onorată Inaltă Curte, art. 19 din Constituție, în forma cea mai veche, cum a fost redactat la 1866, proclamă proprietatea sacră și inviolabilă, principiu la care admite într'adevăr numai o singură excepție: exproprierea pentru cauză de utilitate publică, determinând anume cari pot fi cauzele de utilitate publică. În forma de la 1866 cauzurile de utilitate publică erau numai apărarea națională, căile de comunicație și salubritatea publică, și exproprierea pentru cauză de utilitate publică nu se putea face decât cu prealabilă și justă despăgubire.

Această stare de lucruri merge până la 1917, până când o constituanță se întrunește la Iași și modifică Constituționea. O modifică, pentru a face posibilă împroprietărirea căranilor, care era cerută de nevoia timpurilor. Dv. cunoașteți modificările care s'au introdus din acest punct de vedere în Constituție la 1917, adică într'un moment când era Regatul în formă de mai înainte, și înainte de alipirea vreunei alte provincii.

Incontestabil că reforma agrară, a cărei bază se pune în Constituția de la 1917 privea numai vechiul regat și că cele două milioane hectare care urmau să fie expropriate în folosul cultivatorilor de pământ nu erau să fie luate decât din Muntenia, Moldova și Dobrogea. Nici nu se putea prevedea la 1917 că Bucovina, Ardealul și Basarabia aveau să se întânească cu Patria mamă.

Atunci, s'a mai modificat Constituția și în ceea ce privește cauzurile de utilitate publică. Nu importă însă chestiunea aceasta.

Pe baza acestor modificări ale Constituției s'a înfăptuit reforma agrară din Regat care a ajuns la legea din Iunie 1921.

Posterior, începând din 1918, provinciile, Basarabia cea dintâi, urmând Bucovina, apoi Transilvania, Banatul și Țările ungurene, se alipesc la Patria mamă. Indiscutabil, că făță de aceste provincii nu exista nici o dispoziție care să permită o reformă agrară în felul aceleia din vechiul regat în baza Constituției. Cu toate acestea, nimic nu a impiedicat ca asemenea reforme să se facă. Știut este, că s'a votat o lege de reformă agrară pentru Bucovina și alta pentru Transilvania, Banat și Țările ungurene, și tot așa s'a votat una și pentru Basarabia.

Nu am să mă ocup de bazele reformei agrare în Bucovina sau Transilvania. Texte constituționale nu avem. Dacă examinăm un moment ce este la baza reformei agrare din Bucovina, de pildă, veДЕi că reforma agrară din Bucovina debutează cu această formulă: „în baza art. 356 din codul civil austriac“. Și examinând acest text de lege, am văzut că nu este vorba de altceva, decât de exproprieare pentru cauză de utilitate publică. Dar nu aceasta ar fi îndreptățit expropriearea care s'a făcut în Bucovina, căci în art. 356 c. civil austriac, nu este vorba decât de exproprieare pentru o cauză de utilitate publică, și atunci ar fi trebuit procedat pentru fiecare bucătică de teren pe baza unei legi, și dovedi în fiecare caz, că există cauză de utilitate publică. Nu era oare aceeași rațiune, aceeași nevoie care a făcut și în vechiul regat să se înfăptuiască reforma agrară, anume: liniștea socială? Tot așa pentru Transilvania, Bucovina și Țările ungurene. Acolo exista ceva mai real: votul Adunării naționale care s'a ținut la Alba Iulia, mi se pare, la 18 Noembrie 1918; o adunare națională, va să zică o adunare constituantă, care în programul ei a înscris reforma agrară. În tot cazul, o lege constituțională nu s'a făcut pentru Transilvania cum s'a făcut în vechiul regat, și cu toate acestea s'a înfăptuit reforma agrară și în Transilvania și Bucovina. Și nu s'a întrebăt nimănii pe ce bază. Se poate oare pune chestiunea de neconstituționalitate a legii agrare din Banat sau Transilvania? Nu s'a ridicat nici odată chestiunea aceasta de nimeni. Voi arăta de urmă, și pentru ce.

Dar, în ceea ce privește Basarabia, este ceva mai caracteristic. Si dați-mi voe ca în puține cuvinte să fac istoricul alipirei ei la Patria Mamă.

Basarabia, în urma izbuțnirei revoluției, în primăvara anului 1917, a urmat toate fazele pe care le-au urmat toate provinciile din Rusia până către sfârșitul anului 1917, când, pierzând puterea bolșevismul maximalist, toate provinciile s-au transformat în republici făcând parte din federațiunea republicilor rusești. Nu pentru multă vreme; în acest interval și-a constituit un organ al său Sfatul Tărei, compus din reprezentanți ai orașelor, județelor, soldaților, și ai populațiunilor minoritare. Un Sfat al tării, o adunare națională, un Stat nou! Stat nou, care la 24 Ianuarie 1918 se declară independent sub numele de Republica moldovenească basarabeană, având Sfatul Tării ca adunare constituantă a lui, care aduna în mâinile sale toată puterea statului, până când o deleagă miniștrilor și numește un șef al Statului, președinte de republică. Pentru aceasta s'a ales înadins ziua de 24 Ianuarie, dată istorică față de unirea dintre Moldova și Muntenia.

Iată deci, un stat independent, cu o adunare, incontestabil națională, dela care emană toate puterile.

Această republică moldovenească basarabeană — nu trece mult — și se unește cu Patria mamă. Am aci declarațiunea care s'a făcut de Sfatul Tărei Basarabiei la 27 Martie 1918, — se găsește în colecțiunea d-lui Consilier Hamangiu, suplimentul VIII, — dar am chiar ziarul numit tot Sfatul Tărei, cu acea dată, în care se spune lucrul următor :

„Republika democratică moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechei Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că ncroadele singure să își hotărască soarta lor... aplicând principiul autodeterminării pus de Wilson.... de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu Mama sa România“.

„Această unire se va face pe următoarele baze :

1) Sfatul Tărei actual, rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului; aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român“, etc., etc.

Urmează în total 11 condiții. Deci o unire condiționată, și între condiții cea mai esențială este înfăptuirea reformei agrare, iar Sfatul Tărei rămâne mai departe pentru înfăptuirea reformei agrare. Cu alte cuvinte, acest stat independent, Republica moldovenească a Basarabiei, pură ca condiție ca reforma agrară să o facă cum înțelege ea, cum înțelege poporul Basarabiei. Si guvernul prin organul președintelui Consiliului de atunci acceptă această condiție.

Iată declarațunea guvernului român, în care se spune:

„Sfatul Tărei actual rămâne în funcțiune, dar numai pentru a rezolv chestiunea agrară după nevoile norodului. Guvernul va supune Constituantă din care au să facă parte și reprezentanți aleși în Basarabia, normele hotărâte de Sfatul Tărei și cari rămân până la rezolvarea chestiunii de această Constituantă“.

In Adunarea chiar în care s'a făcut proclamatiunea de unire, președintele de Consiliu declarase că nu găseste nimic din principiile acestea, care să fie contrare țării, și le primește în total.

Aceste puncte puse în declarațunea de unire le înfăptuște Sfatul țării, și înfăptuește reforma agrară într'un act, votat de această Adunare în noaptea de 26 spre 27 Noembrie 1918; reforma agrară a fost facută aşa cum a înțeles-o Sfatul țării a Basarabiei și a fost primită de guvernul român cu decretul 3791 din 22 Decembrie 1918. Acest decret-lege se găsește iarăși în *Colecțiunea d-lui Consilier Hamangiu, vol. VIII, pag. 1280 : „Decret-lege relativ la exproprierea pământurilor cultivabile din Basarabia.“*

După ce Sfatul țării a votat reforma agrară pentru Basarabia, s'a dizolvat, și a proclamat din nou unirea, de data aceasta fără condițiuni. Iată hotărârea Sfatului țării din 27 Noembrie 1918 :

„In urma unirii cu România Muma a Bucovinei, Ardealului, Banatului și ținuturilor ungurești locuite de români, în hotarele Dunarei și a Tisei. Sfatul Tărei, declară că și Basarabia renunță la condițiunile de unire stipulate în actul de la 27 Martie a. c. fiind încredințat că în România a tuturor Românilor, regimul curat democrat este asigurat pe viitor; Sfat Tărei, în prezizia constituantei române, care se va alege după votul universal, rezolvând chestiunea agrară după nevoile și cererile norodului, anulază celelalte condiții din actul unirii de la 27 Martie și declară unirea nediplonată a Basarabiei cu România Mare“.

Iată dar o lege votată de Sfatul țării în ceea ce privește reforma agrară din Basarabia, care este primită de guvernul român, și decretată cu un decret-lege, ceea ce înseamnă că era o lege sub rezerva ratificării ulterioare a parlamentului : normele după care avea să se facă reforma agrară, în Basarabia sunt stabilite în actul votat de Sfatul țării la 26-27 Noembrie 1918.

Evident, că în principiu această lege, are la baza aceleleași principii ca și în vechiul regat, și se preocupă: întâi de terenul de cultură care urmează să fie luat de Stat de la proprietar, pentru a fi împărțit cultivatorilor de pământ, fixeză condițiunile acestui pământ de cultură; pentru operațiunile improprije,

țărirei, se institue comisiuni județene cu drept de apel la Casa Noastră din Chișinău, precizează cum se fixează prețul și că plata se va face în rentă, etc. Este însă un lucru care nu se găsește în legea din vechiul regat. Art. 11 spune:

„Pădurile din proprietățile particulare trec în întregime în proprietatea Statului, dar această trecere se va face atunci când se va găsi posibilă“.

Ce fel de exproprieare este aceasta: „pădurile particulare trec în proprietatea Statului?“ Nu se asemănă cu exproprierea cealaltă. Este naționalizarea tuturor pădurilor particulare din Basarabia. A hotărât Sfatul Țărei din Basarabia că a sosit momentul ca pădurile proprietate particulară din Basarabia să fie naționalizate. Cari sunt motivele, nu discutăm aci, nu ne preocupa; noi avem numai să interpretăm legea.

Posterior, după războiul, după ce s-au liniștit lucrurile, s'a întors guvernul de la Iași și a făcut primele alegeri în 1919. A fost un guvern care a durat foarte puțin. S'au făcut noui alegeri în 1920, și în ziua de 13 Martie 1920, Camera și Senatul Regatului votează legea de reformă agrară a Basarabiei, pe bazele fixate de Sfatul Țărei, în ceea ce privește exproprierea pământurilor cultivabile și menține și principiul naționalizării pădurilor proprietate particulară din Basarabia, cari—zice astăzi—trec în proprietatea Statului, fără nici o rezervă.

Uitam urmări detaliu. Legea Sfatului Țărei din Noembrie 1918 după ce prin art. 11 dispune că pădurile trec în proprietatea Statului, este adevărat, nu se preocupă, după cum se preocupase pentru terenul cultivabil, cum au să fie prețuite, nici cum au să fie plătite. Legea din 13 Martie 1920 hotărăște prin art. 9 că trec în proprietatea Statului pădurile proprietate particulară, fără a se menține fraza care există în legea Sfatului Țărei, că această trecere va avea loc când va fi posibilă. Si în același timp, această lege, în ceea ce privește pădurile, le supune la aceleași regule ca terenurile de cultură, cari se expropriază pentru săteni. În adevăr, în art. 46 se spune :

„Prețul se va stabili pentru păduri, după capitalizarea venitului curat. Avându-se în vedere exploatarea rațională“.

În art. 53 arată cum are să se facă plata :

„Plata prețului cuvenit proprietarului expropriat, se va face în titluri de rentă amortizabilă în 40 de ani și purtătoare de dobândă de 5 la sută pe an“.

Va să zică, legea în 13 Martie 1920 introduce aceleași reguli, aceleași principii și în ceea ce privește pădurile cari se naționalizau ca și pentru exproprierea terenurilor. Deci, fără prealabilă despăgubire, însă cu o justă despăgubire pentru că dacă s-a dat în sarcina unor comisiuni prețuirea, acesta nu înseamnă că nu va fi justă. Dar în tot cazul, nu prin o prealabilă despăgubire, ci despăgubirea are să fie plătită mai târziu, adică când se va constată că este întinderea și după ce se va fi făcut prețuirea. În tot cazul plata nu în numerar, ci în rentă de Stat 5 la sută.

Legea e votată la 13 Martie 1920. Si un detaliu: votată în unanimitate și de Cameră și de Senat.

În urma acestora, ce avea să facă Ministerul de Domenii în domeniul căruia intra de sigur, în baza acestei legi, toate pădurile proprietate particulară?

Proprietarii de păduri din Basarabia, când au început a cunoaște cări sunt intențiunile Sfatului Tărei, și când au văzut că acelaș lucru va fi consfințit și de legea din vechiul regat, natural au avut ca primă preocupare să scape aceste păduri. Cum? Abuzând de ele, tăindu-le fără milă, vânzându-le.

Atunci Statul s'a alarmat, că dacă mai lasă în mâna proprietarilor mai departe pădurile, de sigur într'un timp scurt, nu vor mai rămâne păduri, ci pământuri goale, și ca măsură de administrație a dispus luarea în primire a pădurilor din Basarabia, proprietate particulară, devenite proprietatea Statului. Între aceste păduri este și pădurea proprietatea d-nei Elena Mitcova situată pe moșia sa Milești. Cum? Nu doar că a urmat vreo samavolnicie, ci o simplă notificare făcută d-nei Mitcova în 1921 ca să-și retragă păzitorii dela pădure, întrucât Statul va pune păzitorii lui, lucru la care d-na s'a supus; a retras păzitorii și Statul a înființat păzitorii lui, ceea ce înseamnă că Statul a intrat în stăpânirea acelei păduri. Acelaș lucru și cu celealte.

Acest proces reprezintă situațiunea tuturor proprietarilor de păduri din Basarabia. Si atunci d-na Mitcova intentă Ministerului de Domenii acțiune în revendicare și cere să-i lase în posesia sa pădurea, întrucât pe baza legilor arătate Statul nu este în drept să ia în stăpânire, toate aceste legi fiind anticonstituționale — zice reclamanta.

Această teorie a reușit atât înaintea Tribunalului Chișinău cât și înaintea Curții de apel din Chișinău. Este și un alt doilea proces conexat cu acesta, procesul acelora cari obținuseră drepturi de la proprietară cu puțin timp înainte ca legea să fie votată de Sfatul Tărei. Prin Septembrie 1918 d-na Mitcova dăduse în tăere pădurea d-lor Livsitz și Winsberg, ei au intentat acțiune contra d-nei Mitcova, cerând să fie obligată că să le pună la dispoziție pădurea, deși știau bine că pădurea este luată de Stat iar în cazul când s'ar găsi că Ministerul bine-

a luat-o, să fie despăgubiți. Lucrul n'are importanță. Prințipala chestiune discutată și admisă de instanțele de fond, este că legea este inconstituțională și refuză instanțele de fond să o aplice. Aceasta explică pentru ce ne găsim în fața Dv. în secțiuni unite.

Cunoscând acestea nu rămâne decât să desvolt recursul. Pentru ce a refuzat instanța de fond și pentru ce a declarat mai cu seamă că art. 8 din legea din 13 Martie 1920, care zice că trec în proprietatea Statului pădurile, este neconstituțional? Legea din 13 Martie 1920 în art. 2 spune că exproprierea nu poate fi împiedicată de nici un fel de acte de orice natură și că este declarată de plin drept din chiar ziua votării legii de către Sfatul Tărei, 27 Noembrie 1918. Legea din 13 Martie 1920 în art. 2 mai spune că din acest moment proprietățile supuse exproprierei, deci și pădurile, trec în proprietatea Statului libere de orice sarcine. Aceasta a făcut pe Stat, pe Ministerul de Domenii să zică: am devenit proprietar din 1918, și le iau. Ei bine, Curtea de Chișinău spune, nu! Toate dispozițiunile din legea din 13 Martie 1920 relative la păduri sunt neconstituționale.

Mai întâi, înaintea Tribunalului și Curței parte adversă a recunoscut cel puțin un lucru, că legea Sfatului Tărei din 27 Noembrie 1918 este constituțională că emană de la o adunare constituuantă, dar a adăogat imediat: dispozițiunea art. 11 din actul Sfatului Tărei din 27 Noembrie 1918 nu este decât un principiu, o posibilitate numai de trecere a pădurilor în proprietatea Statului, căi acest text adaugă: că trecerea va avea loc aunci când va fi posibilă, și legea nu determină nici modul cum are să se facă trecerea, nici modul cum are să se facă plata. Adversarii zic: o fi constituțională, dar nu are altă valoare decât a unei declarații de principii, care echivalează doar cu o promisiune de a expropria, și în tot cazul, Statul nu va putea intră în posesiune decât cu o justă și prealabilă despăgubire.

Teoria aceasta a fost admisă și de Curtea din Chișinău prin deciziunea pe care Statul a atacat-o cu recurs. Curtea din Chișinău merge mai departe. Nu recunoaște ca constituțional nici măcar art. 11 din legea Sfatului Tărei, și de la început zice: dacă ar fi să judec eu, aș zice că și acest text este neconstituțional, fiindcă Sfatul Tărei nu și-a rezervat alt drept decât să facă reforma agrară, se înțelege însă că tot așa ca în vechiul regat. Dar prin faptul că iei măsuri de altă natură și declară naționalizate toate pădurile, ai depășit dreptul pe care îl-ai rezervat. Aceasta nu este exact. Nu Curtea are să precupească Sfatului Tărei care era o adunare constituuantă, putea ei. Natural, că dacă își rezervase dreptul să facă reforma agrară așa cum o înțelege, și conform cu nevoile norodului — eum v'am citit — avea incontestabil toate drepturile, deci și

acela de a declara naționalizate pădurile. Curtea din Chișinău spune: cred că Sfatul Tărei nu putea face acest lucru, însă fiindcă partea adversă a recunoscut înaintea Tribunalului că art. 11 din Sfatul Tărei este constituțional, consideră punctul acesta câștigat pentru Minister. Eu cred că face greșală. Nu avem nevoie de acea concesiune !

Dacă Curtea de Chișinău găsește că nici acest text nu este constituțional, nu are decât să o spue; nu îvoiala dintre noi are să-l facă constituțional. Chestiunea este de ordine publică, instanța are s'o examineze și s'o rețină din oficiu, nu are să se preocupe dacă advesarii noștri au recunoscut că este constituțional.

Și mai departe mergând, Curtea din Chișinău zice: incontestabil, este neconstituțional textul de reformă agrară din 1920 pentru că nu are nici o bază; nu găsim nicăieri ceva analog, cum găsim pentru reforma agrară din vechiul regat, în Constituție.

La acestea am răspuns :

Mai întâi, cine spune că Camerele din 1920 și nu numai acestea, dar toate Camerele cari au urmat după războiu, alese pe baza votului universal secret, obligatoriu, etc. și cu reprezentanți din toate provinciile alipite, nu erau constituante ? Eu am susținut că toate erau adunări constituante, căci, d-lor, dacă nu ar fi fost constituante, întreb: cum s'ar fi putut face legea de reformă agrară a Bucovinei sau aceia a Ardealului sau a Transilvaniei ? Prin ce mijloace, căci nici ele nu se bazează pe vreun text din Constituție ? Au fost toate camere constituante ! Nu am să mă opresc la această chestiune. Dv. ați recunoscut că erau cel puțin camere de revizuire. Dar am să susțin altceva. Legea Sfatului Tărei a pus principiul; a declarat că pădurile trec în proprietatea Statului rămânând să se găsească momentul când va fi posibil. Cine va determina momentul ? Trebuie numai decât o Constituție făcută ? Dacă art. 11 este constituțional și pune principiul acesta, nu poate orice cameră să vină și să găsească momentul oportun ? Am susținut că da. Mi s'a înlăturat însă și acest argument.

Dar argumentul nostru cel mai tare a fost că toate Camerele cari au urmat după răzbeuri până anul acesta, toate au fost constituante. Vă rog să căutați mesajele Regelui și pentru Camerile din 1919 și 1920 și 1922 și veți vedea că Regele se adresează la Adunări constituante. Aveți colecțiunea Monit. Oficial și veți găsi acele mesaje. Si dovedă că este așa este că Constituția care s'a votat anul acesta a recunoscut caracterul acesta Camerelor cari au urmat după războiu. A recunoscut acest lucru, și a făcut ceva mai mult. S'a introdus în Constituție un text — art. 131, — care pe lângă că rezolvă chestiunea aceasta, pe care o judecăm astăzi, — în fapt nu este decât o recunoaștere a stării de lucruri care era; — în adevăr

art. 131 din Constituția votată și promulgată la 29 Martie 1923 spune lucrul următor: „Sunt și rămân cu caracter constituțional“. Nu este vorba să se creeze lucruri noi. Constituția spune :

„*Sunt și rămân* cu caracter constituțional dispozițiunile din legile agrare privitoare la pământurile cultivabile, pădurile și băltile expropriabile în total sau în parte, la starea lor juridică, la subsol, la prețuire, la modul de plată, etc. aşa precum sunt formulate în articolele de mai jos ale fiecareia din legile agrare și care articole în întregul lor, fac parte integranta din prezenta Constituție, și ca atare nu se pot modifica decât cu formele prevăzute pentru revizuirea Constituției, și anume:“

Nu am să mă ocup de legile relative la vechiul Regal sau la Transilvania, ci la Basarabia.

Din legea pentru reforma agrară din Basarabia, „sunt și rămân constituționale — zice art. 131 — art. 2, 4, 5, 6, 7, 8 etc, — acela care zice: trec în proprietatea Statului pădurile care sunt proprietatea particularilor“ apoi art. 9, 10, 11, 12, 13, 16, 45 și 46 — acela care arată cum are să se hotărască prețul prin comisiunile județene — 47, 48, 49, 50, 53 — acela care fixează plata în rentă de stat, întocmai ca și pentru terenuri de cultură.

Cel puțin astăzi, față cu textul categoric din Constituție, nu se mai poate zice că art. 2, 46 și 53 sunt neconstituționale, întrucât Constituția le declară ca atare, și dacă sunt constituționale, nu mai poate fi contestat că toate pădurile particulare din Basarabia au trecut în proprietatea Statului din ziua de 27 Noembrie 1918. Rămâne ca organele de aplicare, comisiunile județene de pe lângă Casa Noastră, să proceadă la fixarea întinderei, a prețului; dar ele sunt și rămân trecute Statului.

Și dacă au trecut în proprietatea Statului de la 27-28 Noembrie 1918, atunci Statul a fost în drept să intre și în stăpânirea lor și nu poate astăzi d-na Mitcova să vină și să pretindă că a rămas încă proprietară pe pădurea de pe moșia sa Milești.

Pentru aceasta am formulat motivele aşa cum le-am expus înaintea Dv. și vă rog să binevoiți a casa cu trimitere, și a ne acorda și cheltueli de judecată.

Pledoaria d-lui MATEI CANTACUZINO

Edit. „Curierul Judiciar”.

MIHAIL CHRISTEA

MATEI CANTACUZINO

Un boer moldovean scoborât dintr'o caleașcă cu patru cai înaintași.

„Conul Matei“ e totdeauna evocator. Inspira ceva din parfumul lucrurilor vechi, din poezia scrinurilor în cari dorm zăpise împăturile și roase de dintele vremii, ceva din atmosfera blândă a unei case bătrânești în care toate, până și vremea, au îmbătrânit. D-l Matei Cantacuzino aparține trecutului — poate și viitorului—dar de prezent este depeate.. tot atâta cât sunt de adevăr aceia cari nu-l pricep. Prezentul nu-l poate înțelege pe d-sa. De aci izolarea în care s'a ferecat. Străin de viața febrilă și de nulte ori banală a celor mulți, a trăit mercu seninul unei intense vieți cerebrale.

Indrăgostit pasionat al ideilor, le cultivă cum cultivă florile pentru frumosul parfumat al lor.

O viață de filosof antic. Ceea ce iubește este ideea în sine, iai nu realitatea căreia corespunde.

De curând, un dibaciu mânăuitor de condeiu l'a caracterizat „un nomad al ideilor“; vrând astfel să-i sublinieze inconveniența politică, pe care mai înainte un fost ministru-poet, o remarcase cu acelaș talent.

Inconstanța d-lui Matei Cantacuzino ?

Dacă vorbind de un clasic ne-ar fi îngaduită o comparație romantică, am spune că d. Matei Cantacuzino e un Don Juan al ideilor.

Don Juan este nenorocirea de a nu putea iubi o singură femeie. Don Juanului modern, intelectual consumat și rafinat estet, nu-i mai place femeia pe care astăzi a iubit-o sincer. Toate femeile pe cari Don Juan le dorește și le are, nu-i pot reține pentru că Don Juan amant superior, caută mai mult decât îi poate oferi viața aceasta. El vrea „idealul femenin“. Ca și fluturele, care din floare în floare nu ia decât ce-i dulce pentru ca din nectar să-și zămislească o viață de parfum și de lumină. tot astfel amantul transcendental cu-

lege de la fiecare femeie doar partea fermecătoare pentru ca din sinteză să încheze idealul dragostei. Și cu acelaș entuziasm se aruncă în brațele fiecărei femei frumoase, cu aceiaș pasiune iubește și cu aceiaș dureroasă desamăgire le părăsește pe rând. Don Juan este nestatornic față de femei, dar este pururea credincios dragostei. Căci ceea ce iubește Don Juan, acest superior amant neînțelest de cei mulți—este iubirea însăși.

Intr-adevăr, d-l Matei Cantacuzino este *Don Juanul ideilor*. E sedus de nouitatea unei idei, le îmbrățișează pe toate cu aceiaș voluptate, pentru a le părăsi apoi una câte una. Viața sa intelectuală e presărată de nenumărate avânturi entuziaste și decepții amare, iar între un entuziasm inițial și un scepticism final, se cuprinde efemerul concubinaj cu o *idee nouă*.

Intelectual superior, pelerin mereu neobosit în căutarea *adevărului absolut*, al idealului cugetării, nu poate fi satisfăcut cu fărămiturile de adevăr pe care lumea fenomenală îl poate servi.

Nestatornic în idei, d-l Matei Cantacuzino rămâne însă totdeauna constant gândirei. Și tocmai inconstanța ideilor verifică neîncetat statornicia cugetării sale. Ceea ce iubește cu pasiune, și cu o supremă constanță, este însăși *gândirea*.

„Si apoi toți suntem nestatorni prin chiar structura sufletului nostru. Când cercul luminos al conștiinței noastre e prea mic pentru a cuprinde mai multe stări sufletești dcodată, atunci imperfecția sufletului omenesc pentru că nu permite simultaneitatea pasiunilor, produce în mod necesar succesiunea în timp a acestor pasiuni.

„Nôtre âme est terrain trop limité pour y faire fleurir dans une même saison tout l'univers“, spunea atât de frumos Barrès.

De aici inevitabila inconsequență; acelaș scriitor explică: „Toute nuance nouvelle que prend nôtre âme, implique nécessairement une nuance qui s'efface“.

In fluviul vieții, valu! unei clipe nu seamănă cu cel al clipei următoare.

Și, fiindcă toată viața e o perpetuă evoluție, de sigur că nici individul nu se poate sustrage de la legea ineluctabilă și de multe ori dureroasă a neîncetării transformări. In ceea ce vom fi mâine, nici noi nu ne vom recunoaște.

„ar, furat de abstracțiuni, m'am depărtat de d-l Matei Cantacuzino. În viața noastră socială, politicianii totdeauna constanță... în mediocritate, nu-i vor putea nici odată să superioara inconsecvență a conservatorului de eri și a țărănis- tului de azi.

Cine dorește să cunoască pe estoul de la Iași și cine vrea să se pătrundă de frumusețile de mulți ignore ale elocinței judiciare, dator e să-l asculte vorbind de la bară

Am avut norocul să-l ascult înaintea secțiunilor unite ale Inaltei Curți de Casație, acolo unde scăpat de impuritatea fapelor, spiritul său de abstracțiune era în larg.

Vorba domoală, bătrânească, de la început radiază intimitatea caldă a unui salon de boer primitor. Logica impetuos de tinerească te-a încleștat și nu-ți mai dă drumul până ce pleoaria nu s'a terminat.

Așa se explică favoarea neobișnuită ce i s'a acordat de a depăși cu mult ora legală pentru a-și rosti întreaga pleoarie.

Inalta Curte, care a știut să aprecieze evenimentul judecătar, nu putea să aibă cruzimea de a ciunti o operă de artă.

Spirit de sinteză, care a quintesențiat tot Dreptul civil într'un volum și care știe să reducă procesul la un principiu cu o rară cultură generală, sobru în expunere ca și în gesturi, cu o frază care respiră opulența discretă a unui conac de moșie d-l Matei Cantacuzino *seduce tot atât pe cât convinge*. Prea este clar pentru ca să nu aibă dreptate, și prea vorbește frumos, pentru ca să nu fii ademenit să i-o recunoști. Avocatul Matei Cantacuzino este o *conștiință juridică articulată*.

Sensibilă ca o mimoza, această conștiință juridică nu suferă atingerile nedreptății. Se agită la cel mai ușor contact, iar când nedreptatea este mare, se revoltă. Această sublimă revoltă de bară este cel mai mare spectacol pe care îl pot oferi instanțele noastre judiciare.

V. V. Stanciu

Pledoaria D-lui MATEI CANTACUZINO

înaintea Secțiunilor Unite ale Inaltei Curți de Casație în ședința dela
12 Octombrie 1928

Domnule Prim Președinte și Înalță Curte,

Imi dau seama că dacă conflictul cu apărarea căruia sunt însarcinat, săr reduce la punctul ultim relevat de către Onor. apărător al Ministerului de Domenii, situaționea mea în acest proces ar fi absolut desperată. Ar fi din partea mea o îndrăzneală care depășește puterea unei argumentări de drept, de a mă război în contra unui text nou de Constituție, care îmi dă în cap, dacă totul să ar fi rezolvit, după cum spune partea adversă, prin acest text din Constituție nouă, căci ori cunii ar fi fost în trecut, până la judecata de astăzi, astăzi nu se mai poate susține neconstituționalitatea, de care ne plângem. Eu, am o convingere contrară, și convingerea mea îmi dă curajul de a desvolta și preciza punctul meu de vedere, fără a mă speria de dispoziționea nouă din Constituție care are pretenționea de a rezolvi pe cale legislaivă, ba pe cale constituțională, un conflict pendinte înaintea instanței judecătoarești și în care intervenise o cecizie a unei Curți de Apel.

Înalță Curte, nu am multă vreme; trebuie să fiu scurt și cât se poate de concis, și de aceea voi fi silit să trec repede, asupra multor lucruri pe care și fi vrut să le spun, dar ale căror desvoltare nu este absolut necesară în această înaltă instanță.

Primul punct pe care și vrea să-l stabilesc cu privire la expunerea istorică făcută de simpaticul meu adversar, este următorul: nu este nici o analogie de stabilit între ce s'a petrecut pentru reforma agrară din Bucovina, Transilvania și Ardeal, cu ce s'a petrecut în Basarabia. Pentru Transilvania și Bucovina, nu era o lege excepțională cu caracter constituțional, pe care acele țări să o fi avut de bază, în săvârșirea reformei agrare, așa că acele țări intrând în cercul de acțiune al Constituției române au profitat de modificarea art. 19 introdusă în

1917, pentru a-și îndeplini reforma agrară după cum și-a îndeplinit-o vechiul regat și pe baza acelorași principii.

Imi aduc aminte, căci eram în Cameră atunci, că dacă parlamentul de atunci să a mărginit de a stabili chestiunea de principiu fără a regulamenta exproprierea, motivul a fost îndoit: pe deo parte că nu eram în stare sub ocupație germană să examinăm punctele de detaliu, și să avem o situație exactă pentru fiecare județ; iar pe altă parte că România de după război căreia se va aplică schimbarea art. 19 nu va mai fi România cea veche; că vor veni alte ținuturi care se vor alipi pe lângă ținuturile din vechiul regat, și cărora se va aplica modificarea Constituției din 1917. Așa a fost pentru Bucovina și pentru Transilvania. Dar pentru Basarabia a fost altminteri. Pentru Basarabia, când a fost vorba de unirea ei cu Regatul român, mica republică moldovenească a pus condiții de la început. Căci acolo, era o mișcare, care la început nici măcar națională nu era. A devenit națională prin forța lucrurilor, dar deocamdată era o organizare de soviete în Basarabia. Republica aceasta moldovenescă prin organul său revoluționar, când a fost vorba să se unească cu Regatul român și-a rezervat între alte puncte la care a renunțat mai apoi, rezolvarea chestiunei agrare după trebuințele noroldului din republica moldovenească. A zis în alte cuvinte: noi cunoaștem nevoile noastre și noi înțelegem — întrucât privesc chestiunea agrară — să legiferăm fără nici un amestec din partea Dv., și să se oblige Statul român să-și însușească ca lege constituțională pentru ținuturile de peste Prut, ceea ce va hotărî Sfatul Țărei în chestiunea agrară. Și așa a fost! Discuțiunea de a se ști dacă legea votată de Sfatul Țărei este sau nu este constituțională, este deci o discuție zădarnică. O legislație cu caracter constituțional în desvoltarea fiecărui popor nu se alcătuiește numai din obiceiuri, din tradiții, din partea pur conservatoare. Isbucnesc la anumite momente, cerințe noi și protestările față de starea veche de lucruri și aceste cerințe noi se traduc și ele în principii constituționale. A fost netăgăduit un principiu constituțional în virtutea căruia Sfatul Țărei, guvernul revoluționar al republikei moldovenești, și-a rezervat regularea chestiunei agrare. A intervenit apoi un act al guvernului român care pe cale de decret-lege și-a însușit legea Sfatului Țărei, iar legea din 1920 nu a avut alt scop decât de a ratifica decretul-lege care conținuse caracterul constituțional pentru Basarabia a legei Sfatului Țării.

Va să zică, în privința acestei chestiuni, retinem, Înalta Curte, că republica moldovenească de altă dată cuprinzând ținuturile dintre Prut și Nistru, are un regim excepțional agrar, care face parte din Constituția tărei românești, și acel regim este hotărât de Sfatul Țărei, așa cum a fost primită această lege prin decretul-lege al guvernului român ratificat, prin legea din 1920.

Și dacă este aşa, urmează neapărat consecința că lumina sub care avem să judecăm tot ce privește reforma agrară din Basarabia trebuie să fie legea Sfatului Tărei, și toate dispozițiunile cari au intervenit pe urmă, trebuie să fie interpretate în spiritul legii Sfatului Tărei, pentru că această lege constituie pentru reformă agrară din Basarabia ceea ce constituie modificarea art. 19 după Constituțunea din 1917 pînă vechiul regat, Ardeal și Bucovina. Va să zică, altă ordine de idei, altă Constituție ! Si toate legile cari au intervenit pe urmă, decretul-lege și legea din 1920, nu sunt decât consfințirea acelei legi constituționale, emanată de la Sfatul Tărei. Si pe toate trebuie să le citim sub lumina acelei legi, care este adevărata Constituție intru cât privește regularea chestiunei agrare pentru Basarabia.

Și atunci, ca prim punct Inaltă Curte, noi am zis, în numele d-nei Mitcova și a unei întregi clase de cetăteni români, care ca atare au drept la protecțunea legilor: Nu ne plângem de faptul că legea ne declară expropriați și de pădurile noastre. Nu ne-am revoltat în contra acestui fapt ! Revoltă sufletească o fi fost, dar nu avea cum să se manifeste, căci se isbea de o dispoziție imperativă și constituțională. Dar am zis: am fost expropriați noi proprietarii în ținuturile de peste Prut, în condiții mult mai oneroase decât a celorlalte părți ale României, aşa de grozav de oneroase încât mai că s-ar putea vorbi de o confiscare. Dar ori cum ar fi în privința pământurilor de hrană, cel puțin în privința pădurilor, de ce să fim tratați în afară de lege, de ce să fiin în alte condiții decât acele garantate de Constituție ?

Plecăm capul în fața principiului art. 11 din legea Sfatului Tărei. Suntem expropriați, în înțelesul că pădurile noastre trec în domeniul Statului. Dar întrebăm în puterea cărei dispoziții Ministerul de Domenii s'a pus de fapt în stăpânirea pădurilor noastre înainte de a ne fi plătit indemnitatea legală, atunci când suntem sub puterea unui principiu constituțional, și acel rusesc, și acel moldovenesc și acel românesc, care zice că nici o expropriere pentru utilitate publică nu se poate face decât în schimbul unei prealabile și drepte despăgubiri !?

Nu am pretins că este anticonstituțională dispozițunea, prin care suntem expropriați de pădurile noastre, dar am protestat contra procedeului Statului de a se pune în stăpânirea de fapt a pădurilor înainte de a fi fost despăgubiți. Iată obiectul procesului care s'a pledat înaintea Tribunalului din Chișinău și a Curței de Chișinău.

Și atunci, chestiunea este foarte simplă Inaltă Curte. Ce zice obârșia, lumenia, adică constituțunea pentru reformă agrară din Basarabia aşa cum am primit-o noi, în ceea ce privește ținuturile de peste Prut ? Art. 11 e singura dispoziție care vorbește despre exproprierea pădurilor. Celelalte, sunt

sunt articole relative la exproprierea pământurilor de hrana destinate țărănilor.

Chestiunea agrară este, propriu zis numai chestiune de trecere a pământului din mâna proprietarilor mari în mâna proprietarilor mici prin intermediarul Statului, și această chestiune, pe care și-o rezervase Sfatul Țărei, face obiectul legei agrare a Sfatului Țărei. Dar în afară de chestiunea propriu zis agrară s'a strecut sub influența ideilor revoluționare, pe cări pare a le împărtăși Ministerul domeniilor de astăzi, de oarece procuratorul său ne vorbește necontenit de naționalizarea pădurilor, s'a strecut dispozițiunea articolului 11 care apare ca un cui strein în legea privitoare la reforma agrară. Dar un punct istoric foarte interesant, pe care l-am relevat și înaintea primei instanțe și înaintea Curței de Apel este că în proiectul elaborat de comisiunea Sfatului Țărei, însărcinată cu redactarea legei agrare, art. 11 figura fără partea finală care zice: „dar această trecere se va face atunci când va fi posibilă“ și care s'a adăugat în redacțiunea definitivă pe care Statul român și-a însușit-o.

Și proiectul Comisiunii mai conținea și alte dispoziții prin care normele privitoare la comisiunile de evaluare și la plata indemnizațiilor pentru păduri erau assimilate cu normele mele relative la evaluarea și plata pământurilor de hrana. Dar aceste dispoziții au dispărut din redacțiunea definitivă, astfel cum a fost primită de Statul român, iar la formulă din art. 11: „pădurile particularilor trec în întregime în proprietatea Statului, s'au adăos cuvintele: „dar această trecere se va face atunci când va fi posibilă“.

Inaltă Curte, nu ne este permis, mai cu seamă într'un timp așa de scurt să discutăm chestiuni care nu suferă discuție. E evident, pentru ori cine vrea să vadă și să citească just și lămurit că această dispoziție astfel modificată înseamnă lucru următor: se declară expropriate în principiu pădurile, însă expropriairea de fapt se va face atunci când va fi posibilă, adică când Statul românesc va avea fondurile necesare ca să le plătească, și aceasta în conformitate cu principiul că nu se poate face o expropriaire fără o prealabilă despăgubire. De ce au dispărut articolele din proiectul comisiunii relative la pretăluirea și la plata pădurilor, și de ce s'a modificat art. 11 și de ce i s'a adăos fraza finală restrictivă care a fost impusă de Statul român? Pentru că au fost tratative între reprezentanții Sfatului Țărei și Statul român, și cu ocasiunea acestor tratative, Statul român care era reprezentat de primul ministru de astăzi, a concedat să se introducă în lege principiul de expropriairea pădurilor, dar cu condiția ca ea să se facă în conformitate cu principiile Constituției, în schimbul unei drepte și prealabile despăgubiri. Lucrul rezultă în mod evident din i-

toricul elaborării acestei legi și din transformarea art. 11 așa cum a rămas în legea primită de vechiul regat.

Și să nu se mire onorabilul adversar de o declarațiune de principiu; căci în orice exproprieare pentru utilitate publică sunt două părți, (și aci e vorba de exproprieare pentru utilitate publică, iar nu de lege agrară; nu de trecerea pământului dela un proprietar la altul, ci de o exproprieare în toată puterea cu-vântului, adică de trecerea unor bunuri din proprietatea privată în domeniul Statului, fără obligațiunea pentru Stat de a împroprietări pe săteni cu acele bunuri). În orice exproprieare pentru utilitate publică este întâi o declarațiune de exproprieare în principiu, fie prin lege, fie prin hotărâre judecătorească; este apoi o depoziție de fapt care nu se poate face decât în schimbul unei drepte și prealabile despăgubiri. Aceasta fiind geneza și explicațiunea articolului 11, s'a întâmplat că, decretul-lege care reproducea „tale quale“ legea Sfatului Tărei asupra reformei agrare, cu art. 11 așa cum 'am citit, a trebuit la un moment dat să fie ratificat de către Parlament. Era vorba de o ratificare a unei legi special elaborată de o autoritate constituțională străină. Era vorba de Moldova de dincolo de Prut, care s'a unit cu Regatul României aducând o lege constituțională a sa proprie. Dar, decretul-lege prin care Statul român recunoșcuse această Constituție străină, a republikei moldoveniști, trebuia ratificat. Iată pentru ce legea din 17 Martie 1920 poartă următoarea titulatură: „reforma agrară pentru Basarabia votată de Sfatul Tărei la 27 Noembrie 1917 și decretată prin decretul regal din 1918 se ratifică cu modificările următoare“. Va să zică era o lege de ratificare a unei legi străine, pe care Statul român și-a însușit-o pe cale de decret-lege. Acest decret-lege trebuia să fie ratificat, și a fost ratificat, iar legea din 1920 nu a avut și nu a putut să aibă alt scop, alt obiect, decât acel de a ratifica legea Sfatului Tărei, însă cu câteva modificări. Cari erau acele modificări? Pe lângă alte modificări de detaliu, s'a modificat art. 11, care în legea din 1920 devine art. 8, suprimându-se partea finală care zicea că expropriearea se va face potrivit cu posibilitatea și reintroducându-se în legea din 1920, sub presiunea țărănișilor din Basarabia, dispozițiunile din proiectul comisiunii Sfatului Tărei, care dispăruse din redacțiunea definitivă, și prin care se supuneau pădurile la aceleași procedeuri de exproprieare și plată ca și pământul de hrănă menit să treacă în proprietatea locuitorilor. Și atunci, pe baza acestor modificări, Ministerul de domenii, la un moment dat, a găsit cu cale să pună stăpânire pe pădurile particularilor din Basarabia și să le exploateze așa cum știe Statul să exploateze.

Inaltă Curte, acesta este procesul! Și atunci, noi ne-am ridicat și am spus: Suntem expropriați: foarte bine! Dar fiind vorba de utilitate publică, prin efectul legei de exproprieare,

proprietari au încetat de a fi proprietari, însă stăpânirea de fapt și folosința nu li se poate lăsa decât după ce au fost despăgubiți—prealabil despăgubiți. Încă odată noi nu protestăm împotriva legei Sfatului Tărei, nici împotriva principiului exproprierei. Nu pretindem că legea Sfatului Tărei nu este constituțională, dar pretindem că nelegală și neconstituțională este interpretarea ce o dă Ministerul de Domenii acestei legi, precum și aplicația ce o face modificărilor introduse prin legea din 1920, prin aceea că Statul ne scoate din stăpânirea de fapt a pădurilor noastre înainte de a fi fost despăgubiți. Aceasta este procesul, și era necesar să se precizeze exact obiectul desbaterilor. Intrebarea care se pune este deci de a se ști dacă procedeul puterii executive în executarea modificărilor introduse în lege cu ocazia ratificării ei, este sau nu este constititional? Si pentru rezolvarea acestei probleme rugam pe Inalta Curtea să nu piardă din vedere că legea din 1920 nu a avut altă menire decât aceea de a ratifica decretul-lege care reproducea legea Sfatului Tărei și că această lege a Sfatului Tărei era în felul ei complectă în dispozițiunile ei constituționale, în așa fel că toate texte din legea ulterioară de ratificare trebuesc lămurite sub lumina textului de obârșie, întrucât acest text de obârșie, legea Sfatului Tărei rezolvă în mod complect chestiunea agrară, pentru Basarabia, până întru atât de complect încât republica moldovenească exclusese prin condițiunile Unirii orice amestec din partea Statului român în regularea acestei reforme. Cu această lege constituțională a sa proprie, în felul ei complectă, s-a alipit Basarabia de vechiul regat. Si așa fiind, dispozițiunile legislative ulterioare care nu aveau și nu puteau să aibă altă menire decât acea de a ratifica și de a lămuri cum trebuie să se execute această lege agrară, nu puteau să fie interpretate și aplicate decât în limitele constituționale determinate prin textul de obârșie. Aceasta era singura interpretare și obârșie a ei, aplicare posibilă din punctul de vedere constituțional. Căci așa cum Constituția noastră din vechiul regat luminează toate legile din vechiul regat, așa și legea de reformă agrară a Sfatului Tărei trebuie să lumineze toate legile de reformă agrară din Basarabia.

Si atunci sunt în drept să zic d-lui Ministrului de Domenii: Eu nu cunosc nici o derogătură de la principiul că nici o expropriere nu se poate face decât după o dreaptă și prealabilă despăgubire. Nici măcar în materie propriu zisă agrară nu există o derogare legală la acest principiu.

Dar în aplicația reformei agrare, era o primejdie socială care trebuia evitată. Odată ce s'a hotărît că proprietatea trece de la proprietarii mari la proprietarii mici nu se putea să nu se dea pământul în stăpânirea celor mici. Trebuia să se găsească o formulă legală, și formula a fost „arendarea către Stat a pământurilor care trebuiau să treacă la săteni“. Formula

aceasta s'a adoptat pentru faza intermediară între expropriere și împroprietărire. Dar când este vorba de un bun care intră în domeniul Statului, iar nu în proprietatea sătenilor, atunci nu mai e o aplicație a legei agrare, ci este o expropriere pentru utilitate publică ! Si aceasta e atât de adevărat încât le-giuitorul din 1920 a simțit trebuința a nu se mărgini la principiul pentru expropriere de utilitate națională, ci a zis : „pentru cauză de utilitate publică și națională“... Dar atunci, Inaltă Curte, dacă nici măcar pentru săteni nu este o dispoziție legislativă care să deroage de la principiul că nici o expropriere nu se poate face fără o dreaptă și prealabilă despăgubire, atunci, a fortiori, principiul rămâne întreg când este vorba de expropriere pentru utilitate publică în folosul Statului. Atât Constituția veche cât și Constituția nouă pun principiul că nu poate fi scos nimenei din stăpânirea bunurilor sale fără o dreaptă și prealabilă despăgubire. Si dacă s-a făcut o derogare în legea agrară, ea s'a făcut sub o formă legală, care nu are aplicație posibilă într-o expropriere în folosul Statului. Vă rog să obsevați, Inaltă Curte, că nici în Constituția veche, nici în legea agrară a Statului Tărei, nici chiar în legea din 1920, și nici în Constituția proaspătă, în nici una din aceste legi, nu veți găsi un singur text care să se abată de la principiul că o expropriere de fapt nu se poate face fără o despăgubire dreaptă și prealabilă. Nici chiar în legea din 1920 cu modificările sale, cu suprimarea cuvintelor „când se va putea“ din art. 11 care a devenit art. 8 și cu adăosul tutelor privitoare la prețuluirea și la plata despăgubirilor; nici această lege nu conține nici o dispoziție care să deroage de la principiul dreptei și prealabilei despăgubiri. Si atunci, Inaltă Curte, chestiunea nu este aşa simplă cum o prezintă Onorata parte adversă. Chestiunea este mult mai gravă. Si dacă este vorba să cumpănească ceva cu greutate în soluția ce veți binevoi a o da, de sigur că toată greutatea trebuie să fie din partea respectării drepturilor garantate prin Constituție.

S'a vorbit de reprezentantul Ministerului de Domenii despre atribuțiunile constituționale, a tuturor parlamentelor cari s'a perindat de la războiului înceoace. O fi într-o privință aşa, dar nuinai cu următoarea preciziune :

Ordinea juridică într'un stat nu se formează numai cu formalismul obișnuit al dreptului pozitiv. Într'un moment dat, pot interveni evenimente istorice, cari răstoarnă sau modifică instituțiunile și creiază o nouă stare de lucruri. Si atunci trebuie ca instituțiunile vechi să se adapteze acelor evenimente noi. Aceasta s'a întâmplat în țara românească ! Constituția zicea : Muntenia și Moldova. Dar pe lângă Muntenia și Moldova a mai venit Ardealul, a mai venit Bucovina, a mai venit Basarabia. Si atunci, era firesc ca tot ce privea extinderea și adaptarea instituțiunilor vechiului regat la tinuturile nou unite,

să intre în căderea tuturor parlamentelor cari s-au succedat de la războiu încoace, și aceasta prin o necesitate istorică care este mai puternică decât orice formalism legal.

E deci evident, că adunări constituante au fost toate aceste parlamente, întrucât privește regulaarea raporturilor cu ținuturile noi și extinderea tuturor principiilor de organizare ale Statului român și în hotarele acestea noi. Dar într-o constituție mai este ceva pe lângă organizarea puterilor Statului. Mai este garanția drepturilor individuale. Si aceasta este parte esențială: inviolabilitatea libertăților individuale. Căci în definitiv rostul unei Constituții este mai presus de toate să se îngădească în anumite limite puterea de legiferare a Statului. Si întru cât privește atingerea la principiul care garantează inviolabilitatea drepturilor individuale, nici unul din parlamente nu a avut căderea să se atingă de această inviolabilitate. Pentru aceasta trebuia să se îndeplinească formele de revizuire stabilite de Constituție cu singura rezervă în privința reformei agrare pe care parlamentele au avut mandat de a o complecta.

Va să zică, Inaltă Curte, nu se poate susține că până la Constituția aceasta nouă, procedeul Statului de a se pune în stăpânire fără o dreaptă și prealabilă despăgubire, era un procedeu constituțional, și atunci îmi rămâne să discut ca ultim punct influență pe care o poate avea această pretinsă nouă Constituție, întru cât privește rezolvarea procesului de față. Si, am să examinez chestiunea din 2 puncte de vedere; dintr'un punct de vedere mai special și dintr'un punct de vedere mai general.

Mai întâi, iată un proces îñ care a intervenit o hotărâre care până ce această Inaltă Curte nu o va casa are caracterul definitiv și putere de lucru judecat. Această hotărâre constată că, după legile în ființă atunci, înainte de promulgarea Constituției noi. Interpretarea pe care Statul a dat-o legii, nu este constituțională, și că, prin urmare, procedeul Statului nu intra în cadrul Constituției. Statul face recurs și până a nu se judecă recursul apare Constituție cu art. 131. Nu vreau să știu dacă intenționea d-lui Ministrul de Domenii, care a propus acel articol în Senat, era să rezolve pe cale legală un conflict supus justiției și curmat de justiție sub singura rezervă a Casătiei. Nu pot intra în conștiința d-lui Ministrul de Domenii, și mi-ar fi și greu. Dar prevăd toate ipotezele și presupun că Ministrul a avut această intenție. Dar a putut oare să reușească întru cât privește procesul d-nei Mitcova? Există o jurisprudență statornică a Inaltei Curți, după care o lege nouă nu poate atinge autoritatea lucrului judecat. Acesta este un principiu recunoscut prin nenumărate decizii. O lege nouă nu poate să atingă raporturile deja rezolvite printr-o hotărâre dată în virtutea legii vechi. Aceasta nu se poate! Ar fi o înele-

ganță constituțională; ar fi o impietate scandaluoasă în domeniul justiției a puterii executive, prin puterea legislativă, căci în moravurile noastre politice puterea executivă și puterea legislativă se confundă. Iată deci o lege nouă, care rezolvă într'un fel un conflict în care a intervenit deja o hotărâre care cu autoritatea lucrului judecat l'a rezolvit în altfel. Poate această lege să aibă influență asupra procesului judecat? Evident că nu! Dv. Înalta Curte, nu aveți astăzi a judeca o chestiune de neconstituționalitate pusă direct în discuția Secțiunilor Unite, după Constituțunea nouă. Dv. sunteți astăzi instantă de control a unei decizii date de o instanță de fond. Și întru cât această hotărâre are autoritatea lucrului judecat, ea nu poate să fie atinsă printr-o lege nouă. O lege nouă poate să zică, întru cât este vorba de o constiționalitate sau neconstituționalitate, judecata va avea să fie constituită în secțiuni unite. Totuși sunteți și rămâneți instanță de control a unei decizii a Curței de apel, dată într'un proces judecat sub imperiul legii vechi, și care nu poate să fie modificată prin principiile legii noi.

Va sa zica controlul Dv. are să se exercite după principiile Constituției vechi. Presupunând că principiile s-au schimbat, ceeace nu cred, dar presupunând că s-au schimbat, întru cât sunteți instanță de control, aveți să judecați după legea pe care instanța de fond a putut-o aplică și a avut-o în vedere. Și dacă după această lege veți găsi că Curtea de apel a judecat bine când a zis că după legea atunci în ființă prodeul Statului era neconstituțional, și interpretarea textului era neconstituțională, nu văd întru cât Constituția nouă și susținerile d-lui Ministrul de Domenii ar pută avea o influență asupra cazului special al d-nei Mitcova?

Dar mierg mai departe Înalta Curte, și susțin cu adâncă convingere, dintr'o preocupare de ordin superior juridic și moral, că există principii cari stau mai presus de formalismul câte odată arbitrar, câte odată fățarnic, care a putut să se introduca sub formă de lege într'un text legislativ, fie chiar din Constituție. După Constituțunea veche, de până eri, nu se putea ca cineva să fie despăgubit de avutul său până ce nu va fi prealabil despăgubit și acelaș principiu îl găsim reprobus în Constituțunea aceasta nouă, prin un articol expres, identic cu acela din Constituțunea veche, care zice că nici o exproprie nu se poate face decât în schimbul unei juste și prealabile despăgubiri. Ceva mai mult, în această Constituție nouă, imediat după art. 131 vine un articol, art. 132, care prevede în anumite cazuri și pentru satisfacerea unor nevoi a locuitorilor dela țară și în limitele acestei stricte nevoi, prealabil constată, dreptul pentru Stat de a expropria păduri în tot cuprinsul României, mai întâi ale persoanelor morale și în al doilea rând cele din proprietățile particulare. Și acel articol 132 se

încheie cu această formulă „exproprierea acelor păduri se va face cu dreaptă și prealabilă despăgubire“.

Inaltă Curte, vă rog să admiteți că trăim sub un regim de despotism sub care principiile pot fi răsturnate aşa că toate ipotezele sunt permise. Si vă rog să presupuneți, că s-ar fi strecurat într-o lege că o ofensă la adresa Ministrului pentru Basarabia atrage pedeapsa cu moartea, pe când și prin Constituția veche și prin Constituția nouă pedeapsa cu moartea este proibită. Vă rog să presupuneți mai departe că pentru a complacă Ministrului respectiv, un text din Constituția nouă ar fi zis că legea cu pedeapsa cu moartea este constituțională. Dacă cazul s-ar supune judecătei secțiunilor unite, ce ar zice Inalta Curte? Ar aplica pedeapsa cu moartea? Adică, având a alege între principiul sacrosanct și al Constituției vechi și al celei actuale, și o dispoziție dictată de un capriciu personal, ce ati alege Inaltă Curte?

Dar, să mă apropie de specia noastră! Presupun că în legea din 1920 s-ar fi zis că pădurile se expropriază fără despăgubire, adică se confiscă, și că după propunerea unui ministru s-ar fi strecurat în Constituție un text care să declare constituțională accastă lege. Constituția veche nu permite confiscarea; Constituția nouă nu o permite. Vă rog, în asemenea caz ce s-ar alege, principiul, sau dispoziția strecurată sub capriciul unor pasiuni sau evenimente politice? Ce se impune într-o asemenea nedumerire, când în timpuri turburi se strecoară într-o lege unele dispoziții cari nu sunt conforme cu principiile consacrate prin aceeași lege? Iar când Dv., care sunteți refugiu suprem și permanent al ideei de drept și de dreptate atât de amenințată, sunteți puși, prin abuzurile puterii legiuitorare și executive, în situație de a alege pe de o parte între respectul nestrămutat al principiilor, spre a crea o armonie între toate clasele sociale, și pentru a învinge tensiunea puterii executive sau legislative de a se abate de la aceste principii și de altă parte aplicarea unei legi anticonstituționale strecurată într-un text din Constituție, sau interpretarea anticonstituțională dată acelei legi de puterea executivă; ce aveți să alegeți, Inaltă Curte?

Și acum nu mai am decât un singur cuvânt de adaos. Rog să-mi fie permis să observ încă odată că nici legea agrară a Sfatului Tărei, nici decretul-lege prin care Statul român și-a însușit legea agrară a Sfatului Tărei, nici legea de ratificare din 1920, nici Constituția aceasta nouă, nu conțin un singur articol și nici nu se referă la vreun articol prin care se scutește Statul expropriator de *prealabilă despăgubire*. Nu există nici unul. Veți binevoi a ceta toate dispozițiunile la cari se referă Constituția: una relativă la prețuire, alta relativă la plată, dar nu veți găsi vreun articol relativ la această scutire a Statului. Ba ceva mai mult; în legea din 1920 există un articol,

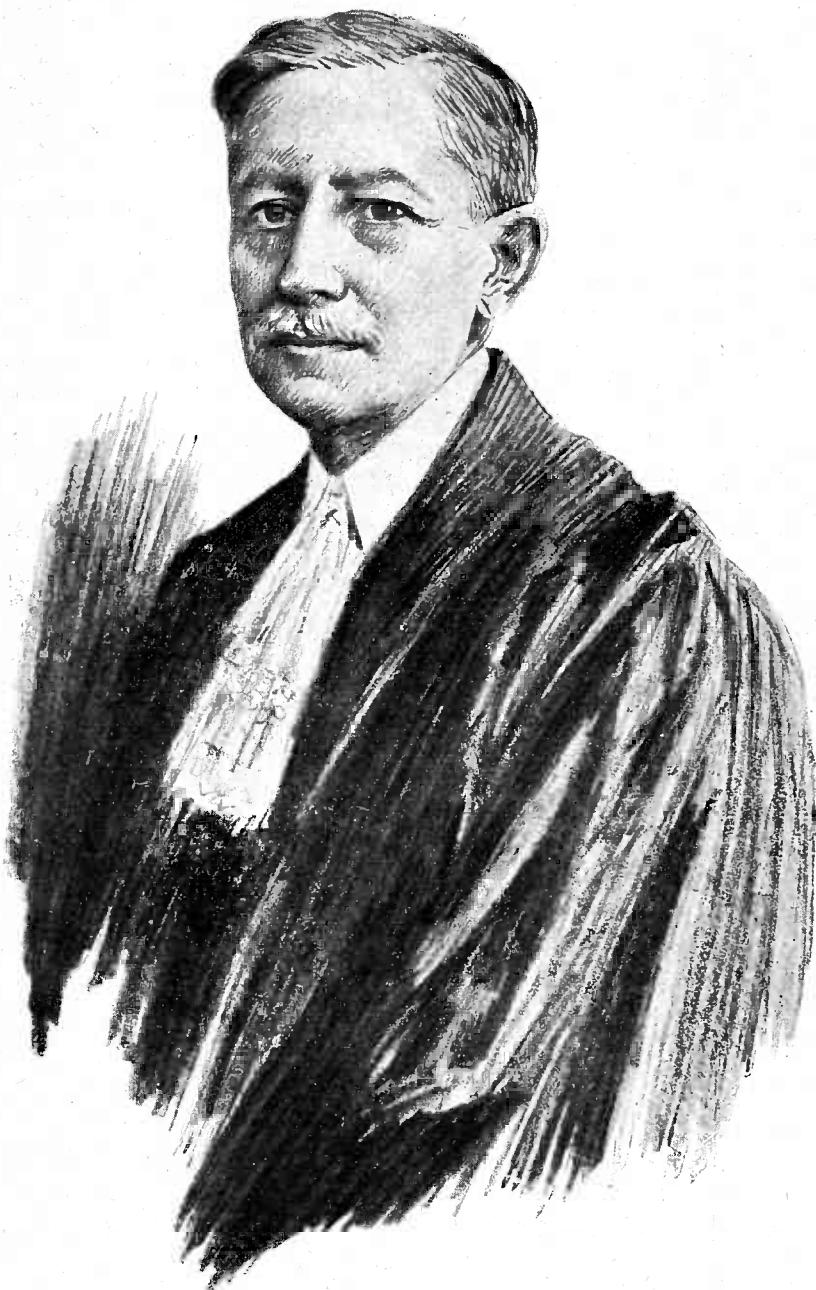
căruia d-l Ministru de Domenii îi dă o interpretare binevoitoare spre a justifica procedeul său. E articolul 54 care zice că plata se va face după ce toate formalitățile de expropriere de mai sus vor fi terminate. Art. 54 însă nu este declarat constitutional. Să fie la mijloc un scrupul, sau mai degrabă o inadvertență? Dar articolul 131 din Constituție enumerând articolele din legea din 1920 pe care le declară constituționale, se oprește la art. 53. Articolul 54, singurul care ar putea să fie invocat nu e declarat constitutional. Va să zică, nici un text, din vechea Constituție, nici din legea agrară pentru Basarabia, nici din Constituția astăzi în ființă, nici unul nu autorizează Statul să deposedeze pe proprietarii din Basarabia de pădurile lor fară o despăgubire *prealabilă*.

Nu pretindem, încă odată, neconstituționalitatea legii agrare a Sfatului Tărei. Dar pretindem că procedeul Statului prin interpretarea care a dat-o legei punându-se în stăpânirea pădurilor fără a fi plătită despăgubirea, este anticonstituțional. Acest procedeu lovește în toate principiile și revoltă sentimentul de dreptate. A ! Înalta Curte, este dureros de a vorbi de revoltă conștiinței unei clase întregi ! Este dureros pentru unirea națională care trebuie să se cimenteze, căci dacă războiul ne-a unit politicește, sufletește unirea e departe de a fi desăvârșită mai cu seamă în Basarabia. Vă rugăm respectuos Înalta Curte ca prin hotărârea Dv. să dați operei de dreptate și de armonie atât de compromisă prin abuzurile puterilor Statului, înaltul și puternicul Dv. sprijin.

Am terminat Înalta Curte, dar vă mai rog să-mi permiteți să vă împărtășesc o impresiune de călătorie. La Roma, pe muntele Palatin pe care un om civilizat nu-l poate vizita, fără ca întreaga lui ființă socială să se cutremure, se găsește ascunsă prin o frumoasă eflorescență, de trandafiri de glicină și de clematie o piatră de marmoră printre dărâmăturile unui palat atribuit unuia din împărații antonini. Această piatră poartă o inscripție, pe care toate distrugerile timpurilor și ale oamenilor au respectat-o și care e extraordinar de impresionantă în mijlocul rămășițelor celei mai puternice organizații sociale pe care istoria a cunoscut-o :

Inscripționea zice: „*Iustitia salus rei publicae*“.

Concluziile d-lui Procuror General I. N. STAMBULESCU

Edit. „Curierul Judiciar”.

J. N. STAMBULESCU
Procuror-General la Inalta Curte de Casație și Justiție

ION N. STAMBULESCU

Printre atâtea alte drepturi comune tuturor oamenilor— și la cari magistrații se resemnează a renunță — este și acela de a afla tot binele ce se poate spune despre ei.

Atitudinea rezervată, de o necesară gravitate a judecătorului nu încurajează lauda, iar respectul, unit cu o legală rezervă din partea celor ce-l cunosc și se tem, mai presus de orice, de bănuiala nesincerității împiedică libera exprimare a unei bune păreri.

Ne-am deprins să nu vorbim de bine de magistrații pe cari îi respectăm și îi iubim decât atunci când, sub orice formă ies din magistratură.

Noul confrate, până eri magistrat, care depunând jurământul de intrare în barou vede întinzându-se spre el, odată cu atâtea mâini de prieteni, tot atâtea sincere urări, constată, aproape cu surprindere, de câtă simpatie se bucură în lumea de dincolo de bară.

Duoșia cu care colegii de muncă și de gânduri bune se despart de magistratul atins de „limită de vîrstă” — arată celor dintâi golul lăsat de cel din urmă și acestuia afecțiunea reținută a celor dintâi.

Iar, uneori, de abia la mormântul ce va cuprinde tot ce a fost pământesc dintr-o fire de elită, sub forma protocolară a orațiunii funebre sau disoretă a unei lacrimi, — se exprimă durerea de a pierde ceea ce constituise bucuria de a avea....

...Această sfială de a exprima sentimentele ce ne leagă, pe deasupra barei, care ne desparte, nu e singura resemnare a celor mai buni dintre preoții dreptății.

Cu o religioasă admirătie mă gândesc la puterea de atenție, de răbdare, de bunătate, de devotament, de demnitate, de nepărtinire, de muncă, de stăpânire de sine, ce se cer pentru ca în cursul unei vieți întregi, în diferite locuri, în fața atâtior oameni, în mijlocul atâtitor frământări, să oficiezi cu aceea cucerenie în slujba aceluiaș ideal.

Fără îndoială nu există pe lume satisfacție sufletească mai deplină decât aceea de a putea da dreptate.

Dar de când lumea, n'a fost mulțumire sufletească mai puțin susceptibilă de orice exteriorizare, mai supusă izolării decât aceasta.

Prin nenumărate legi, magistrații sunt oprită de la orice manifestare dincolo de zidurile palatului de justiție.

Abia dacă, în aceeaș slujbă credincioasă a țării, cultura și, integritatea lor sunt găsite uneori necesare pentru îndrumarea sau supravegherea altor ramuri de activități ale Statului, la cari magistrații sunt chemați să colaboreze în orele, cari ar fi fost, de drept, de meditație sau de odihnă.

Sau, alteori, în râvna de a contribui pe orice cale la îmbunătățirea și avântul religiunei ce ei slujesc, între dosarele că se studiază și pledoariile ce se aud, magistrații pregătesc redactarea unei hotărâri care înseamnă o nouă îndrumare sau o monografie care sintetizează un stadiu al evoluției dreptului.

In atmosfera aceasta de muncă și tacere, de rezervă și respect, o legătură nevăzută și fermecătoare se stabilește totuși cu vremea între cei deprinși să se cunoască și să se aprécieze.

Lucrând alături la rezolvarea acelor probleme infinit de variate pe cari viața le pune inopinat și cari trebuie traduse în eșuatările textelor de lege, o firească colegialitate se stabilește între judecătorii deopotrivă de harnici.

Dar în acelaș timp o firească și caldă simpatie se leagă între avocații cari se simt ascultați, pricepuți, apreciați, călauziți uneori, judecați drept și leal și între magistrații cari se văd ajutați în deslegarea chinuitoarei întrebări a ladevărului de munca sinceră, stăruitoare, cinstită și curagioasă a advocaților.

Pe deasupra „interesului părții“, a patimilor ce ne influentează și pe cari, poate mai mult decât trebuie, ni le însușim, mai presus de satisfacțiile de amor propriu și de vanitate profesională, — cine nu a simțit fiorul de fericire de a se vedea urmărit și înțeles sau de a vedea chestiunea bine susținută și talentat expusă — acela nu va fi fost la locul lui în barou sau în magistratură.

Și, mai mult decât succesul, care consacră, decât reputația, care ridică, decât câștigul care ispitește, — această comuniune sufletească e cea mai desăvârșită răsplată a muncii noastre.

...Am așternut toate aceste gânduri ce se sfiau de mult să se desvăluie la adăpostul numelui unuia din judecătorii căi sunt o fală a magistraturei noastre.

Nu-mi plătesc numai o datorie de recunoștință pentru bună voință îmbărbătătoare cu care acum cinci ani mi-a ascu-

tat prima pledoarie atât de îngrijită ca formă și de chinuită de suprásaturația cercetărilor din locul în care ochii mei îl vor căută întotdeauna.

Imi îndeplinesc, acum când înalta misiune, ce i s'a încredințat, îl îndepărtează vederii noastre de fiecare zi, o altă datorie: aceea de a adăuga portretului ce însuși și-a făcut definiind cu o clasică sobrietate rolul procurorului general, o lature pe care și-o vor reaminti toți acei ce, pe lângă lectura rapoartelor sale clare și metodice (adevărate îndrumări) și a hotărârilor sale precise și judicioase, — adevărate studii — au avut prilejul să-l cunoască în activitatea sa de procuror de Curte.

Blândețea cu care își îndeplinea rolul sever, duioșia personală cu care-și unia gravitatea misiunei, — ilustrau ca un viu exemplu vechea maximă: „Numai un om bun poate fi un bun judecător“.

Alex. Velescu

Note Biografice. — D-l Ioan N. Stambulescu s'a născut la 4 Februarie 1861 în București.

Studiile universitare le-a facut la Paris, de unde s'a întors Doctor în Drept și Diplomat al Școalei de științe politice.

A intrat în magistratură în 1888 Septembrie 19, debutând prin a fi supleant la Trib. Prahova. Apoi a urcat treptele ierarhice ale magistraturei astfel : judecător de ședință la Trib. Ilfov (în 30 August 1890); procuror la Curtea de Apel din București (22 Iunie 1896) și consilier al aceleiasi Curți (4 Decembrie 1902); apoi consilier la Înalta Curte de Casație s. I (1 Aprilie 1910); și în fine procuror general al acelei supreme instanțe (1 Octombrie 1923), post înalt pe care îl ocupă și astăzi.

A fost decorat cu „Coroana României“ în gradul de mare ofițer, cu „Steaua României“ în gradul de ofițer și cu „Răsplata Muncii“ pentru învățământ.

Concluziunile D-lui Procuror General I. N. STAMBULESCU

Inaltă Curte,

Dați-mi voe ca înainte de a pune concluziile mele în acest proces, să lămuresc odată pentru totdeauna, care este, după părerea mea, rolul ministerului public de pe lângă această Inaltă Curte, pentru a combate o eroare ce văd că există în spiritul multora, chiar oameni cunoscători de ai dreptului.

Ministerul public, de pe lângă această Inaltă Curte, judecând ca Curte de casătie, pune concluzii în procese; textele mai spun că el e organ al legii, nu are deci cădere a face oficiu de apărător al uneia sau al alteia din părțile în proces, cum gresit își închipuesc unii din împrișinăți.

Nu se cuvine dar ca ministerul public să pue pasiune, deci nici să exagereze și nici să insiste prea mult, căci el este, ca și această înaltă Curte, apărătorul din oficiu al legii, ai cărei paznici suntem cu toții, cu această deosebire numai că noi ne spunem cel dintâi și oral părerea, ceea ce și constituie greutatea sarcinei noastre.

Ceea ce trebuie deci să facă ministerul public e să prezinte în cât mai puține cuvinte o sinteză a procesului, dând soluția ce o crede juridică și în scurt motivele, argumentele de drept pe care și-o intemeiază, după cum și Dv. tot în scurt motivați decizia ce dați.

Acestea zise — revin la procesul ce se discută și consecinte părerii mele asupra rolului ministerului public, găsesc că este inutil să mai refac și eu speța procesului, căci vi s'a făcut de trei ori până acum: de consilierul raportor mai întâi și apoi cu mai mult talent decât mine, de sigur și de către recurent și de către intîmat.

Voi intra deci deadreptul în discuțiunea motivelor de casare. Deciziunea Curței de Apel din Chișinău hotărăște că legea din 13 Martie 1920, care regulează modul de plată a acestei exproprieri e neconstituțională. Si motivul e, că nu s'a prevăzut în legile anterioare și nici în legea aceasta, că plata este

prealabilă cum zice art. 19 din Constituțunea sub imperiul căreia s'a făcut exproprierea.

Curtea de Apel ține seamă că a existat o lege anterioară, aceea a Sfatului Tărei care hotără că pădurile particulare trec în proprietatea Statului, trecere însă care va avea loc când se va găsi cu cale.

Legea aceasta s'a votat după unire, după prima unire prin care își rezervase Sfatul Tării dreptul să înfăptuiască el această reformă, după nevoia nărodului din localitate. Pe baza acestei uniri s'a și votat art. 11, care are cuprinsul pe care vă l'am arătat.

Și Curtea de Chișinău admite că era constituțională această lege, care prevede exproprierea pădurilor, însă zice că era mai mult o măsură de imobilizare a pădurilor, ca ele să nu poată fi înstrăinat și Statul să se găsească astfel în situație dificilă, de cât o expropriere.

Cred că deciziunea Curții păcătuește din acest punct de vedere. Nu ține seamă după cum se recunoștea de intimați prin apărătorul lor, că este vorba de o lege din perioada revoluționară. Este incontestabil că Sfatul Tărei era o Adunare revoluționară. Membrii ei nu au fost aleși în baza nici unei autortăți legale; ei însăși s-au ales dintre diferite categorii de cetăteni. În fine, o autoritate pur revoluționară. Și dacă vreți să vă edificați asupra principiilor cari eazăuzeau pe acei cari conduceau adunarea constituantă, dati-mi voe să vă citesc câteva linii din opinia unuia din judecători, care a rămas de părere, judecător care pare că a făcut parte chiar din constituantă, din Sfatul Tărei, un oarecare domn Suruceanu, așa se numește, și se pare, care zice :

1) Proiectul depus de comisia agrară, avea la bază principiile ideologice socialiste, și în articolele 1, 2 și 3 stabilește că: Dreptul asupra pământului, pădurilor, subsolului și al apelor ori cui ar apartine ele în republică moldovenească, se desființează de acum și pentru totdeauna. Toate pământurile, pădurile, subsolul și apele cari aparțin singuraticelor persoane, pe teritoriul republiei moldovenești se expropriază fără plată. Toate pământurile, pădurile ca și apele, etc., sunt anexe naționale. Vă dau cum vedeti un avant goțit, cum zice francezul nu al unei expropriieri ci al unei confiscări pur și simplu. Aceasta există în spiritul oamenilor cari compuneau acel Sfat. Și acum mai e loc ca noi să ne întrebăm: atunci când Sfatul Tărei a zis: trec în proprietatea Statului toate pădurile particulare, a înțeles să se refere la art. 10 din Constituție, cu acea prealabilă indemnizare? Sau s'a gândit niciun la expropriere, iar pentru rest a rămas ca la momentul oportun să se facă această lege pentru că urma să se discute cine are să facă plata și cum și când are să se plătească, adică de legitimitorul ce va

veni, deci mandat dat legiuitorului a decide cum va crede țuți, ceea ce s'a făcut la 1920.

Toate aceste lucruri trebuiești ținute în seamă, ca să se vadă dacă au avut vreo influență asupra acestui text, care devine astfel perfect constituțional.

In afară de aceasta, este deciziv, cred eu, art. 131 din Constituția nouă, căre spune că *sunt și rămân* cu caracter constituțional dispozițiunile din lege relativ la păduri, bălti, etc., text ce se referă și la Basarabia. Acest text constituțional zice „*sunt și rămân*”. Deci eu cred că dintr'un îndoit punct de vedere este casabilă această deciziune.

1) Pentru că o dispoziție constituțională nouă zice că „*sunt*”, adică actualmente constată că sunt constituționale legile acestea anterioare deci le ratifică, legi care decid că exproprierea în Basarabia se va face în condițiunile de detaliu arătate de plată nu prealabilă; deci exact ca și în vechiul regat, așa că e nedrept a se zice că Basarabia a fost mai ușu tratată.

Este adevărat, nu am căutat dacă se zice undeva în mod expres fără prealabilă sau cu prealabilă despăgubire, dar evident, când se vorbește de măsurătoarea pădurilor și de alte multe formalități, cum credeți că s-ar putea plăti înainte de a se putea constata cât trebuie să se plătească celui expropriat?

De altfel art. 137 zice că e constituțională dispoziția referitoare la modul de plată în Basarabia.

Prin urmare, din moment ce Constituția nouă zice că această lege este constituțională, urmează că așa era și atunci când s'a judecat acest proces. E un proccs de revendicare al unor foști proprietari de păduri, prin care tind la reîntoarcere în patrimoniul lor a pădurilor din Basarabia ce se găsesc astăzi în posesia Statului. Singura chestie care putea fi discutată eventual, iar nu proprietatea.

2) Textul din Constituție care zice „*sunt și rămân* cu caracter constituțional” este un text de lege de ordine publică, dar interpretativ, căruia i s'a dat un efect în trecut, este un text care înțelege să zică că așa erau toate dispozițiunile din trecut.

Deci și din acest punct de vedere, legea din 1920 e constituțională. In aceste condițiuni, cred că nu se poate zice de cât că s'a judecat cu violarea acestui text de lege. Vi s'a citat cazul, că s-ar putea strecu, pentru un anumit fapt pedeapsa cu moartea deși în Constituția veche și în cea nouă, pedeapsa cu moartea nu există. De sigur, că dacă este o inadvertență, veți zice că fiind o greșeală, e loc a înlătură pedeapsa cu moartea, dar dacă Dv. veți avea convingerea că pentru acel caz special, legiuitorul a înțeles s'o menție, justiția trebuie să se incline, nu are ce face; aceasta pe baza unui principiu mai

înalt, adică principiul separației puterilor în stat, care nu permite puterii judecătorești, ori cât i s'ar părea injust sau nejuridic un principiu sau o regulă ce ar rezultă formal dintr'un text de lege, să nu aplice acel text.

Pentru aceste motive cred că deciziunea este casabilă.

TABLA DE MATERII

	Png.
Pefăță	3
PROCESUL AMIRA	
PARTEA I	
Istoric. — Acte judiciare	
Istoric	7
Sentința civilă No. 299 din 11 Aprilie 1921 a Trib. Ilfov s. II	13
Decizia civilă No. 21 din 31 Ianuarie 1923 a Curții de Apel București s. IV	18
Motivele de casare	30
Deciziunea No. 1183 din 28 Noembrie 1923 a Înaltei Curți de Casătie s. I	36
PARTEA II	
Pledoariile	
S. Rosenthal. Portret literar de Tudor B. Vlădescu	53
Pledoaria D-lui S. Rosenthal	55
Longin Heliade Rădulescu. Portret literar de Nicolae Iosef .	87
Pledoaria D-lui Longin Heliade Rădulescu	89
Mihail Antonescu. Portret literar de I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu	107
Pledoaria D-lui M. Antonescu	109
C. G. Dissescu. Portret literar de I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu	127
Pledoaria D-lui C. G. Dissescu	133
Istrate N. Micescu. Note biografice	141
Pledoaria D-lui I. Micescu	143
PARTEA III	
Observațiile D-lui D. Alexandresco asupra Deciziuniei Curții de Apel București Secția IV.	
Părțile literare al Consilierilor acelei Curți.	
Dimitrie Al-xandresco. Portret literar de I. Gr. Periețeanu și V. V. Stanciu	161

Observațiile D lui profesor D. Alexandresco asupra decizunii Curții de Apel din București s. IV, dată în procesul Amira	165
Portretele grafice și literare ale Consilierilor Curții de Apel din București s. IV, care au luat parte la judecarea procesului Amira	173
C. A. Romano	175
Gr. Conduratu	179
Șerban Gogălniceanu	181
Andrei Rădulescu	183
N. Radovici	187

PROCESUL EXPROPRIERII PĂDURILOR DIN BASARABIA

PARTEA I

Istoric. — Acte judiciale

Istoric	191
Sentința civilă No. 299 a Trib. Chișinău secția I	195
Decizia civilă No. 158 din 18 Noembrie 1922 a Curții de apel din Chișinău s. I	207
Motivele recursului	216
Decizia Inaltei Curți de Casație și Justiție, secțiuni-unite, din 12 Octombrie 1923	219

PARTEA II

Pledoarile și concluziile Ministerului Public

Mihail Cristea. Note biografice	229
Pledoaria D lui M Cristea	231
Matei B. Cantacuzino. Portret literar de V. V. Stanciu	243
Pledoaria D lui Matei B. Cantacuzino	247
Ion N. Stambulescu. Portret literar de Al. Velescu	261
Concluziile D-lui Procuror General I. N. Stambulescu	265
